1896. 1:a häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå

STOCKHOLM

lämnar upplysningar angående arbetsområden tillgängliga för kvinnor.

DAGNY

TIDSKRIFT

FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1896.

STOCKHOLM
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1896.

Om brefkonsten och Fredrika Bremer som brefskrifvare.

af

Esselde.

(Ofullbordad uppsats)

Om man ville bestämma karakteren af en god brefstil, så kunde man säga att den måste främst vara *personlig*, således ett troget uttryck af den skrifvandes individualitet. Häraf kunde då dragas den slutsatsen, att endast en verklig personlighet kan vara en god brefskrifvare, att det fordras *karakter* för att blifva en mästare i brefskrifningens konst. Och ett sådant påstående låter nog försvara sig. Dock ville jag då tillägga det villkoret, att brefskrifvaren antingen måste vara omedveten om sin egen karakter, och således ännu befinna sig på den naiva ståndpunkten, eller ock vara till hela sitt väsen så genomträngd af karakter, att han aldrig tänker på att han äger eller har att göra gällande en sådan. Hvarje skymt af ett afsiktligt framträdande — af ett underförstådt eller med skolmästarens pekpinne betecknadt: »här är jag!» eller: »hör på mig!» — upphäfver den äkta brefkarakteren.

I ännu högre grad upphäfves denna af det rent opersonliga skrifsättet. Bättre att borttaga öfverskriften: »Dyra vän!« eller »Bäste bror!» från en sådan skrifvelse och sätta dit som öfverskrift: *Afhandling*, *disputation* eller *studie* öfver det och det ämnet, den och den frågan, än att gifva skenet af ett förtroligt meddelande åt hvad som är kändt och sagdt, så att säga inför ett publikum eller med en förkänsla af huru det skulle taga sig ut i tryck.

Värre ännu är ett bref af allmänna fraser; att skrifva ett sådant bref till en vän är att gifva stenar i stället för bröd.

Sina egna tankar och känslor, stundens växlande intryck uppfångade af den egna själens spegel — icke af någon annans, vore den än mycket klarare och ofelbarare än vår; det erfarna, det innerst upplefda; det äkta, genuina, spontana så i känsla som tanke, i allvar som skämt, kort sagdt: *sig själf* är det man måste gifva i ett bref, om det skall motsvara sitt ändamål. Detta ändamål är ju nämligen

att ersätta det muntliga samspråket, det förtroliga tankeutbytet människa och människa emellan. Att göra detta på ett osökt, enkelt och omedelbart sätt är väl första villkoret för en god brefstil. *Graden* af denna godhet? Ja, den beror af människans godhet. Väl har den blott intellektuella begåfningen, tankarnes rikedom eller genialitet, infallens lätta flykt, skämtets udd, en mycket stor betydelse för brefstilen, och där det gäller ett blott tillfälligt eller af någon yttre anledning framkalladt meddelande äro dessa egenskaper till och med afgörande för brefvets värde. Innehållet blir då en bisak, som blott har att bäras upp af den sinnrika ornamentiken. Men i en förtrolig brefväxling vänner emellan är det onekligen främst styrkan och godheten af personligheten, som bestämmer brefvets värde. Där blir det ett karaktersfel om tanke och känsla fattas, hafva de än blifvit ersatta af kvickhet eller ett ytligt behag. Man kan få läsa bref af den alldeles olärda, som vida öfverträffa de snillrikaste epistlar i den känslans äkthet och det uttryckets osökta behag, som utgör själen i all brefskrifning.

Att brefkonsten, på sådant sätt fattad, kan indelas i oräkneliga arter och dito oarter, växlande allt efter brefskrifvarens individualitet, de ämnen han afhandlar, karakteren af den person till hvilken han skrifver, det säger sig själft och är en följd af den uppställda definitionen.

Brefkonsten är i själfva verket den friaste af alla fria konster, men därför också den lättast missbrukade. Hon skapar själf sin form i det ögonblick pennan möter papperet, hon behandlar med obegränsad frihet alla världens ämnen, från barnets joller till människoandens eviga spörsmål, från hvardagslifvets lustiga upptåg till samhällslifvets dunklaste gåtor, öfverspännande svalget emellan gyckel och allvar, mellan det komiska och det sublima, mellan realism och idealism, lätt och djärft, så som ingen författare af skrået skulle våga. Hon lyder blott under *en* enda lag, men den är obeveklig: *sanningens*. — *Att vara sig själf trogen*, det är lifsvillkoret för brefkonstens idkare. Kanske är dock detta för vår tids människor lika svårt som för skådespelaren, hvilken tillsporde sin fästmö, om hvilken af hans karaktersroller hon föredrog att han skulle spela såsom fästman och vid hennes svar, att hon ville han blott vore *sig själf*, förebrående utropade: »hvarför just begära det omöjliga!»

Dock utom de stora kraf brefkonsten ställer på den inre personligheten har den också vissa yttre förutsättningar. Någon har uppställt dessa förutsättningar, den oumbärliga språkkunskapen oberäknad i två hufvudpunkter: 1:o) *Något att skrifva om*; 2:o) *tid och*

ro att sätta detta något på papperet. Jag skulle vilja stryka den första punkten. För en vaken, intelligent personlighet, fattas ju aldrig ämnen för iakttagelse. Ja, jag ville snarare påstå att öfverflödet af ämnen — mängden af hvarandra jäktande intryck är en starkare hämsko på brefskrifning än motsatsen. Läkekonstens utsago har tillämpning äfven på brefkonstens idkare: »Flera gå under i följd af omåttlig näring än af bristande näring».

Också är det fara värdt att den gamla, ädla, genuina brefkonsten i vår fjäskande tid dör ut. Kanske skall den återupplefva i andra former; men tills vidare ser det ut som vore tiden för mycket splittrad och människorna antingen alltför jäktade af intryck, som i ständig växling aflösa hvarandra, eller ock för hårdt bundna af arbetet för den materiella utkomsten, för att de skulle hinna samla sig nog för att kunna gifva sig själfva i förtroliga bref.

Är det så, då blir det oss af så mycket större värde att fördjupa oss i brefsamlingar från förflutna lugnare tider, då vän meddelade sig med vän, visserligen på ett papper så tarfligt att vi skulle finna våra skrifbord degraderade däraf, och med en postgång så långsam att den skulle förefalla outhärdlig för våra fjäskande tankar; men också med ett lugn och ett stilla välbehag, hvaraf våra med blixttåg affärdade telegramartade skrifvelser ej bära ett spår.

Det vore frestande att söka uppställa en förteckning öfver olika arter af brefkonst och gifva prof på några af dess yppersta alster; men detta skulle kräfva mera studium och längre tid än jag kunnat ägna denna lilla af tillfällig anledning framkallade studie.* Dock kan jag ej afhålla mig att gifva en och annan antydning. Så t. ex. vill jag erinra om Gustaf II Adolfs bref till Ebba Brahe, såsom i mitt tycke de vackraste prof af hvad man kunde kalla *spontan brefkonst*, där känslan omedelbart från hjärtat springer fram under pennan utan att stanna på vägen för att välja eller tveka om uttryck. Det rörande behaget af dessa uttryck ligger väl för oss till en del i den förflutna tidens enkla, trohjärtade talesätt. Jag har återfunnit samma behag i bref från rensinnade olärda kvinnor af allmogen, hvilka bibehållit gamla tiders uttryckssätt. Men till ännu väsentligare del ligger brefvens värde i halten af den personlighet, som skrifvit dem. Jag vill här blott anföra några utdrag ur dem**:

---

* Troligen är denna lilla uppsats skrifven med tanke på ett föredrag vid något af Fredrika-Bremer-Förbundets samkväm.

** Se: Gustaf II Adolfs Skrifter utg. af C. G. Styffe sid. 578, 584.

Wälborne Fröcken, hiärtans alldrakiäreste fränkia. — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Betrackten, att jag bär sorgen för Eder, och ändock iag från Eder måste skillias med kroppen skall dock hiertat och tanckan stadigt hoos Eder blifwa och effter thet iag befrucktar, att iag en tid lång måste Eder åsyn och omgänge mista, så hafwer iag welat theta blomstret, som Tyskarne Vergiest nicht mein kalla, Eder tillhanda senda, bediandes att I thetsamma för thes stora ringhet skull icke allenast ey welen förackta; utan thet uptaga med sådant hiärta såsom thet warder wisserligen Eder öfversändt» — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hiertans aller kereste fröken, iag hafwer med alsom störste sorgh förnummit att H. M. min fru moder sckal hafwa bannat Eder, min hiertans aller käreste therförre hafwer iagh ey kunnat underlåta thetta bref medh thenna legenhet, Eder aff it troget hierta at til schriva och Eder bedia att I Eder icke för mycket bedröfwa, uthan heller til fridts gifwa. — — — — — Men effter lyckan är migh så drygh (aller kereste fröcken) och iag görligen kan see at hon til migh aldeles ryghen hafwer went therförre kan Jagh för thet trogna hierta sckuld, som iagh til Eder hafwer burit och ännu beholla sckal alt uthi min ytersta enda, Eder min hiertans käreste icke råda att I til licka Eder lycka med min förspilla sckulle, uthan thet är mycket bettre at sorgen henger hoss migh allena — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

20 Juni 1613.

Det är något nästan kvinligt vekt i dessa bref, som påminner om ett uttryck af en bland Tysklands pessimister, att ju mera en man kan tillägna sig af den kvinliga karakteren, utan att förlora sin manlighet, desto större blir han.

* * *

Kom sedan en tid då brefskrifningen bedrefs såsom en talang och sålunda vann en hög formell fullkomning, men ock i många fall urartade till något konventionelt och pedantiskt eller tog ett omfång som öfverskred dess natur och bestämmelse. M:me de Sévigné är kanske den yppersta representanten för brefskrifningen såsom berättigad *konst*, hvaremot längre fram hos en del af 1700-talets brefskrifvare konsten fick för mycket öfverhanden öfver det naturliga elementet. Dock ser man alltid karakteren, där den fanns, bryta sig igenom de konventionella formerna, så i eminent mån hos vår Thorild. Man läse blott det lilla brefvet som Atterbom anför, skrifvet i Lübeck 27 mars 1794: *

---

* Se P. D. A. Atterbom, Svenska siare och skalder, d. 5. s. 111—12.

— — — Gud nåde mig, om jag skulle skrifva efter *andras* tycke och mening! Det vore, att slitas i stycken . . . eller också, att icke bli annat än en liten menings-spegel för alla själars små egna physionomier. En vän, från Göteborg, skrifver: »Qvinnokönets naturliga höghet är det *sämsta* du har skrifvit«; hvilken ett-arks-bok jag själf dock läser, och läser om igen, som ett kärleksbref. Gud välsigne alla hufvuden; men också *mitt* med! Jag håller med »Rytarne» (i tredje delen af Kritik öfver Kritiker) att *jag* är *jag*. Vore hvar och en det: så skulle vi se i verlden flera människor och färre apfigurer. Annars: hvem är då den, som skall bli *modell*-karlen? Låt honom först ställa upp sig, så få vi se. *Här* passar utropet: lefve friheten! Om jag skref det Ni och Ni och Ni och Ni tänkte: så fick Ni ju — veta intet? Nu skrifver jag det *jag* tänker; på det man må ha det nöjet, att läsa något nytt, och undra, och *kanske* vinna litet mera vett . . . Den omnämnde vill icke ha detta nöje? Godt! hvad kommer det *mig* vid? — — — — — — — — — — — — —

Från Thorild till Leopold är blott ett steg. Vi ha nyligen fått läsa ett af de yppersta profven på hans konst i brefven till Tegnér, särskildt tacksägelsebrefvet för dedikationen af »Axel». *

Stockholm den 22 Februari 1822.

Högvördige Herr Doktor och Professor!

— — — — — Jag tror ej, att man sett hos oss en sublimare bit, än den lilla adressen; och hvad själfva poemet angår, synes det mig fullströdt med all poesiens rikedom. Kalla ej detta en krans, sådan som tillfället medgaf: det är en bindel af diamanter, som blott har det felet att icke tillhöra den panna, på hvilken den blifvit fästad. Den lager, som af en konungs hand en gång skänktes mig, ligger längesedan bladlös och förvissnad; men de, hvarmed Franzén och Tegnér omflätat mitt gamla hufvud, äro oförgängliga och skola behålla deras grönska, så länge vårt språk läses.

Emellan begge dessa strålande snillen skall jag se mig införas i minnets tempel, likasom man säger, att en from själ föres af englarna i Abrahams sköt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Le ej åt mig, eller le fritt, blott tala ej derom för någon; men mig förekommer allt mer och mer, som filosofien i allmänhet föga känt hitintills sin egen rätta natur, som den för det mesta ej varit annat än gamla barns lek, och som en verklig filosofi ännu återstod att göra. Se där en lång dröm att drömma färdig, hvartill det yttre dagsljuset icke stort göres behof; och dermed äfven ett stort intresse för alla öfriga stunder af mitt nattliga lif. Jag vet ej hvad deraf kan uppkomma för andra, men för mig skall det åtminstone tjena att rikeligen uppfylla den tomma tiden och att i dessa ämnen stadga mina egna tänkesätt.

Farväl ädle, berömde vän! Fortsätt med alltid lika framgång flygten till ett stort namn och odödligt minne. Redan står målet

* Ur Esaias Tegnérs Papper, se sid. 168—171.

nära. Blott ännu en och annan utspänning af de starka, glänsande vingarne, och det är upphunnet. Glöm ej derefter eller dessförinnan den gamle blinde, som med alla känslor af beundran, högaktning, vänskap och tacksamhet har den äran att vara

Högvördige Herr Doktorns och Professorns ödmjukaste tjenare

Leopold.

Jag kan ej afhålla mig att anföra äfven ett par stycken af hans kvicka rimbref. Så den lilla fyr-radiga strofen, hvarmed han beledsagade gåfvan af sina skrifter till A. M. Lenngren*:

Euterp, Polymnia eller Klio!
(Jag vet ej hvilket namn ni bär på Helikon)
Med godhet tag emot af en bland aderton
Det offer, han bär fram för en ibland de nio.

Denna art af brefkonst finna vi drifven till sin spets i rimbrefvet till Grefvinnan Rålamb.*

Poeten sig ej understår
Att störa möjligtvis er morgondröm, grefvinna,
För att en ökad kunskap vinna
Om helsans tillstånd se'n i går,
Men hvad poeten själf har ingen rätt att våga,
Sig poesien tillåtet spår;
Och skaldekonsten låter fråga
Hur konsten att behaga mår?

Men ett annat skede inträdde och var redan länge förberedt, då det fina och ädla af brefkonsten stod kvar, medan innehållet blef på en gång djupare och enklare, sannare och mera innerligt. Det var inom brefstilen samma omslag som inom poesien. Den nya skolan kunde i ena som i andra fallet göra sig skyldig till missgrepp och dunkelheter: men den bildade dock en lycklig öfvergång från den kalla och tillspetsade akademismen till innerlighet och natursanning. Man jämföre t. ex. Popes brefstil med Walter Scotts eller Leopolds med Geijers.

Tegnér stod i brefkonst som i diktkonst utanför alla skolor, kvick och glänsande mer än någon Pope eller Leopold, men själfsvåldig som en Byron och fylld af en djupare Weltschmerz än hans. Innerligheten, ett hufvuddrag i brefkonstens nya skola, har dock i Tegnérs föga rum, kanske därför att den förutsätter en renare, mera harmonisk ljudbotten än den store skaldens splittrade själ erbjöd; men en glödande lidelse, uttryckt i det mäktigaste språk, tager dess plats.

---

* Se: B. E. Malmström, Grunddragen af svenska vitterhetens historia, d. 3 s. 277—78.

En särskild riktning inom det 19 århundradets brefkonst representerar hos oss Brinkman. Till arten besläktad med den Wilhelm Humboldtska och skiftande af intryck från både Tieck och Jean-Paul, har den Brinkmanska brefstilen dock bibehållit mycket af denna tillspetsade form, denna afsiktlighet i uttrycken, detta hyllande af brefskrifningen såsom konst, som tillhörde akademismen. Genom det ofantliga omfånget af hans brefväxling och den stora kretsen af hans vänner, torde hans brefstil öfvat ett omedvetet inflytande på många hans samtida, så, synes det mig, på Beskow och på några af hans tillbedda kvinliga korrespondenter. Man märker detta inflytande, tror jag, företrädesvis på trenne drag: en öfverlägsen, men ej alltid osökt kvickhet, en ton af ridderlig sentiment och en bristande innerlighet.

Man kunde kanske klassificera de båda hufvudriktningarna af svensk brefkonst under tiden från 1790 till 1840 med rubrikerna: den Leopold-Brinkmanska och den Geijerska.

* *
*

Inom kvinnovärlden möter man olika typer svarande mot såväl den ena som den andra af dessa riktningar. Här vill jag blott nämna tvenne. Friherrinnan von Schwerin, som hel och hållen tillhör den akademiskt-Brinckmanska karakteren, samt Fredrika Bremer, hvilken lika afgjordt i innerlighet som i djup tillhör den nya skolan med Geijer i spetsen.

Frih:nan v. Schwerins brefstil känner nutiden, så vidt jag vet, endast genom den 1882 utgifna samlingen af bref till Tegnér; Fredrika Bremers genom hennes bref till Brinkman 1830—43 samt till en väninna sista året af hennes lefnad, meddelade i Tidskrift för Hemmet,* hvarjämte den af hennes syster utgifna biografien åtföljes af flera utdrag ur hennes brefväxling.

De arbeten Fredrika Bremer utgifvit i brefform hafva för min lilla öfversikt endast den betydelse, som formen gifver dem. Hennes resebref äro skrifna eller omskrifna med tanke att publiceras och falla således utanför ramen af min framställning. Brefstilen i »Grannarna», ypperlig i sitt slag och för tiden betecknande, är dock diktad. För mitt lilla försök att utleta Fredrika Bremers *egen* personliga karakter såsom brefskrifverska hafva de ingen betydelse och må alltså här lämnas åsido.

---

* Se årg. 9 och 27.

Jag är däremot i besittning af källor till studium af Fredrika Bremers brefkonst, hvilka ännu icke varit för någon annan tillgängliga. Till mig har nämligen blifvit såsom ett dyrbart lån anförtrodd hela Fredrika Bremers mer än trettioåriga brefväxling med sin lärare och vän, rektorn, sedermera kyrkoherden Böklin. Ett uttömmande studium af denna ytterst innehållsrika brefsamling kan här ej komma ifråga; jag har blott sökt uppleta några af grunddragen i den karakter, som tillkommer Fredrika Bremer som brefskrifverska och belysa dem med utdrag af den nämnda brefsamlingen.

Jag behöfver icke här upprepa hvad som blifvit offentliggjordt af Fredrika Bremers historia; det kan icke vara okändt för någon svensk, som älskar sitt folk och de mäktiga andar, som fört det framåt. Jag vill blott erinra, hurusom Fredrika Bremer efter en olycklig barndom förnötte sin ungdom i tvifvel och förtviflan under fåfängt sökande efter ljus och klarhet öfver förhållandet mellan Gud, människorna och naturen så väl som öfver sin egen lifsuppgift; hur hon slutligen kämpade sig fram, ej till klarhet, men till undergifvenhet, återvann en viss inre jämnvikt, började skrifva och slutligen framträdde såsom författarinna. Inom kort gåfvo henne de första »Teckningarne ur hvardagslifvet» i synnerhet början af »Familjen H.», namn och ryktbarhet i Stockholmsvärlden. Betecknande är å ena sidan formen af denna hyllning sådan den visar sig i Brinkmans första bref, samt å den andra Fredrikas sätt att upptaga hyllningen, hvilket framgår af ett bref till den i Kristianstad bosatta systern samt af hennes svar till Brinkman.* Brinkman skrifver den 6 dec. 1830:

Ej utan fruktan att, såsom en *objuden gäst*, finnas något oblyg och tilltagsen, griper jag i detta ögonblick till pennan för att uppvakta en älskvärd och förtjusande sångmö, som visserligen ej kan nedlåta sig till en personlig bekantskap med *alla* dem, som hennes snille ingifvit vördnad och beundran.

Också har min önskan hittills ej gått längre, än att den obekante måtte af en bekant vän införas hos den berömda okända, och min ädle Franzén har lofvat mig denna vänskapstjänst »så snart omständigheterna torde sådant medgifva». Men i snillets och hjärtats viktigaste angelägenheter kan man sällan lita på någon annan än sig själf, och således täcktes ni förlåta min ömma, kanske alltför otåliga längtan att personligen få uttrycka min tacksamhet för de skönaste och heligaste njutningar den fosterländska vitterheten på lång tid förskaffat mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

---

* Se: Fredrika Bremer. Sjelfbiografiska anteckningar, bref och efterlämnade skrifter, utg. af Ch. B—r. D. I. s. 156—159.

»Unglaublich! Wie! ein solches Mädchen hatte mein Land und ich, und ich erfahr' es heute zum ersten Mal?»

Så utropade Don Carlos och fann sig dock bedragen! Jag åter vet ganska bestämdt, på hvem jag tror. En kvinnolistig behaglärd skönhet som Eboli, kan väl under några ögonblicks samtal spela en främmande person; men en skaldinna, sådan som dessa »Teckningars» är *hon* och ingen annan; hon är i snillets lek och allvar likasom i alla lifvets förhållanden, öfverallt sann, oskyldig och trogen sina inre ingifvelser.

Se där, min ädla välgörarinna! min uppriktiga trosbekännelse. Jag är stolt däröfver, att vår vitterhet äger en sådan författarinna! men det är förödmjukande för våra konstdomare, att er första del sedan två år har kunnat lefva så i tysthet ibland dem, utan att någon har anat den blygsamma främlingens höga börd och medbragta rikedom. Men också har ni så hållit er inom hvardagslifvet, och där synas dessa herrar ej uppsöka diktens rike, utan förmodligen på storlefnadens stenlagda borggårdar. Jag smickrar mig med att känna det bästa af alla länders vitterhet, och jag trotsar dem alla, att i det af er valda slaget hafva frambragt skönare och sannare taflor, ej blott af verkligheten, utan äfven af den urbildliga värld, som lefver och andas inom oss. — Hos oss har, mig veterligen, ännu ingen, hvarken man eller kvinna, med snillets genomträngande blick varmare uppfattat lefvande händelser, eller med mera konstfärdighet färgskiftat deras gestalter, äfven i de husligaste småbilder. Och allt detta med en så äkta, omisskänlig *kvinlighet*. Af några »fåvitska jungfrur» har jag väl hört: »Hon måste säkert haft hjälp af någon *karl*, någon *lärd*». Förlåt dem: the veta ej hvad the säga. Med glädje hörde jag däremot de mest träffande omdömen öfver ert verk, af en ädel och snillrik grefvinna, ej ovärdig att räknas bland edra själsförvanter. Hon visade mig flere anstrukna ställen med de orden: »Se där, min vän: hvad ingen af er *andra* hade hittat på; tacken Gud om ni riktigt *känna* den egendomliga förträffligheten af sådana, det kvinliga snillets heligaste uppenbarelser».

Dock, jag ville ju ej gifva en förbättrad upplaga af Heimdals* dopsedel. Jag ville blott uttrycka min längtan och påminna Franzén om sitt löfte, att om ni någon gång skulle komma till Stockholm, begära lof att få föreställa sin vän hos vår gemensamma förtjusarinna. Detta bref lämnar jag nu till honom. Må han bättre än jag tala till min förmån. Var nådig och barmhärtig och säg icke: nej!

Obekant hälsning, djup vördnad och uppriktigaste tillgifvenhet.

v. B.

Fredrika Bremer tillägger, när hon skickar systern en afskrift af detta bref:

---

* En af J. E. Rydqvist utgifven veckotidning som recenserat »Teckningarne».

— — — — Hvilket ofantligt grannt bref. — Och det skall jag nu skriftligen besvara. Huru? — det vet jag ej ännu; men det skall du få höra nästa gång. — — — — Hedda* vill nödvändigt skrifva af Brinkmans bref, på det att, säger hon, du må få det färskt. Färskt! må vara, men sockradt och kryddadt öfver all höfva.

Brinkman hade jämte ett bref tillsändt henne sina »Tankebilder». Två dagar senare besvarade Fredrika brefvet, uttalar sin glädje att genom hans skrifter hafva lärt känna icke blott den lärde och snillrike mannen, utan ock den ädla, varmhjärtade människan. Hon förstår honom nu och håller af honom.

»Blif min vän!» slutar hon. »Lär mig er sköna, glada lefnadsvishet, lär mig huru man vid äldre år ännu kan äga en barnasjäls friskhet och värme. — — — Om jag får denna bön bifallen (blif min vän!) så räknar jag på att ej få så mycken grannlåt som hittills — den tynger mig — och sanningens dräkt är ju enkel och allvarlig. Var god emot mig! Var sann och därför — var sträng! Jag behöfver det!»

Det var 29-åringens svar till 60-åringen, den nya skolans till den gamla; kvinno-befrielsens unga apostel mottagande den åldrige, alltid ridderlige kvinno-tillbedjarens hyllning. Vi kunde icke finna bättre exponenter af hvad jag kallat brefkonstens gamla och nya skola.

Fredrika Bremer innehade redan nu höjdpunkten af den bildning, som var åtkomlig för den tidens svenska kvinnor, men hon kände väl, att den icke var henne nog. Hon *hade* språkrutin, lefnadsvett och talanger, hon *sökte* insikt, vetande och vägledning för sin tanke, hon sökte framför allt ljus öfver sin själs viktigaste frågor, hvilka väl kunde för ögonblick skjutas åt sidan, men aldrig tystas. Och hon fick hvad hon sökte, då hon 1831—33 vistades hos systern i Kristianstad och där kom i beröring med då varande skollärarén, magister Böklin. Han blef henne den vägledande, stränge, men hängifne vän hon behöfde, och det är brefväxlingen med honom, som innefattar hennes egentliga historia.

Men det är nu icke den ädla kvinnans historia, utan blott en flyktig inblick i hennes brefkonst, som jag här ville framställa. Den största svårigheten härvid är stoffets omfång och rikhaltighet. Då man *kunde* ösa med fulla händer af tankens guld och den öfverströmmande godhetens källsprång, så faller det sig svårt att utminutera detta ädla stoff i små portioner eller för att lämna bilden — det

---

* En af Fredrika Bremers systrar.

blir svårt att af en trägen, under 33 år oafbrutet fortsatt brefväxling, välja hvad som kan passa att meddela under en enda kort timme. —

* * *

Esseldes afsikt att i ett föredrag meddela några utdrag ur den Böklinska brefsamlingen blef till följd af mellankommande hinder aldrig utförd. (Det hade enligt manuskriptet varit hennes afsikt att sammanställa densamma i tre hufvudpunkter: 1) Meddelanden från brefskrifvarinnans studier och inre lif; 2) Karaktersporträtter och teckningar af hennes yttre lif; 3) Uttalanden i kvinnofrågan.) I stället insmälte hon i den lilla skriften, »*Till Fredrika Bremers minne 25 år efter hennes död*», något af det »ädla stoff» som lagts i hennes händer. Brefutdragen däri voro dock mera ett påpekande af hvad som skulle blifva den egentliga kärnan i den djupgående lefnadsteckning öfver Fredrika Bremer, som upptog Esseldes sista år.

Till denna lefnadsteckning, hvars tredje häfte i dagarne utkommit, få vi också hänvisa den, som vill lära känna hvad Fredrika Bremer kunde vara som brefskrifverska. Läsaren skall i de där meddelade brefven med Esselde finna »tankens guld och den öfverströmmande godhetens källsprång».

Eleonora Duse.

Den stora skådespelerska, som nyss gästat vår hufvudstad skulle skapa en fullständig revolution inom skådespelarekonsten, om det, som gör henne till den hon är, kunde öfverflyttas på andra. Men hennes konst har ej så fasta yttre former som Rafaels eller Mozarts, en ny stil eller skola blir ej så påtaglig i den sceniska framställningskonsten som i måleri och musik. Åtminstone har hon själf ganska säkert aldrig bekymrat sig om någon skola, hvarken om att själf utbilda sig i någon annans eller att lämna efter sig någon: ty

kärnan i hennes konst (och den kärnan »mättar» hela frukten) är hennes eget personliga temperament, hennes medfödda genialiska förmåga af sann och nobel människoframställning och en sådan läres icke. Ett och annat smådrag kan attrapperas, hennes härliga, skiftande väsen kan måhända hos någon själlös efterbilderska gå igen som manér, men det skall då knappast kunna kännas igen. Och hvarje intelligent skådespelerska, som tillfullo förstår det stora i Duses konst, skall utan tvifvel inse detta och afhålla sig från ett efterbildande studium, som en annan gång med en annan förebild, kan lämna godt resultat. Sarah Bernhardt är vår tids stora skådespelerska, som har bildat skola; hos henne finnas vid sidan af den rika begåfningen så mycket yttre »choser», modulationer i den härliga stämman, raffinement i poser och toaletter samt en mängd något löst tillfogade tekniska detaljer, som med en viss fördel kunna efterbildas.

Duse har ock tekniska detaljer, karakteristiska toaletter och talande ställningar, men de äro oupplösligt förenade med hennes egen personliga konst, de hafva sprungit fram därur, ur hennes intuitivt skapande begåfning, ej klistrats på utifrån af någon verklighetskopiering. Vi hafva hört förtäljas, huru Sarah Bernhardt vandrat omkring på sjukhus för att studera sjukdomssymptom och dödsryckningar, och hennes konst motsäger ej detta; ett sådant rykte har ingen velat berätta om Duse, ingen, som sett henne, skulle sätta tro därtill. Hon hopar ej dylika detaljer, som tala tydligt om lidande och död, hon bara lider och dör helt enkelt, lider med hela sin känsliga själ och dör med bristande blick. Det som ställer Eleonora Duse ensam inom den konst hon utöfvar och som i någon mån berättigar en jämförelse med konstartens öfriga »största», — något som annars alltid är förhatligt — det är just detta drag af natur, af inifrån verkande själslif, som utmärker icke blott det konstnärliga resultatet utan äfven — så har åtminstone jag fattat det — hennes konsts tillblifvelseshistoria. Hon gifver sig själf, sin egen ande — därför kan och bör man studera hennes konst för att beundra den, värmas och förbättras af den, men endast ett annat geni kan direkt lära något af henne, och då endast plikten att lyssna till stämman i sitt *eget* inre. En pyrotekniker kan lära sig mycket af en illumination, ett fyrverkeri eller en mönsterteaters belysningseffekter, men en soluppgång lär honom endast, att det är omöjligt för yrkesteknikern att upptaga kampen med de »enklaste» fenomen i naturen.

Ordet »geni» missbrukas af många, många hafva en allt för långt drifven obenägenhet att använda det, men har jag rätt i min

uppfattning af Duses konst, torde ingen vilja neka, att det är detta, som bör kallas geni. Den konstnär, som skapar så ur sitt eget inre ursprungliga och fullödiga konstverk med sanningen som syfte, är ett snille. Och det som härvid utmärker det sceniska geniet, det är, att fast den egna personligheten alltid är innehållet och den egna yttre människan alltid är framställningsmedlet, blifva de olika konstverken så skiftande olika, så skarpt individualiserade efter den form som författaren och konstnärens egen uppfattning af rollen gifva. Man ser hennes rika, ädla själ lysa igenom Marguerite Gautiers kärlek och tärande sorg, Santuzzas obehärskade förtviflan och lidelsefulla hämnd, Cesarines kalla uselhet, Mirandolinas gladlynta, kvicka, öfverlägsna koketteri och Magdas käcka självständighet, som råkar i konflikt med kärleken till syster och barn, så som dagern lyser igenom olikfärgade glasskifvor, alltid nya färgeffekter, men alltid samma strålande, värmande solljus. Man känner alltid igen Eleonora Duses fina, nervösa, känsliga temperament, men man ser konstnärinnan för hvarje gång förvandla sig till rollens människa, den annars beständiga slitningen mellan författarens afsikt och skådespelarens framställning är här bragt i fullkomlig harmoni, mången gång måhända sedan författaren, som tillhört en annan tid och nation än Duse, fått maka åt sig, men resultatet är sanningens och skönhetens harmoni. Ty Duse har vågat tro och visar, att af den fullkomligast sanna människoframställning blir ett skönhetsintryck följden, om man ej blott fotograferar den yttre verkligheten utan gifver lifsutveckling och själslif, hvad dem tillkommer. Och så begifver det sig, att hon i den yttre formen upptager allt, hvad den djärfvaste »realist» kan önska sig, och fyller denna form med ett ideelt innehåll, som hänför den fullödigaste idealist, och så vinner hon allas beundran. Ty realism är sanning och idealism är sanning, men sanningen står öfver dem båda.

Att ingå på de olika roller, som Eleonora Duse gaf under sitt gästspel i Stockholm förbjuder utrymmet; jag vill därföre här endast tillåta mig några strödda iakttagelser angående hennes spelsätt och teknik.

Hennes teknik är fullkomlig. Det finnes icke i hennes spel en matt punkt, en effekt som slår öfver, en afsikt som icke lyckas. Hvad jag förut sagt, att det icke tynges af studerade detaljer, innebär ingalunda, att jag skulle tro, att hon har äfven denna teknik till skänks. Det är naturligtvis ett stort konstnärligt arbete, som ligger bakom, innan man får ett dylikt herravälde öfver en i sig själf ej stark och ej välljudsrik stämma, öfver en svag, bräcklig och kantig kropp och

öfver ett ansikte hvars skiftande uttryck för hvarje rörelse i själens djup, för hvarje tanke, som skjuter igenom hjärnan, ställer allt, hvad man annars plägar kalla för mimik, i en nästan löjlig dager. — Men detta studium har gått inifrån, Eleonora Duse har därvid haft endast sina egna intentioner till norm och läromästare, och dessa hafva aldrig begärt några tekniska »tours de force», som verka fristående. Alla medel förblifva medel, och huru stor konst som än må ligga bakom, är det alltid med små medel, som hon vinner sina stora mål, Detta gifver det genomgående draget af enkelhet åt hennes konst; vi hafva aldrig här hos någon af samtidens yppersta sceniska storheter sett en sådan frihet från allt braskande, allt effektsökeri, såväl i sättet att spela som i uppträdandet i öfrigt. Det är sannt, att Duse är den första, som hunnit hit till ultima Thule, medan hon ännu står på sin höjdpunkt, och efter några års ständigt tournerande skall måhända hon också vara en *virtuos* med många små knep och behof att framträda på ensemblens bekostnad. Den prägel af *lif* och *själ*, som nu ligger öfver allt hennes görande och ej mindre öfver hennes låtande skall kanske försvinna och någon ny Sardou skall till äfventyrs skrifva ihop någon för henne särskildt lämpad bravurroll, som hon skall släpa ut öfver jordklotet. Men ännu spåras af allt detta hos Eleonora Duse intet. Ännu gifver hon sig helt åt sin uppgift och ser *sin* uppgift i den dramatiska konstens högsta: att låta människorna se, huru människor lefva, älska och glädjas, sträfva, lida och dö, och hon är så genomträngd af respekt för denna uppgift att hon låter allt annat fara.

* * *

Eleonora Duses repertoar är ej stor, om den jämföres med andra skådespelerskors. Men sedan man sett, huru hon omsätter sin egen själ i sina roller, sedan man sett, huru intensivt hon lefver deras lif och lider deras kval, häpnar man öfver hennes begåfnings vidunderliga bärvidd, då de dock uppgå till ett par tiotal. Hennnes konst lefver på nervspänning och på känslolifvets ömtåligaste, djupaste omstörtningar, d. v. s. hon är fullkomligt modern och sådan är ju ock den repertoar hon spelar, med undantag af Cleopatra och Mirandolina.

Hon kan som ingen före henne komma oss att förstå de sjukliga och af födseln olyckliga eller förfelade existenser, som först i döden finna ro och ett försonande ljus. Men dem gifver hon en så lefvande tolkning, att hon låter produkterna af en dramatik af ganska

ovisst värde synas som äkta snilleverk. Hon griper i rollens innersta väsen en kärna af sanning och låter oss se denna kärna i så skarpt ljus, att det falska larmoyanta patos och de snedvridna förhållanden, som omgifva den, komma i skymundan och endast det *rent mänskliga* kommer till sin fulla rätt.

»Mycket det underbart gifves,
Mest dock är underbar människan själf»,

sjunger kören i »Antigone».

E. G.

Nornan.

Ella hade begifvit sig ut på bondlandet med den vackra föresatsen att leta ut gamla sägner och föreställningar, fiska upp pärlor, som lågo och blänkte någonstädes i det fördolda, rycka undan dyrbara spillror, som höllo på att gå förlorade — korteligen för att studera folklifvet.

Hazelius hade inspirerat henne med sina stugor och folkdanser och historiegubbar. Hon hade gått och ströfvat på Skansen, tills hon fick en brinnande längtan efter den friska urbilden till allt detta idylliska behag.

Och jag, som i mångt och mycket delade hennes illusioner, beslöt att följa med på upptäcktsresan.

Vi hyrde oss in i en bondgård, tyvärr allt för nära stråkvägarne.

Trakten var romantiskt vacker med sina höjder och dälder, bevuxna med tall- och löfskog, sina blomstrande ängar och rika sädesfält, sin blå Mälarvik med lång, bugande vass och utsikt bortåt segelleden.

Och näjden hade desslikes sina minnesmärken. Där fanns en kärraktig äng, hvilken fordom varit böljande sjö. Traditionen visste berätta, att ett väldigt sjöslag där utkämpats och att de fallna hjältarne graflagts i den stora ättehögen, som reste sig uppe i talldungen.

Nå — där fanns verkligen något för fantasien att syssla med, men var man ej hågad för högre vyer, kunde det vara roligt nog, att från kämpagrafvens topp sända en vid blick ut öfver trakten.

Så där i perspektiv sedt, tog sig det hela ganska måleriskt ut, men i själfva verket voro de omgifvande bondgårdarna, alla samt och synnerligen illa byggda och vanvårdade.

Det var bara rödfärgen, som lyste upp dem litet, och någon anläggning, som kunde få namn af trädgård, stod ej att upptäcka. Nog funnos där hallon- och krusbärsbuskar, men de förlorade sig oftast i ett vildt snår, och vid åsynen af de gamla, knotiga sötaplarne kände man sig nästan rörd till medlidande. Förutom den allhärskande potatisen planterade man förstås bondbönor, morötter och kål, men allt hade ett visst sammanhang och växte snart sagdt i en röra.

Ja, byns yttre företedde sannerligen ingen tafla af öfvercivilisation, men trängde blicken inomhus, märkte man litet hvarstans ett ängsligt bemödande att härma öfverklassen.

I det bästa rummet täcktes vanligen borden af bjärtfärgade manilladukar och öfver soffryggen bredde ett hemgjordt öfverkast sitt grofstjärniga nät. Väggarne pryddes af skarpa färgtryck, troligen följande som lockbete med någon godtköpstidskrift, och på den blankbetsade byrån stod åtskilligt krims-krams uppradadt såsom: försilfrade vaser med pappersblommor, fjädrar och strån à la makart, hvilande porslinshundar och familjeporträtter, inramade i plysch.

Allt smaklöst, själlöst . . .

Ingenstädes fanns rum för det där gamla bohaget, som min vän Ella så högt älskar. Hvar fanns farmors ärevördiga kista med biblisk inskrift och matttröda tulpanslingor på locket? Hvar funnos de där borden med målade nerfällda skifvor, de där stolarne med utkrusade ryggstöd, de där skåpen, lysande i glad färgprakt? Och de trefliga väfstolarne, garnvindorna med sina kvarnlika vingar och spinnrockarna, de gamla hederliga snurrorna, ja, hvar funnos de?

På vindarna kanske!

Jag såg ingen annan vind än den som hörde till den gården, där vi slagit oss till ro, och där fanns synbarligen inte en spillra af det förgångna.

Men fastän vi uppgåfvo hoppet att fiska pärlor, följde vi dock gärna med gamle Janne, då han vittjade ryssjorna eller lade ut gäddraget. Och en gång, då han ej var som värst sysselsatt med krok och garn, hände det att vi togo oss det orådet före att fråga efter sägner och historier.

Ack, han var icke det ringaste vidskeplig och sjörå och skogsfru kände han nätt och jämnt till namnet. »Sådana där dumheter trodde de på förr i världen», förklarade han med djupt förakt, »nu är man slu-

gare än så». Men då Ella icke för ty bad honom erinra sig någon gammal »passascha» från sin barndomstid, blef han formligen stucken och sade: »tror hon inte att jag har haft annat att tänka på i min dar än sådant där strunt».

Så vände vi oss till barnen, barnen, som äro trogna aftryck af de äldre och bara pladdra efter.

Vid stranden af den blå sjön lockade vi dem till oss och sporde om de voro rädda för näcken.

»Näcken?» — de stodo som lefvande frågetecken, och så tog Ella sitt förnuft till fånga och begynte berätta långa fantastiska sagor om sjöfolkets värld. Det blef prakt och starka färger: guldblänkande salar, blodröda lundar, luftiga elfdanser och eldsprutande vidunder. Det blef känslor och äfventyr: ynglingar och flickor, som kommo i glänsande olycka för trollets skull, men fördes tillrätta af minnen och klockeklang.

De små blefvo intresserade. De fingo smak för anrättningen och bådo ideligen om mera.

Nog var det komiskt! Ella kom till bondlandet för att fiska upp pärlorna, rädda spillrorna. Jo vackert, det blef hon, som fick utbreda den döende folkföreställningen, hon som ledde in fantasien på gamla igentrampade stigar... ja, så kan det gå.

* *
*

För resten mådde vi förträffligt denna korta, soliga sommarmånad. Ella hade dragit med sig en stor packe böcker — mest fornnordiska sagor och mytologiska afhandlingar, författade af Gud vet hvilka lärdomsljus, men jag tror att hennes förnämsta studier bestodo i att ligga i gräset och kika på seglande moln och prasslande löf. »Här kan man inte arbeta, bara sjunka i dvala», brukade hon säga. Men en vacker dag kommo dock de orden på skam. Hon förnam verkligen någonting väckande.

Vi hade klättrat upp på ättehögen. Jag hade ett broderi i knäet och Ella satt, mot vanan, upprätt läsande i Eddan. Jag vet ej, om det var de storslagna bilderna ur fornlifvet, som så eldade henne, men plötsligt slog hon igen boken med en smäll och utbrast:

»Hvilken skada att de där flydda tiderna äro så helt utplånade ur folkmedvetandet, att formerna äro så omstöpta att de ej förmå gömma en enda droppe af det gamla, kraftiga mjödet... Jag skulle kunna gråta, om det ej vore så — löjligt!»

»Gråt du, om du har lust», svarade jag leende, »men kanske vore det klokare om du vinkade upp »torpar-Lena» och finge dig en

styrkedryck. Är det ej kraftigt mjöd, så är det åtminstone rent vatten.»

Strax nedanför kullen låg nämligen en källa, där hela byn hemtade vatten.

Jag fick just syn på en ung, blek torparhustru, som särskildt intresserade oss, dels därför att hon haft en slags kärlekshistoria och dels därför, att hon hade en viss landtlig enfald utbredd öfver hela sitt väsen.

Hon var dotter till en förmögen hemmansägare och hade, tvärtemot föräldrarnes vilja, gift sig med gårdsdrängen. Men den eftersträfvade maken var ingalunda någon skatt att få, långt därifrån; supig och oregerlig, gjorde han henne lifvet ganska surt.

Jag vet ej om man bredde för starkt på med skuggfärgerna, men den skildring vår värdinna — fru Magnusson kallad — gaf angående deras äktenskapliga lif, var verkligen hårresande.

»Men hon beklagar sig just inte», erkände man med en skymt af aktning, »och däri gör hon rätt. När man har fått, som man velat, bör man tiga och skämmas.»

Som om någon skulle vilja ha ett sådant elände! . . . Stackars torpar-Lena, inte visste du mer än andra hvad som stod skrifvet i stjärnorna.

Jag vet ej hvad det var för ett ryck, som just då tog åt mig, men jag fick en sådan lust att språka med Lena. Det var en smal sak att locka upp henne. Det behöfdes inte mera än vinka och ropa: »Lena, var snäll och ge oss ett glas friskt vatten, vi äro så lata.»

Hon smålog och gjorde en jakande rörelse med sitt lilla bara hufvud. Torpar-Lena hade ett vinnande utseende, var smärt, hvit, ljushårig. De stora, mörkblå ögonen fick man sällan se i all deras glans, ty hon höll dem nästan alltid nedslagna, men uppfångade man en blick, kom man ovillkorligen att tänka på ett skrämdt djur.

Emellertid gick hon in i bondgården efter glas och karaffin och kom snart uppstretandes med läskedrycken. När vi druckit oss otörstiga, bad jag henne slå sig ner och prata bort en stund, och som det ännu var långt till middag, gaf hon sig god ro. Lillan satt ju dessutom där nedanför, strax under hennes ögon, och lekte med grannbarnen.

Vi talade hit och dit och hur det sen gick till, så lyckades vi framlocka den dolda gnistan.

»Fröknarna ha nog hört att det ej är riktigt som det bör vara hemma hos oss», sade hon öppenhjärtligt, »brännvinet har förstört honom som mången annan. Herre Gud, att sådant ska få finnas!»

»Men när han är nykter, brukar han ju också vara ... ganska svår», yttrade jag tveksamt.

»Svår», upprepade hon förtrytsamt, »inte är han svår. Han är den bästa människa i världen, när han är nykter, han skulle aldrig rört sin hand till att slå hvarken mig eller lillan om ej fyllan fått makt med honom. Sitt häftiga humör har han ju alltid förstås, men när man lirkar vackert med honom, är han inte stort värre han, än andra karlar. Jag bör för resten ingenting säga, ty jag har ju fått det som jag har velat.»

Där gingo fru Magnussons ord igen, uttalade i resignerad ton. Men min vän Ella sade liksom litet ursäktande: »han ser bra ut, Lenas man, ingen af de andra karlarne här har ett sådant utseende. Han är är så ståtlig och mörklagd.»

»Ja, jag har nog fått höra talas om att han hörde till 'Rosare'»,* svarade hon med ett svagt löje, »men det är då bara förtal. Far hans var smed någonstans i Upsalatrakten och han har en farbror, som är rättare på en stor herregård. Tänk, han smakar aldrig starkt och är gift med en slaktarenka. Så inte är Kalle af dåligt folkslag, det är då säkert.»

»Men Lena tyckte väl ändå att han såg bra ut», envisades Ella, som alltid grep efter poesiens fattiga glittertråd.

»Bra, åh» — hon såg förläget åt sidan — »jag vet inte det, det tänkte jag nog inte på. Ja, jag tänkte väl ej på någonting om jag ska tala sanning. Där fattades minsann inga förmaningar. Far kältade i hvar vrå och mor grät en vers öfver mig hvar endaste dag. 'Jag såg dig hellre på bår än sammanlänkad med det kräket', sade hon iblaud, och jag tror då aldrig att jag fått ta honom, om jag ej varit så veksint.

»Morbror min blef stollig, därför att han hade förlorat på borgen, och de voro väl rädda att det skulle gå samma vägen med mig. Och det är då säkert, att när Kalle första lysningsdagen kom full till högtidsbordet, kändes det som hade man rört omkring i hufvudet på mig med en visp. Fast presten redan hade sagt det, var jag ändå rädd för att far skulle ställa till spektakel och göra slut på alltihop.» . . .

»Hvad säger ni», frågade jag häpet, »drack han redan då?»

»Ja, det har han väl gjort så långt jag kan minnas», sade hon med trött tonfall, »fast det har blifvit allt värre och värre. Och ändå var det intet tvångsmål, visst ej, lillan föddes inte förr'n vi

---

* Tattarsläkt, vidt känd kring landsbygden.

hade varit gifta året öfver. Och det var just det som förtröt de mina. 'Hade det varit för att liksom kasta ett litet flor öfver skammen', mente de, 'så hade man väl fått förlika sig med giftermålet, men nu är det ju utan all reson, precis som att hoppa midt i sjön.»

»Men hur i all världen», utbrast jag, stirrande på henne som på ett underdjur, »hur i all världen kunde ni våga!»

»Våga, kärleken vågar allt», inföll Ella käckt.

Hon satt med de stora, blåa barnaögonen blickande i rymden. Jag vet ej om hon försökte klargöra en tanke, en föreställning, men när hon åter begynte tala, fick blicken detta skygga, jäktade uttryck, som verkade nästan plågsamt.

»Visst hade jag kärlek till honom, det vill jag inte förneka», sade hon lågt, »men *det* betydde nog inte stort. Det var väl så att jag skulle till det här eländet. Det var så förelagdt».

Ella stödde sitt lilla, krusiga hufvud mot handen och betraktade henne med lifligaste intresse. »Nornan», mumlade hon för sig själf, »nornan».

»Se, det var så», fortfor Lena, som synbarligen kände en slags lättnad af att riktigt få tala ut, »det var så att gamla farmor bodde hos oss och hade sin lilla undantagskammare på ett hörn. Hon var alltid så dann med mig och när de andra grälade och tråkade, gick jag in till henne och fick tröst. Hon, som var förståndig på allt, inpräntade då hos mig, att man aldrig ska strida mot ödet. Om det så ska gå genom glädje eller sorg eller eld eller vatten, öfver grafvar eller öfver rosor, människan måste gå till sitt öde. Och det sa hon, den gamla, beskedliga stackarn, inte bara till mig utan till far med. Men han snoppade af henne förstås och svarade som så, att när han köpte en häst, synade han alltid honom i munnen . . .

»Jag för min del tror att farmor hade rätt. Hvad som är oss förelagdt, det måste vi gå igenom. För resten står det ju i Guds klara ord: »I din bok voro alla mina lefnadsdagar upptecknade innan ännu en af dem var kommen.»

Hon teg en stund och ryckte tanklöst upp en lång, ljusröd åkervinda, hvars blomster hastigt smulades för vinden. »Fröknarna få inte tycka illa vara», återtog hon så med en liten min af självkänsla, »jag har måhända pratat för fritt, men när man har ett godt samvete, behöfver man ju inte alltid gå och tiga».

Härmed sade hon farväl och gick sina färde. Vi hörde henne ropa till sig barnet och sedan småtrallande vandra i väg hemåt.

Då tog min vän Ella eddan i sitt sköt, bläddrade en stund och läste sedan upp följande strofer:

»Vid sitt lif hon intet
Låda visste
Och vid sina öden
Intet brott,
Som en fläck vore
Eller vara tycktes;
Stränga Nornor
Styrt det så.»

»Nej, den folkföreställningen är ännu ej död», sade Ella tankfullt; »nornan hjälper ännu människan att draga månget tungt lass. Hon har öfverlefvat både trollen och näcken och tomtegubben.»

Anna Knutson.

Litteratur.

Teckningar ur Svenska adelns familjelif i gamla tider af *Ellen Fries.* Stockholm, P. A. Nordstedt & Söners förlag.

Det är med glädje man välkomnar ett nytt arbete med skildringar från forna tider af författarinnan till »Märkvärdiga svenska kvinnor», och det nya arbetet uppfyller alla förhoppningar, som vänner till fröken Fries' författareskap kunnat ställa på detsamma. »Teckningar ur svenska adelns familjelif» äro rika på kulturhistoriska deltaljer, de låta oss blicka in i åtskilliga svenska hem under 1500-, 1600- och 1700-talet och lära känna några af tidens personligheter i deras hvardagslif, i deras förhållande till deras närmaste, så som de själfva skildrat sig i bref eller dagboksanteckningar.

Materialet till detta arbete är till största delen hemtadt från hittills otryckta källor, mestadels brefsamlingar, och förf. har nedlagt mycket arbete på att medels jämförelse med samtida handlingar fullständiga och beriktiga sina uppgifter.

Såsom helt naturligt är, då det är taflor ur familjelifvet, som upprullas, spela kvinnorna en stor roll i dessa teckningar. I den första uppsatsen »Grefvinnorna Ebba», hvilken grundar sig på bref-

samlingar inom Leijonhufvudska släkten, skildras ett par kraftfulla damer från 1500- och 1600-talet. Först Ebba Lilliehöök, dotter till Måns Bryntesson Lilliehöök, som fikat efter Gustaf I:s krona och därföre fick plikta med sitt lif. Dottern blef gift med kung Göstas svåger Sten Eriksson Leijonhufvud, hvilken endast genom en slump undgick döden vid Sturemorden i Upsala 1567, men följande år på Stortorget i Stockholm blef nedstucken af en af konung Eriks drabanter under hertigarnes uppror. Fru Ebba, eller gref Ebba, som hon gärna kallade sig, sedan hon efter mannens död af Johan III upphöjts i grefligt stånd och fått Raseborgs grefskap i Finland för sig och sina söner, var en amper dam. Sedan hon vid 39 års ålder blifvit enka, förvaltade hon själf med kraftig hand sina ägendomar och lade i dagen stor affärsskicklighet. Hon tog verksam del i striderna mellan Gustaf Vasas söner och skröt gärna med, att hon skaffat sin makes systerson (Johan III) kronan. Hon låg i beständiga tvister och processer med sina söner rörande arfvet efter deras far, i egotvister med grannar och underhafvande. Till sönerna skref hon långa bref, i hvilka hvarken fattas skarpa ord och förebråelser eller moderliga förmaningar, och till regering och råd sände hon långa skrifvelser för att få rätt i sina många processer.

Den andra grefvinnan Ebba är Ebba Lilliehööks sondotter Ebba Leijonhufvud, första gången gift med den sista Sturen, andra gången med Klas Karlsson Horn, äfven hon en myndig och amper fru och en dugande husfru och affärskvinna, som förde ett strängt regemente på sina många gods och gårdar. Skildringen af fru Ebbas långa enkestånd, då hon lefde omgifven af flere unga kvinliga släktingar, innehåller en mängd ovärderliga detaljer från lifvet i hälg och söcken på de stora adelsgodsen. Bland de familjefester, som firades, fästes obestridligen största vikten vid begrafningarna, och »de saliga liken» fingo ofta stå obegrafna ofvan jord under månader, ja år, då en eller annan omständighet, såsom någon nära anhörigs bortovaro i krigen, gjorde att begrafningsfesterna icke förr kunde firas med tillbörlig ståt. Ganska betecknande är, att fru Ebbas måg, Johan Oxenstierna, hann fullständigt trösta sig öfver sin första gemåls död, och redan började tänka på nytt äktenskap, innan den första hustrun hunnit blifva begrafven.

Den omfångsrikaste uppsatsen i fröken Fries bok är »Ur Braheättens familjekrönika på 1600-talet», och hufvudsakliga källan till densamma är den brefväxling mellan Brahefamiljens medlemmar, som bevaras å Skokloster. Förf. förklarar visserligen, att brefvens

värde icke svarar mot brefvens antal. »Innehållslösheten» — skrifver förf. — »i 1600-talets bref äro ofta påfallande. De enklaste tankar ikläda en rustning af ord så tung, att de ofta alldeles gå förlorade i densamma». Men detta oaktadt har förf. lyckats på grund af denna brefväxling, kompletterad genom uppgifter från andra håll, gifva oss en intressant inblick i Braheslâktens lefnadsöden och i tidehvarfvets seder och åskådningssätt. I afseende på det sist nämnda kan det kanske vara af särskildt intresse för Dagnys läsare att höra citeras följande utdrag rörande flickors uppfostran ur »Gamble Grefve Per Brahes Œcconomia eller Huusholdz-Book för Ungt Adelsfolck» (skrifven 1581).

»Hvad som då kvinnokön tillkommer, hålles sedan det till alla handa konstiga och vackra gärningar att lära och kunna. Så ock under tiden att låta se, veta och lära koka, baka, brygga, spinna och väfva och andra nyttiga bohagsstycken, på det att, när framdels själfva skola sitta för bo (få hushåll) och få en hop ovetigt (okunnigt) folk att fås med, måga de själfva veta, lära och undervisa andra så till att beställat och görat, som det bör vara.

Och emedan jungfrulig prydnad icke allenast står uti dagligt smycke, rena och sköna kläder, som dem likväl väl stå och dem bör hafva, utan mycket mera uti snällhet, fromhet, tysta, blygsamma, tuktiga jungfruliga, skickeliga, stadiga och allvarsamma later, så måste dessa båda delarna, som är gudfruktigheten och kärleken, ödmjukhet mot föräldrarne med ljufligt och vänligt tal och umgänge med vänner, och fränder och andra följas åt.»

I dessa blad ur Braheättens krönika intages främsta platsen af Per Brahe d. y., Sveriges första grefve, under femtio år riksråd, i nära fyrtio år riksdrots, en tid svensk generalguvernör i Preussen, två gånger Finlands generalguvernör, riksförmyndare under två regenters minderårighet. Det är dock helt naturligt icke gref Pers offentliga verksamhet förf. skildrar utan hans mer privata lif såsom familjefader och husbonde, om detta ord kan användas på gref Pers ställning i hans grefskap, Visingsborg. Själf kallade han sig »regerande grefve» och talade i fråga om sitt grefskap om sin regering och sina undersåtar. Hans grefskap var också större än många, tyska furstendömen och inom dess områden anlade han staden Grenna. Det hade utom sin egen kyrka en lärd skola, som till sitt underhåll uppbar räntan af 48 hemman, skolans boksamling ägde 900 band, väggarne i biblioteksrummet pryddes af kartor, och byggnadens torn afslutades med en plattform, »för astronomiska observationer mycket bekväm». Grefven hade också sitt eget tryckeri, där hans egen boktryckare göt stilar, satte och tryckte på det papper grefven fick från sin egen »pappers-kvarn» vid Grenna.

Med grefve Per såsom medelpunkt skildrar förf. äfven hans syskons och andra nära fränders öden. Mest intresse erbjuder hans systers Margareta Brahes historia, som liknar en spännande roman och ger rikt stoff åt psykologiska funderingar. Margareta Brahe kom tidigt till Gustaf Adolfs gemål, Maria Eleonoras hof, var drottningen 1630 följaktig till Tyskland och hos henne i hennes sorgetid. Blef sedan gift med hofmarskalken och guvernören i Lifland frih. Bengt Oxenstierna — Resare-Bengt kallad. Efter ett 10-årigt, lyckligt äktenskap blef hon enka och var under sitt enkestånd drottning Kristinas hofmästarinna. Några år senare gifte hon om sig med Axel Oxenstiernas äldste son Johan Oxenstierna, ambassadör vid fredsunderhandlingarna i Osnabrück. Denne, som var åtta år yngre än Margareta, hade redan som yngling haft ett svärmiskt tycke för henne, hvilken emellertid gift sig med hans frände Bengt. Själf hade Johan varit gift med Ebba Leijonhufvuds dotter, Anna Sture. Men då denna, som helt ung aflidit, vänder sig snart gref Johan med sitt frieri till föremålet för sitt ungdomssvärmeri, och oaktadt sin höge faders kloka råd och varningar, hemför han 1648 den 45-åriga och mycket sjukliga Margareta Brahe som sin maka. Äktenskapet var mycket lyckligt, men varade icke längre än 9 år, då det upplöstes genom gref Johans död. Nu var sålunda Margareta åter enka och därtill en mycket rik enka, som ärft stora ägodelar efter sina båda män. Det dröjde heller icke länge, förrän friare, utan att låta afskräcka sig af hennes 54 år, infunno sig. Den 66-årige grefve Ludvig Henrik af Nassau-Dillenburg fick visserligen korgen, hvilket han tog så illa upp, att han senare utgaf en smädeskrift öfver henne. Bättre lycka hade en annan hennes friare prins Fredrik af Hessen-Homburg, 30 år yngre än hon, prins Fredrik med silfverbenet kallad, allt sedan han i en skärmytsling utanför Köpenhamn under Karl X:s andra krig mot Danmark förlorat sitt ena ben. Med honom trädde hon i brudstol 1661.

* * *

Bokens kanske intressantaste uppsats är en »Diplomatfrus bref från Karl XI:s dagar». Brefskrifverskan är fru Katarina Wallenstedt gift med diplomaten sedermera hofkansleren Edvard Ehrensten, hvilken från sept. 1672 deltog i en ambassad, som afsändts för att medla fred mellan England och Holland. Fru Wallenstedts bref, som förvaras å Upsala bibliotek, omfatta en tid af tre år, och man

får genom dem reda på icke blott brefskrifverskan själf och hennes familj, utan ock på en mängd enskildheter i seder, lefnadssätt och åskådning samt smådrag, belysande tidens politiska förhållanden och ledande personligheter, då den unga frun, som är en för tiden ovanligt bildad dam och dessutom en skicklig brefskrifverska, meddelar sin man allt af intresse som händer, icke allenast inom hennes familj och vänkrets, utan äfven i staden och landet.

Bland annat får man genom fru Katarinas bref en inblick i det samtida postverkets hemligheter. Postverket förestods på den tiden af »rikspostmästaren» Johan Beyers enka, fru Margareta Weiler, som icke blott drog inkomsterna af verket utan också skötte det, om äfven på ett ganska patriarkaliskt sätt. Fru Wallenstedt uppvaktade denna »rikspostmästarinna» för att utverka, att mannens bref fortare komme henne till handa. Uppvaktningen upptogs synnerligen väl och hade tillbörlig verkan. Äfven för att utfå mannens lön i kansliet och påskynda utbetalningen af medlen anslagna till ambassadens underhåll, begagnade fru Katarina fruntimmersvägen.

Från sällskapslifvet inom högadeln, men ändå mer från sin egen krets, tjänstemannaadeln, har fru Katarina mycket att berätta, och många af tidens lyten såsom rangsjuka, fåfänga, afundsjuka få en bjärt belysning genom hennes bref.

Sommarmånaderna och jultiden tillbringar fru Katarina på makarnas ägendom Forsby, icke långt från Arboga, och af stort intresse i kulturhistoriskt hänseende äro hennes skildringar härifrån, isynnerhet från nödåren 1672—73, då bönderna sålde sitt silfver och koppar — dåtidens sparbanksböcker — för att köpa säd, och bröd bakades af nässelrötter, af bark och af mäsk.

»En högvälboren frökens dagbok under frihetstiden» är titeln på bokens sista uppsats. Dagbokens författarinna är fröken Metta Lillie. Hon har visserligen icke att berätta några märkvärdiga händelser, men dagboken lämnar goda bidrag till kännedom om den tidens människor och om lifvet på landet, på samma gång som man får göra bekantskap med en rikt utrustad, varmhjärtad ung kvinnas tankar och känslor, fröjder och sorger. Fröken Lillie skrifver sin dagbok på en landtgård i närheten af Ulricehamn, där hon jämte sina tre systrar tillbragte en glädjefattig och intresselös ungdom hos sin moder. Det är den ogifta kvinnans resignerade klagan öfver att känna sig öfverflödig och onyttig, som genomgår dagboken. De små, obetydliga hvardagshändelserna antecknas samvetsgrannt. Dagbokens författarinna visar ock ett varmt intresse för tidens politiska händel-

ser. Det religiösa elementet tyckes varit starkt utprägladt hos Metta Lillie och upptager en stor plats i hennes dagliga anteckningar. Däremot finnes i dem intet rum för erotiska utgjutelser, den sidan af sitt lif har Metta Lillie icke vågat anförtro åt sin kära dagboks blad. Hon slutar sina anteckningar, då hon vid 41 års ålder ingick äktenskap med en äldre man, enkling med fem barn. Det var tydligen ett konvenansäktenskap hon ingick, men det kärleksfulla och samvetsgranna sätt, hvarpå hon fyllde sina plikter som maka och husmoder, har låtit hennes minne ända till våra dagar lefva kvar i hennes hemtrakt.

Många andra intressanta sidor af »Teckningar ur svenska adelns familjelif» kunde förtjäna påpekas, men då vi hoppas, att Dagnys läsare själfva göra bekantskap med det värderika arbetet, vilja vi icke längre taga deras uppmärksamhet i anspråk, utan sluta vår anmälan med att till förf. uttrycka vår förhoppning, att det icke måtte dröja alltför länge, innan hon ger oss en fortsättning på sina teckningar från gamla tider.

M. C.

Svenska kvinnornas nationalförbund.

Under de med anledning af världsutställningen i Chicago 1893 anordnade kvinnokongresserna intog organiserandet af ett alla länder omfattande kvinnoförbund, »the International Council of Women», ett ytterst bemärkt rum. Detta förbund, som leder sitt ursprung från kvinnokongressen i Washington 1888, har till syfte att främja samarbete och befästa gemensamhetskänsla mellan olika länders föreningar, i hvilkas ledning kvinnor taga verksam del och hvilka på skilda sätt arbeta för framåtskridande. Hvarje land, som önskar ansluta sig till detta stora gemensamma kvinnoförbund, bildar i sin ordning *ett nationalförbund*, d. v. s. ett förbund af inom landet verksamma föreningar, vare sig dessa föreningar arbeta för något önskningsmål på kvinnofrågans område eller deras verksamhet går i en mera allmänt humanistisk riktning.

Till Sverige kom för ett par år sedan från Amerika uppmaning att bilda ett dylikt förbund. Dr Ellen Fries, till hvilken Internationella kvinnoförbundets styrelse vände sig i denna sak,anmodade de svenska föreningar, hvilka motsvara här ofvan nämnda bestämmelser, att sända ombud till ett möte för diskuterande af frågan om ett svenskt nationalförbund. Vid mötet, där ganska många föreningar

voro representerade, förutsattes följande betingelser för att ett nationalförbund skulle komma till stånd. Minst *sex* föreningar skulle deltaga i förbundet; dessa skulle årligen inbetala en afgift af 12 kr.; förbindelse att deltaga skulle gälla för 5 år i sänder; föreningarna, hvilka skulle äga rätt att deltaga i val af delegerad till de internationella kongresserna, skulle icke därigenom förpliktas till några extra bidrag för delegerades resor, m. m.

Sedan ytterligare några sammankomster ägt rum för behandling af frågan, antogs stadgar för det svenska nationalförbundet vid ett den 11:te dennes hållet sammanträde. Förbundet erhöll namn af »*Svenska kvinnornas nationalförbund*» och består f. n. af följande föreningar: Fredrika-Bremer-Förbundet, Föreningen för välgörenhetens ordnande, Göteborgs lärarinneförening, Kvinnoklubben, Nya Idun, Stockholms läsesalong och Svenska allmänna kvinnoföreningen till djurens skydd,. Förbundet har till ändamål att utgöra en del af Internationella kvinnoförbundet och att förbereda arbetet till de hvart 5:te år återkommande internationella kvinnokongresserna (vid hvilka endast de land, som bildat nationalförbund äga rösträtt) samt där jämte, att främja samarbete inom Sverige mellan föreningar af den beskaffenhet, som ofvan angifvits.

Ordförande i det Internationella kvinnoförbundet är Lady Aberdeen, maka till vicekonungen i Canada. Styrelsen är sammansatt af representanter för olika nationer. Sålunda är v. ordf. *amerikanska*, mrs May Wright Sewall; 1:sta sekreteraren *engelska*, mrs Mac Laren; 2:dra sekreteraren *fransyska*, M:lle Marie Martin och kassaförvaltaren *finska*, fröken Alexandra Gripenberg. För öfrigt ingå alla de olika nationalförbundens ordföranden i Internationella kvinnoförbundets styrelser. Förhållandet är analogt inom Svenska Kvinnornas Nationalförbunds styrelse, hvilken skall utgöras af ombud från de föreningar. hvilka anslutit sig till förbundet.

Litterära notiser.

Vintergatan, Samling skrifter på vers och prosa, utgifven af *Sveriges författarförening.* 2:dra årg., är utan gensaga den värdefullaste och prydligaste af alla dessa efemera litterära alster, som sett dagens ljus vid juletid, som lefva en kort tid för att sedan försvinna och förintas. Men om äfven den ovanligt präktiga utstyrseln ej skulle rädda »Vintergatan» från att dela de vanliga jultidningarnas och julkalendrarnas öde, är dess innehåll så pass gediget att den vackra boken alltid kommer att äga ett beståndande litterärt värde. Våra yngre poeter hafva riktat densamma med dikter, alla vittnande om

talang, en del om en ovanlig sådan t. o. m., och äfven de styckeu i obunden stil, som förekomma, äro goda profbitar på svensk prosadiktning. Tvenne kvinliga författarenamn har samligen att uppvisa: Anna Wahlenberg och Jane Claine. — Främsta platsen både i värde och volym intar dock Karl Warburgs teckning af *Viktor Rydbergs lefnad*, ett »utkast till en minnesteckning», den fullständigaste och mest sympatiska af alla de minnesbilder, som hittills utkommit öfver den döde skalden. Att Viktor Rydbergs dikt »Himlens blå», skrifven för Vintergatan, utgör samlingens pärla, behöfver väl knappast nämnas, den dikt hvari följande sköna, redan väl kända strofer förekomma:

— — — — — — — — — — —

Till ariskt blod, det renaste och äldsta,
till svensk jag vigdes af en vänlig norna,

Mitt folk har till symbol af sina anor
fått himmelsblått i väna barnaögon
och himmelsblått i ärekrönta fanor.

* * *

Sveriges vittra storhetstid af *Hellen Lindgren.* Förra delen. I. Frihetstiden. I afvaktan på en mer uttömmande kritik öfver ofvanstående verk, hvarom vi gått i författning, är det oss en glädje att med några ord för våra läsare påpeka detta arbete, såsom varande bland det i sitt slag bästa, som vår litteratur har att uppvisa. Förf. har här på ett det lyckligaste sätt löst den ingalunda lätta uppgiften att vara på en gång populär och gedigen, utan att en enda gång falla in i kåsörens så lätt till ytlighet och banalitet urartande ton, ger han åt de litterära personer, han tecknar ett lif och ett rent personligt tycke, som verkar i hög grad fängslande. Denna första del af herr Lindgrens litteraturhistoria behandlar den tid, som närmast föregick det gustavianska tidehvarfvet och äfven delvis tillhörde detta. Fortsättningen, som kan väntas under loppet af våren, skall innefatta Gustavernas tid till 1800.

* * *

Fordomdags. Kulturhistoriska utkast och berättelser af *Gustaf Björlin.* Den flitige uppdagaren af så mänget guldkorn, förborgadt i våra rika häfders outttömliga djup, har äfven till denna jul skänkt oss en samling historiska bilder af mycket värde. Frånser man den något torra och kärfva stilen, som utgör omhöljet till dessa i och för sig så intressanta taflor från »fordomdags», skall man i Gustaf Björlins bok finna en både underhållande och lärorik läsning.

* * *

Årsbok för hemmets räkenskaper och ***Hufvudbok för hemmets räkenskaper,*** kr. 2,50, af *Frida Schager.*

Hvarje ordentlig matmor måste bokföra hushållets utgifter och inkomster, men att göra detta på ett praktiskt sätt är ej lätt och ju dugligare husmodern är, desto kraftigare känner hon vanligen att förvaltandet af de penningar, som åtgå till hushållet, är förbundet med stort ansvar.

En god hjälp dervid synes Frida Schagers böcker böra blifva. I årsboken föras räkenskaperna för dagen och de siffror, som å de olika konti erhållits, införas därefter för hvarje månad i hufvudboken, och det är denna, som vi särskildt skulle vilja framhålla. Den är redigt och klart uppställd, visar räkenskaperna för året och innehåller dessutom en tablå för 25 års räkenskaper. Vikten af bokföringen ligger ej däri att man kan se *att* hvarje öre är utgifvet, utan däri, att man kan se *huru* det är utgifvet, och detta på sådant sätt, att jämförelse mellan de olika posterna kan äga rum år för år.

För en husmoder kan t. ex. vara af vikt att se huruvida den förändring, som vidtagits i hushållet genom antagande af *tre* tjänarinnor i st. för *två* medfört ökade utgifter; möjligen kunna räkenskaperna visa, att de konti, som upptaga utgifterna för tvätt och extra hjälp minskats med samma summa, som ökat tjänarnes konto. Eller man vill se huruvida och i hvad mån inackordering medför inkomst. Endast noggrannt förda och specificerade räkenskaper så uppställda, att de lämna öfversikt öfver flera år i följd, kunna lämna dylika och därmed jämförliga uppgifter. Dessa jämförelser äro därjämte nödvändiga dels såsom hjälp vid kontroll af utgifterna och dels såsom ledning, då besparingar eller indragningar behöfva göras.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendiefonderna.

Genom ordföranden för lokalkomitén i Vestmanland, landshöfdingskan fru Elisabeth Hedenstierna, har till *Allmänna Stipendiefonden* öfverlämnats 1,260 kronor, härmed har detta läns afdelning af nämnda fond grundats. Sedan nu äfven Vestmanland anslutit sig till företaget, återstå endast två af Sveriges län, som ännu ej lämnat insatser i *Allmänna Stipendiefonden.*

Som kändt är börjas stipendieutdelning under år 1896 inom Stockholm och de län, hvars insatser uppgå till minst 5,000 kronor, och har stipendiekomitén i anledning häraf i flera af hufvudstadens och en del landsortstidningar kungjort till ansökan innan den 15 februari detta år följande stipendier:

för *Stockholm* 360 kronor för genomgående af högre afdelningen i Tekniska skolan;

för *Kristianstads län* 180 kr. för utbildning vid Sophiahemmet till sjuksköterska:

för *Malmöhus län* ett å 180 kronor för utbildning till föreståndarinna för s. k. arbetsstuga;

för *Östergötlands län* ett å 180 kr., för utbildning till lärarinna i huslig ekonomi vid folkskola;

för *Vesterbottens län* ett å 240 kr. för genomgående af sjuksköterskekurs vid Sabbatsbergs sjukhus;

för *Södermanlands län* 270 kr. för genomgående af kurs i teknisk skola,

samt slutligen två stipendier, hvartdera å 300 kr., att utdelas utan hänsyn till sökandens hemort, nämligen det ena för studier vid universitet, högskola eller högre lärarinneseminarium och det andra för genomgående af folkskolelärarinneseminarium.

Närmare uppgifter angående kompetensvillkor etc igenfinnas i de af Stipendiekomitén utfärdade kungörelser. Muntliga och skriftliga förfrågningar besvaras af *Stipendiekomiténs sekreterare, mottagningstid 11—1. Drottninggatan 102.*

En föreläsning af fröken Ellen Key är en ej alltför ofta återkommande tilldragelse i vårt hufvudstadslif för att ej hvarje nytt tillfälle att få höra den talangfulla talarinnan skulle omfattas med begärlighet af ett talrikt och intresseradt auditorium. Och detta var kanske i ännu högre grad än vanligt fallet vid den nyligen i Vetenskapsakademiens hörsal hållna föreläsningen med ämne »Missbrukad kvinnokraft», samma ämne hvaröfver fröken Key talat så väl i somras i Köpenhamn under kvinnornas utställning som nu senast i Göteborg. Som vår tidskrift redan var under tryckning vid tiden för föredragets hållande, äro vi för denna gång förhindrade att lämna någon redogörelse för de i många afseenden märkliga uttalanden, som däri förekommo. Det nya bebådade föredraget öfver »Naturenliga arbetsområden för kvinnor», en fortsättning på det förra, torde dock gifva oss anledning att något närmare behandla de inlägg i kvinnofrågan, som af fröken Key blifvit gjorda.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

F. & G. Beijers förlagsaktiebolag: *W. Farrar*, Eric Williams. — *S. Grundtvig*, Folksagor och äfventyr. — *T. von Heinz*, Lyckobarnet.

W. Billes förlagsaktiebolag: *G. A. Henty*, På Krigs- och spejarstråt. — *W. O. Stoddard*, Vid indiangränsen.

Alb. Bonnier: *G. Aguilar*, Lifvet i hemmet. — *F. Cooper*, Skinnstrumpa. — *Cohr* och *Torpson*, Geografisk handatlas. — *A. Dumas*, De tre musketörerna. — *G. Ebers*, Kleopatra. — *G. Kolthoff*, Sagor. — *A. Ohlin*, På forskningsfärd efter Björling och Kallstenius. — *G. Schröder*, Pekka Huskoinen. — *J. R. Spilhammar*, Svenska hjältar, II, Från Karl X Gustaf till våra dagar. — *A. Wahlenberg*, Bengts sagor. — *V. H. Wickström*, Kvinnostudier. De sagoberättande barnen. — Lekkamraten 15:de och 16:de boken. — Lunkentus. — *Onkel Adams* Linnea, 6:te boken. — Snöflingan 1895.

G. Chelius: *E. Brightwen*, Kärlek till djuren. — *E. A.*, Ugglemors sagor. — *Farbror John*, Den näbbige Kicki. — *C. Hammarsköld*, Barnanöjen. — *J. C. von Hofsten*, Lekar och påhitt. — *Mamma själf*, Lilla blåöga och andra sagor. — *F. J. Pajeken*, Andrew Brown, den röda spionen. — *J. P. Velander*, Farbror Ottos berättelser om djuren. — Bilder ur vår Frälsares lif. — Slarf-Kalle och hans lekkamrater.

Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition: *H. K.*, Ur svenska folklifvet, h. 3. — *L. S.*, Barnens bilderbok, h. 3, 4. — *L. S.*, Ur lifvet, ser. II. — *Runa*, Allt eller intet. — *E. H. Schmidt*, Gnistor. — Korn åt små fåglar. — Svanboet.

Fröléen & C:o: *L. Anders*, I vilda vestern. — *C. Cassau*, På spaning bland indianer. — *C. Murray*, Präriefågeln.

H. Geber: *G. Björlin*, Fordomdags. — *A. Kerfstedt*, Bland fält och ängar. — *M. Langlet*, »Mamma, tala om något roligt!» — *M. Lönnberg*, Fru Holmfrid. — *Mark Twain*, Tom Sawyers äfventyr. — *Leijonsköld-Oxenstierna*, Ett lejon till sjös. — *Th. F—r*, En snäll gosses dagbok. — En liten ostyrings dagbok. — *S. L. Yeats*, Savellis ära.

Aktiebolages Hiertas bokförlag: *F. Cooper*, Bijägaren. — Den siste Mohikanen. — Gräsöknen. — Hjortdödaren. — Nybyggarne. — Stigfinnaren.

Ad. Johnson: *A. L. O. E.*, En kristens rustning. — *H. Hjorth-Boyesen*, Vikingaättlingar. — *L. S.*, I syskonringen. — *Mayne Reid*, Skalpjägarne eller Krigståget mot Navajoerna. — *S. Smiles*, Menniskans egna kraft. — *Miss Yonge*, Den lille hertigen. — Den lille ritkonstnären. — Det roliga akrobatspelet. — Klara stjärna. — Kungs-

spelet. — Nu går tåget. — Små trädgårdsmästare. — Svenska stormän från fattiga hem. — Svarte Petter. — Våra småttingar i hvardagslag.

Nordin & Josephson: *W. Kennedy*, Czarens fångar. — Julafton 1895.

A. L. Norman: *P. Waldenström*, Till Österland, h. 1—8.

P. A. Norstedt & söner: *S. L—d Adlersparre* och *S. Leijonhufvud*, Fredrika Bremer, h. I—III. — *M. Anholm*, I Gogs och Magogs land. — *H. Anderson*, Grekiska sagor. — Ur Moster Lottas brefsamling. — *H. Aurelius*, Vinter- och sommarlif. — *S. J. Boëthius*, Historisk läsning för skolan och hemmet, Forntiden. — *A. E Brehm*, Djurens lif, h. I—V. — *F. Cooper*, Nybyggarne vid Susquehanna. — *A. Ekermann*, Från Nordens forntid. — *E. Fries*, Teckningar ur svenska adelns familjelif. — *A. Fryxell*, Berättelser ur svenska historien. — *J. C. von Hofsten*, Nya bilder ur Danmarks historia. — *C.* och *K. Kastman*, Läsning för barn. — *L. Lagerstedt*, Husmoderns almanacka. — *H. Lindgren*, Sveriges vittra storhetstid, I Frihetstiden. — *R. Melander*, Briggen Två bröder. — *N. Rolfsen*, Ur djurlifvet i Norden. — *P. K. Rosegger*, Mitt hem i skogen. — *Svensk författareförening*, Vintergatan. — *C. Wagner*, Ädel kraft.

P. Palmquists aktiebolag: *E. Boëthius*, Nya Zeeland. — *E. S. K.*, Fyra berättelser för barn. — Under främmande ok. — *F. M. Kingsley*, Titus, röfvaren på korset. — *A. P. Larsson*, Svenska söndagsskolans historia. — *F. B. Meyer*, På lifvets väg. — Strålar från korset. — *Silvanus*, Martyren. — *W. M. Thayer*, Från kojan till palatset. — Vintersol.

J. F. Richter: *E. Nonnen*, Valda berättelser ur tidskriften Talltrasten.

Seelig & C:o: Barnens julrosor 1895.

J. Seligmann: *A. U. Bååth*, Nordmannaskämt.

Fr. Skoglund: *A. T.*, Sjung med oss, Mamma!

Svensk läraretidning: Jultomten 1895. — D:o, praktupplaga. — Tummeliten 1895.

Wahlström & Widstrand: *J. Osterman*, På fjorton dagar. — *A. Roos*, I Hvitavall, I, II. — Wärmländingarne.

Hämeen Sanomats tryckeri, Tavastehus: *E. W. Palander*, Slägten Palander, Genealogisk studie.

Anmälan.

Dagny *börjar med 1896 sin 11:te årgång. Dess hufv uppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling såd frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksam skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom litter ren, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare be telser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. skola allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras under år 1896 af fröken* **Lotten Da gren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktion komité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelan rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.
För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förb dets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisn Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla pos stalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandl

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-F bundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1896.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.

1896. 2:a häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50. För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

Från **Fosterlandsstiftelsens Förlags Expedition** hafva utkommit och finnas hos alla Bokhandlare att tillgå bland andra följande arbeten:

Den kommande Kristus, af *F. W. Krummacher*. En advents- och julbok. Häft. 2: 00, halffr. band 3: 00.

Vår andliga litteratur är ingalunda rik på uppbyggelseböcker, lämpade för advents- obh jultiden. För passionstiden äro vi vida bättre försedda. Välkommen är därför den varmhjärtade Krummachers bok om »Den kommande Kristus», ett värdigt motstycke till samme författares »Den lidande Kristus». *Väkt.*

Den lidande Kristus, af D:r *F. W. Krummacher*. Ny öfvers. Andra uppl. Häft. 4: 00, v. b. 4: 50, klotb. 5: 00.

En af de bäste författare på det kyrkliga området talar här till oss med innerliga och glödande ord om »den förlossning, som i Jesus Kristus skedd är». Vid läsningen af boken märker man väl, att orden gå från hjärtat. Ett skönt språk, stor anderikedom, innerlig hjärtefromhet och brinnande nitälskan förena sig med mångsidig djup insikt i Guds ord att göra denna bok till en af de läsvärdaste. *T. f. Falu l. o. st.*

Smärtornas man. Passionsbetraktelser öfver Esaias 53 kap. af *Fr. Sandberg*, kontraktsprost och kyrkoherde i Vester Åker och Dalby. Häft. 0: 30.

Författarens namn är väl bekant äfven på vår ort och utgör den bästa borgen för att boken är värd att läsas och begrundas äfven sedan passionstiden är förliden. *Hels.*

Det är fullkomnadt! Af *T. H. S.* Fjärde uppl. Häft. 0: 75, bund. 1: 00.

Författaren utreder med ovanlig skarpsinnighet och klarhet försoningsläran. För de många, hvilka till följd af de olika meningarne i detta viktiga stycke blifvit vacklande och ovissa i sitt sinne och sin tro, är boken kommen i rätt tid och skall, hoppas vi, blifva genom Guds nåd till stor välsignelse. Boken är på intet sätt någon stridsskrift, utan tvärtom uppbygglig, hjärteransakande och varmt bevekande för valet af den enda, sanna vägen till lifvet — Kristus, som har allt fullkomnat. *Sv. P.*

Vid korset och grafven. Korta passionsbetraktelser för hvar dag i fastan, samlade ur flere framstående lärares skrifter, såsom Arndts, Beskows, Emanuelsons, Krummachers, Langbeins, Luthers, Rosenii m. fl. Häft. 0: 50, kart. 0: 75, klotb. 1: 25.

Bibelkännedom. Utläggning af hufvudafdelningarna i den heliga skrift och inledning till de bibliska böckerna af d:r *Robert Kübel*. Teol. Professor i Tübingen. ***Nya Testamentet***. Häft. 3: 50, v. b. 4: 50, halffr. b. 5 kr.

De kristnas lefvande hopp, eller trons blickar in i det tillkommande lifvet. Till tröst och uppmuntran för medvandrare till hemmet där ofvan af *I. L. Müller*, f. d. Pastor i Mettman. Öfversättning från 5:te tyska uppl. Häft. 75 öre, inb. 1 kr.

Författaren förstår att på ett lyckligt sätt förena grundlighet med kristlig värme, helig nykterhet med allmänkristlig vidhjärtenhet samt att gifva äfven svårare frågor en tillfredsställande lösning i full öfverensstämmelse med den heliga skrift.

Bibelns Gudomliga enhet. Föreläsningar af D:r *A. Saphir*. Häft. 2 kr., kart. 2: 25.

Det är en alldeles förträfflig bok, som bör läsas af alla, som genom vår samtids bibelkritik börja svikta i tron på bibelns gudomliga auktoritet. *Hemlandsp.*

Njutningslystnaden. Se där fienden. Väckelseord till föräldrar af *Fr. L.* Häft. 20 öre.

»Denna broschyr är den bästa vi i det ämnet hafva läst. Alla barnuppfostrare böra skaffa sig den och hämta den lärdom, som nu är af högsta nöd att inhämta». *Hemlandsp.*

Några tilldragelser ur Baron Hans Henr. von Essens lefnad. Meddelade af honom själf. 4:de och sista häftet. Pris: 1 kr. Hela arbetet inbundet i vackert klotb. 5 kr. Klotpärmar finnas äfven särskildt att tillgå hos alla Bokhandlare à 75 öre.

Har man väl börjat att läsa dessa enkla teckningar, fängslas man oemotståndligt och måste läsa dem till slut. Och det är ej gärna möjligt att undgå att af denna läsning er, fara ett lifligt och hälsosamt intryckty man mötes af en varm ande, en ädel lifsuppfattning, som spårar Guds hand i allt, och af en omisskännelig önskan att få gagna läsaren. *V. L.*

Gnistor. Berättelser af *E. Schmidt*. Häft. 1 kr., kart. 1: 25.

Det är ganska säkert, börjar du en af de 16 berättelserna, lägger du icke bort boken, förrän du slutat den.

Ur svenska folklifvet. Berättelse af *H. K.* 3:e häft, 50 öre. De föregående häf- finnas äfven att tillgå.

Kvinnoarbete och kvinnolycka

med anledning af »Missbrukad kvinnokraft» af Ellen Key.

Fröken Keys båda föredrag, som i dessa dagar utkommit på trycket, skulle icke väckt ett sådant uppseende och på somliga håll vunnit så mycket bifall, om de icke varit uttryck för tankar och åsikter, som länge rört sig hos allmänheten och nu kommit till sådan mognad, att de måste uttalas. Det är två sorgliga sanningar, som ganska länge trängt sig på den, som med någon eftertanke följt med det kvinliga arbetet: den ena, att det i många fall icke alls är *lycka*, som den arbetande kvinnan får på sin lott; den andra, att *resultatet* af den arbetande kvinnans möda ofta varit mindre än man hade väntat. Dessa båda sanningar hafva på mig gjort det intryck, att jag — äfven om fröken Keys föredrag icke hållits — förr eller senare skulle hafva gifvit vika för min önskan att uttala mig därom. Till följd häraf var det med en känsla af tillfredsställelse jag såg tillkännagifvandet om fröken Keys föredrag, hvars titel »Missbrukad kvinnokraft» syntes mig vara ett träffande uttryck för det onda, vi lida af. Men tillfredsställelsen blef icke så stor, som jag väntat mig.

Visserligen kunde knappast en skald hafva begagnat mer hjärtegripande, smekande tonfall för att öfvertyga kvinnorna om det sköna i deras ursprungliga bestämmelse för hemmet — och så till vida har fröken Key väl användt sin i sitt slag enastående talang som talarinna och författarinna — men likväl känner man sig efter genomläsningen af hennes föredrag i viss grad beklämd och nedstämd. Denna förstämning, som varit ganska allmän bland de arbetande kvinnorna, beror nog därpå, att den grundtanke, den bottensats, som man har kvar, när man har lagt bort boken och kommit ifrån den bedårande inflytelsen af författarinnans innerlighet och sällsynt b[illegible]gliga stil, kan uttryckas så här: »kära kvinnor, stanna ni hemma, tro mig, på så sätt bli ni lyckligast, och ni duga — uppriktigt sagd — just inte till någonting annat. Ni äro vägda och befunna för lätta.»

Fröken Key må säga, att hon på somliga ställen sätter kvinnans arbete och inflytande mycket högt, att hon talat om hennes förmåga att inspirera etc.; hon har dock med sådant eftertryck b[illegible]tonat kvin

nans intellektuella oförmåga, att det hon säger i motsatt riktning förefaller bra nog tonlöst, endast som inskjutet för att undvika beskyllningen för öfverdrift.

Det blåser många poetiska fläktar öfver fröken Keys uttalanden, men jag kan inte påstå, att de äro friska. Den tanken att de arbetsområden, som passa för kvinnan, skola vara så beskaffade, att de tillfredsställa hennes moderlighet, visar en djup — jag hade så när sagt — genialisk blick i kvinnonaturen, men när man sedermera ser den tillämpad, märker man, att den var för trång, för ensidig, för abstrakt. När det i första föredraget gäller att karakterisera kvinnans natur, gör framställningen samma böljande, sväfvande intryck som vissa lyriska poem; när det åter blir frågan om hvad kvinnan bör och icke bör göra, inträder en viss dogmatism. Man skulle ha önskat mer fasta konturer i den första psykologiska afdelningen, mera rymlighet och frihet i den, som handlar om den praktiska tillämpningen.

Fröken Key talar om emancipationen, som om den utginge från kvinnans ärelystnad att täfla med mannen, och hon är icke så ifrig att bevisa något som det lönlösa i denna täflan. Ja, vore hela kvinnorörelsen framgången ur denna ärelystnad, då vore den dömd. Men det är den icke; den har utgått ur det kvinliga »väsendets nödvändighet» — för att begagna fröken Keys ord. Den har utgått från *det kraf på full personlig utveckling*, som blifvit nedlagdt i kvinnonaturen. Detta kraf är *natur* lika väl som krafvet på kärlek och moderskap, det är endast natur på ett senare kulturstadium. Kvinnorörelsen bär samma kännetecken, som alla rörelser med äkta lif uti sig, det att den födts till världen under kval. Den är alstret af otaliga kvinnogenerationers vånda under instängningens, kunskapstörstens och den andliga kväfningens martyrskap. Fröken Key talar om kvinnans oförmåga af skapande kraft, om att inga kvinnonamn »stråla bland mänsklighetens eviga namn». Vi kunna med största lugn höra hennes många bevis, att vi äro männen underlägsna. Det är icke alls därom det är frågan, det är endast fråga om att följa vårt »väsens nödvändighet,» den må nu föra oss till vetenskapens höjder eller till den anspråkslösaste lilla lärarinnebefattning. Just därför att detta kraf icke är ett tillkonstladt behof utan har blifvit nedlagdt af naturen själf, kunna vi hysa den vissa förtröstan, att hon — om vi självfa icke alldeles förrycka utvecklingen — skall veta att förlika detsamma med det kvinliga väsendets ursprungliga kraf på kärlekens och moderskapets lycka.

Det kan icke nekas, att förkämpar för kvinnofrågan stundom talat i en ton, som om ofvannämnda ärelystna täflan med männen verkligen vore hufvudsaken, men denna ton är *absolut förkastlig*. Må den missriktningen gärna drabbas och helst drabbas dödligt af fröken Keys skarpa hugg! Låt oss sluta att applådera hvarje kvinna, som inträder på ett manligt arbetsfält, låt oss vänta med applåderna till vi se, att hon har gjort en insats af värde på detta nya område.

Ständigt och jämt märker man, att fröken Key ej skiljer mellan det som är kvinnofrigörelsens själfva väsen och det som är dess utväxter. Hon slår ihop en mängd företeelser och gör dem förhatliga under det gemensamma namnet »kvinnosaken». När hon sammanställer obenägenheten för moderskap med kvinnosaken, tror jag hon begår en fullkomlig orättvisa. Där denna högst bedröfliga dekadansriktning visar sig, är den ett utslag af kvinlig öfverkultur, af kvinlig egoism, som troligen icke har med kvinnosaken något annat att skaffa än att möjligtvis denna begagnats som förevändning. För förekommande af missförstånd bör det kraftigt betonas, att många af de kvinnor, som sträfva att i yttre åthäfvor visa sig mest frigjorda och »emanciperade», och som med det största föraktet vända familjelifvet och dess plikter ryggen, höra i vårt land, och troligen äfven utomlands, till helt andra kretsar, än de som åtagit sig arbetet att höja kvinnans sociala ställning, och som därför skulle förtjäna namnet »kvinnosakskvinnor». Jag har sagt detta därför, att den som utan närmare kännedom flyktigt genomläser fröken Keys föredrag lätt kan få den föreställningen — kanske mot hennes vilja — att kvinnosakskvinnorna bära skulden för alla onaturliga tendenser hos kvinnovärlden, och jag vill påminna om den »race» af kvinnor — talrikare i Norge än hos oss — som bär fin-de-siècle-karakterens märke och på hvars fana man ibland tycker sig läsa radikalism, men hvarest det egentligen icke torde stå något annat än hänsynslöshet.

Men en anklagelse, som verkligen träffar ett ganska stort antal arbetande kvinnor, är vanan att yttra sig i nedsättande ordalag om äktenskapet. Det är ett tal, som jag åtminstone ofta har hört, men som jag tror i grunden icke är någonting annat än en »jargon», visserligen en högst dåraktig, oärlig och okvinlig jargon. Oärlig, ty det finnes väl icke många kvinnor, som ej i sitt innersta anse, att en kärlek, som medför verklig lycka, är att föredraga framför hvilket arbete som helst. Ofta döljer sig under detta sätt att tala en viss bitter resignation eller också en rädsla att förefalla kvinligt sentimental.

Tyngdpunkten i fröken Keys bevisföring ligger däri, att hon anser det kvinnans bestämmelse för moderskapet gör henne oförmögen till någon andlig produktion, som är jämförlig med mannens. Ägnar hon sig så intensivt åt sitt arbete, att detta verkligen får ett värde af första rangen, då står hon i fara att både fysiskt och psykiskt förlora sin kvinlighet. Ibland ser det ut, som om förf. rent af för flertalet kvinnor ville uppställa alternativet: antingen könsvarelse eller intellektuelt produktiv varelse*).

Innan vi besvara detta argument, upprepa vi åter, att en sund kvinnoemancipation sträfvar *icke* efter likställighet med mannen, den sträfvar endast efter utveckling af gifna anlag och lämnar åt naturen och framtiden att bestämma det mål, som skall hinnas.

Men låt oss uppställa frågan så: måste intellektuel utveckling och andlig produktion nödvändigt framkalla ett urartande af kvinnan som könsvarelse? Fröken Key stöder sin sats genom analogier, hemtade från den manliga erfarenheten. Dessa analogier äro dock sådana, att jag är säker, att det icke är på grund af mitt kvinliga förnekande af satsen: två gånger två är fyra, som jag måste förkasta dem. »Atletens muskler tagas från hans hjärna, vetenskapsmannens hjärna från hans muskler.» Denna sats är grundad på den falska åsikten, att utveckling i kroppsligt hänseende skulle vara en fiende till andlig utveckling. Låt vara att *atletens* hjärna lider af musklernas utveckling, men denna senare är också *abnorm*. *Gymnasten* har ofta en hjärna af högst förträfflig beskaffenhet, hvilket bevisas af våra egna svenska gymnaster, af hvilka flera ända ifrån Ling utmärkt sig för intellektuel — särskildt poetisk och estetisk — produktion. Vetenskapsmannen har säkerligen icke sina spinkiga armar och ben att tacka för sin andliga öfverlägsenhet; Geijer var en stor vän af kroppsöfningar, och om jag minnes rätt, skicklig skridskoåkare; Leonardo da Vinci, detta jättesnille, hade en kämpagestalt. I våra dagar hafva bl. a, Björnson och Drachmann bevisat, att en kraftfull kropp och den största andliga skapande förmåga kunna följas åt. För öfrigt äro väl grekerna under sin blomstringstid det kraftigaste bevis på den kroppsliga utvecklingens förmåga att *bära* och *stödja* den andliga. Det är en dekadans-åsikt denna, att »hjärnan tas ifrån musklerna», och den påminner ovillkorligen om den urartade typ, som här och där framkallats genom brådmogen intelligensutveck-

---

*) Så framställes saken nämligen sid. 25 och tyckes då åsyfta *alla* slag af yttre arbete; på det hela är *förf:s* framställning i detta fall icke fullt klar.

ling och vanvård af kroppen i förening med osedlighet och i allmänhet osundt lefnadssätt, en sådan typ, som Viktor Rydberg karrikerat i sin »intelligensaristokrat» eller »pumpan på två pinnar».

Utgående från dessa analogier kan jag omöjligen förstå, att kvinnan genom intellektuelt — äfven i högre mening — produktivt arbete *behöfver* undergräfva sin fysik till den grad, att hon icke kan mäkta moderskapet. Detta sker endast i de fall, då den intellektuela utvecklingen har skenat i väg från den kroppsliga. Att detta ofta händer är sannt; och ingenting behöfver i denna stund så ljudeligen predikas för alla kvinnor, både i hemmen, i skolan, ja på gator och torg som det, att kvinnan måste tänka på att utveckla och härda sin kropp så, att den kan bära de större kraf, som det nutida kulturlifvet ställer på henne. Det har varit en galenskap detta, att man lagt på flickorna, icke lika mycket — men nästan lika mycket själsarbete som gossarna, utan att tillnärmelsevis unna dem det mått af gymnastik, sport och friluftslif, hvarigenom hos gossen den andliga ansträngningen motväges. Den som sett den verkan, som ett friskare, rörligare lif utöfvar på flickor, den vet att kvinnan icke behöfver miss trösta, därför att hennes krafter hittills visat sig otillräckliga, den vet, att kvinnans icke blott själ utan också kropp är perfektibel. Och hos den fullt friska kvinnan — en företeelse, som ännu är ganska sällsynt — skall det visa sig, att könsbestämningarna icke, såsom somliga tämligen pjunkigt vilja framställa det — äro att betrakta som en permanent sjukdom.

Men äfven sedan man sagt och betonat allt detta samt framhållit, att kvinnans *nuvarande arbetskraft* alls icke betecknar det högsta hon kan nå till, så återstår dock alltid mycket berättigadt i fröken Keys påståenden. Att kvinnan icke kan åstadkomma värdefulla arbetsresultat under själfva den tid, då hennes barn komma till världen, eller då de behöfva hennes ständiga vård — detta lär väl ingen tänkande människa bestrida. Vidare måste man medgifva, att yrkesarbetet, sådant det för närvarande gestaltar sig för kvinnorna, ofta inverkar skadligt både på deras hälsa och deras kvinlighet. Att de kvinnor, som på kontor och byråer släpa ut sig med ett själsdödande mekaniskt arbete, ofta äro slående exempel på »missbrukad kvinnokraft», har jag länge tänkt. Men saken har också en annan sida, nämligen glädjen af själfständigt förvärf, kanske möjligheten att därigenom tillfredsställa det äkta kvinliga begäret att visa kärlekstjänster.

Om icke de ekonomiska förhållandena vore, skulle jag obetingadt

instämma i fröken Keys anklagelse mot kvinnoemancipationen, att den har »lagt hufvudvikten på kvinnans *arbete*, icke på hennes *arbetsområde*». Men tvånget, som har kastat meddellösa kvinnor in på de banor, där man var villig att taga emot dem, bryter den skarpaste udden af denna anklagelse.

Mest motsvarande kvinnans natur äro onekligen sådana arbetsområden, där själfva arbetet bringar henne in i personliga förhållanden. Så pass allmänt bör man nämligen fatta detta villkor — fröken Keys fordran på »tillfredsställande af moderligheten» är för snäft och trångt. Kvinnan är icke blott skapad till moder, hon är ju också skapad att vara »mannen en hjälp», och i dessa gamla ord ligger innesluten hennes begär att arbeta icke ensam utan i sällskap, hennes begär att stå i växelverkan med mannen.

Isolering — det är det onda, som jag för min del tror, att arbetande kvinnor mest lida af. Det kan svida en i hjärtat, när man tänker på alla dessa stackars ensamma lärarinnor, telegrafister, kontorister m. fl. Det hjälper icke att man med systerligt deltagande för dem öppnar föreningar och klubbar; det är något annat de behöfva. Jag tror icke, att alla dessa kvinnor medvetet längta efter äktenskap; nej, många af dem skulle vara lyckliga, om blott ett par vänliga hem öppnade sina dörrar för dem, så att de åtminstone på afstånd finge njuta af det fullständiga mänskliga lif, som föres i en familj mellan husfader, husmoder och barn. Men många se aldrig några sådana hem öppna sig för dem. De måste lefva sitt »ungkarlslif» med intet annat umgänge än sina kvinliga kamrater, och *detta* inverkar, enligt min tanke, mer nedstämmande på deras lynne och arbetskraft och är mer ödeläggande för deras kvinlighet än beskaffenheten af arbetet. Celibatet är alltid en onaturlighet, och man kan ju ej annat än beklaga, att förhållandena i våra dagar tvinga så många kvinnor därtill, men det blir för kvinnan en *outhärdlig* olycka först då, när hon icke har tillträde till något verkligt familjelif. Vid val af lefnadsyrke borde därför så väl den unga flickan själf som hennes föräldrar hafva denna det arbetande lifvets skuggsida i tankarna, och hon borde t. ex. icke gärna antaga en plats i en främmande stad utan att hafva åtminstone en familj, där hon kunde vara »som barn i huset». Ofta är det begäret efter en rikare lifserfarenhet, som oemotståndligt drifver den unga flickan ut ur hemmet in på yrkesarbetets fält, men hon bör väl besinna, att både yrket och förhållandena kunna vara så beskaffade, att hon i stället för att få sin horisont vidgad blir mer stängd än i hemmet.

En af kvinlighetens allra viktigaste bestämningar är *stillhet*. Den kvinna, som midt under arbetet kan bibehålla en prägel af ro och stillhet, hon har icke tagit skada på sin kvinlighet. Till följd häraf blir det en nödvändig fordran på det kvinliga arbetet, att det icke får bedrifvas till öfvermått. När en kvinna faller offer för arbetsjäktet, är det oändligt mycket beklagligare, än när en man gör det, ty hon förfelar därigenom sin uppgift som kvinna. Lifvet har onekligen blifvit ännu mer grått, sedan kvinnorna också började jäkta; men låt oss väl hålla fast, att jäkt och arbete är ej ett och detsamma.

Det är något som gör de arbetande kvinnornas lott tung deras möda jämförelsevis resultatlös och deras lif jäktadt, och det är deras *arbetssätt*. Låt oss dröja något vid detta ämne. Det är ett ganska märkvärdigt faktum, det som fröken Key också anför, att icke ens inom hemmet hafva kvinnorna skapat några genomgripande förbättringar. Detta är en sak, som jag mycket funderat öfver. Jag tror förklaringen ligger däri, att de fordom aldrig hade begrepp om tidens värde. Vilden tillverkar med oerhörd tidsutdräkt sina stenverktyg, men så snart han blifvit mer utvecklad, fått så att säga flera intressen, drifves han att uppfinna snabbare arbetssätt. Så länge kvinnan var instängd inom hemmet, var hon en varelse med oändligt förråd af tid; hon ordnade sina handarbeten och hon skref ihop sina matrecepter med det syftet att snarare »fylla ut» tiden än bespara den. Hon var icke heller rädd för besväret; hon satte sin stolthet i, att mannen skulle se att hon icke sparade sig.

Denna tendens var alldeles motsatt den ande, som har drifvit fram uppfinningar: *begäret att vinna tid och spara möda*. Det fordrades de tillfällen att bättre använda tiden, som bildning och kunskaper skänka, innan *framstegssinnet* kunde vakna hos kvinnan. I våra dagar ha ju kvinnor reformerat handarbetena, ifrigt yrkat på en rationel undervisning i matlagning, börjat arbeta på att göra den kvinliga klädedräkten mera praktisk och hygienisk. Hvilka kvinnor hafva väl gjort detta? Är det de s. k. praktiska och specifikt kvinliga, de som aldrig i sitt lif tänkt på och lefvat för annat än mat, söm och kläder? Nej, visst icke, de kvinnor, som satt i gång dessa sträfvanden, hafva varit sådana, som stått på höjden af sin tids *teoretiska* kvinnobildning, som fått en grundligare *intellektuel* utbildning än mängden. Detta exempel är ett slående och högst tröstande bevis därpå, att framstegsdriften, som varit alldeles kväfd under kvinnans långa omyndighetstillstånd, kan vakna och skall vakna i samma mån lifsintressena vidgas och ökas. Det var *modet* och *hoppet*, som sak-

nades hos de förra kvinnogenerationerna; och denna brist är tillräcklig att kväfva mycket stora begåfningar.

En egenskap, som i stället fick en oproportionerlig utveckling, var *resignationen*. För mycket resignation, för litet sinne för framsteg, det är ännu kvinnans stora fel som arbeterska. Hon »finner sig i omständigheterna», äfven då, när omständigheterna lätt kunde ändras; insikten om att ingenting står stilla, att hvarje arbete både kan och måste stundligen förbättras, den har ännu ej hos henne liksom hos mannen blifvit en makt i blodet. Därför är det hon nöjer sig med att till punkt och pricka fylla sin plikt, därför är det, som hon ännu så länge får smaka så liten arbetsglädje. Men när hon har lärt sig att med vaken blick i hvarje uppgift finna groddpunkten, där det nya vill skjuta fram, då skall hon finna sin »moderlighet» tillfredsställd genom att vårda och påskynda dess utveckling, minst lika mycket tillfredsställd som då hon, för att låna fröken Keys ord, »får uppdraga en planta eller vårda en blomma». Ja, mången gång skall hon komma ända därhän, att älska sin uppgift nästan med samma kärlek, som hon skulle ägna ett barn.

Snille och skapande förmåga har kvinnan ytterst sällan, menar fröken Key. Ja, det är sannt. Men snille består af två moment: först den vidtskådande siareblicken, som upptäcker målet långt i fjärran, sedan ihärdigheten, som med nyodlarens yxa banar sig väg genom snår och urskog. Den rikt begåfvade kvinnan har ofta det första momentet, men sällan det andra; det är mannens arbetskraft, som felas henne. Äfven när det gäller genomsnittsmän och genomsnittskvinnor, icke är de förras öfverlägsenhet i skarpsinne och uppfinningsrikedom så särdeles förkrossande, men deras förmåga att sätta saker i verket, att ihärdigt fullfölja ett mål — den är förkrossande i sin öfverlägsenhet. Männen arbeta också på ett helt annat sätt än vi. De dela merendels sitt lif i två bestämda, skarpt begränsade afdelningar: arbete och hvila. Vi sätta inga sådana bestämda gränser, utan vi låta vårt arbetsrum vara ett förmak, där vänner och bekanta »titta in» litet emellanåt, och i vårt förmak uppträda vi med arbetsrynkor i pannan och arbetsprat på läpparna. O, detta prat om arbete, hvarmed kvinnorna upptaga så mycken tid! Det är tusen gånger mer tröttande än arbetet. — Alltså: ingen koncentration under arbetet, ingen grundlig vederkvickelse under hvilan.

Det finnes också en mellanregion mellan arbete och hvila, som man i hvardagslag brukar kalla »sudd». Det är det stadiet, då man pratar och skrattar, men med orolig min, som skvallrar om ett gna-

gande samvete, det är då, när man har så mycket att göra, att »det knappt lönar sig att börja med något». Är man riktigt djupt sjunken i sudd, så läser man hvarenda annons i tidningen, ja studerar till och med tidningsartiklar, som händelsevis hittats på omslag kring paket och gissar sig till hvad det kan ha stått på den afrifna biten. Detta olycksaliga mellantillstånd tar upp en dryg tid för oss kvinnor. Och tänk sedan, hvilken tid det drar att springa gata upp och gata ner för att få en bandstump i precis den färgen, som »man har tänkt sig», och för just det priset, som man har tänkt! Om vi toge alla de stunder, som nu nötas bort med arbetsprat, med onödiga afbrott i arbetet, med sudd och med besvär för de lumpnaste småsaker och lade dem till vår arbetstid, skulle vi hinna mycket, mycket mer än nu och icke behöfva draga in på sysslandet med *sådana* småting, hvilka, som fröken Key så sannt framhåller, bidraga till lifvets trefnad och skönhet.

Den kvinna, som är skapad för att vara produktiv, måste lägga band på sin sällskaplighet och lära att arbeta ensam och i tysthet. Kvinnan är som barnet: lifvet leker för henne och lockar henne med sin mångfald, hon kan icke motstå frestelsen att »vara i viften» och vara med om allting. Är hon författarinna, så är det mycket mer lockande att taga del i dagens strider och omedelbart få beröm och sympati för sina uttalanden än att stilla och i tysthet foga sten till sten och vänta i åratal, innan byggnaden blir färdig. Därför ha också kvinnor hittills mest utmärkt sig på de mer efemera områdena af litteraturen.

Kvinnans brist på framstegssinne hindrar henne icke att stundom med mycken ifver taga del i revolutioner. Revolutioner tilltala kvinnan som fantasi- och stämningsvarelse; då arbetar man i skaror och flockar, då är lifvet fullt af dramatisk spänning.

Jag har i det föregående sökt framhålla, att man behöfver icke gå ända ned till kvinnonaturens hemlighetsfullaste djup för att finna de skäl, som förklara, att kvinnoarbetet ej alltid lämnat så värderika resultat. Detta faktum kan ej heller ensamt bero på olämpligt val af arbetsområden. Fröken Key förordar ju uppfostran som ett för kvinnans natur särdeles passande arbetsfält, men dock måste hon afgifva detta stränga omdöme: »skolans tillstånd visar emellertid i den fullaste belysning den kvinliga oförmågan af självständig, nydanande verksamhet». Visserligen skall fröken Key på detta argument svara, att kvinnorna misslyckats äfven på de naturlige arbetsområdena därför att de icke i arbetet satt in sina kvinliga egen-

domligheter». Men härmed har hon kommit in på ett område, så mystiskt och så dogmatiskt, att jag och många med mig ej kunna följa med längre.

* * *

Fröken Key vill knappast önska, att kvinnan skall lära sig att mer koncentrera sig på sitt arbete, ty hon fruktar, att hon då skall mista det sinne för detaljen och för personliga förhållanden, som är utmärkande för sann kvinlighet. Men när man kastar en blick på den svenska kvinnan i det hela — ej blott på de få studentskorna och kvinliga kandidaterna, utan på våra hederliga fruar och fröknar i stad och på land, så finner man faran för att de skola mista intresset för småting och för personliga förhållanden på intet sätt öfverhängande. Fastmer finner man, att det problemet ännu kvarstår olöst, huru de skola kunna förvärfva sig några icke-personliga, så att säga objektiva intressen.

Den som har umgåtts med vanliga, riktigt äkta genomsnittskvinnor vet, huru sällan de hafva reda på sin hemorts, sin kommuns eller sin stads mest i ögonen fallande intressen. Hur ofta ser man icke en hustru sitta med illa dold ledsnad och likgiltighet, under det mannen med lif och värme berättar för en främmande person om sitt arbete eller om sina medborgerliga intressen! Så snart hon kan, afbryter hon samtalet för att sticka in en liten intetsägande notis, som oftast går ut på personligheter. Säkerligen skulle mannen, som så gärna talar med den främmande om sitt arbete, gärna sett, att hans egen hustru visat någon sympati därför. När man träffar tillsammans med sådana kvinnor, förstår man allt för väl drottning Kristin a, o hvilken det heter i Fryxells historia, att hon, när damer voro bjudna till slottet, »efter de första hälsningarna snart öfvergick till och stannade på karlarnes sida».

Äfven hos intelligenta och bildade kvinnor märker man ofta en förvånande brist på »helhetsintressen», som fröken Key säger. Men den bristen är jag öfvertygad om, ej beror på en oföränderlig anläggning i naturen, utan på bristande utbildning och på bristande soliditet i kunskaperna. I vår tid, då äfventyrets öfverraskningar och stämningarnas smältande musik så godt som försvunnit både från historiens skådeplatser och från det enskilda lifvet, är det underligt att återfinna allt detta i vetenskapens värld, där hvarje dag som går afslöjar företeelser så häpnadsväckande, att vi skulle ropa af förvåning och glädje, om vi icke vore så slöa. Denna glädjekälla försummas af de flesta kvinnor, dels af lojhet, dels därför att de icke

orkat förskaffa sig den lilla fond af fasta kunskaper, som behöfs för att få inträde i denna förtrollade värld. Rädslan för litet intellektuel möda stänger dem från de högsta intellektuella fröjderna. Och dock vore det så sannt kvinligt att göra gällande vetenskapens poesi, som forskarne själfva, fördjupade som de äro i detaljforskningar, knappt hafva sinne för.

Det går som en underström genom fröken Keys föredrag den uppmaningen till kvinnorna att lefva egentligen med hjärtat; men ser hon då icke, att hon därmed skjuter på i utförsbacken, där det går fort nog ändå, och att denna uppmaning kommer för många att betyda det samma som att dö af ett krossadt hjärta — en sannt kvinlig död! Missriktad, sjuklig, öfverdrifven känslighet, men ingalunda brist på hjärta är hvad man möter öfverallt hos de familjelösa kvinnorna: är det då icke skäl att söka gifva dem en motvikt af arbetsglädje och objektiva intressen, sådana som ingen kan taga ifrån dem?

* * *

Fröken Key framhåller med stor skärpa de skuggsidor, som kunna åtfölja den arbetande kvinnans lif; däremot ser hon äktenskapet och moderskapet nästan uteslutande från den ljusa sidan och omnämner endast de svårigheter, som kunna uppstå af konflikter mellan det yttre arbetet och hemlifvet. Hon låtsar just icke om något annat än att kvinnan känner sig tillfredsställd, när hon på detta sätt får fylla sin bestämmelse. Så är dock icke alltid förhållandet. Hur många gånger får man icke höra kvinnor, som icke alls räknas till de olyckliga hustrurna, uttala sig på följande sätt: »ni veta inte, ni ogifta, hur lyckliga ni äro!» Nå, ofta är detta tal kanske endast uttryck för samma dåraktiga jargon, som vi nyss talade om, men ganska ofta ligger bakom detsamma en gnagande känsla af att den talandes personlighet i äktenskapet icke kommit till sin rätt. Denna gnagande känsla af missräkning möter man såväl hos hustrur till obetydliga män, som hos dem, hvilka varit förenade med skapande snillen. Som exempel på den senare kategorien kunna vi nämna Fredrika Runeberg* och mrs Carlyle. I dessa båda fall hade ju de »hvita pärlorna» fått det ädlaste vin att »smälta i», och dock kändes det så bittert, så bittert detta, att det togs för gifvet, att de skulle smälta. Mrs Carlyle säger en gång när hon blickar tillbaka på sitt

* Se »En stor mans hustru». Dagny 1892, häft. 7.

lif: »Carlyle har blifvit långt mer än jag någonsin vågade hoppas — och jag är olycklig».

Hvad var det, som gjorde dessa högt begåfvade kvinnor, som hade valt hängifvenheten och uppoffringen framför den egna utvecklingen, så otillfredsställda? Det var den ständiga känslan, att mannen behöfde dem hufvudsakligen för sin yttre trefnad, att han i viss mån höll dem *utanför* sitt djupaste själslif. När en kvinna offrar sin egen självständiga utveckling och icke får den ersättningen att lefva med mannens, då känner hon sig besviken och det med rätt. Det är det fulla samlifvet också på andens område, den fullständiga ömsesidigheten i gifvande och tagande, som den rikt utvecklade kvinnan kräfver för full lycka, och det är det mannen ofta hvarken kan eller vill skänka henne.

Det steg, som nu närmast behöfver tagas för att befordra lyckligare äktenskap, det kan icke tagas af kvinnan, det måste tagas af mannen och består däri, att han höjer sig till större »erotisk idealism». Han måste lära sig inse, att den varelse, som lefver vid hans sida, är icke blott en könsvarelse, icke ens blott en hjärtevarelse, utan en andlig personlighet, som behöfver utveckling och — icke det minst viktiga — *sympati* och *utrymme* för sin utveckling. Hon ställer på honom större fordringar än forna tiders hustrur, men hon kan ock skänka en långt fullständigare lycka. Att en sådan lycka icke är omöjlig, visa sådana äktenskap som makarne Brownings, Stuart Mills, Charles Kingleys m. fl.

Det är likartade ideal, som tyckas hägra för en sådan författare som Jonas Lie, när han numera så gärna skildrar äktenskap, som upprifvas genom hustruns och mannens grundolika uppfattning af kärleken. Missförhållandet för närvarande — kanske en af orsakerna till det vidtutbredda kvinliga celibatet — är att många kvinnor stå etiskt och intellektuelt nog högt för att icke kunna nöja sig med något mindre än denna fullständiga lycka, och att det däremot finnes ganska få män, som icke kvarstannat på den lägre ståndpunkten.

Det bästa af allt som fröken Key denna gång haft att säga oss, och som utan tvifvel verkligen är ett ord i sinom tid, är hennes hjärtliga och gripande vädjan till modern att ägna sig helt åt hemmet och barnen samt att däri se en uppgift så stor, att den fyller hela hennes verksamhetsbehof. Men om mödrarna sålunda försaka alla de väckande intryck och impulser, som en verksamhet utåt skulle skänka dem, så måste de å andra sidan begära, att mannen tar dem med i sitt lif, att han blir det öga, hvarigenom de blicka ut i världen. Om

så sker, komma de icke att känna sig »inburade», men i annat fall torde det väl hända, att barnkammarens och hvardagsrummets väggar förefalla dem stängande.

* * *

Fröken Key tyckes gå ut från samma besynnerliga antagande, som nästan alla andra, hvilka yttra sig i kvinnofrågan, att det är kvinnorna, som skola förändra världen och vrida den än hit, än dit. Ja, sedan fröken Key plundrat den stackars kvinnan på nästan all skapande kraft och all energi, fordrar hon plötsligt, att hon i kraft af sin moderlighet skall omdana politik och samhälle och skola, utom det att hon liksom i förbigående skall uppfostra sin man att vara en rätt fader. Det är ändå, när allt kommer till allt, »hon, som skall göra't». Men det är för mycket begärdt; den samtida mannen i hans egenskap af fader, make, broder och son utgör väl dock — lindrigast sagdt — en liten modifikation i kvinnans väsende och verksamhet. Skulle icke han utöfva något inflytande, han, hvars natur är så skapande, på henne, som är så passiv?

Min tro är att intet steg framåt i kvinnofrigörelsen länder kvinnan till verklig lycka, om icke männen också bli öfvertygade om rättvisan af detta steg. Ingenting vore i dessa tider nyttigare för kvinnosaken än ett energiskt arbete att inför männen förklara och rättfärdiga den. Detta system af »kvinnan åt kvinnan», som vi allt mer kommit in på, förefaller mig i högsta grad naturvidrigt. Vi ha en mängd kvinnoföreningar, umgängeslif för endast kvinnor, skolor med endast kvinliga lärare, litteratur för kvinnor, ja, snart kunna vi fylla hela bokhyllor med böcker af kvinnor om kvinnor för kvinnor. Det är väl dock icke meningen, att människorna skola vandra fram på kulturens väg, fördelade i stora skaror efter kön; naturligare vore, om de ginge fram i grupper, blandade af män och kvinnor.

Fröken Key, som så mycket ifrar för hemlifvet, presenterar för oss en kvinlig trädgårdsmästare med unga flickor till elever; denna står i förbindelse med kvinliga frukt- och grönsakshandlande i staden, som väl naturligtvis också ha kvinliga biträden. Nej, fröken Key, det där är för mycket fruntimmer! Sätt dit, jag ber er, åtminstone *en* duktig karl, som kan ta ett krafttag ibland när arbetslusten håller på att mojna af, och som, när damerna bli för petiga och omständliga, lagar, att de få ett godt skratt, ett sådant som skakar om både kropp och själ! — Man bör nämligen komma ihåg, att äfven arbets-

lifvet bör så mycket som möjligt likna familjelifvet och ingalunda taga klostret till förebild.

Genom detta kvinnornas uppträdande som skrå, som kast, omöjliggöres till stor del den andliga växelverkan mellan könen; hvartdera lefver i sin andliga atmosfer, vi få t. ex. en manlig och en kvinlig opinion, och svårigheten för män och kvinnor att förstå hvarandra blir allt större.

* *
*

Fröken Keys benägenhet att fordra allt och vänta allt af kvinnan ensam framstår nästan bjärtast, när hon klagar öfver att nutidens kvinnor ha upphört att vara »förmedlarinnor af kulturvärden», att de ej, liksom kvinnorna vid det förra sekelslutet, uppmuntra konst och vetenskap genom sin oegennyttiga sympati. Hon erinrar härvid om sådana konstnärinnor i umgängeskonst och brefskrifning som Kamma Rahbek i Danmark och Rahel Varnhagen i Tyskland. Svärmeriet för denna tid och för denna art af kvinnoinflytande är en af mina många beröringspunkter med fröken Key. Men icke är det kvinnornas fel, att denna tid är förbi? Hvilka män skulle nu samlas kring en Kamma Rahbek? Med ett godt bord och ett elegant hem skulle hon kanske kunna locka några, men med sin intelligens inga. Tänkom oss att en af våra samtida herrar finge ett bref från Rahel, — ett af dessa, som utgjorde hennes vänners délice, och där hon, följande sina skiftande stämningar, än kom med de djupsinnigaste tankar, om diktning och konst och det mänskliga själslifvet i allmänhet, än med de uppsluppnaste, barnsligaste infall — hvad skulle han hålla för min? Hans första tanke skulle vara: »människan är galen!» — hans andra: »hon måtte vara kär i mig, eftersom hon gör sig så här mycket besvär» — och svaret, ja det blef säkerligen aldrig skrifvet. Hvem skulle väl också nu ha tid och lust att med henne ingå i en spirituel diskussion om, huruvida ombytlighet i vänskap kan eller icke kan definieras som en »sökande trohet?» Hvem skulle icke anse sin tid bortkastad på dylika »pjollrigheter?»

Fröken Key förbiser alldeles den oerhördt viktiga omständigheten, att tidsandan är en helt annan och männen helt andra nu än då. Då var sinnesriktningen estetisk, man beundrade mer den »väl sagda» tanken, än det noggrannt utförda experimentet. På alla områden stod intuitionen, genialiteten i högsta kurs. Nu är det hvarken skaldekonst eller estetik eller filosofi, som sitter i högsätet, utan den på mjölkseparatorn och elektricitetsmaskinen tillämpade naturveten-

skapen. De stora geniala öfverblickarna föraktas, åtminstone af våra svenska vetenskapsmän, och man lyckönskar sig öfver att t. ex. i historien ha kommit ifrån den »genialiska» historieskrifningen.

Nu finns det ju intet fack, som kvinnan har mindre anlag för än det tekniskt industriella, och äfven af andra grunder torde maskinlära mindre väl lämpa sig för konversation i en salong. Likadant är förhållandet med bankfrågor, hvilka upptaga en dryg del af våra samtida mäns intressen. Eftersom tiden är oestetisk, blifva de psykiskt kvinliga egenskaperna föga uppskattade. Därför är detta »kvinnans århundrade» en tid, där kvinnan skulle i högsta grad vantrifvas, om hon icke som en liten tröst hade — emancipationen. En man måste vara mycket förfinad för att äga sinne för den »bouquet», som hvilar öfver en spirituel kvinnas sätt att tänka och uttrycka sig. Den förfiningen saknas numera. I detta fall — hvad känslolifvets och smakens förfinande beträffar — tror jag med säkerhet, att vi lefva i en urartningsperiod. Den varmt förstående, gratiöst tänkande, naivt intelligenta kvinnan dör ut af brist på efterfrågan.

Fröken Key säger, att mången Kamma Rahbek skrifver nu för tiden medelmåttiga romaner. Alldeles! Nog skulle hon också mycket hellre lägga ner sina tankar och infall i bref eller konversation, men som hon icke har någon vän, som med sympati skulle läsa eller höra dem, har hon ingen annan råd än att vända sig till publiken. Publiken i stället för vän eller beundrare! Barockt, icke sannt? Ja, men icke är det kvinnornas fel.

Hur skulle kvinnan kunna spela någon framstående roll i ett sällskapslif, från hvilket all värme har flytt? Konversationen består ju i ett naket konstaterande af fakta; talar man om åsikter, serverar man dem i en lätt glasyr af ironi, hvarmed man antyder, att man visst icke håller något vidare på dem. För all del ingen öfverspändhet, ingen sentimentalitet! Kvinnorna ha också försökt att iföra sig denna styfva själsuniform, men det är endast de sämsta, de torraste, som lyckats däri. De andra, de verkligt kvinliga, hafva ett ständigt arbete med att hålla tillbaka känslan och de lifliga impulserna, hvilka oupphörligt vilja sticka fram på det ena hållet, när de blifvit motade på det andra. Den enda krydda, som får förekomma, är humor, helst galghumor. Men humor är, jämte mekanik, det som kvinnor ha svårast för. — Nej, nutidens sällskapslif är ingen skapelse af kvinnor.

Det är kvinnan, som skall representera mystiken, säger vår författarinna. Ja, det får hon då göra i ensamhet, liksom hon *ensam*

går i kyrkan, *ensam* läser dikter och *ensam* — vanligtvis — uppfostrar sina barn.

Det är också tidsandans och männens hela sinnesriktning, som till största delen bär skulden för den klagan, i hvilken fröken Key äfven tycks instämma, att nutidskvinnan är erotiskt kall. Det är ju tämligen tydligt, att män, som behärskas af egennyttiga och materiella intressen, icke kunna hafva så särdeles stor förmåga att *väcka* kärlek. Kvinnan är en obotlig hjältedyrkare; i tider då hos männen den stora hänförelsen för osjälfviska syften dött ut, får man icke vänta, att hos kvinnan finna »den stora kärleken».

För öfrigt tycks det icke vara stor fara för, att denna kyla skall taga öfverhand, i synnerhet som erfarenheten lär, att de högst begåfvade kvinnorna äro de, som »i erotisk mening fått mest och tagit mest». Och utan tvifvel skola bättre tider komma, då det icke finns ett sådant svalg som nu emellan det manliga och det kvinliga släktets känslo- och tankevärld. När den tiden kommer, skall det visa sig, att den innersta meningen med den sanna kvinnofrigörelsen varit att *förbereda lyckligare äktenskap*. Det skall då blifva klart, att den élite af högt utvecklade kvinnor, som, följande icke ärelystnadens utan sin begåfnings tvingande kallelse, verkat utåt, och som själfva kanske måst försaka den fulla utveckling och fulla lycka, som endast kan vinnas genom äktenskapet, icke dess mindre arbetat just för detta mål, i det de tvingat männen till erkännande af att kvinnan har andliga behof och rika andliga krafter. Detta erkännande, när det blifvit allmänt och uppburits af djup öfvertygelse, skall nämligen mer än något annat bidraga till kvinnans lycka i äktenskapet.

Det ligger en aning om denna sanning i den sympati, hvarmed den stora massan af bildade kvinnor i våra dagar omfatta dem af deras kön, som med framstående duglighet arbeta i det offentliga lifvet. Kvinnorna, som fordom beskyldes för att icke kunna hysa vänskap för hvarandra och att behärskas af afundsjuka, de bära nu upp dessa sina medsystrar med en känsla, som är vida lifligare än den kamratkänsla, männen bruka visa mot hvarandra. Man kan stundom vara frestad att le åt denna känsla, som onekligen stundom slår öfver i kritiklös, eftersägande beundran, men på det hela är den djupt rörande. Det ligger däri något af de lidandes kärlek till befriaren, af soldaternas till sin segerrike anförare, det är känslan af att dessa framskjutna poster innebära ett *hopp* för *alla* kvinnor, äfven för dem, som aldrig tänkt sig något annat lifsideal än det som kan förverkligas i hemmets stilla värld.

* *
*

Innan jag afslutar denna långa och dock på grund af ämnets ofantliga vikt och betydelse ofullständiga kritik, vill jag nu med ett par ord sammanfatta mitt omdöme om fröken Keys uttalanden.

De största felen i hennes framställning synas mig ligga däri, att hon visar för liten *förtröstan* på möjligheten för kvinnan att förlika krafvet på kärleks- och moderslycka med krafvet på själfständig andlig utveckling, och att hon förbiser, att äfven detta senare kraf är djupt grundadt i hennes innersta natur; vidare att hon för litet betonar den *arbetsglädje*, som dock äfven nu, under i flera fall ogynnsamma omständigheter, lyser upp mången kvinnas lif på ett helt annat sätt än fordom, och som skulle göra det i ännu högre grad, om blott kvinnan kunde besluta sig för att öfvervinna fel och svagheter, som icke hafva något med den sanna kvinligheten att skaffa.

Kvinnorörelsen är berättigad, men den är icke ofarlig, den kan lätt råka på afvägar, och som den tangerar de allra ömtåligaste mänskliga intressen, kunna dessa afvägar blifva synnerligen olycksbringande. Det bör därför anses som en lycka, när den utsättes för den luttring och själfpröfning, som en ärlig kritik medför. Det är sålunda på intet sätt att beklaga, att fröken Key på senare tider åtagit sig kritikerns roll, i synnerhet som hon, ehuru ofta orättvis i sina beskyllningar, oklar och ensidig i sina påståenden, dock behandlar ämnet med hjärta och en helt annan sakkännedom än de manliga kritici, som stundom från höjden af sin öfverlägsenhet slungat mot kvinnosaken några förlöjligande anmärkningar. Måtte hennes uppträdande denna gång haft den verkan, att det som en stormvind blåst bort fåfängans och ärelystnadens agnar från det kvinliga arbetsfältet, men måtte hvetet stanna kvar, och måtte hennes vältaliga ord icke som den heta ökenvinden hafva gått förhärjande fram öfver de späda telningar af äkta arbetsglädje, som börjat spira hos det unga kvinliga släktet!

Anna Sandström.

Från Esseldes sista år.

Några intryck.

Det var först under det sista årtiondet af hennes lif jag hade lyckan göra fru Adlersparres bekantskap. Det var vid den tiden då hon, fullt upptagen af sin älsklingsidé, Fredrika-Bremer-Förbundets stiftande, ständigt gick på spaning efter personer, lämpliga och fram-

för allt villiga att medverka till nåendet af det stora målet. Fältet var ju så vidsträckt, omfattade så att säga oöfverskådliga vidder, att där fanns bruk för så godt som alla slags krafter, förmågor och begåfningar.

Så kom äfven till mig en påstöt i form af ett bref från fru Adlersparre, som, jag vet ej huru, fått spaning på att hos mig förefunnes en och annan möjlighet. Brefvet bad om ett besök. Jag lydde kallelsen, litet tveksam, litet generad, men i grund och botten tacksam och smickrad, som alltid, då man första gången ser sig dragen ur familjelifvets snäft utstakade råmärken.

Det var ej utan en viss svårighet jag letade mig fram till den berömda Esseldes bostad. Hon bebodde då ännu den gård, som hennes man, kommendör Adlersparre, inköpt, ett litet oansenligt hus midt upp i vår södra stadsdels fattigkvarter, omgifvet af träkåkar och små, förfallna gårdar, själft allt annat än ett arkitektoniskt mästerstycke med sitt höga tak och sin i förhållande till bredden onaturligt utdragna höjd. Men uppflugen som den låg, denna lilla besynnerliga byggnad, på högsta krönet af de södra bergen, hade den inunder sig en tafla, som i skönhet knappast har sitt motstycke i världen: hela det skogomkransade Stockholm, simmande på sina glittrande, ständigt växlande vatten. Och här, med den stora staden under sina fötter, hade den forne sjömannen inrättat åt sig ett hem, som så mycket som möjligt skulle påminna om ett fartyg. Sol och luft till öfverflöd, rum, små och smala som kajutor, trappor, branta som skeppsstegar och med tjocka rep i stället för ledstänger, ropare mellan de tre våningarna som om bord på en örlogsman; med ett ord en så originel och ovanlig bostad som gärna kan förekomma i vår tids Stockholm.

Hur på en gång stilla och liffullt var det ej däruppe! Hur lätt måtte det ej gå att tänka och arbeta, med stadens buller och bråk långt inunder sig och ändå med dess rörliga, pulserande lif vibrerande så att säga i luften! Och om våren, hur måste ej t. o. m. de ruskiga omgifningarna bli poetiska, då de många syrenbuskarna och äppelträden i de små fattiga trädgårdstäpporna stå i blom, då deras menlösa blomsterprakt skyler öfver och förgyller något af skröpligheterna rundt omkring hos alla dessa kvarlefvor af »det Stockholm som går». Ja, väl däruppe, undrade man ej så mycket på den originella idén att förlägga sitt hem på en bergklint långt bort på Söder, i stället för att klämma in det bland alla andra i ett af Stockholms s. k. fashionabla kvarter.

Och här i den lilla mörkpanelade salongen med sina gammaldags möbler, sina välfyllda bokskåp, sina familjeporträtt, sina djupa fönsternischer, där rankor af murgröna ersatte spetsgardiner, och med den hänförande utsikten utanför, mottog mig fru Adlersparre. Alla minnas vi denna för henne egna franka rörelse, med hvilken hon räckte den ankommande handen — en fin, genomskinlig, aristokratisk hand — ett mottagande som genast gjorde en hemmastadd. Man glömde snart inför denna enkla, från hjärtat gående rättframhet, att man stod inför en af Sveriges mest berömda kvinnor, hvars namn och verk gjort sig kända vida omkring i världen.

Hvad vi under detta mitt besök hos Esselde talade om, minns jag ej så noga, men från mitt första sammanträffande med henne medförde jag intrycket af att ha gjort bekantskap med en person, begåfvad med en ovanlig förmåga att ej blott dela med sig af de guldkorn, som voro förvarade i hennes egen naturs rika skattkammare, utan äfven att leta fram sådana, som tilläfventyrs stodo att finna hos andra. Och detta intryck stod fast under alla de följande år, då jag hade lyckan ofta komma i beröring med fru Adlersparre och att arbeta under hennes ledning. Sällan återvände man från ett besök hos henne utan en känsla att ha lärt och inhemtat något af värde, att ha fått impuls till något godt och ädelt, fått erfara något allmänmänskligt väckande.

Hon hade ej långt efter mitt ofvanbeskrifna första besök flyttat från sitt höganloftslogis på de södra bergen till en mer centralt belägen bostad. Åren och en tilltagande bräcklighet hade gjort de halsbrytande trapporna i det gamla hemmet alltför mödosamma, liksom det stora afståndet mellan den intagande friluftsboningen på Söder och den civiliserade världen där nedanför, gjorde sig allt mera kännbart. Den lilla våningen på nedra bottnen, Tunnelgatan, med Norra latinläroverkets fria, öppna skolgård framför, var också, om ej på långt när så pittoresk, som bostad ovillkorligen mycket bekvämare.

Här tillbragte nu fru Adlersparre de sista åren af sitt lif, med undantag af sina sommarutflykter, och hit samlades gärna vänner och meningsfränder från när och fjärran, ja många gäster från länder utom Sveriges gränser, angelägna att göra den berömda Esseldes bekantskap. Det var äfven här i det af en behaglig gammaldags enkelhet präglade hemmet, som Esselde ännu de sista åren hon lefde, vissa aftnar på vintern bjöd sina vänner en mer innehållsrik gästfrihet än den som gemenligen förekommer på stockholmsbjudningar. Man samlades så många som kunde rymmas i de små rummen, där värdinnan, alltid

älskvärd och vänlig, på det behagligaste sätt underhöll konversationen, frågor diskuterades, det musicerades, skaldestycken upplästes, med ett ord det »gjordes salong», och man medförde från dessa samkväm, där den yttre apparaten var så ringa, den inre behållningen så stor, intrycket af att ha fått som en fläkt af det anderika sällskapslif, som nu tyvärr tyckes höra till det förgångna.

Men stod fru Adlersparres hus ständigt öppet för en sig alltjämt vidgande krets af vänner och beundrare, så gällde detta i ännu högre grad dem, som voro hennes medarbetare i hennes lifs kanske käraste företag, Fredrika-Bremer-Förbundet. De, som oftast ringde på den välkända dörren till hemmet på Tunnelgatan torde äfven ha varit förbundsmedlemmar, komna i akt och mening att begära råd och upplysningar, mottaga uppdrag och — aflägga räkenskap för sitt fögderi. Detta senare skedde väl ej alltid utan en viss hjärtklappning från räkenskapsförarnes sida, då de visste med sig att de öfverskridit eller ej på nöjaktigt sätt användt det i hufvudboken åt dem anvisade kontot. Rättfram som hon var, hade fru Adlersparre, då hon var missnöjd med något, ej svårt att »sjunga ut», som man säger, allra helst om detta kunde ske skriftligen — som hos alla impulsiva människor, satt pennan mycket löst i hennes hand. Men då hon stod öga mot öga med den brottsliga, huru snart togo ej då hennes hjärtas godhet och vänliga sinnelag öfverhanden! Och oftast löstes vid ett personligt sammanträffande äfven de trassligaste härfvor och allt blef godt och väl igen.

Det ligger något oemotståndligt tilldragande i ett rättframt väsen. Äfven om det någon gång skulle stöta den ömtåliga för hufvudet, om de sanningar, som framställas ej alltid ikládas den för vederbörande behagligaste formen, så når den längst, som i allt och alltid uppträder med öppet vizir. En sådan ärlig, naturlig och öppenhjärtlig människa var fru Adlersparre. I sitt uppträdande var hon enkel och utan ett tecken till »pose». Någon mindre »förnäm» människa i sitt dagliga umgänge kunde man ej träffa på. Gällde det däremot att häfda sitt köns betydelse, att uppträda som representant för den svenska kvinnan, då kunde det komma en nobless och en värdighet i hållning och later, som nogsamt tydde på, att den för frihet och jämlikhet sträfvande banbryterskan räknade sina anor från en af Sveriges förnämaste adelsfamiljer. Den lilla späda figuren, insvept i den hvita pelskappan, de visserligen alldagliga men af ett par lifliga ögon upplysta anletsdragen, det med en egendomlig spetscoiffure prydda hufvudet, inramadt i det på gammaldags vis i långa lockar ordnade håret, hvilket ända in i ålderdomen bibehöll sin vackra, bruna färg, allt gaf åt friherrin-

nan Adlersparres personlighet en distinction, som i ett hvart sällskap tilldrog sig uppmärksamhet.

Men, jag upprepar det, i sitt dagliga umgänge, var det uteslutande den enkla, hjärtevarma människan, som gjorde sig gällande, här var det som den visserligen om sitt värde medvetna, men i själ och hjärta sannt ödmjuka kvinnan kom till sin rätt. Det var därföre ock med det största jämnmod, utan någon slags småsinnad ömtålighet, hon tog emot angrepp och anmärkningar, så vida de nådde henne personligen. Men gällde det idén, som så att säga blifvit hennes lifsprincip, hvarje angrepp mot denna mötte hon, som vi veta, med en skärpa och en slagfärdighet i tal och skrift, som oftast träffade och fällde och blott sällan förfelade sitt mål. Att en så utpräglad idé- och principmänniska som fru Adlersparre under sitt lif mången gång skulle stöta emot opposition, faller af sig själf. Hon hade kanske äfven ställt sina ideal allt för högt för att de lätt skulle kunna passas in i den nyktra, långsamma verkligheten. Själf skicklig organisatör och med en ovanlig förmåga att få sina idéer förverkligade och klädda i en form så fast och stark, att de länge skola öfverlefva henne, hade hon en högst ologisk ringaktning för formerna. En styrelses samfällda beslut, en komités mödosamt utarbetade plan, togs ej alltid för godt af fru Adlersparre, då hon ansåg att den goda saken ej därmed någonting vunnit.

Men huru obetydliga synas ej nu dessa små stötestenar på den af henne planlagda och utstakade vägen, där hon själf framgick i spetsen för arbetsskaran med så gladt mod och med alltid vänliga och uppmuntrande ord åt den tvekande och försagda, jämfördt med allt det goda och väckande, som man af hennes ädla personlighet mottog! Och huru fria från alla själfviska, egennyttiga beräkningar voro ej hennes sträfvanden! Detta storslagna förbiseende af den egna fördelen följde fru Adlersparre genom alla tidens skiften, till trots däraf, att hon aldrig hade mycket af hvad man kallar detta lifvets goda. Men hvad hon ägde i hög grad, var en lynnets spänstighet, som kom henne att helst se saker från den ljusa sidan och sällan lät henne nedslås eller tappa modet. Hon hade mycket sinne för det humoristiska och ett gladt skämt fann alltid hos henne en resonnansbotten. Kanske var det det friska, glada lynnet, som utgjorde den största charmen i hennes väsen, nog af, det vann hjärtan lika mycket som den öfverlägsna begåfningen skaffade henne beundrare och värfvade anhängare för hennes idéer.

Så kommo de sista åren, då det glada modet pröfvades, då krop-

pens tilltagande bräcklighet kom den ständigt lika vakna och liffulla anden att känna den ofrivilliga fångenskapen inom det lilla hemmet på Tunnelgatan tung och bitter. Det goda lynnet, som förr aldrig svikit, stod nu ej alltid bi, och ehuru tålig då det gällde kroppens lidanden, förmådde den spänstiga själen ej alltid med samma jämnmod bära ålderns pröfningar. Trots den ömmaste vård af den väninna, som under det sista årtiondet delat hennes hem, trots den kärleksfullhet hvarmed hon omgafs af den skara ungdom, hon sett uppväxa i sin ende broders familj, trots det allmänna erkännande, som i rikt mått ägnades henne af en tacksam samtid, torde hon ej utan inre strid ha funnit sig i den tanken, att *hennes* mission var fylld och att det nu gällde att lämna åt andra att fullborda verket.

Men resignationen kom till sist och med den lugnet, som följer med medvetandet af ett väl fulländadt dagsverk. Vackert har också den unga brorsdotter, som stod hennes hjärta så nära och som delat hennes arbete, skildrat Esseldes sista dagar och huru döden, stilla och omärkligt, släckte den låga, som brunnit för så mycket skönt och ädelt här i lifvet.

* * *

Då jag här äfven velat foga mitt blad i den minneskrans, som kärleksfulla händer redan bundit kring den bortgångnas panna, har det ej skett i den tanken, att jag därmed skulle kunna ställa en personlighet, som, för att rätt förstås, bör ses i och genom sina verk, i någon ny belysning. En så anspråksfull tolkning torde ej heller någon ge åt dessa flyktiga rader. Det är endast ett försök att teckna några af de yttre dragen af den Esselde, som gick och stod och lefde ibland oss, som här varit meningen.

Men det har gått mig, som helt visst mången som sökt, vare sig i ord eller bild, fästa en kär aflidens drag på papperet. Hvad man fått fram förefaller så fattigt, så ofullkomligt, mot den bild som lefver i ens minne och fantasi, att man helst skulle vilja utplåna hela teckningen. Att jag ej ger vika för denna frestelse, utan här framlägger mitt försök, sker emedan jag hyser den öfvertygelsen, att hur ofullständig den än må vara, Esseldes vänner skola i sitt hjärta komplettera bilden.

L. D—n.

Ett och annat rörande sjukvård och sjuksköterskor.

Hösten 1894 förekom i Dagny en artikel om »sjukvårdens ordnande på landsbygden», hvari en del för ämnet belysande fakta voro hemtade från Danmark, där sjukvården och sjuksköterskornas ställning i flera hänseenden stå framom hvad vi i den vägen kunna förete, och detta oaktadt Danmark ännu ej äger någon särskild utbildningsanstalt för sköterskor, motsvarande den vi hafva i Sofiahemmet — en brist som ofta af sakkunniga framhållits och beklagats.

I sammanhang med den utställning af kvinligt arbete, som under sistlidne sommar anordnades i Köpenhamn, höllos äfven föredrag öfver en del sociala, filantropiska och hygieniska frågor. Bland dessa föredrag intog ett, hållet af fru Norrie-Harbou öfver ämnet: »*Sjukskötsel såsom lefnadskall för kvinnor*», ett framstående rum.

Föreläserskan besitter äfven de bästa förutsättningar till att väl kunna behandla sitt ämne. Själf gift med en läkare, har hon i tidigare år utbildats till sjuksköterska, samt under senare tid såväl handledt elever i praktiska kurser vid lasarett, som vid flera tillfällen utsändt artiklar i sjukvård, hvilka nogsamt visa med hvilket varmt intresse hon följer denna frågas utveckling såväl i sitt eget land som på kontinenten.

Vi vilja ur hennes föredrag låna hvad som möjligen kan vara af mera allmänt intresse. Fru Norrie började med att framhålla, hurusom vid val af yrke vissa frågor alltid framställa sig till öfvervägande, antingen det gäller en ung man eller en ung kvinna.

Tyvärr är för de flesta unga första spörjsmålet det: om lefnadsyrket kan försörja dem? Därefter kommer frågan: om detta kall också är i stånd att gifva deras lif innehåll? Och slutligen, om ifrågavarande kall skänker sina utöfvare en ansedd ställning?

Angående de danska sjuksköterskornas ställning i ekonomiskt afseende meddelade fru Norrie åtskilligt af värde. Öfversköterskor kunna uppnå en lön af 900 à 1,000 kr. jämte fritt vivre, två rum, arbetsdräkt, ljus, tvätt m. m. samt dessutom rätt till full pension vid tjänstetidens slut samt säkerligen *någon* pension om de af hälsoskäl måste dessförinnan afgå från sin plats. Naturligtvis är det endast ett mindre antal sköterskor, som uppnå en sådan ställning, men vid Köpenhamns lasarett finnas dock 25 dylika platser. Öfriga fast anställda sköterskor vid dessa lasarett hafva en årslön af 480 kr., på

somliga ställen tillägg af 120 kr., fritt vivre, dräkt, m. m. samt rätt till pension, hvilket på det hela taget visar att ställningen är ganska god, isynnerhet när man betänker, att sköterskan under sin utbildningstid har allt fritt, samt efter de första par månaderna äfven erhåller lön; visserligen är denna lön rätt låg, men dock en god hjälp för eleven.

Naturligtvis — fortsätter föreläserskan — är ej öfverallt i landet sjuksköterskornas ställning lika god; det finnes platser, där missförhållandet mellan det arbete som fordras och den lön som gifves är mycket i ögonen fallande. — Må det blifva sjuksköterskornas och framtidens sak att förbättra dylika förhållanden.

Detta gäller nu närmast sjukhusen; bland de sköterskor, som ägna sig åt privatvård, nämnas Röda Korsets sjuksköterskor. Dessa erhålla under sin utbildningstid fri kost på lasarettet samt 20 kr. i månaden till öfriga förnödenheter. Efter slutad kurs få de fast lön af 40 kr. i månaden, som efter vissa år ökas till 60, därtill 1 kr. per arbetsdag, hvaraf dock hälften skall sättas in i pensionskassan. Detta gör en årsinkomst af 600 till 800 kr. jämte pension. Andra privatsköterskor kunna väl förtjäna något mera, men hafva ej förmånen af pension.

Detta är ju rätt goda förhållanden, och vi kunna väl instämma med fru N., att från den ekonomiska sidan är det intet väsentligt att invända mot sjuksköterskans ställning.

Kommer så den andra frågan: *är sjukvård ett kall, som kan gifva lifvet innehåll?* Härtill svarar fru N. ett entusiastiskt ja! Hon påvisar hurusom hvarje inblick i vår fysiska varelses så invecklade och dock så välordnade byggnad måste väcka lifligt intresse och varm beundran, och att en människa näppeligen kan ägna sin tid och sina krafter åt en ädlare uppgift än den att lära känna några af de fiender, som hota vår organism och medlen att bekämpa dessa.

Hvad kvinnan särskildt angår, finns det väl intet kall mer öfverensstämmande med hennes natur än det, där hon måste känna sig vara oumbärlig. Och ett sådant är sjuksköterskans för visso. Mången gång får hon se sina mödor krönas med framgång, men äfven då detta ej är fallet, då den sjuke ej återfår hälsan eller bruket af en skadad lem, om han dukar under för sina lidanden, hur mycket kunna ej erfarna händer och insiktsfull vård uträtta för att bringa lindring och hjälp, hur många af alla dessa små naggande obehag kan ej en öm kvinlig hand aflägsna från den af sjukdom hemsökta!

Hvad nu den frågan beträffar, *huruvida en sjuksköterskas ställning är ansedd,* så måste det svaret gifvas, att densamma redan åtnjuter allmän aktning, och fru Norrie tillägger såsom sin öfvertygelse, att sjuksköterskans kall helt säkert inom en ej alltför aflägsen framtid skall nå därhän, att dess utöfvare i anseende komma att ställas näst efter läkarne. Men det kommer an på sköterskorna själfva att föra saken fram mot detta mål.

Der är således ej nog, att hvarje enskild sköterska utför sin del af arbete lika samvetsgrannt och hängifvet som hitintills, det fordras dessutom att sköterskorna, särskildt de ledande bland dem, vänja sig vid den tanken, *att sjuksköterskornas förhållanden, hela deras ställning, hela deras sätt att arbeta, måste ordnas af sköterskorna själfva.* Denna stora uppgift bör ej helt och hållet öfverlåtas åt läkarne och sjukhusdirektionen, ty om dessa än obestridligen måste bestämma öfver arbetsordningen på sjukhusen, är det dock sköterskorna, hvilka äro inne i det dagliga arbetet, som böra komma med förslagen.

Läkarnes tid och krafter äro alltför mycket upptagna af de sjukes behandling och därmed förbundna ansvar och omtanke, för att de därjämte skulle kunna skänka tillräcklig uppmärksamhet åt praktiska detaljer.

Ganska många och allvarsamma missförhållanden skulle kunna påvisas, fortfar fru Norrie, men skulden till att dessa kvarstå faller på dem som *känna* hvar skon klämmer, och dock hvarken personligen eller genom sin öfversköterska med all skyldig vördnad påvisa felen och sättet att afhjälpa dessa.

Men hvarför finna sig sköterskorna i en del stora olägenheter? frågar fru Norrie vidare.

Förnämligast emedan de äro kvinnor, och kvinnan är genom många tidsåldrar uppfostrad till att finna sig i det oundvikliga och att såsom sådant betrakta allt, som ej viker för det första svaga angreppet. Hvad nu sjuksköterskorna angår hafva de äfven andra orsaker att ej alltför energiskt kämpa emot rådande ordning. För det första behöfves till en energisk kamp goda krafter, och öfver sådana förfoga sällan sköterskorna, därtill är deras arbete alltför utslitande; de äro efter fullbordadt dagsarbete så trötta, att de på sin höjd orka med ett litet stillsamt samspråk, men allvarligt tankearbete — hvilken sköterska vill väl gripa sig an därmed när fritimmen slår? En annan grund för sköterskornas brist på energi är den, att de ej våga ut-

sätta sig för möjligheten, att blifva afskedade om de protestera mot ett eller annat.

Såsom det verksammaste medlet att höja såväl sjukvården som sjuksköterskornas ställning förordar fru Norrie sjuksköterskeskolors anordnande vid de stora sjukhusen och framlägger en plan för kurserna vid en dylik skola. Denna plan skiljer sig något såväl från de engelska skolornas anordning som från de kurser, vi hafva i vårt land. Enligt densamma böra eleverna först genomgå en grundlig samaritkurs, och när man erfar, att sjuksköterskor i allmänhet ej undervisas uti sättet att lämna bistånd vid olycksfall, utan ofta stå fullkomligt rådvilla då det gäller att behandla ett dylikt, må man väl instämma med fru Norrie i befogenheten, att en samaritkurs äfven ingår i undervisningsplanen.

Därvid vidtager en kortvarig kurs i sjukvård, afsedd dels för icke-sköterskor, dels såsom förberedelse för blifvande sköterskor. Först härefter börjar den egentliga yrkesutbildningen, hvilken omfattar såväl teoretisk som praktisk undervisning i alla till medicinsk och kirurgisk sjukvård hörande ämnen; hvartill skulle komma äfven någon kännedom om fattigvårdens ordnande och om det kontorsarbete, som hörer till ett sjukhus. Efter hvarje termin skulle examen afläggas, då blott de bästa approberades.

För att utgifterna för denna sjukvårdsskola i någon mån skulle kunna betäckas, föreslås att eleverna skulle betala för sin utbildning; friplatser skulle beredas genom privat frikostighet, hvarjämte skolan borde kunna få statsanslag.

Många af de förhållanden fru Norrie skildrar äro sådana, att de för oss te sig som ett fjärran önskningsmål, men de kraftiga och varmhjärtade uppmaningarna till sköterskorna att själfva vakna upp till verksamt intresse för sina egna angelägenheter, äro i vårt land minst lika behöfliga som i Danmark. Den undskyllan att »de ingenting förmå», kan ej gälla, när man ser de stora resultat, hvilka kloka och ihärdiga sjuksköterskor i England hafva uppnått till höjandet och förbättrandet af sin ställning. Men därom en annan gång.

M. L—d.

Från 1896 års riksdag.

Nära två månader ha nu förflutit sedan årets riksdag sammanträdde, och den stora statsverkspropositionen, hvilken för hvarje år sväller ut till allt större omfång, öfverlämnades till svenska folkets representanter; motioner ha i större antal än någonsin förut strömmat in, utskotten arbeta under högtryck och kamrarnes ledamöter ha börjat striderna.

I de digra riksdagshandlingar, som föreligga till deras begrundande, upptaga emellertid de frågor, som särskildt böra intressera Dagnys läsare, de frågor, som speciellt röra kvinnorna, ett icke särdeles stort rum.

Främst af dessa frågor står ecklesiastikministerns begäran om *ökadt anslag till de högre flickskolorna.* Denna begäran är närmast framkallad af den petition, som från de högre flickskolorna ingått till ecklesiastikdepartementet och för hvilken vi närmare redogjort i ett föregående häfte (Dagny 1895, 7:e häftet.) I denna petition begärdes, att årliga anslaget till flickskolorna skulle höjas med 200,000 kr., från 100,000 kr. till 300,000 kr. Regeringen har infordrat utlåtande beträffande petitionen af direktionen för Högre lärarinneseminariet, hvilken på det lifligaste instämt i dess syfte och funnit de anförda skälen för anslagets höjande fullt öfvertygande. Äfven ecklesiastikministern medger, att det af petitionärerna begärda beloppet ingalunda kan anses för högt, men ser sig tvungen, då han måste af riksdagen begära betydande summor till andra viktiga ändamål, att nedsätta beloppet till 150,000 kr., och begär sålunda, att anslaget till flickskolorna höjes från 100,000 kr. till 250,000 kr.

Rörande anslagets användande föreslår han, att de anslag, som utgå till de särskilda flickskolorna måtte höjas till högst 4,000 kr., (det högsta belopp som 1893—94 utdelats åt privat flickskola utgjorde 2,000 kr.) dock så att skola med minst tvåårig fortsättningskurs måtte kunna erhålla 5,000 kr. Af anslaget skall understöd också kunna lämnas åt samskolor med minst fem klasser å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes. Vidare skall af anslaget utgå ett årligt bidrag till »pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinlig ungdom», motsvarande högst 10 kr. för hvar och en af de delägare, som erlägga årsafgift.

Ecklesiastikministerns nedprutning af den af petitionärerna begärda förhöjningen har redan mött protester inom riksdagen.

andra kammaren har prof C. Wallis med instämmande af 11 af kammarens öfriga ledamöter, däribland landshöfding O. R. Temptander, riksarkivarie C. T. Odhner, prof. Aug. Wijkander, frih. G. Lagerbring, lektor M. Höjer begärt, att årliga anslaget till högre skolor för kvinlig ungdom måtte varda förhöjdt med ett belopp af 200,000 kr.

I detta sammanhang vilja vi äfven omnämna en motion af andra kammmareledamoten herr V. Vahlin med begäran om *anslag* af 15,000 kr. att användas *till understöd af samskolor* med minst fem klasser å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes och på samma villkor i öfrigt, som gälla för flickskolor.

Redan vid 1892 års riksdag väckte hr E. Hammarlund i andra kammaren motion om beviljande af ett anslag af 50,000 kr. till understöd åt skoldistrikt, som på lämpligt sätt beredde i skolåldern varande flickor undervisning i kvinlig slöjd. Oaktadt motionens syfte måste anses både rimligt och behjärtansvärdt, så mycket mera som i nära 15 års tid statsanslag utgått till undervisning i slöjd för folkskolans manliga lärjungar, afstyrktes den af statsutskottet och föll i första kammaren. Följande år återkom herr Hammarlund med sin motion och hade då bättre lycka, i det att begge kamrarne beslöto ingå till k. m:t med en skrifvelse, hvari begärdes framläggande af förslag till riksdagen angående beredande af statsunderstöd för undervisning i kvinlig slöjd vid folkskolorna.

Det är på grund af denna kamrarnes skrifvelse ecklesiastikministern i årets statsverksproposition begär ett anslag af 90,000 kr. *till undervisning i kvinlig slöjd i folkskolorna.* Understödet skulle utgå till sådana skoldistrikt, som visa sig på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i kvinlig slöjd, bestående i stickning, stoppning, lappning, linne- och klädsömnad och, där omständigheterna det medgifva, i spånad och väfnad samt flätningsarbeten. Hvarje skola, där antalet slöjdande flickor är minst 10 och undervisning i slöjd pågår minst fyra timmar i veckan under hela den årliga lästiden, skulle erhålla ett årligt understöd af 30 kr. Är antalet af de flickor, som deltaga i slöjdundervisningen så stort, att de äro fördelade på två eller flere afdelningar, med minst 25 elever på hvar, skulle understödet utgå med 30 kr. för hvarje afdelning.

En ledamot i Andra kammaren hr Hazén har motionerat om ett tillägg till ecklesiastikministerns förslag gående ut på att samma anslag äfven skulle utgå till de skoldistrikt, för hvilka det befunnes lämpligt att förlägga slöjdundervisningen till särskild slöjdskola och meddela den under en mer koncentrerad tid.

Den nuvarande ecklesiastikministern har ständigt visat sig gynnsamt stämd mot den sida af kvinlig uppfostran, som afser *flickors undervisning i huslig ekonomi.* Det är tack vare honom en kurs i detta ämne vid Högre lärarinneseminariet erhållit årligt anslag på 5,000 kr. först på extra och sedan på ordinarie stat. I år begär han af riksdagen anslag på extra stat till undervisningskurser i huslig ekonomi vid två enskilda flickskolor, nämligen till den med Upsala läroverk förenade fackskolan för utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi med ett belopp af 3,200 kr., till lärarinnekursen i huslig ekonomi vid Atheneum för flickor i Stockholm, med ett belopp af 1,500 kr. samt desutom till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse för utbildandet af lärarinnor i huslig ekonomi för folkskolan ett anslag af 1,300 kr.

* * *

Värdt att uppmärksammas är förslaget i statsverkspropositionen att vid något af folkskolelärarinneseminarierna i riket anordna *profårskurs för kvinliga filosofie kandidater*, som vilja vinna behörighet att söka adjunktsbefattning vid ett dylikt seminarium. Kompetenta att söka sådana platser äro dels kvinlig fil. kandidat, hvilken aflagt sådan filosofie kandidatexamen, som berättigar att söka anställning vid allm. läroverk och som genomgått profår vid allmänt läroverk eller vid ett seminarium, dels lärarinna, som genomgått fullständig afgångsexamen vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm och med goda vitsord tjänstgjort minst ett år vid ett statens seminarium. Kvinliga fil. kandidater ha visserligen rätt att genomgå profår vid allmänt läroverk, men de få endast med särskildt tillstånd söka lärareplats vid dylikt läroverk och tyckas endast mer undantagsvis eftersträfva sådan tjänst, hvaremot adjunktsplats vid folkskolelärarinneseminarium är synnerligt passande för dem. Ecklesiastikministern anser därföre att det är mycket som talar för att de, hvilka önska söka sådan plats, sättas i tillfälle att genomgå en profårskurs vid ett seminarium.

I betraktande af att de kvinliga adjunktsplatserna äro så få, föreslår emellertid ecklesiastikministern, att dylika profårskurser icke anordnas årligen utan endast tid efter annan, då förhållandena synas påkalla det. Äfven anser han ändamålsenligast, att dessa kurser icke bindas vid något bestämdt seminarium, utan att det för hvar gång lämnas åt k. m:t att bestämma, hvar den ifrågasatta profårskursen bör anordnas.

Hvad de lärarinnor, som genomgått Högre lärarinneseminarium beträffar, är det, såsom nämnts, förordnadt, att de för att kunna söka

en adjunktsplats skola ha tjänstgjort minst ett år vid ett seminarium. Men då endast undantagsvis tillfälle yppar sig för dem till anställning såsom vikarie eller extraordinarie lärarinna vid seminarium, har följden blifvit, att då en adjunktsplats vid ett folkskolelärarinneseminarium blifvit ledig talrika dispenser måst gifvas från denna bestämmelse.

Det har därföre ifrågasatts att äfven från Högre lärarinneseminariet utexaminerad lärarinna borde genomgå profårskurs vid ett fokskolelärarinneseminarium, men då de redan genomgått en läroanstalt, som har till uppgift att utbilda lärarinnor torde, menar ecklesiastikministern, detta för dem ej vara erforderligt, utan han föreslår, att de för att sätta sig in i de för folkskolelärarinneseminarierna säregna lärometoder och arbetssätt borde under en termin åhöra och äfven under seminarielärarnes ledning något deltaga i undervisningen i minst tre ämnen i ett dylikt seminarium och den därmed förenade öfningsskolan.

* * *

I fjorårets statsverksproposition hade regeringen framlagt förslag till beredande af *ålderdomsunderstöd åt barnmorskor*. Detta förslag hade närmast tillkommit i anledning af en riksdagens skrifvelse af den 5 maj 1888 om bildande af en allmän pensionsinrättning för barnmorskor.

Regeringens förslag innebar upprättandet af en ålderdomsanstalt, hvars kostnader skulle bestridas genom afgifter af kommuner och i deras tjänst anställda barnmorskor samt genom fyllnadsbidrag af staten; enskildt praktiserande barnmorskor skulle icke erlägga några afgifter till anstalten, men i stället skulle understödsbeloppen för dem blifva mindre. Den årsafgift, som årligen skulle erläggas af hvarje barnmorska var föreslagen till 5 kr. Högsta pensionsbeloppet skulle vara 200 kr. att tilldelas barnmorska, som under fast anställning i kommunens tjänst förvärfvat minst 30 tjänsteår och antingen uppnått 65 års ålder eller också fyllt 55 år och genom obotlig sjukdom eller vanförhet blifvit urståndsatt att vidare utöfva sitt yrke.

Detta förslag afstyrktes af statsutskottet, blef af första kammaren antaget, men föll i andra kammaren, dock med endast 110 röster mot 88. Detta har gifvit en ledamot i andra kammaren prof. C. Wallis anledning att vid årets riksdag som motion framlägga det väsentligaste af den kungl. propositionen. Han har dock ansett det lämpligt att ur förslaget borttaga den punkt, som vid fjorårets riksdag väckte de största betänkligheterna mot detsamma, nämligen bestämmelserna angående pension till de enskildt praktiserande barnmorskorna

I ett tillägg till motionen har han likväl hemställt, att riksdagen ville hos k. m:t anhålla, att k. m:t toge i öfvervägande, huruvida och på hvilket sätt, utan att statsverket väsentligen betungades och utan att barnmorskornas afgifter blefvo alltför dryga, enskildt praktiserande barnmorskor måtte kunna blifva delaktiga af den ifrågavarande ålderdomsunderstödsanstaltens förmåner.

* * *

Inom *äktenskapslagstiftningens* område har hr P. Waldenström väckt två motioner begge afseende sättet för äktenskaps ingående. I den ena föreslår motionären en skrifvelse till k. m:t med begäran om framläggande af förslag till sådan ändring i gällande äktenskapslagstiftning att kyrklig vigsel äfven må kunna erhållas af sådana medlemmar af svenska kyrkan, som icke begått Herrans nattvard. I den andra motionen föreslås en skrifvelse med begäran om framläggande af sådan ändring i gällande äktenskapslagstiftning, att äfven den, som blifvit konfirmerad i svenska statskyrkan, må kunna ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

Det är icke första gången herr Waldenström väckt dessa motioner inom riksdagen, och det ser ut, som om det ej heller skulle blifva den sista. Ty lagutskottet har, då detta skrifves, redan afstyrkt de begge motionerna.

Herr E. Wavrinsky i Andra kammaren har upprepat en sin motion från i fjor, för hvilken vi då utförligare redogjorde, och hvari han föreslår en skrifvelse till k. m:t med begäran, att k. m:t måtte framlägga förslag till sådan ändring i nu gällande lag, att gift person utan omvägar och svårigheter må kunna bereda sin familj förmånen af försäkring af sitt lif med trygghet för att försäkringssumman eller, så stor del däraf, som icke kan anses böra tillkomma borgenärerna, kommer familjen till godo.

M. C.

Litterära notiser.

En gammal historia af *Per Hallström.*

Ofvannämnda bok kan sägas vara årets stora succès inom den litterära julmarknaden. Två upplagor under lika många månader! En för våra förhållanden storartad framgång. Men ingen som slät

arbetet, undrar däröfver. Gamla historier, väl berättade, utöfva en tjusning, som aldrig det nya förmår väcka, detta må för öfrigt vara aldrig så intressant och beundransvärdt.

Det hvilar öfver Per Hallströms lilla historia det behag, som man finner i gamla, halfförbleknade porträtt från mormors mors och mormors dagar. De äga kanske ingenting utpräg̣ladt, det hvilar öfver dem något matt, karakterslöst, om man så vill, men ändå, hvilken doft, hvilken poesi! Det är en lycklig idé af författaren att just nu, då smaken för »det gamla» är så utpräglad, för gammalt bohag, gamla målningar, gammalt porslin, med ett ord för allt som kommer under rubriken »antikt» och bär ursprunglighetens stämpel, att just då komma med ett arbete, som i sig förenar något af allt detta, d. v. s. äger det förgångnas poetiska behag.

Och hvar och en, som är aldrig så litet anstucken af denna slags smakriktning i vår tid, skall tilltalas af Per Hallströms »gamla historia». Den ger oss i en interiör från början af innevarande sekel en intagande bild af lifvet sådant det den tiden tedde sig inom hemmet och familjen, och det är på samma gång en i all sin enkelhet gripande tragedi, som utspelas mot den lugna, idylliska bakgrunden. Hur förtjusande är ei lilla Anne-Marie tecknad, hur rörande hennes och »magisterns» oskyldiga roman, hur täckt ordnadt det lilla komedispelet, som utgör på en gång berättelsens hela intrig och kärna, och hur obevekligt ödet i den kalla, härsklystna farmoderns gestalt! Det var ju den tiden endast att böja sig och resignera, att tiga och framlefva sitt lif med ett krossadt hjärta eller att gå under i hopplös sorg öfver det oåterkalleliga.

Bokens »efterskrift», den tillkonstlade nutidsfrökens utgjutelser, är, tyckes det oss, den enda dissonnans i den för öfrigt så harmoniska kompositionen. Den är ditsatt i akt och mening att framställa kontrasten mellan vår tids och flydda dagars kvinnotyp, men vi undra storligen huruvida nutidens unga damer, om de öfverhufvud taget nedskrifva sina betraktelser öfver lifvet i en dagbok, göra det på ett så tråkigt och snusförnuftigt sätt. Men denna enda falska ton förmår ej förtaga det vemodiga behaget i denna idyll, åt hvilken förf. i alla fall vetat ge en lika harmonisk som vacker afslutning.

* * *

»Misslyckad kvinnokraft» af *Ellen Idström.*

Fröken Keys tvenne så mycket omtalade föredrag, hvilka nu utkommit i broschyrform under titeln »Missbrukad kvinnokraft» och

»Naturenliga arbetsområden för kvinnan» ha, utom alla i tidningar och tidskrifter förekommande genmälen, gifvit anledning till en skrift med ofvannämnda titel, hvilken är ämnad att vara en bitande kritik öfver fröken Keys uttalanden i kvinnofrågan. Som vi på annat ställe i detta häfte meddela en utförligare granskning af fröken Keys broschyr, torde ett närmare ingående på fru Idströms lilla skrift ej vara af nöden. Vi skulle blott önskat att förf:s i många afseenden berättigade inpass varit iklädda en värdigare och mer vårdad form än som nu är fallet.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets ombud i Göteborg har styrelsen utsett fröken Maria Nordenfeldt.

Inbjudning till en internationell kvinnokongress i Berlin, afsedd att hållas därstädes instundande höst i samband med industriutställningen, har kommit Förbundet till handa. Idén har utgått från fru Lina Morgenstern, sedan många år en af de mest ansedda ledarinnorna af den moderata kvinnorörelsen i Tyskland, och har omfattats med lifligt intresse.

Allmänna Stipendiefonden. En lokalkomité för Örebro län med syfte att åstadkomma medel till länets insats i Allmänna stipendiefonden, stiftades vid ett sammanträde å Örebro slott den 12 februari under ordförandeskap af fru landshöfdingskan Svedelius. Intresset för saken tycktes bland de närvarande lifligt och utsågs Förbundets ombud i Örebro, fröken Charlotte von Essen, till lokalkomiténs vice ordförande.

* *
*

Till de för år 1896 från Allmänna Stipendiefonden som lediga förklarade 8 stipendier, hafva 49 sökande anmält sig.

Från skilda håll.

I fröken Maria Folkeson, som nyligen aflagt sin medicine licentiatexamen, har Sverige erhållit sin tredje kvinliga läkare. Fröken Folkeson blef student 1883 och med. kand. 1889.

Vid Allmänna konst- och industriutställningen 1897 i Stockholm ha i *Undervisnings- och Hygienutskotten* 1 sektionen följande kvinliga medlemmar blifvit invalda: fil. dokt. fröken Ellen Fries, fröken Hilda Casselli, fröken Hulda Lundin, fröken Emilie Wirgin och med. dokt. Carolina Widerström. I *Husslöjdsutskottet,* 2:dra sektionen, fru T. Grafström, fru I. Petrelli, fru Elise Odelberg född Åkerman och fröken Sofie Gisberg.

En allmän svensk kvinnoförening har, efter hvad tidningarna upplysa, blifvit bildad i Helsingborg. Föreningen lärer satt upp full likställighet med mannen, politisk och kommunal rösträtt på sitt program.

»*Ett biträdande skolråd* af 15 för undervisningen intresserade fruar inom samhället har Söderhamns skolråd kallat till sin sida. Man anser, att damerna ha bättre tid att aflägga besök i skolorna än männen, som förmiddagarna, då undervisningen pågår, äro upptagna af andra tjänsteåligganden.» Så lyder en notis, som i dagarna cirkulerat i pressen. Då Söderhamn ej förut ägt några kvinliga skolrådsledamöter, kan ofvannämnda fruars inval såsom »biträdande skolråd» förklaras därmed, att detta var det enda sätt, hvarpå den *gifta* kvinnans hjälp kunde vinnas.

En norsk dräktreformförening kommer inom den närmaste framtiden att bildas i Kristiania. Initiativet därtill är taget af fröken *Kristine Dahl,* som under några år studerat dräktreformrörelsen i Amerika och nu i Kristiania hållit ett par föredrag om densamma. Fröken Dahl anländer i medlet af mars till Stockholm för att taga kännedom om Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförening, dess modeller och dess arbetssätt. Flere af föreningens modeller, särskildt skoldräkten, hafva redan kommit ganska mycket i bruk i Kristiania. Fröken Dahl kommer att å föreningens årsmöte, den 23 mars i Läkaresällskapets lokal, hålla ett föredrag.

Politisk rösträtt för kvinnor. I likhet med staterna Wyoming och Colorado har nu äfven staten Utah beviljat politisk rösträtt åt kvinnor. Sedan frågan, länge förberedd, genomgått olika faser segrade sistlidne november förslaget både i det demokratiska och republikanska partiet med 20,000 rösters majoritet. Det för lagstiftande församlingen framlagda förslaget hade följande lydelse: »Rätt för medborgare i staten Utah att utan åtskilnad af kön utöfva rösträtt och bekläda ämbeten. Både manliga och kvinliga medborgare i denna stat skola åtnjuta lika civila, politiska och religiösa rättigheter och förmåner.»

Stipendium

för kvinlig medicine studerande.

Ett stipendium utdelas för innevarande år å **kronor Fem hundra.**

Kompetent sökande är kvinna, som aflagt mediko-filosofisk eller medicine kandidatexamen.

Ansökningar skola före den **1 nästkommande April** insändas till **Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder, Stockholm,** samt åtföljas af betyg öfver aflagda kunskaps- och examensprof samt präst- och läkarebetyg, ägande sökande ingifva jämväl andra handlingar till stöd för ansökningen.

Af tilldeladt stipendium äger stipendiat lyfta å **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå** ena hälften den **31 Maj,** andra hälften den **15 December.**

Stockholm i Mars 1896.

Styrelsen för förvaltning af

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa.*

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade *Hemstudie-kurser* mottagas.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar.*

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny.*

K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin och
Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin

7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.

Specialité: **Linne-** och **Sängutstyrslar.**

Största härvarande lager af **Linne- & Bomullsväfnader:**

Duktyger, Handdukar, Näsdukar, Spetsar, Lakanslärfter, Broderier.

Färdigsydda Damutstyrslar, tillverkade å egen syatelier.

Priskurant och profver sändas franko. Order å väfnader, uppgående till minst 25 kronor, levereras fritt vid närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation.

Doktor HEDDA ANDERSSON

38 Malmskilndsgatan 38.

Mottagningstid från och med den 1 Nov. hvardagar 12—2 e. m. helgdagar 10— 11 f. m. Allm. Tel. 82 99.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm,

26 Mästersamuelsgatan 26.

OBS.! **Saxar, knifvar** och **skridskor slipas.**

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☞ **Allt arbete utföres noggrannt och af bästa materiel.** ☜

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,

52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för **bildade** flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: **Fröken H. Cronius.**

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Äkta **COLLODIN.** *Tillförlitligaste* och af **Tusentals** personer *bepröfvadt* medel mot **liktornar, vårtor, hudhårdnad** och **nageltrång.**

Obs. alltid denna inregistrerade etikett som garanti för varans äkthet.

INTYG:

Undertecknade, som användt Herr Axel Litströms Collodin mot liktornar och kylknölar, ha funnit medlet fullt motsvara sitt ändamål, och kunna det derföre hos enhvar till det bästa rekommendera. Åmål den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. *A. Ljungberg,* Rådman.

Undertecknad, som varit besvärad af en mängd vårtor, har genom användandet af »Collodin» från Apotekaren Herr Axel Litström i Falun, blifvit från dem helt och hållet befriad; hvarföre jag omnämnda medel hos enhvar till det bästa rekommenderar.

Motala & Nykyrke d. 27 aug. 1886. *August Axén,* Handlande.

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor à ***60 öre*** och ***1 krona.***

Franko mot ***1 kr. 20 öre.***

AXEL LITSTRÖM, Falun.

Anmälan.

Dagny *börjar med 1896 sin 11:te årgång. Dess hufv uppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling såd frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksam skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom littera ren, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare be telser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. skola allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras under år 1896 af fröken* **Lotten Da gren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktion komité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelan rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.
För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förb dets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisni Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla post stalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandla

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Fö bundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1896.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.

1896. 3:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin och
Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin

7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.

Specialité: **Linne- och Sängutstyrslar.**

Största härvarande lager af **Linne- & Bomullsväfnader:**

Duktyger, Handdukar, Näsdukar, Spetsar, Lakanslärfter, Broderier.

Färdigsydda Damutstyrslar, tillverkade å egen syatelier.

Priskurant och profver sändas franko. Order å väfnader, uppgående till minst 25 kronor, levereras fritt vid närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation.

Doktor HEDDA ANDERSSON

38 Malmskilndsgatan 38.

Mottagningstid från och med den 1 Nov. hvardagar 12—2 e. m.
helgdagar 10— 11 f. m. Allm. Tel. 82 99.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm,

26 Mästersamuelsgatan 26.

OBS.! Saxar, knifvar och skridskor slipas.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

Allt arbete utföres noggrannt och af bästa materiel.

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,
52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för **bildade** flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: **Fröken H. Cronius.**

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Äkta **COLLODIN.** *Tillförlitligaste* och af **Tusentals** personer *bepröfvadt* medel mot **liktornar, vårtor, hudhårdnad och nageltrång.**

Obs. alltid denna inregistrerade etikett som garanti för varans äkthet.

INTYG:

Undertecknade, som användt Herr Axel Litströms Collodin mot liktornar och kylknölar, ha funnit medlet fullt motsvara sitt ändamål, och kunna det derföre hos enhvar till det bästa rekommendera. Åmål den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. *A. Ljungberg,* Rådman.

Undertecknad, som varit besvärad af en mängd vårtor, har genom användandet af »Collodin» från Apotekaren Herr Axel Litström i Falun, blifvit från dem helt och hållet befriad; hvarföre jag omnämnda medel hos enhvar till det bästa rekommenderar.

Motala & Nykyrke d. 27 aug. 1886. *August Axén,* Handlande.

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor à ***60 öre*** och ***1 krona.***

Franko mot ***1 kr. 20 öre.***

AXEL LITSTRÖM, Falun.

Kvinnoarbete och kvinnolycka.*

Ännu några synpunkter.

Sedan föregående häfte af Dagny utkommit, hvari min första artikel »Kvinnoarbete och kvinnolycka» stod att läsa, har diskussionen om kvinnofrågan fortgått, och fröken Key har hållit sitt tredje föredrag. Detta blef troligen för många liksom för mig en öfverraskning och en sviken förväntan.

Man hade nämligen väntat, att fröken Key vid detta tillfälle skulle ha närmare utlagt och förklarat de mera allmänt hållna yrkanden, hon förut gjort, och visat hur de skulle taga sig ut i praktisk tillämpning; i stället fick man höra samma allmänna påståenden, då och då interfolierade med andra, som tycktes rakt strida mot de förra, utan att talarinnan på något sätt vinnlade sig om att upplösa eller förklara motsägelsen. Klarheten är dock en välsignad sak både för den som talar och skrifver, hvilken därigenom undgår att bli missförstådd, och för dem som höra och läsa, hvilka veta, hvad de hafva att hålla sig till.

Föredraget, i högsta grad stämningsfullt och framfördt med talarinnans vanliga talang, blef egentligen en andaktsstund, under hvilken man betraktade den tvåfaldiga texten: mannens öfverlägsenhet i kulturarbetet och kvinnans öfverlägsenhet i känslolif. — Mina föregående uttalanden hafva säkerligen tillräckligt tydligt ådagalagt, att jag icke är fallen för att öfverskatta kvinnans förmåga — jag har tvärtom blifvit beskylld för motsatsen — och männens öfverlägsenhet i det stora hela har jag aldrig betviflat, men när man får höra denna öfverlägsenhet tagen som text till en predikan, så börjar man med nyvaknad kritik att undersöka texten och undra, om den verkligen i den utsträckning, som fröken Key tager den, är så ofelbart sann.

Vi ha fått veta, att inga kvinnonamn stråla bland *mänsklighetens* eviga namn, men låt oss röra oss i litet mindre kretsar och taga reda på, om det finnes så många *svenska manliga* namn, som höra till dessa eviga stjärnor? Linné, Tegnér, Svedenborg, skulle kanske någon föreslå, men icke ens dessas evighet är höjd öfver allt tvifvel. Låt

---

* Sedan denna uppsats skrefs, har en broschyr af Mathilda Roos »Ett ord till fröken Key och till den svenska kvinnan» utkommit, hvilken innehåller många uttalanden, öfverensstämmande med fröken Sandströms.

oss vidare sätta ned våra fordringar litet och i stället för mänsklighetens eviga namn tala om de namn, som för oss här i *Sverige* äro *oförgätliga*. Bland dessa finna vi då vår största representant för medeltidsmystiken, *Birgitta*. Vi finna vidare en af våra kraftigaste och mest fjärrskådande medeltidsregenter, *Margareta*. Hvilken skald från den Gustavianska tiden lefver väl mest på folkets och ungdomens läppar? Icke Leopold eller Kjellgren, utan *Anna Maria Lenngren*, hvars popularitet är jämförlig endast med Tegnérs och Runebergs. Och så ha vi *Fredrika Bremer*, hvars på många tungomål öfversatta arbeten gjort det svenska namnet berömdt öfver hela världen. Fru *Carléns* »Ett köpmanshus i skärgården» torde kunna täfla med »Den siste Athenaren» om äran att vara svenska litteraturens mest betydande roman. Gå vi till 80-talets realistiska litteratur, så borde väl fröken Key minst af alla hafva glömt, att den har knappt mer än ett, möjligen två manliga namn, som så fullt karakterisera riktningen, som dess bästa kvinliga författare. Och den originellaste roman, som utkommit på senare tider, den som mest afgjordt slog in på en ny bana, var den icke författad af en kvinna, *Selma Lagerlöf?*

Dessa namn synas mig vara alldeles tillräckliga för att bevisa, att om man ströke bort allt kvinnoarbete i Sverige, skulle kulturen här *icke* vara sådan som den nu är; och dock har jag förbigått så många på andra banor framstående och ledande kvinnor, hvilka på sitt sätt gjort betydande insatser i utvecklingen. Nej, det där talet om mannens *absoluta* öfverlägsenhet och kvinnans *intighet* på kulturarbetets område, det kan ju möjligen predikas som en sanning i andra länder, men att *svenska* kvinnor kunna jublande mottaga det som en sanning, ja som ett evangelium, det skulle man knappast kunnat tro, om man ej sett det med egna ögon.

När jag i det föregående förenat mig med fröken Key i klagan öfver ett jämförelsevis svagt resultat af kvinnornas arbete, så tänkte jag företrädesvis på de många, som aldrig gjort anspråk på genialitet eller på en ledande ställning, men som med duglighet och godt hufvud ägnat sig åt så väl intellektuela som praktiska yrken. Jag ville se dem mera behärska sina respektive arbetsområden och i mera synbar måtto draga sina strån till stacken på det sättet, som erfordrar endast företagsamhet och allvarlig koncentration. Jag skulle önska att se kvinliga namn mindre i samband med notiser om tagna examina än i samband med vetenskapliga iakttagelser eller praktiska rön af betydelse, och jag är säker att detta skulle kunna ske, om de begåfvade kvinnorna bättre toge vara på sin arbetskraft.

Men jag återgår till föredraget. Många af den talrika kvinliga ungdom, som åhörde det, gingo säkert hem med de bästa föresatser att enligt talarinnans uppmaning bruka »sitt kvinliga patos», »sätta in sin kvinliga egendomlighet» och göra detta i arbetet, när de icke kunde ha tillfälle att göra det på det bästa sättet, som hustrur och mödrar. Men säkert blef det dem ganska svårt att komma till klarhet med huru de därvid skulle bära sig åt, ty det är en svår och intrikat fråga detta: *när arbetar man på ett kvinligt sätt?*

Fröken Key är dock icke förlägen om svar på denna fråga. Hon vet först och främst på pricken, hvilka mål som kvinnans väsensart bjuder henne att arbeta för, nämligen: för fredssaken, för en sådan reform af undervisningen, att folkskolan blir bottenskola, för lösningen af de sociala frågorna; med andra ord, kvinligheten bjuder att arbeta just för de åsikter, som fröken Key anser vara de rätta. Detta kallar jag att vara dogmatisk. Med fullkomligt lika goda skäl kan en annan komma och bevisa, att den kvinliga egendomligheten bjuder oss att verka för federationen, för den absoluta nykterheten och för religionen.

Det förhåller sig nämligen så, att kvinlighet är ett obestämdt begrepp, som hvar och en kan definiera på sitt sätt. Det är obestämdt äfven därför, att det just för närvarande håller på att undergå en metamorfos; kvinligheten eröfrar det ena arbetsområdet efter det andra, om hvilket det förut hette: det där är omöjligt för en kvinlig kvinna. Man kan numera icke annat än storskratta åt de karakteristiker öfver kvinnonaturen och dess begränsning, som skrefvos för en 50 år sedan. Ännu 30 år tillbaka i tiden skulle det väl ansetts för omöjligt, att en kvinna med anspråk på kvinlighet kunde uppträda och hålla offentliga föredrag; och nu är det väl ingen som bestrider, att t. ex. fröken Key gör detta med fullt bibehållen kvinlig värdighet.

När fröken Key i sina senaste i tidningen Idun tryckta teser påstår, att kvinnorörelsen har »förkväft intresset för utforskandet af kvinnans särskilda egendomligheter», så är detta alldeles falskt, ty kvinnonaturens såväl krafter som begränsning hafva tvärtom blifvit — eller rättare sagdt börjat att blifva — kända genom de olika slag af arbeten, som kvinnan fått tillfälle att ägna sig åt; ett bevis härpå är just den nyss nämnda oerhörda omdaning, som begreppet kvinlighet undergått på de sista decennierna. All den kunskap om kvinnans väsensart som kan hemtas endast från hennes sätt att *älska*, torde väl skalderna

för länge sedan ha meddelat oss, de som sedan urminnes tider så grundligt analyserat henne från den sidan.

Så vidt jag förstår, finnes det intet annat sätt att bevara kvinligheten än att vara *naturlig* och okonstlad. Kvinligheten är en blomma, som utvecklas hos hvarje kvinna, som är naturlig, och som ej genom jäktadt arbete förlorat den stillhet, hvarom jag i den föregående uppsatsen talat. Man behöfver icke göra något vid den saken, och man kan det icke heller; blott solskenet är där, slår blomman ut. Solskenet är visserligen i främsta rummet ömhet och kärlek, men det kan också vara ett arbete, som är lämpadt efter kvinnans individuella anlag. I motsats till fröken Key vill jag nämligen trycka mer på den *individuella begåfningen* än på den *kvinliga väsensarten*, om hvilken man med skäl kan säga, att den ännu i många afseenden är *outforskad.*

Kvinligheten behöfver alls icke förstöras af yrkesarbetet. Om en kvinna har en oemotståndlig kallelse för ett arbete, äfven ett sådant som hittills ansetts såsom uteslutande manligt, kan man vara säker på, att hon icke förlorar sin kvinlighet genom att ägna sig däråt. En människa kan aldrig blifva onaturlig och obehaglig — och det är ju just detta, som den okvinliga kvinnan är — genom att verka i enlighet med sin naturs anläggning. Och fröken Key är nog ense med mig därom, att naturen gör sig ej skyldig till ett sådant slöseri, att hon i en varelse nedlägger anlag, som äro ämnade att förkväfvas. Till och med ett så okvinligt yrke som härförarens har ju en gång utöfvats af en kvinna — Jeanne d'Arc — och enligt den bild traditionen tecknat af henne, var hon ju allt annat än rå och framfusig, det var ju just genom sin jungfruliga entusiasm och renhet, som hon hänförde sina landsmän och räddade Frankrike.

Men när kvinnor röka cigarrer, sitta och hänga på kaféer, bruka grofva ord och dylikt, då förlora de sin kvinlighet, ty härvid följa de icke någon inspiration af sin individuella natur utan endast en okynnig lust att härma männen. De s. k. emanciperade damerna äro nästan alltid tillgjorda. Det är också ett faktum, som icke kan undgå en opartisk iakttagare, att de ledande och inflytelserika kvinnorna i vårt land icke alls affektera manliga fasoner, att de i klädsel och uppträdande på intet sätt skilja sig från andra kvinnor. De forna emanciperade, som klippte af håret för att slippa besväret att kamma sig, och hvilkas hela väsen uttryckte ett fast beslut att kosta hvad det ville armbåga sig fram genom de hatade och föraktade männens led — de försvinna allt mer som snön för solen.

Vår tids framstående kvinnor — åtminstone i Sverige — veta mycket väl, att det är både enklast och klokast att också i arbetet uppträda som kvinnor; klokast, ty kvinligheten är på alla områden, också det yttre arbetets, en makt som eröfrar och vinner. De veta också, att kvinligheten sättes i fara genom den intellektuela fåfänga, som utmärkte de nu snart saligen aflidna blåstrumporna, och som dref dem att ständigt och jämt äflas att hålla fram sin kunskap och sin duglighet och därmed slå männen på fingrarna. Ett sådant uppträdande måste verka så mycket obehagligare på männen, som dessa ju endast på senare tider kunnat vänja sig vid att i kvinnan se en jämlike i intellektuelt afseende. Man måste besinna, att *under alla föregående tider har kvinnan i stort sedt varit sådan mannen velat hafva henne, nu för första gången i historien står han inför en kvinna, som danat sig efter sitt eget ideal och icke efter hans.* Detta är för honom en ganska pröfvande situation, och det är egentligen nästan underligt, att konflikterna ej varit häftigare än de varit; på det hela har han tagit saken ganska godmodigt.

Man kan för öfrigt icke *lägga an på* att utveckla den kvinliga egendomligheten, ty huru skulle man kunna *utveckla* det *omedvetna?* Det enda man kan göra är att icke förkväfva det. När fröken Key vill, att den »kvinliga vildheten» skall medvetet användas i kulturarbetet, blir hon ju fullständigt barock; det är som om man skulle strängt säga till en människa: jag *befaller* dig att vara *naiv*, det är din *plikt* att vara *impulsiv* och *omedelbar*.

Dessutom är det farligt detta tal om att utveckla den kvinliga egendomligheten; i praktiken komme det endast att leda till ett utvecklande af de kvinliga *felen*, ty *de* äro lätta att komma åt. Visserligen är kvinnans själslif i många väsentliga fall olika mannens, men utvecklingen tycks gå därhän, att en fullt harmonisk man tillägnar sig en dryg del af de bästa kvinliga egenskaperna, och tvärtom. Det finnes ju män, som äga en kvinnas ömhet och finkänslighet, och dem finner man icke ibland de svaga karaktererna – ty sådana utmärkas vanligen af småsinne och egoism — utan hos de starka, alltså just hos dem, som bibehållit och utvecklat de bästa manliga egenskaperna. Föreningen af manlig kraft och kvinlig ömhet skapar den högsta grad af mänsklig fullkomlighet som vi känna. Vanlig är den icke, ty få män äro i vår enerverade tid nog starka för att kunna tillåta sig att vara veka.

Skulle vi nu icke kunna tänka oss, att liksom mannen kan lägga bort sin brutalitet utan att förlora sin manlighet, så skulle också vi kvinnor

kunna lägga bort våra specielt kvinliga fel, t. ex. vår lidelsefulla uppfattning af förhållanden och personer, vårt sätt att alltid se blott *en* sida af en sak och därigenom blifva så fruktansvärdt orättvisa, vårt småsinne, m. m.? Ja, skulle vi icke rent utaf kunna försöka oss på det vågstycket att göra» vår insikt om 2×2=4 manligt klar och fast»? Skulle all vår förmåga att uppfatta känslolifvets fina nyanser och att genom sympatien sätta oss i förbindelse med våra medmänniskor gå förlorad genom — litet sundt förnuft? Låt oss åter taga till hjälp en analogi från den manliga erfarenheten: har det någonsin påståtts, att vetenskapsmannen genom sin logik blifvit mindre känslig än t. ex. en ostuderad bonde?

Få saker hafva grämt och förargat mig så mycket som pedanternas begär att torka ut undervisningen i våra skolor och förvandla den till idel logik, och jag har just aldrig på något område känt mig frestad att dyrka snusförnuftigheten. Men två saker hafva numera lärt mig att akta, ja nästan svärma för den logiska kvinnan; den ena är — en vidsträckt erfarenhet af fruntimmer, och den andra — fröken Keys anlopp mot logiken.

Logiken är tankens skelett, det får aldrig synas, men det måste finnas. Det är ändå skelettet, som skiljer de högre djuren från de lägre, och ett själslif med endast impulser och instinkter och känslor gör samma obehagliga, opålitliga intryck som de slemmiga blötdjuren. Ja, logik är i grund och botten endast redbarhet och vederhäftighet öfverflyttad på intelligensens område. Och den skulle antingen vara så omöjlig att förvärfva eller, förvärfvad, vara så farlig för kvinnan?

Jag vill påstå, att logiken är mycket god att ha till och med för makan och modern, och många studerade kvinnor blifva utmärkta husmödrar just genom sin förmåga att *handla på grund af skäl* och ej på grund af lösa instinkter och impulser. Hur oändligt många hem bli ej förbittrade genom nyckfullhet och dåligt lynne hos husmodern, som i alla små motgångar ser människors elakhet eller ödets hårda domar, och som på grund af sin oförmåga att *tänka klart* ofta blir så ofantligt orimlig mot sin omgifning! Hur många äktenskapliga gräl skulle ej inställas eller åtminstone förkortas till hälften, om hustrun kunde »taga reson»! Huru mycket bättre behandlas icke tjänarne i ett hus, där matmodern är en kvinna, som med lugn och konsekvens fattar sina beslut och afväger skyldigheter och rättigheter! Den där omedvetna, »naturbestämda» kvinligheten kan vara förtjusande i sällskapsrummet, men visar ofta fruktansvärda skuggsidor i köket.

Fröken Key vill icke neka kvinnan att deltaga i det yttre kulturarbetet, men dels vill hon, att hon skall sträfva för vissa, såsom kvinliga utpekade *syften*, dels skall hon arbeta på ett *sätt*, som är alldeles olika mannens. Kvinnorna få ej »snegla på ett manligt arbetsideal», ej »rada upp sig som nollor bakom en manlig siffra», utan de skola »göra revolt» genom att i arbetet sätta in dels moderligheten, dels den af Laura Marholm upptäckta »kvinliga vildheten». Hvad som menas med »vildheten» kan man möjligen med litet god vilja förstå — det är allt det oberäkneliga, skiftande, hänsynslösa i kvinnonaturen — men hvad man däremot platt icke kan förstå är fröken Keys sträfvande att göra instinkten till ett resonnemang och regellösheten till regel. Meningen tycks vara den, att kvinnoarbetet skall grundas på *kvinnoinstinkter*, på sådana, som »leka med systemen och programmen, logiken och formerna», och att det skall gå i opposition till det manliga kulturarbetet. Man frågar sig med förvåning: hvart har nu mannens öfverlägsenhet tagit vägen? Det är ju han, som är »skaparen af de nya idéerna». Jo, enligt fröken Keys mening är kvinnan mycket dummare än mannen, när hon vill understå sig att bruka hans vapen, logiken; men mycket, mycket kvickare, när hon låter bli att tänka och låter leda sig af sina instinkter. Mycket farliga instinkter för resten, ty de hindra henne att antaga »den gifna kulturens resultat som för sig förbindande».

Enligt fröken Keys åsikt bör emellertid kvinnan få bruka sin moderlighet och sin vildhet — två bra nog oförenliga egenskaper — på det »medborgerliga lifvets alla områden»; till och med rösträtt bör samhället tillerkänna henne. Antag nu, att en kvinna är medlem i en komité, som för öfrigt består af manliga medlemmar. Hon vill kämpa för sina egna syften, som leda sitt ursprung från hennes kvinlighet; hur skall hon därvid gå tillväga? Skall hon släppa lös sin känsla — sin »vildhet»? Jo, då ville jag se våra ämbetsmän och grosshandlare eller våra bönder! Hvilka ansikten de skulle sätta upp! Det vore just inte rätta sättet att taga dem. Nej, om själfva syftet och ej blott nöjet att göra revolt ligger henne om hjärtat, får hon allt gripa till mannens vapen: förnuftsgrunder och erfarenhet; den kvinliga känslan får icke följa med annat än som en fin, nästan omärklig doft af stämning.

Eller kanske kvinnan-medborgarinnan sätter sig öfver alla dessa tråkiga former med styrelser och komitéer? Skola vi tänka på masspetitioner och kvinnoriksdagar, eller skola vi kvinnor rusa in öfver den manliga kulturen som barbarerna öfver Rom?

Fröken Keys tal om den kvinliga vildheten kunde man ha uppfattat endast som en originell fantasilek, men det är vid närmare betraktande ganska farligt, ty det kan ge upphof till ett mycket olycksaligt misstag, det nämligen, att kvinnorna skulle kunna komma till inflytande på en ginare och bekvämare väg, än den männen måste gå. För dem gäller det, att ingenting af bestående värde kan genomdrifvas här i världen utan dessa tre medel: intresse — ju eldigare, ju bättre — sakkännedom och ihärdighet; och det gifves icke heller för kvinnorna någon annan väg. Det vore i högsta grad sorgligt, om de skulle äflas att med stämningar och instinkter uppföra några usla korthus, som genast blåste omkull; nej, det är bättre, om de icke hinna med mer än en enda våning af huset, men den är solid. Den »vilda» kvinnan får nöja sig med att skrifva dikter och romaner och för man och söner vara en till strid eggande Hjördis, men icke är det värdt, att hon »ställer sig vid mannens sida i lagstiftningen». Den rätten får hon lämna åt dem af sina systrar, som förena moderligheten med förmåga af logiskt tänkande. Å ena sidan tillerkännande af rösträtt och alla medborgerliga rättigheter åt kvinnan, å den andra fastslående af hennes oförmåga att inse 2 × 2 = 4 — det är två uppslagsändar, som fröken Key aldrig i världen kan knyta ihop.

Det är icke heller sannt, att kvinnornas arbete måste gå stick i stäf mot männens. Vårt samhälle lider visserligen af en mängd missförhållanden, hvars afhjälpande ligger kvinnan mer än mannen om hjärtat, men icke är det genom revolter hon skall aflägsna dem. Bättre vore, om hon *grundligt satte sig in i förhållandena* och med fasthet och mildhet meddelade sin på erfarenhet stödda öfvertygelse åt de ädlare männen i sitt samhälle. Dessa komme alltid att stå på hennes sida, och *tillsammans med dem* skulle hon utföra verket.

Ty lika litet som mannen är ensam härskare i idéernas värld, lika litet är kvinnan ensam i sträfvandet att genom kulturen ge uttryck för mänsklighetens mildare, »moderliga» känslor.

Kvinnoinstinkten och *kvinnoförståndet*, dessa som man orätt förmenat fientliga makter, komma säkerligen att i kulturarbetet förlikas på så sätt, att kvinnoinstinkten väljer syftena och kvinnoförståndet anvisar medlen att nå dessa syften.

Men kvinnoförståndet måste vara *uppodladt*, ty det behöfs ett träneradt, logiskt förstånd för att eftertryckligt plädera t. o. m. kvinlighetens och moderlighetens rätt. En moder, som fullbordat sina barns uppfostran, har säkerligen gått igenom en förskola, som gör henne alldeles särskildt lämplig till medborgarinna, men det kan ändå hända

— och händer ofta — att hon icke kan uträtta på långt när så mycket som hon ville, icke skaffa sig tillräckligt inflytande. Hvarför? Jo, därför att hon icke har den så att säga tekniska förståndsbildningen, som gör att hon kan klart sammanfatta sina tankar, hastigt träffa kärnpunkten i en fråga, samt på en gång öfverskåda ett vidsträckt och inveckladt sammanhang. Familjemodern skulle säkerligen nu vara glad, om hon i sin ungdom någon tid ägnat sig åt ett yrke, ja, t. o. m. studentexamen kunde nu hafva varit henne till gagn. Det är familjemödrarnas ovana vid att arbeta metodiskt, som gör att man på de sociala arbetsområdena måste i så stor utsträckning använda tränade yrkeskvinnor, t. ex. lärarinnor. Gällde det endast att lösa *det* problemet, hur en kvinna skulle bäst uppfostras för att deltaga i medborgerliga värf, så skulle man säga: först en tid yrkesarbete (möjligen afläggandet af en examen), sedan arbete i hemmet som moder och husmoder. Men med moderlighet utan vidare kan en kvinna icke uträtta mycket i det medborgerliga lifvet.

Det är visserligen sannt, att vår nuvarande studentexamen är byggd på ett olycksaligt mångläseri, och det är ett elände, att den skall fordras som kompetens på en mängd alls icke intellektuela banor, men sådan den nu är, är det dock icke alltid af ondo att ha tagit den. En dylik examen är mycket farlig för dem — både män och kvinnor — hvars begåfning icke räcker till för att inhemta annat än hvad de oundgängligen behöfva för sin *personliga utveckling* och sitt *andliga lifsinnehåll*. Den kan däremot vara nyttig för dem, som hafva verklig begåfning, och som skola bruka sin intelligens som ett vapen. Examensläsningen liknar exercis- och skjutöfningar, nyttiga för dem, som skola bli jägare och soldater, onödiga och tidsspillande för andra. För verkligt intelligenta personer — endast för sådana — medför examensläsningen den nyttan, att den tvingar till en viss mångsidighet och hindrar den flyktighet, som uppstår, när man blott studerar det som särskildt intresserar en.

Ehuru jag som sagdt på det högsta ogillar studentexamens nuvarande innehåll och dess vidsträckta användande som kompetensvillkor, tror jag dock att mången kvinna haft nytta af den som förståndsdisciplin betraktad, och fröken Key är äfven här för summarisk i sin förkastelsedom. Hon glömmer också, att det är godt och nödvändigt att några kvinnor få alldeles samma bildning som männen; det liksom underlättar de andliga kommunikationerna könen emellan. En annan sak är att den nödvändiga förståndsbildningen säkerligen kan förvärfvas genom studier, ordnade på helt annat sätt än de, som nu för tiden förbereda för

studentexamen. Men de förslag, som fröken Key framkastar angående unga flickors intellektuella utbildning, kan jag icke helt och hållet gilla, ty de synas mig gå ut på en bildning, som väl kunde blifva fin och behaglig, men icke nog stark och solid för en kvinna, som har anspråk på att göra en verklig insats i kulturarbetet. Att få en högre skolbildning, som på en gång innebure en inöfning i det metodiska arbetet och gåfve ett rikt mått af sådan bildning, som är väckelse och själsnäring, det är det svåra läroverksproblemet nu för tiden.

Man behöfver icke frukta att kvinnorna, därför att de fått sitt förstånd utveckladt, skola arbeta på alldeles samma sätt som männen. Det är en obestridlig sanning, att öfverallt där kvinnan gjort ett verkligt godt arbete, har hon gjort det på ett visst egendomligt sätt, som berott därpå att hon var kvinna. Hon kan ha haft alldeles samma yttre lifsgärning som en man, men hon inlade däri något annat. Det är också sannt, att detta något oftast står i sammanhang med hennes känsla. Det kommer att visa sig, att hvarhelst kvinnan inträder på ett verksamhetsfält, dit omisskännelig begåfning kallat henne, förstår hon på det mest öfverraskande sätt att afvinna arbetet en känslo- eller stämningssida. Som detta kanske är möjligt på flera områden än man nu vet, kan man icke så bestämdt afskilja vissa arbetsfält såsom uteslutande lämpliga för kvinnor. Så t. ex. anser jag mycket sannolikt, att vetenskapsidkerskan kommer mer än sina manliga kamrater att sträfva för att sprida vetenskapens resultat bland folket, ty det har hittills visat sig som en genomgående kvinlig egenskap att sträfva efter det direkt användbara och tillämpliga, att vilja se resultat. Detta är en *förtjänst*, som hänger ihop med *felet* att icke kunna sträfva för ett aflägset mål.

Liksom tvenne växter planterade bredvid hvarandra hemta sin näring från samma luftlager och samma jordmån, men den ena omsätter den till röda blommor, den andra till blå, så kan genom inflytandet af samma lifsgärning danas å ena sidan en manlig, å den andra en kvinlig personlighet.

* * *

Det obestämda och vanskliga i hela frågan om det kvinliga arbetet visar sig aldrig så bjärt, som för föräldrar och uppfostrare när de måste gifva råd åt den unga flickan och hjälpa henne att bestämma riktningen för sitt lif. Har hon icke några anlag för ett bestämdt yttre arbete, men däremot håg för husliga sysselsättningar och förmåga att skapa trefnad omkring sig, så är det ju godt om

hon får stanna i hemmet, med det villkor likväl, att hon där får ett arbete, som är *självständigt* och *förenadt med ansvar;* det är icke nog med att modern låter henne taga fram socker och småbröd! Flickans ställning kan ju på detta sätt blifva mycket god, hon har både arbete och familjelif; naturligtvis hyser hon också ett stilla hopp att bli gift. Men tiden går, den rätte kommer icke, föräldrarne dö. Om hon nu också har sin bärgning, kommer hon kanske ändå att känna lifvet mycket tomt, ty hon står utanför alla de lifsintressen och alla de kamratskapets förbindelser, som det yttre arbetet medför. Är hon åter medellös, måste hon med tacksamhet mottaga det mest mekaniska och sämst aflönade arbete, ty hon är ju icke ung längre och har ingen kompetens, alltså äro arbetsgifvarne icke angelägna om henne. Saken är verkligen så kinkig, att äfven om man har aldrig så klart för sig de olägenheter, som kunna åtfölja en utåt arbetande kvinnas lif, så kan man dock högst sällan med lugn tillråda en flicka att endast ägna sig åt hemmet.

Dessutom har erfarenheten lärt oss lärarinnor, att den unga flicka, som försakar yrkesarbetet, vanligen i stället väljer — icke hemarbetet — utan spegeln och modejournalen. Vi veta, huru vi måste sätta in alla våra krafter, hela vårt personliga inflytande för att få den unga flickan att inse, att hon också har en med ansvar förbunden lifsgärning framför sig. Fröken Key ser den sanna kvinnofrigörelsens fiende i en ursinnig ärelystnad. Vi se den tvärtom i flärden och lojheten. Världen hviskar alltjämt till den unga, att hon är skapad blott för att njuta, för att lysa, för att vara en dekoration. Fröken Key skulle kanske bli förskräckt, om hon besinnade huru lätt ett ovant flicköra kunde förblanda hennes stämma med världens.

Ännu en annan synpunkt. De första ungdomsåren, som följa efter den regelbundna skolgången, äro för allvarligare naturer icke alltid de lyckligaste; det är den tid, då jämnvikten lätt rubbas af ungdomliga fantasier, af grubbel och melankoli. Skall den tiden då tillbringas i »bäfvande längtan» på den »stora lyckan» — som kanske aldrig kommer — kunna följderna bli mycket bedröfliga. Ett regelbundet, ganska allvarligt arbete är för sådana naturer ett oeftergifligt villkor för inre harmoni.

Dessa äro de skäl, som tala *för* det yttre arbetet; de skäl, som kunna tala *emot,* har jag förut framhållit. Till utredandet af detta svåra spörsmål har fröken Key endast gifvit oss allt för liten hjälp. Dock ligger det mycket att taga vara på i hennes uppmaning att öppna *flera arbetsområden* för kvinnor, i synnerhet sådana, som äro af

praktisk art. Det är otvifvelaktigt, att allför många unga flickor nu för tiden ägna sig åt studier och skön konst. Trädgårdsmästareyrket synes mig tilltalande, och skulle man icke kunna undanrödja dessa fördomar, som ännu i allmänhet hindra den bildade kvinnan från att sätta sig i spetsen för affärer, t. ex. syatelierer? I detta senare fall skulle en hygieniskt kunnig och med smak begåfvad kvinna kunna göra sina medsystrar ofantliga tjänster genom att fortsätta den påbörjade reformen af klädedräkten. Säkert finnes det många bildade kvinnor med anlag i denna riktning, men de förakta ett sådant så kalladt tarfligt arbete och ägna sig i stället åt tusen lapprisaker, hvarmed de icke göra hvarken sig själfva eller någon annan den ringaste glädje. Ett område, där en bildad kvinna skulle kunna göra underverk och åstadkomma i hela lifvet djupt ingripande reformer, vore hotellrörelsen. Man har ju också lysande exempel härpå, ett par i Sverige och flere i utlandet. Till att arbeta på dessa områden behöfves en viss kraft och företagsamhet, men så blefve där också tillfälle till att »styra och ställa» på ett nästan husmoderligt sätt och att verka för allmännyttiga ändamål på samma gång som för ekonomisk utkomst.

* *
*

Fröken Key sammanfattade sina i det tredje föredraget gjorda påståenden i följande nio teser:

Kvinnorörelsen, sådan den hittills bedrifvits, har:

1) *Förkväft intresset för utforskandet af kvinnans särskilda egendomligheter;*

2) *ledt bort uppmärksamheten från frågan om den gifta kvinnans rättsliga ställning, som är kvinnorörelsens viktigaste, och som visst ej är på minsta sätt löst hos oss, fastän Föreningen för gift kvinnas äganderätt i dagarna upphört att finnas till;*

3) *gjort sina förkunnare fanatiska, kommit dem att känna sig som prester för en ny kult, samt narrat dem att af falsk ambition öfveranstränga sina krafter;*

4) *försummat undervisningsfrågan, där dock den kvinliga moderlighetskänslan borde komma till sin fulla rätt;*

5) *lockat kvinnorna massvis in på vissa arbetsområden, som händelsevis varit öppna, utan att undersöka om de passa därför;*

6) *lämnat underklasskvinnan utanför sina sträfvanden och därigenom ökat de sociala olikheterna;*

7) underlåtit att egga kvinnorna till att göra det bästa möjliga af sitt eget patos och förledt dem att under arbetet ständigt snegla efter ett manligt ideal att eftergöra;

8) bidragit att minska aktningen för arbetet inom hemmet, samt *slutligen*

9) gjort sina anhängare dogmatiska och ytliga.

Med dessa anklagelsepunkter emot kvinnorörelsen har fröken Key gått öfver all rimlighets gräns i sina oförklarligt bittra anfall mot de s. k. kvinnosakskvinnorna. Teserna äro i självfva verket sådana, att fröken Key säkerligen, när hon en gång med lugnare besinning går in i sig själf, skall komma att ogilla dem. Hvilka äro dessa stackare som eggats till sådan ärelystnad i täflan med männen, att de blifvit öfveransträngda? Jag kännner många kvinnor, som blifvit öfveransträngda, men icke på grund af ärelystnad, utan på grund af svag hälsa och ängslig samvetsgrannhet; eller också hafva de blifvit ryckta med i det jäktande lifvets malström och hvirflat omkring där, tills de mistat sansen. I den strömmen hvirfla för öfrigt en hel mängd kvinnor, som aldrig befattat sig med något yrke.

Jag har själf aldrig hört till kvinnosakskvinnorna, och stundom har jag tyckt mig finna en viss ensidighet i deras sträfvan att under alla omständigheter hålla kvinnans fana högt, men alltid har jag i djupet af mitt hjärta hyst den största *tacksamhet* mot dessa banbryterskor, hvilka genom sitt entusiastiska och uppoffrande arbete undanröjt så många stötestenar för oss, som kommit efter. Jag har äfven ansett, att vi här i Sverige kunna skatta oss lyckliga att i spetsen för kvinnorörelsen stått ledarinnor, hvilkas fina bildning och takt undvikit de osmakliga öfverdrifter, som i andra länder ofta vidlådt denna rörelse.

Kvinnofrågan har hos oss till stor del gått i den riktningen att söka skaffa kvinnor tillhörande den bildade samhällsklassen arbetsförtjänst, och behofvet häraf har varit så tvingande, att man icke haft tillfälle att så noga välja de för kvinnan lämpligaste områden. Att detta behof ännu är långt ifrån afhjälpt, visar bäst den stora mängd af sökande, som anmäla sig, så snart en någorlunda väl aflönad plats är ledig. Jag kan icke finna, att kvinnosakskvinnorna behöfva anfallas med förebråelser därför att de användt sin tid och sina krafter att skaffa platser åt en mängd unga kvinnor, af hvilka de flesta äro fattiga. Kvinnosakskvinnornas arbete har till stor del varit ett *kärleksverk*, ett verk af *moderlighet*, och det är därför så mycket mer besynnerligt, att fröken Key kan vilja genom sina orättvisa anklagelser göra dem

misstänkta i vida kretsar af kvinnor, som själfva aldrig rört ett finger för att hjälpa sina medsystrar, och som sakna alla förutsättningar för att bedöma saken.

Månne man icke också något för mycket talar om den skada kvinnornas konkurrens på arbetsmarknaden förorsakar männen? Om dessa obemedlade flickor icke kunna försörja sig själfva, hvem måste då göra det? I de allra flesta fall en *man:* en fader, en bror eller en svåger. Var det icke så det gick till i forna dagar, innan de »fanatiska» kvinnosakskvinnorna hade börjat »locka» sina medsystrar från det husliga arbetet? Den då rådande situationen var, som man vet, icke alltid behaglig för de stackars kvinliga »påhängen», som stundom fingo flytta från den ena familjen till den andra, men var denna försörjningsplikt icke också betungande för familjefäderna?

När fröken Key talar om såväl arbetet i kvinnofrågan, som inom undervisningen, skulle man kunna tro, att hon vore en främling, som just nu kommit resande hit, och som utan all kännedom om ställningar och förhållanden endast bedömde allt från en abstrakt, ideel ståndpunkt. Med afseende på *undervisningsväsendet* talar hon som om hon trodde Sverige vara ett land, där föräldrars förtroende, statsunderstöd och allsköns uppmuntran genast strömmade öfver den skola, som sloge in på en annan väg än den vanliga traditionella. Hon vet dock — och jag vet, att hon vet det — att hvarje tuppfjät på denna bana kostar den hetaste kamp mot både föräldrar och lärare och vållar oändliga svårigheter, bland annat genom jämförelsen med andra examenspluggande skolor. Hon vet, att detta oaktadt hafva flere kvinnor ihärdigt fasthållit vid sin lifsgärning att söka reformera undervisningen. Skola utan inkomster, det är en sak, som det kvinliga reformnitet ej har ryggat tillbaka för, men *skola utan elever*, så långt kan man icke gå, och därhän skulle det komma, om man i skolreformerna satte in fröken Keys »vibrationshastighet». Innan fröken Key af kvinnorna begär så genomgripande reformer, borde hon göra dem till byråchefer och ecklesiastikministrar.

Med kännedom om allt detta kan man ej begära, att kvinnorna så synnerligen skola taga åt sig anklagelsen, att de »hafva försummat undervisningsfrågan». Påståendet, att flickskolan är en kopia af gosskolan, är en gammal utnött osanning, hvars upprepande man icke hade väntat af fröken Key; såväl i afseende på *hvad* som inhemtas som på *sättet* för inhemtandet, såväl i afseende på daglig arbetstid som årskurser, äro skiljaktigheterna mycket stora och blifva,

åtminstone i de. skolor, som ej hafva studentexamen till mål, allt större.

* * *

Fröken Key har på senare tiden gjort så många märkliga uttalanden i litterära, religiösa och sedliga frågor, och genom sin talang, särskildt sin förmåga att framkalla stämning, utöfvar hon ett så stort inflytande, att det torde vara berättigadt att söka klargöra prägeln af hennes författarepersonlighet.

Hennes uppträdande har i min tanke bland annat den betydelsen, att det är en poetisk naturs protest mot det alltför nyktert snustorra och förståndsmässiga i vår tid. Hon har, som väl litet hvar bland oss, tröttnat på det enformiga, dammiga grå, som ligger utbredt öfver vår kultur. Vår tid — detta ständigt förtalade objekt — är visst icke ond, jag tror tvärtom att den, jämförd med andra tider, är med alla sina nyttighetsträfvanden ganska aktningsvärd, men grå är den, åtminstone här i Sverige.

Det ligger något grått i halfheten i alla våra förhållanden, i vår brist på värme och öppenhet, i hela vårt korrekta och tillknäppta väsen, i hvars och ens sträfvan att vara lik alla andra. När vi umgås med hvarandra, är det nästan aldrig våra lifsintressen som vi tala om; under det läpparna röra sig och hjärnan arbetar, sitter den egentliga människan i vårt innersta stum och fryser. Detta gör lifvet grått och tungt. Ännu gråare, ja smutsgrått är arbetsjäktet, det är den dammiga, bullrande gatan, som hotar att undantränga alla lifvets vattukällor och örtesängar, både kärlek, vänskap, hemlif, studier, djup intelligens — allt.

Fröken Key är en estetisk natur, som älskar det rikt utvecklade lifvets sommarvärme, som njuter af konstens rosor och skaldekonstens vin; det är icke underligt att hon vantrifves i de nuvarande förhållandena. Hon har sett sig om i lifvet och funnit, som det tyckes, blott *en* hälsokälla, hvarifrån räddningen kunde komma, nämligen *kärleken*. Så gör hon kärleken till det centrala i hela lifvet. Kärleken skall gifva färg åt den grå enformigheten, komma skalden och konstnären att dikta och skapa. Det skall icke vara den lugna, med vänskap uppblandade ömhet, som hvardagsmänniskor ofta nöja sig med, det skall vara den stora passionen, som skalderna besjunga — Romeo- och Julia-kärleken. Hon vill, att hvarje människa skall någon gång i sitt lif hafva kännt vingslagen af den stora passionen och lyftats upp i de öfversvinneliga känslornas region. Om också

lyckan blir kort, så är endast minnet af dessa hänryckningens stunder något, som det är värdt att lefva och lida för.

Fröken Key dyrkar poesien, och därför dyrkar hon kärleken; hon tror, att den skall göra hvardagsmänniskorna till poeter och poeterna till snillen. Såsom bekännande sig till realismen dyrkar hon också naturen, och realisten ser ju i kärleken det naturliga lifvets högsta blomstring.

Men om hon icke hade varit, eller rättare, velat vara så utpräglad realist, skulle hon ha tänkt på att det finnes andra känslor än kärleken, som kunna åstadkomma det undret, att människan förlorar fotfästet, att jord och himmel öppna sig, och hon ser in i skapelsens hjärta. Jag menar den känsla som Luther erfor, då han vid ljuset af det ordet: »den rättfärdige skall lefva af sin tro» såg munkhelighetens bojor falla från utpinade själar; som Rousseau erfor, när han sof under bar himmel och vaknade vid fåglarnes sång och kände sig öfversvallas af naturens härlighet, som hans förkonstlade samtid hade glömt; den som Pestalozzi kände, när han såg de första strålarna af mänskligt själslif tändas i barnaögon, där han förut endast sett slöhet och djuriskhet. Sådana hänryckningens stunder gå hastigt förbi, och det gäller att åter gå på jorden med säkra fötter, men man kommer tillbaka med en förut aldrig anad känsla af *människoandens omfång*; själen har sträckt ut sig till de gränser, där den möter oändligheten.

Det är sannt att hänförelsen är en helig makt, och hon kommer icke till dem som efter almanackans bud kalla på henne med pukor och trumpeter, men där hon finnes, och där hon är äkta, blir *hon* det centrala i lifvet, hon sätter musik till arbetet och ger oändliga framtiders perspektiv åt hvardagslifvets småting.

Hon tillhör icke blott de utvalda andarna, från dem springer hon öfver till de många, till de små, öfverallt tändande, värmande, och hon är det — i långt högre grad än den erotiska känslan — som är moder till alla stordåd och till all verklig lifsglädje. Den som aldrig erfarit denna känsla lefver endast ett halft lif, och stora vidder af hans själ ligga öde och ofruktbara — och det är just fallet med de flesta af vår tids människor, både män och kvinnor, och därför äro vi olyckliga.

Här hjälper ingen erotik. Tarfliga människor kunna icke gripas af en stor, hänförande kärlek, kärleken blir människan lik, hos den andligt simple blir den »af jordene jordisk»; de som i andra förhållanden äro sinnligt njutningslystna och själfviska, komma sannerligen icke att visa sig från någon bättre sida i kärleken. Eros är dessutom

en förfärlig aristokrat, som söker upp ungdomen, skönheten och talangen; det ligger därför något ytterst handlingsförlamande i detta predikande af att hans gunst är det som bestämmer människovärdet och lefnadslyckan. Och hvarför skall det talas, som om det icke funnes någon annan mystik i världen än den erotiska kärleken och möjligen moderskärleken?

Dyrkan af lidelsen i och för sig var ett drag, som utmärkte den litterära realismen, och som nu tycks åter lefva upp i den tämligen kvalmiga romantik, som har blifvit realismens efterträdare. Man kan icke annat än hoppas att den österländskt parfymerade erotiken ej länge blir härskande, ty den passar så föga för nordiska sinnen, som fått sina starkaste naturintryck från salta hafsbrisar och friska, skarpa fjällvindar.

Den hyperestetiska uppfattning, som å ena sidan gör erotiken till a och o, mynnar å andra sidan ut i en formlig snilledyrkan. Äfven af denna riktning har fröken Key tagit intryck, och det låter ofta, som om hon ansåge snillena fritagna från mycket, som för andra gäller såsom plikt. Denna riktning kommer fram äfven i hennes föredrag om kvinnofrågan. Det är då när hon bevisar, att kvinnan icke kan uppnå samma höjder som mannen bland annat därför, att hon icke såsom han »drifves att mäta lifvets höjder och djup», hvarvid han ej sällan under någon tid af sitt lif kommer att tangera äfven den sfer, som Bellman skildrar med den Fredmanska strofen:

»Här ligger jag i rännsten' och betraktar
Mina gamla skor».

Fröken Key fortsätter: »de kvinliga snillena träffar man sällan i en dylik situation. Men till gengäld är det också endast män, som gjort färderna mellan Inferno, Purgatorio och Paradiso». Jag tror, att här föreligger en — äfven från estetisk synpunkt — öfverdrifven uppskattning af rännstens-situationerna och de personliga Inferno-erfarenheterna. Sublimare än Milton har väl ingen skildrat helvetet, men han var ju särskildt känd för sitt puritanskt rena lif; kraftigare än Carlyle har ingen tecknat det Inferno, som öppnade sig i och genom franska revolutionen, och hans lif var i högsta grad regelbundet. Luther får väl också göra anspråk på att vara ett snille, och hans natur var icke af det urvattnade slaget, dock har han säkert aldrig befunnit sig i rännstenen.

Om man tänker på lasternas och sinnlighetens Inferno, så är det nog sannt, att många snillen hafva fördröjt sig där, och det så

länge, att de först med trötta ögon och blaserade sinnen fått se en skymt af Paradiso. Men detta har varit en olycka för dikten och för mänskligheten. Ty eftersom lasternas Inferno blifvit skildradt på ett så glödande sätt, ha många estetici spridt ut, att det ensamt är intressant, att Paradiso är tråkigt, änglasången banal och enformig samt dygden på det hela dum och filiströs. Och dock, när det gäller icke konstkännarne utan de många försmäktande själar, som af skalden vänta vederkvickelse och tröst, så är en enda äkta glimt af Paradiso tusen gånger mer värd än de mest verklighetstrogna och pikanta skisser från helvetet.

Det ligger naturligtvis i detta försvar för snillenas regellösa lif den sanningen, att snillet ofta dväljes i stormiga själar, där lidelsernas vågor gå högt, men *om* det finnes en kraft, som är ännu starkare än stormarne och håller dem i tygeln — så icke blir snillet eller den andliga intensiteten därför mindre; säkert är att hela personligheten och dess inflytande flyttar upp i en högre lifssfer.

* * *

Men man skulle ofullständigt uppfatta fröken Keys personlighet, om man icke jämsides med den nu omtalade hyperestetiska strömningen anmärkte en annan lika tydlig, ehuru till sitt väsen högst olikartad. Det är *kärleken till hemlifvet,* i synnerhet sådant det gestaltade sig förr i världen, då familjen mera höll tillsammans, då hemsederna voro enklare och hjärtligare, då makan och modern bildade den stilla medelpunkten som allt kretsade kring, och då döttrarna tillsammans med henne läste och beundrade litteraturens bästa alster. Äfven här har den nya tiden brutit in och i viss mening härjat hemmets frid och poesi, och fröken Key har säkert allas vår sympati, när hon protesterar häremot och vill göra sitt till för att förmå mödrarna att skapa omkring sig något af den forna, äkta hemtrefnaden. I pedagogiska uppsatser har hon förut på ett förträffligt sätt uttalat dessa sina åsikter, och det värdefullaste, det beståndande i hennes sista uttalanden är just det, som utgått från denna sida af hennes personlighet.

Hopblandningen af dessa båda riktningar, å ena sidan kärleken till det patriarkaliska hemlifvet, å den andra det hyperestetiska öfverskattandet af känslan och den regellösa impulsen, har åstadkommit den underliga verkan, som anmärkts af många, att man, när man läser Ellen Keys föredrag, tycker sig höra två olika röster, hvilka

föra helt olika språk. Lägger man nu därtill en tredje röst, som härrör från den forna kvinnosakskvinnan, så är det icke underligt, om inkonsekvenserna äro många, och om både vänner och motståndare i dessa dagar ideligen frågat hvarandra: »*hvad menar hon egentligen?*»

Anna Sandström.

Kvinnor och politik för 100 år sedan.

Taine, den spirituelle franske historieskrifvaren med sin skarpa blick för salongslifvets betydelse i 1700-talets kulturutveckling, har någonstädes kallat den franska revolutionstiden för en kvinnornas gyllene tid. Ludvig XIV:s envälde låg icke längre tryckande öfver pariser-societén, hänvisande kvinnor med »högre lyftning» att i hotel Rambouillets blåa salong använda sitt öfverflödiga snille på uddiga epigram och pedantisk kritik öfver obetydliga tillfällighetsverser. I samma mån tyglarna föllo ur den vanmäktiga styrelsens händer, tillväxte också den här af unga upplysningsmän, som, med Voltaire och Rousseau i spetsen, stormade fram genom hela den bildade världen, med ytliga, men entusiastiska »stridsrop» erbjudande »full salvation» från allt slags tyranni och förtryck, full frihet och jämlikhet. Det var ett evangelium, som icke mötte döfva öron, allra minst å kvinnornas sida. Man behöfver icke peka på stjärnor af första ordningen, betydande kvinnor, sådana som madame Staël och madame Roland, för att bevisa, hurusom de franska kvinnornas intressen blifvit vidgade och fördjupade under intryck af upplysningslitteraturen. Det sinne för allmänt mänskliga frågor, som under 1700-talets senare hälft behärskade den förnämare franska kvinnovärlden, har fått karakteristiska uttryck bland annat i Gustaf III:s brefväxling med några af dess bättre representanter, särskildt den ryktbara grefvinnan d'Egmont, som i tidehvarfvets sentimentala ton besvor den nyblifne konungen att taga de nya, milda idéerna till rättesnöre vid styrelsen af sitt rike. Dessa idéer voro också allt för mycket i enlighet med Gustafs skaplynne och uppfostran, för att han icke skulle hafva tagit starka intryck däraf, äfven utan främmande rådgifverskor.

I sitt eget land hade Gustaf knappast några kvinliga vänner, som i betydenhet kunna jämföras med dessa fransyskor, så vida man

icke vill räkna hans begåfvade, härsklystna moder, hvars politiska inflytande till hennes stora harm, dock visade sig vara fullständigt förbi. De svenska hofdamerna med drottningen, den försiktiga, passiva, intresselösa Sofia Magdalena, i spetsen, hade för mycket att sköta med nöjen och toalettbestyr för att hinna ägna många tankar åt politiken, som för öfrigt under Gustaf III:s första regeringstid knappast erbjöd några ämnen af »spännande» art. Man roade sig med »karuseller», tornerinar och maskerader, och man lyckades med möda dölja sina gäspningar vid de läsecirklar, som konungen då och då envisades att ställa till under någon afton, hvilken händelsevis icke var upptagen på annat sätt. Det tycks ha förhållit sig här ungefär som vid det samtida hofvet i Köpenhamn, där en ung otålig svensk diplomat klagade öfver, att man inte ens genom damernas indiskretioner kunde få reda på några politiska nyheter: »af naturen indolenta, skulle de anse sig fela mot sina män, om de visste mer än innehållet af tio Guds bud med förklaringarna; det är omöjligt att få dem att tala om annat än om sista supén på slottet». Naturligen partisk för svenska damerna, tillägger han, att det skulle bli en triumf för dessas »charme, savoir vivre och savoir faire», om danska kronprinsessan med sina hofdamer skulle komma att göra allvar af en länge påtänkt sommarvistelse vid Medevi. Det vill dock icke mycket till att i hyfsning öfverträffa det danska hofvet, där man efter middagen kunde roa sig med att i damernas närvaro dricka den gamle, sinnessjuke Kristian VII alldeles redlös eller kittla en af prinsarne tills han formligen vrålade.

Den tillämnade badresan blef emellertid inte af. Det stundade oroliga tider, och Sverige fick krig både med Danmark och Ryssland. Så kom Anjala-förbundet, följden af en för dåtidens adel karakteristisk konflikt mellan rojalism och författningstrohet, mellan fosterlandskärlek och »frihetskärlek». Konflikten upplöstes i förräderi, och förräderiet bestraffades af Gustaf III icke så mycket genom den laga näpst, hvilken drabbade upphofsmännen, som fastmera genom statshvälfningen vid riksdagen 1789 — ett slag i ansiktet på hela den svenska adeln. Dennas förbittring var gränslös, icke minst, då konungen nödgades arrestera några af dess förnämsta män för att riktigt eftertryckligt ådagalägga, hvad han en gång i vredesmod yttrat: »jag *är* kung och jag *vill* vara det, och jag *skall* vara det!» —

Men nu var det slut med tålamodet äfven hos de svenska adelsdamerna. Den milda prinsessan Sofia Albertina gick i spetsen för deras opposition. Vid det stormiga plenum, där Gustaf III tog adeln

i upptuktelse, berättas hon ha varit närvarande på rikssalen och efteråt ha sändt sin bror en allvarlig skrifvelse med föreställningar mot hans uppträdande vid detta tillfälle. Konungen blef mycket ond öfver brefvet, och hennes senare åtgärder voro knappast ägnade att återställa det goda förhållandet mellan syskonen. De af prinsessans tjänare, som förut varit löntagare äfven hos konungen, öfvergingo vid denna tid helt och hållet till prinsessans tjänst och mottogos med öppna armar af denna. Den 11-årige kronprins Gustaf Adolf blef ej mottagen af sin faster, så länge någon af konungens folk följde honom. Hon undvek all beröring med hofvet, umgicks endast med hertiginnan af Södermanland och förklarade rent af, att hon ämnade flytta till sitt stift i Tyskland, Qvedlingburg, från ett land, där våld ginge för rätt.

Landtmarskalken Liljehorn, konungens trogne handtlangare vid riksdagen, blef naturligtvis föremål för den största förbittring. Det berättas, att riksrådinnan Falkenberg rent ut undanbedt sig hans visiter »för att undvika därom inblanda sina drängar». — »Han kom ändå dit och gick upp i salen», säger berättaren, »men blef af drängarne bortvist, ehuru en af dem gick in att fråga och fick samma svar».

En annan sagesman, biskop Wallqvist, säger om denna tidpunkt: »Konungens ställning var ömklig. Efter vanligheten lefde drottningen i sina rum, såg sin herre sällan och kunde visserligen icke gifva honom någon tröst. Cour kunde icke gifvas, ty konungen väntade, att inga damer skulle infinna sig. Åtminstone var allt hof-fruntimret missnöjdt och vredgadt. En börsassemblé gafs, dit kungen ock kom, men där funnos ej flere fruntimmer än till två qvadriljer, och assemblén var i själfva verket mest lik en riksdagsklubb, på hvilken föga fanns annat än rojalister ur alla stånd!» — Möjligen var det efter hemkomsten från denna assemblé, som den munviga fru Schröderheim, tillfrågad om där varit mycket folk, med hänsyftning på en grefvinna Ruuth, svarade: »Nej, endast ruter fru och några hackor». Gustaf III, som var ytterst ömtålig äfven i småsaker, förlät henne aldrig detta uttryck. Hvilken vikt han lade vid damernas uppträdande finner man af vissa ämbetsmannautnämningar efter riksdagen. Det troddes, att Liljecrantz och Ridderstolpe fått sina respektive presidentplatser i kammar- och bergskollegierna, emedan deras fruar aldrig upphört att visa sig på teatern, äfven då alla andra förnäma damer skiljt sig från konungens sällskap. Detta, oaktadt han förut alltid visat ett tydligt förakt för damernas

opposition och med skämt sökt dölja sin förargelse öfver hvad han kallade »det femteståndet, för hvilket han hade mera respekt än för de andra fyra». Med hänsyftning på allt politiskt »kackel» vid Sofia Albertinas hof, lär han ha döpt detta till »hönshuset», och en rojalistisk samtida säger härom: »ej långt därefter såg man också i våra dagblad åtskilligt satyriskt skrifvet om hönor, tillika med deras klassifikation uti gumm-höns, pärl-höns, gall-höns m. m.»

Att den gladaste tiden vid Gustaf III:s hof nu oåterkalleligen flyktat, var emellertid ett faktum, och med dylika fakta för ögonen, förstår man så innerligt väl det djupa allvaret i konungens bref till en ung adelsfröken, hvilken bedt honom om nåd för sin fästman, en i onåd fall'en diplomat. Gustaf III skrifver här bland annat: »J'ai trop lieu de souhaiter que votre sexe en général redevienne ce qu'il doit être: aimable, tendre, leger, charmant, et laisse cette vilaine politique, surtout dans un temps, oû je ne suis pas gâté des belles dames».

Men om kungen var missnöjd med »les belles dames», så voro dessas manliga släktingar desto belåtnare. Deras beundran öfver de aflagda profven på kvinligt mod tog sig stundom uttryck i verser, som kanske rört våra mormors-mödrar ända till tårar, men för oss säkerligen ha mera historiskt än poetiskt värde. En profbit må här meddelas. För kuriositetens skull bibehålles den ursprungliga stafningen, som är tämligen inkonsekvent.

»Du täcka kiön, ditt ömma hierta
ser ej med köld en grymhet an.
Du anser med förakt och smärta
de slafvar du ej tåla kan.
Ditt blod som i din ådra rinner,
har visat denna herredag,
hur lifligt i ditt hierta brinner
rent nit för frihet, dygd och lag.

Du dyrckas wist af Frija Siählar,
de gee dig ock en ährestod,
de hatar alla kiöpta trählar,
du älskas vill utaf ett blod,
där ähran sig med ömhet delar.
Då är det vällust älskad blii,
då hoos dig ingen känsla felar,
som kan oss tusend' nöjen gee.»

* * *

Adelns dofva, outsläckliga hat mot Gustaf III, — ett hat som en gång skulle komma att söka sig utlopp i hans mord, — slår alltjämt forskaren till mötes i de gulnade handskrifterna från denna tid, hvilka ännu här och där förvaras på våra gamla herresäten.

Vi kunna nu endast förvåna oss öfver den ifver, hvarmed våra fäder för 100 år sedan i stora anteckningsböcker i skinnband och kvartformat afskrefvo de små politiska nidvisor och satirer, som aldrig skulle ha sluppit igenom censurens skärseld.

Bland de, så vidt jag vet, ännu otryckta alstren af detta slags oppositionslitteratur från tiden närmast efter riksdagen 1789, finns en liten skrift, som i all sin menlöshet är upplysande nog för historien om den svenska kvinnans politiska intressen vid denna tid. Den bär titeln:

»*Samtal mellan en prelat, en fruu, en landtman och en handlande, upptecknadt utur minnet af en närvarande.* (*Händelsen är ej diktad*)». — De samtalande, påtagligen representanter för de fyra stånden, hvarvid »fruun», betecknande nog, föreställer adeln, — äro allesammans bekymrade öfver de svåra tiderna. Men då prelatens klagomål hufvudsakligen gäller mask på säden, utbrista landtmannen och handlanden i suckar öfver det pågående kriget med Ryssland, hvaruti frun »på ömmaste sätt» instämmer. Prelaten, som är den ende rojalisten i sällskapet och därför naturligtvis måste draga kortaste strået, framställes såsom en kritiklös optimist, som i stället för skäl använder ironiska utfall och hänvisningar till auktoriteter.

Prelaten börjar således med följande uppmuntrande förmaning: »Mine Herrar, låtom oss såsom trogne undersåtar icke föreställa oss allt så svårt. Ett rättskaffens nit för kung och fäderneslaud gör bördan lätt. Läsen biskop Wingårds vackra bref för sitt stifts präster i detta ämne!» *

Detta var dock att väcka en oväntad opposition. Frun befinnes ha läst brefvet i tidningen och finner det vara »ett sällsamt herdebref, att vara det första i ett andligt ämbete. »Föreställningssättet däri var politiskt mer än bibliskt, och hvad jag med visshet hört af både tänkande och välment folk, skall verkan däraf ej svarat mot författarens afsikt och oändliga egenkärlek.»

---

* Johan Wingård, biskop i Göteborg 1780, död 1818, en typ för den gustavianska tidens rojalistiska och rationalistiska prelater, fader till den bekante ärkebiskop W. — Det här omnämnda brefvet saknas på förteckningen öfver biskopens tryckta skrifter.

Retad af denna skarpa dom, har prelaten dock ingenting att säga till försvar för biskopens opus, utan förklarar endast: »fruntimmer se gemenligen saker efter ett kort ögonmått eller de intryck som de först fått om ett ämne. Ju kvickare af naturen, desto envisare gemenligen. Deras influence i viktiga mål, såsom statssaker m. m., är därför farlig och må hellre förekommas än befordras. När hvar och en sin syssla sköter» etc.

Detta angrepp bevärdigas dock icke med någon större uppmärksamhet, utan frun öfvergår i stället till en utredning rörande folkets rättighet att kritisera styrelsens företag: »har folket uppdragit åt någon att befordra dess väl, så skulle ju samhället alldeles gå under, om aldrig rättelse följde på det, som mot det meniga bästa handladt blifvit».

Prelaten är då till hands med den gamla vanliga invändningen: »mycket väl och rätt sagdt, men ingendera af oss och minst fruntimmer äro berättigade och förbundna att granska och afgöra sådana mål. En statsstyresman är Gud allena ansvarig för sina gärningar. Om alla ville styra, skulle hela världen förstöras utan ordning». Frun, som påtagligt blifvit djärfvare genom motståndarens svaghet, återtager nu med tydlig hänsyftning på den sista statshvälfningen:

»Hör det till ordningen, att de sollennaste löften och aftal samt ömmaste plikter saklöst kränkas? Det låter som min Herre med all möjlig kallsinnighet ansett alla de förändringar i styrelsesätt, som förefallit, sedan min Herre uppnått eftertankens år».

Men nu har också den stackars prästen alldeles tappat koncepterna: »Men, min Fru, ni vill ju tala ensam; man får ju intet säga ut sin mening. Hvar slöt jag? — Min Fru, fråga historien, om staterna kunnat föra rättegång med regenter om det, som borde anses nytt!»

Detta var dock en uppmaning, som prästen gärna kunde ha låtit bli, ty det visar sig, att historien just är den slagfärdiga fruns starkaste sida. Med förnämt förakt svarar hon:

»Min Herre lärer tala om de österländska stater, där emot all människorätt regeringen gör hvad han vill. Jag fasar för ett sådant tänkesätt hos en andlig man och svensk medborgare.» — Och så följer ett högtrafvande resonnemang i den dåtida »filosofiens» anda om »oföränderliga lagar i den fysiska och moraliska världen», om »flertalets lycksalighet» etc., hvarpå hon skoningslöst fortsätter: »hvad historien beträffar, som min Herre åberopar; så tycks min Herre ha läst den på samma sätt som biskop Wingård. Om ni icke

läst holländarnes, romarnes, venetianernes och engelsmännens m. fl. utländska folks historia, så borde erfarenheten kunna lära er —».

Berättaren tillägger:

Landtmannen och handlanden sågo under detta på hvarandra, rynkade på pannan, och när frun tystnat togo ihop händerna, suckade djupt och yttrade en innerlig önskan, att »vi snart måtte få slut på kriget.»

Detta yttrande blef för frun en vink att hålla ett längre tal öfver kungens orättmätiga tilltag att börja krig. Härvid utropar den belåtne landtmannen:

»Det var mycket sagdt, min Fru, något sådant har jag väl ock tänkt, som Frun omständeligen anfört, men icke vågat yttra det i herr prelatens närvaro; men ett fruntimmer» — — — —

Här afbryter honom handlanden: »ja ett fruntimmer kan tala mera fritt».

Den saken var hon också genast färdig att visa genom ett försvar för Anjalaförbundet, som föranleder prästen att kalla henne »god ryss». Men hon låter sig inte bekomma, utan svarar endast:

»Min Herre måste ha brist på grundeliga skäl, när han nödgas vidtaga så låga undflykter». Prelaten tycks nästan gifva henne rätt häri genom följande yttrande:

»Det torde vara tid att sluta detta ämne, som tjänar till intet annat, än att uppreta en så artig fru, hvilken i min tanke borde frikallas från alla fruntimmers göromål och väljas till taleman för det femte ståndet». — Men i likhet med gamle Munter

»aldrig ängslig och förlägen»,

svarar hon genast:

»Skulle jag vara taleman, så skulle jag, som min Herre säger, därtill vara *vald*». Alldeles förbryllad öfver detta fyndiga svar, som förutsätter detaljkännedom om dåvarande riksdagsförhållanden — Gustaf III brukade nämligen själf, liksom konungen ännu i våra dagar, utse talman för riksdagarna —, kan prelaten endast utropa:

»Hvad tycks eder, mine Herrar, om ett sådant fruntimmer?»

Landtmannen, som härvid påtagligen representerar författarens mening, svarar då med ett verkligt loftal öfver bildade kvinnor i allmänhet och denna i synnerhet:

»Min högaktning för könet blifver upplifvad hvarje gång jag hörer fruntimmer tala med vett och ledighet. Sådana fruntimmer äro ock gemenligen raska i nyttiga fruntimmers yrken. Denna fru sköter sitt hushåll och uppföder barn med den klokhet, att hon förvärfvat sig

hederligt folks aktning. Om oförmögne barn drager hon en synnerlig vård, att de grundligen måtte undervisas i religionens grundsanningar — mig roar att höra fruntimmer tala med förstånd och en ädel frimodighet. De utgöra efter Guds egen vishet och vilja en angenäm och angelägen hälft af människosläktet.«

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vid genomläsningen af dylika resonnemanger tycker man sig nästan finna, hurusom själfva teorierna rörande kvinnofrågan, om de afklädas det rika omhölje af konkreta exempel och praktiska erfarenheter, hvaruti 1800-talets sociala förhållanden draperat dem, visa sig vara ungefär de samma nu som för 100 år sedan — åtminstone i allmänna konturer. Nog torde det ännu i dag finnas icke så få personer, som hålla med den gamle landshöfdingen i Gefle i den kläm, hvarmed denne slutar sin berättelse om en bondhustru från Helsingland, som en gång under 1790-talet ensam slagit ihjäl en björn, hvilken länge utgjort traktens plågoris, en kläm som, citerande Gyllenborgs ord, lyder:

»*En manlig hurtighet jag ej hos kvinnan prisar,*
jag vill en svaghet se, som könets skillnad visar».

Lydia Wahlström.

I upplysningens och människokärlekens namn.

Ur Eliza Orzeszkos judeberättelser.

»Jag var 20 år» — skrifver Eliza Orzeszko sistlidne december i ett bref till den, som tecknat dessa rader — »då jag började lida och tänka. Dittills hade mitt lif förflutit gladt och lätt utan sorger och mödor. Jag hade fått en god uppfostran, blifvit gift vid 16 år, var rik och hade många kära släktingar och vänner.

»Så kom år 1863 mitt lands stora olycka. Min man blef förvisad till Sibirien, min förmögenhet gick förlorad, mina vänner och släktingar landsförvistes, dödades eller emigrerade. Då var det som jag, öfvergifven, ruinerad och försänkt i sorg började skrifva. Mognad i smärtans sol, fick jag intresse och känsla för hvarje mänsklig smärta. Se där orsaken hvarför jag kände mig så dragen till de lägre samhällsklasserna, de äro ju de rikaste på olyckor och elände

af alla slag. Detta var också första skälet till mitt intresse för judarne, det andra var den konstnärliga nyfikenhet, som dref mig att studera något, som endast få författare studerat, att söka framställa något, som få af mina kolleger framställt, något som för flertalet af mitt folk var okändt och oförstådt. Som människa och tänkare intresserade jag mig för judarne, de lidande, olyckliga och förtryckta, som konstnär försmådde jag de redan trampade stigarne på litteraturens mark.»

»Jag började studera judarnes ställning, deras historia, deras religion, deras seder, egenheter, goda och dåliga egenskaper.

»Fängslad af en mängd dramatiska situationer och upprörande händelser i det judiska lifvet, har jag skrifvit flera romaner och noveller med judiska ämnen. Jag gör det judiska folket full rättvisa och jag önskar att hela välden vill göra det rättvisa. Men först och främst är jag polska till lif och själ och jag skall förblifva det till min död, dess mer passioneradt och troget ju olyckligare mitt fädernesland är.»

Med dessa sista ord har Eliza Orzeszko helt säkert velat påpeka, att hennes varma, fördomsfria medkänsla för alla olyckliga, föraktade och förföljda, hennes innerliga förstående af hvarje lidande människa, hvilket folk, hvilken ras och hvilket stånd hon än må tillhöra, alltid innerst har sin grund i hennes patriotiska känslor. Det är sorgen öfver Polens olyckor, öfver de orättvisor och förföljelser, för hvilka hennes folk är utsatt, som från första stund inspirerat hennes diktning. Men då hon icke klart och tydligt kan få uttala denna sorg, gifver hon sina patriotiska känslor uttryck i de mest gripande skildringar af ett annat lika förföljdt och föraktadt folks lif.

Intet folk kan i ålder och lifskraft mäta sig med det judiska. Detta ständigt hatade och förföljda, öfver hela jorden spridda folk, som räknar sina representanter bland Wiens och Paris' mäktige börsmagnater lika väl som bland tiggarne på polska landsbygden, bland berömda vetenskapsmän och konstnärer lika väl som bland de okunnige, kringvandrande schackrarne, har genom tidernas lopp bevarat sin ras' egendomligheter, sina religiösa traditioner, tron på sin mission. Detta folks öde har varit tragiskt. Än har det spelat en roll i världshistorien, än har det lefvat obemärkt och tillbakadraget. Än har dess utveckling gått raskt framåt och än har det envisats att i långliga tider hänga fast vid föråldrade läror, åsikter och seder.

Det trogna fasthållandet af de religiösa traditionerna, som under lidanden och förföljelser bidragit att bevara Israels sedliga kraft, har ofta, då det öfvergått till tom bokstafstro varit just den mur, som skiljt Israeliterna från andra folk, gjort dem löjliga, föraktade och orättvist bedömda.

I våra dagar tycks det judiska folkets utveckling hålla jämna steg med kulturfolkens. Öfverallt i den civiliserade världen finner man bildade, lärde, inflytelserike judar, visserligen ännu ofta utsatta för förföljelser, men oftast nyttiga, fördomsfrie och verksamme medborgare i det samhälle de tillhöra.

Dessa judar är det icke som Eliza Orzeszko, Polens, ja kanske Europas nu lefvande förnämsta författarinna, skildrar i sina berättelser. Hon har sett ett annat slags judar, om hvilkas tillvaro deras trosförvandter i de stora kulturstäderna väl knappast ha en aning.

* * *

»*I de djupa dalarna*», Eliza Orzeszkos första till svenskan öfversatta roman, är en skildring af lifvet i en liten undangömd polsk-rysk judestad, belägen långt utom civilisationens råmärken, i en af Europas mest isolerade trakter. Denna smutsiga, torftiga, mellan höga kullar inträngda stad, som består af några få smala, leriga gator med ett hundratal låga hus kring en åldrig synagoga, detta Szybow, hvars invånare ännu i slutet af nittonde århundradet lefva i ett nästan medeltidsaktigt mörker, omtalas af alla judar vidt omkring med from vördnad, nästan som en helig stad. Det är den Kabbalistiska läran, enligt hvilken Israel bör lefva i sträng afsöndring från alla andra folk och icke tillägna sig någon världslig lärdom, som sedan århundraden råder i Szybow. Rabbinen Isak Todras, den i trasor höljde mystikern, som aldrig läst andra böcker än Talmud och Kabbalan, som icke förstår något annat språk än hebreiskan och aldrig sett några andra människor än judar, denne i förgångna tiders föreställningar lefvande man är det, som styr det Szybowska samhället. Ingen vågar öppet trotsa hans makt, nog finnas de, som knota, men de flesta ära och frukta honom, och hans vishet är vida berömd. Genom hans och hans föregångares bemödanden hafva judarna i Szybow uppfostrats i en död bokstafstro, i djup okunnighet, i misstro och hat till allt »främmande».

Nu har emellertid inom släkten Ezofowicz — den mest ansedda familjen i Szybow — uppstått en man, Meir, som i sitt hjärta bär en brinnande längtan efter frihet och kunskap. Hans högsta önskan är att få fara ut i världen och bli en vis man för att sedan återvända till Szybow och undervisa dess stackars okunniga invånare. Han har hört att i de stora städerna lefva icke judarna afskilda från andra människor utan lära sig detsamma, kläda sig och tala som de. Han vet att dessa judar icke betrakta allt, som är förbjudet i Talmud som synd, att de icke längre anse att den bästa gärning en människa kan utföra är att fördjupa sig i uråldriga skrifter, utan att de kommit till insikt om att Gud begär något annat och bättre af sitt utvalda folk. Han kan icke tiga, när han ser alla de oförrätter, som begås; hur stadens styresmän förtrycka folket, hur de äldre förtrycka de yngre, de rike de fattige, allt under förevändning att så står befaldt i de heliga stadgarna. Han kan icke se hur de små barnen plågas för att lära Talmuds obegripliga och oräkneliga bud, han räddar dem undan Melamedens (religionslärarens) slag och tvekar icke att som vidskepelse beteckna en mängd af denne såsom sanna och heliga berättade historier.

Men folket förstår honom icke, det är för djupt nere i mörkret för att kunna uppskatta ljusets välsignelse, dess misstro till allt »främmande» är för ingrodd för att det skall kunna fatta att frihet och kunskap är något godt, dess tro på de gamle rabbinerna för fast att kunna omintetgöras.

När Meir tillropar folket: »Dina falska profeter hafva störtat dig i fördärfvet, o, Israel», blir han själf ansedd som en falsk profet.

Han blir skymfad som en bespottare, hånad, utdrifven ur Synagogan, förföljd och slagen. Den heliga domstolen, församlingens äldste och rabbinen, sammanträder och till straff för sina öfverträdelser mot de gamla förordningarna dömes Meir Ezofowicz att bannlysas, att »utstötas ur Israels sköte, skymfligt förjagas ur Israels hus». Förblindad af sin fanatism utslungar så den obeveklige Isak Todros i hela församlingens närvaro mot Meir den hemskaste och grymmaste förbannelse, som ord kunna uttrycka.

Men på folket gör verkställandet af det förfärliga straffet icke det intryck rabbinen beräknat. I stället för afsky för den förbannade väckes medlidande och kärlek till honom i månget hjärta. Med kantorn och ungdomen i spetsen reser sig hela församlingen mot rabbinen och nedkallar välsignelse öfver den, som han förbannat. Förebråelser och hotelser ljuda plötsligt omkring den man, hvars lydige lärjungar de fleste förut varit.

Det ropas, att man icke längre vill lyssna till sådana förbannelser, att mildhet och försonlighet, icke hat och hämd bör råda i Israel. Det ropas på rättvisa, på upplysning, på kunskap och frihet. Det ropas, att ingen mur får resa sig mellan Israeliten och hans Gud, att ingen äger rättighet att lägga bojor på hans förstånd och hans vilja, utan att hvar och en har rätt att tolka Herrens ord efter sitt eget hjärtas ingifvelse.

Känslor, som länge hållits tillbaka eller slumrat, ha plötsligt vaknat och gifvit sig luft i ord. Rabbinen finner till sin häpnad att den bannlyste ej stått ensam, att det funnits många sådane som han, ehuru ingen varit så modig och så oförvägen. Isak Todros hjärta stelnar af fasa, han tror sig ju alltid och allenast hafva lefvat för detta folks väl, han fattar icke, att det icke träder upp för honom mot de upproriske. Då hviskar en stämma inom honom om »evighetens ängel», som med sitt flammande svärd kullslår allt, som ställer sig mellan människorna och *den högsta sanningen* och en svag aning om att *han* är den, som haft orätt, vaknar i hans själ.

Men Meir, han vandrar, krossad af sorg och vanära, smädad och beröfvad allt, ut i den okända världen. Ur hans obestämda längtan har vuxit en fast föresats, att uppmana de »främmande» folken att sluta fred och hjälpa hans föraktade, i stolthet öfver sin uråldriga härlighet förblindade folk. Själf är han besluten att dricka ur vishetens källa för att sedan en gång kunna återvända till sin fädernestad och genom att utså kunskap och ljus löna dess förbannelse med välsignelse.

Sådan är i korthet Meir Ezofowicz' historia, sådan den skildras i berättelsen: »I de djupa dalarne». Omkring denne sympatiske hufvudperson har Eliza Orzeszko grupperat en mängd mästerligt tecknade bipersoner.

Hur tydligt se vi henne icke för oss, den i Ezofowiczarnes alla dyrbarheter löjligt utstyrda, af hela släkten vördade hundraåriga Frejda, Meirs farfarsmor, som i sonsonen igenkänner och älskar sin makes utkorade efterföljare. Och Meirs farfader, den för sin klokhet och rikedom allmänt aktade Saul, som främst af allt håller på släktens ära och traditioner och för hvars vilja de redan grånade sönerna lydigt böja sig! Vi se hur han slites mellan sin vördnad för de gamla lagarna och sin kärlek till älsklingsbarnet Meir.

Och Kamionker, den sluge, girige gästgifvaren, som trots sin rikedom lefver i armod och smuts, som med patriarkalisk, på den mest ortodoxa gudfruktighet stödda stränghet, behandlar hustru och barn, som rabblar sina böner både fram- och baklänges utan att förstå deras innehåll, men så snart det gäller affärer, är den slugaste, dugligaste och mest samvetslöse. Och Eliezer, Kamionkers son, den unge, veke kantorn, som »hvarje dag sjunger om sitt folks öde och gråter öfver det inför Herren», som läser Moses Majmonides bok för sina vänner, men icke vågar försvara dess lära, förr än Meirs olycka på en gång väcker mod och kraft i hans hjärta och han höjer sin härliga stämma till en välsignelse öfver den förbannade, manande församlingen att resa sig mot den orättvise rabbinen. Och Witelski, den från Wilna inflyttade köpmannen, som aldrig sätter sig upp mot de härskande begreppen, utan resonnerar: »kanske det är mänskopåfund, men kanske kommer det från Gud själf och hvarför skall jag riskera att ådraga mig hans misshag» — och som tack vare denna diplomati mot både Gud och människor har det bra. Och Witelskis hustru, Honna, som blir ursinnig af vrede, då Meir ej vill gifta sig med hennes dotter, och Leopold, den »bildade» unge juden från Wilna, hvars högsta åstundan är att få ligga på en soffa och tänka på sina rikedomar, som gör sig lustig öfver Meirs idealistiska längtan och skrattar åt hans förtroenden — alla dessa personer, huru karakteristiska äro de icke! Med hvilken omutlig rättvisa, som framhåller både fel och förtjänster, äro de icke tecknade!

Den blinde Abel Karaïten, som ständigt berättar så vackert ur Israels historia, hans dotterdotter Golda, som Meir älskar och som älskar honom tillbaka med en så oegennyttig kärlek, och Lejbele, den fattige skräddarens idiotiske lille son, huru rörande i allt sitt elände stå de ej för oss!

Eliza Orzeszko vill väcka vår medkänsla och lära oss förstå alla dessa människor, de onda så väl som de goda. Till och med hos »den svarte mannen», såsom Golda kallar rabbinen, och hos den fanatiske Melameden uppletar hon försonande drag. Hon visar hur de handla i öfvertygelse om att de tjäna Herren på det enda rätta sättet. Och om vi också måste vredgas på dem för deras härsklyst-

nad och oförsonlighet, måste vi dock känna medlidande med dem för deras okunnighet och enfald.

»I de djupa dalarna» är icke egentligen hvad vi i dagligt tal mena med en roman, ty kärleken, Meirs och Goldas kärlek till hvarandra, spelar i den endast en underordnad roll. Men den förstående kärleken till alla förtryckta och lidande talar till oss ur denna bok på det mest bevekande språk.

Mången skall kanske tycka att förf. målar i väl bjärta färger och, trots den lefvande framställningen, känna sig böjd att betvifla att sådana människor som dessa lefva, sådana hemska händelser verkligen kunna tima i Europa i det nittonde århundradet.

Eliza Orzeszko försäkrar oss att denna och många liknande tilldragelser förekomma långt oftare än vi ana, hon slutar sin bok med en varm bön till läsaren, att han — hvilket folk och hvilken tro han än må tillhöra — om han någon gång på sin väg skulle möta en Meir Ezofowics, han strax måtte räcka honom en broderlig, hjälpande hand.

* * *

Det är samma innerliga öfvertygelse om att folken måste närmas till hvarandra, rättfärdigheten upprätthållas och frihet och upplysning finnas för alla människor, som talar till oss ur Eliza Orzeszkos andra till svenskan öfversatta roman: »Mirtala».

Det är ur sorgen öfver mänsklighetens lidanden, som Eliza Orzeszkos diktning uppspirat, det är till kamp mot orättfärdigheten och orättvisan hon vigt sin penna. Genom sin stora begåfning, sina mångsidiga och grundliga kunskaper, sin outtömliga arbetsförmåga — hon har under 29 år skrifvit icke mindre än 70 volymer — men främst genom sin varma kärlek till sanning och rättvisa, har hon lyckats skapa arbeten, som gjort hennes namn kändt och älskadt, icke endast i hennes eget fädernesland utan äfven i alla de länder, till hvilkas språk hennes böcker blifvit öfversatta. Tyska, franska och tjeckiska öfversättningar hafva redan länge funnits och äfven i Ryssland hafva hennes böcker — »märkvärdigt nog», skrifver hon själf — utkommit i talrika upplagor.

»Jag är stolt och glad, yttrar hon i sitt bref, »att mina arbeten nu också funnit vägen till Sverige, för hvilket land jag hyser en alldeles särskild sympati och aktning. Och jag skall blifva lycklig, om mina böcker äfven där uppe i norden kunna finna vänner.»

»I de djupa dalarne» och »Mirtala», dessa två till svenskan öfversatta böcker af Eliza Orzeszko gifva oss, ehuru de ju utgöra endast en liten del af den polska författarinnans snilles alster, ett klart intryck af hennes diktnings ande och mål.

Hon har skildrat människor ur alla samhällsklasser, hon har målat bilder ur adelns, presternas, borgarnes och böndernas lif, hon har ett medlidsamt, förstående intresse för hvarje mänskligt lidande, men aldrig talar detta intresse ett innerligare språk och aldrig nå

hennes skildringar en sådan gripande storslagenhet som i hennes judeberättelser.

Judarne, som just i hennes fädernesland äro föremål för ovilja, hat och förföljelser, de föraktade judarne, som hennes lands författare aldrig sysselsatt sig med, om dem har Eliza Orzeszko med afsikt skrifvit roman efter roman.

Just emedan hon främst sträfvar för sitt folks och sitt lands väl, önskar hon, att hennes landsmän skola lära känna judarne och närma sig dem. Om de blott själfva söka upprätthålla de stora rättfärdighetsgrundsatser, som gälla för alla folk och alla människor, kunna de nog hoppas på rättfärdighet och rättvisa för egen del. Och därför har Eliza Orzeszko inledt sin berättelse om Meir Ezofowicz med orden:

»Alla dem af mina landsmän, som hysa en fast förtröstan och en uppriktig önskan att tider af ljus och frid skola komma, ägnar jag denna bok.»

Gerda Meyerson.

»Kvindelig Læseforening».

(Bref från Köpenhamn.)

Innevånarne i den goda staden Köbenhavn hafva en för främlingen påfallande benägenhet att afsöndra sig i små grupper och att omgärda dessa med fasta skrankor. På konstens och litteraturens område är detta system så genomfördt, att man knappast träffar en konstnär eller författare, hvilken står utanför alla partier; men också inom lifvets alldagliga områden märker man samma sträfvan att afskilja sig från samhället.

När t. ex. en familj af den förmögnare ämbets- eller handelsklassen skall skicka sina döttrar i skola, undvikas sorgfälligt de stora skolorna och företräde gifves åt små kurser på 10, 20, 30 lärjungar. De fördelar, som en större läroanstalt kan bjuda på med hänsyn till lärarekrafter, lokal och materiel uppvägas, anser man, af den betryggande omständigheten, att flickornas kamrater tillhöra deras egen samhällsklass. Föreståndarinnan måste därför alltid vid mottagandet af nya elever taga hänsyn till dem, som redan finnas — hvilket kan vara kinkigt nog mången gång.

Samma afsöndringsprincip har gjort sig gällande vid upprättandet af Köbenhavns läsesalonger. Herrarne hafva sin för sig — *Ateneum;* damerna ha likaledes sin egen — *Kvindelig Læseforening.*

Men det är icke nog med denna tudelning. Äfven andra skrankor finnas. För att vinna inträde i den kvinliga läsesalongen är det icke tillräckligt att vara genus femininum och att kunna betala sin årsafgift. Ni måste därtill känna två medlemmar, hvilka vilja taga på sitt ansvar att proponera er för »Bestyrelsen». Denna pröfvar förslaget och gillar, eller, om den finner anledning därtill, förkastar det. Att denna pröfning icke är en tom formalitet visar § 8 af föreningens »Love»: »Ligesom Bestyrelsen er bemyndiget til, naar den maatte finde Anledning dertil, at nægte Damer Optagelse i Foreningen, saaledes kan den ogsaa udelukke Medlemmer, der ikke holde sig Föreningens Love efterrettelige eller ved deres Forhold i Foreningslokalet give Anstöd eller foraarsage Forstyrelse.»

Som man ser, är denna »läsesalong» något helt annat än den stockholmska. Också väcker det fria inträdet i den sistnämnda danskarnes förvåning och undran. Att det kan gå riktigt anständigt och höfviskt till på ett sådant ställe hafva de svårt för att tro. »Men de unge Damer kommer der vel ikke» är alltid slutklämmen af deras invändningar.

Emellertid — har man väl öfverstökat förberedelserna och blifvit upptagen som medlem, befinner man sig utmärkt väl i denna kvinliga läseklubb, om hvars hela inrättning det icke kan sägas annat än godt.

Kvindelig Læseforening är belägen midt i hjärtat af staden, vid Amagertorv. Lokalen är öppen hela dagen från kl. 10 till 9, och vi ha bara att stiga på. Vid ingången befinner sig en garderob, där medlemmarna mot ett märke kunna deponera sina ytterkläder. Vi stiga nu in i utlåningssalen Till venster ligger det trefliga samtalsrummet med utsikt till »Ströget» eller »Asfalten», som det också kallas, där »tout Köbenhavn» rör sig fram och tillbaka under promenadtimmen. Till höger ligger den stora läsesalen, studerrummet och toalettrummet. Allt är praktiskt och bekvämt inrättadt, men utan någon lyx. I läsesalen ligga tidningar och tidskrifter samt de nyutkomna böckerna framme till fri disposition, och behagliga sittplatser är det godt om.

Under utlåningstimmarna är det vanligen fullt af besökande i den yttre salen, och 3 kvinliga assistenter ha brådt med att tillmötesgå alla önskningar. Det är icke nog med att de skola besörja ombytet af böcker och bokföra detta, ofta anlitas de också som rådgifvare med afseende på valet af lektyr. Likväl går allt jämt som ett urverk och lika stilla som ett sådant.

I utlåningssalen och i samtalsrummet har man lof att efter behag röra sina talverktyg, men de lifliga och annars ofta högröstade köpenhamnskorna tyckas här ovillkorligen få en dämpare på sin pratsamhet och sourdine på rösten.

I läsesalen är tystnaden obligatorisk, och detta bud respekteras på det strängaste. Om aftonen isynnerhet är den full af läsande, och likväl hör man — så märkvärdigt det kan låta — icke en gång en hviskning. Salen ligger inåt en gård, och gatans buller tränger icke dit. Man kan sitta där i timmar utan att höra andra ljud än de kommandes och gåendes steg, prasslet af bladen, då de vändas, sprakandet i kakelugnarna eller regnets slag mot rutorna.

En gång hände det, att jag där inne fick se en bekant från mina resor, hvilken jag icke träffat på åratal. Det var oss omöjligt att gå förbi hvarandra utan att hviska fram några frågor och svar. Det skedde i det allra lenaste pianissimo, men i alla fall väckte det ovanliga ljudet sensation. Det ena hufvudet efter det andra höjdes från böckerna, och så indignerade blickar riktades mot oss, att jag kände mig djupt skuldbelastad. Att en sådan ordning kan genomföras i en kvinlig förening, som räknar nära 1,100 medlemmar, visar, huru oberättigadt det bekanta hånet af kvinnotungans perpetuum mobile är.

I »Studereværelset» hör man icke en gång ljudet af kommande och gående, ty det anlitas högst litet. Där kan man i absolut ostördhet öfverlämna sig åt allvarligare studier. Man har tillgång till bläck och penna och hela handbiblioteket, som äger bl. a. flera stora och goda lexikala verk.

I hela lokalen ha för några månader sedan fotogénlamporna fått vika för elektrisk belysning — en icke ringa vinst för ögon och lungor.

* * *

Denna nu så stora, omfattande och aktade institution, hvilken äger ett bibliotek på öfver 15,000 band, håller 40 tidskrifter och 40 tidningar samt räknar 1,072 medlemmar, är ännu icke ett fjärdedels århundrade gammal. Det var 1872 den på ett ytterst blygsamt sätt började sin tillvaro — i lånad lokal och med endast 71 medlemmar, af hvilka de flesta voro inbjudare.

Redan då existerade herrarnes läsesällskap, Ateneum, och innan damerna bildade sin egen förening, vände de sig till denna med anmodan om att där vinna inträde. Men ansökningen besvarades med

ett bleklagdt nej. Männen ville ha sin utmärkta boksamling och sina många dyra tidskrifter för sig själfva.

Men fröken *Sofie Petersen*, som var själen i den nya rörelsen, tappade icke modet. Med rastlös energi verkade hon för att sprida intresse för saken och skaffa den första nödvändiga grundplåten. Att hon gjorde sig till målsman för ett starkt kändt behof visade sig snart. Föreningen växte raskt i omfång och betydelse, och länge dröjde det icke, innan den erhöll ett statsunderstöd af 1,000 kr., hvilket belopp ännu årligen tillfaller den. På ett särdeles lyckligt sätt har den förstått att hålla sig utanför de strider, som under den sista halfva mansåldern upprört det danska samhället ända in i märg och ben, och att bevara en aktningsbjudande neutralitet. I tidningsfacken finner man lika väl »Gamle Berlinger» som »Socialdemokraten», och i biblioteket träffar man representanter för alla riktningar alltifrån naturalisterna ända till symbolisterna.

Då föreningens mål är, som det stod i inbjudningen, »at bidrage til Oplysningens Fremme ved at give de Kvinder, der föle Trang till aandelig Udvikling, Lejlighed til at naa denne gennem en let og billig Adgang til gode danske og til Dels udenlandske Böger, Tidsskrifter og Blade», har medlemsafgiften blifvit satt ytterst lågt. För tillträde till läsesalen och hemlån af 2 exemplar åt gången betalas endast 10 kr. om året.

Denna prisbillighet har visat sig vara en mäktig häfstång för föreningens utveckling. Medlemmarnes antal är i ständigt stigande och föreningens ekonomi så god, att den ser sig i stånd att köpa nya böcker för 2—3,000 kr. om året.

Detta resultat framträder så mycket mer lysande vid jämförelsen med Ateneum. Denna institution står nämligen, trots sitt utmärkta bibliotek och sina dyrbara tidskrifter, på randen af sin undergång, och redan har dess totala upplösning varit satt i fråga. Om skulden är att söka i den höga medlemsafgiften eller i dålig administration, skall jag icke kunna säga, jag kan blott konstatera det bedröfliga faktum, att det en gång så stolta och morska Ateneum nu står på vacklande fötter.

Kanske herrarne nu icke skulle ha något emot att få friskt blod i de sinande ådrorna genom en sammanslutning?

Utom den låga medlemsafgiften bidrager naturligtvis det utmärkta sätt, hvarpå föreningens angelägenheter skötas, till det goda ekonomiska resultat den nått. Med kvinlig noggrannhet och ordning hålles det hela samman, och med kvinlig sparsamhet tages det reda

på allt. Exempelvis kan jag nämna försäljningen af gamla tidningar, hvilken inbringar bortåt en 40 kr. Det är visserligen icke mycket på en utgiftstat af 11,000 kr., men flera goda tidskrifter kunna dock anskaffas för den summan.

Föreningen styr själf sina angelägenheter medelst en generalförsamling. Denna väljer en styrelse af 5 medlemmar. I spetsen står »Formanden», hvilkens befattning sedan 1891 innehafts af fröken *Alberti*. Styrelsen tillsätter sedan en verkställande föreståndarinna — nu fröken *Möller* — och det antal assistenter, som kräfves.

Till sammanslutningen mellan medlemmarne och samfriden i föreningen bidrager icke litet de små trefliga sammankomster, hvilka anordnas flera gånger under vinterns lopp. De inledas af föredrag, antingen af någon medlem eller af känd, framstående vetenskapsman. Därpå följer tedrickning, då det går muntert och hemtrefligt till. »Formanden» sörjer för att göra medlemmarne bekanta med hvarandra och gör i det hela taget les honneurs på ett så älskvärdt och förekommande sätt, att belåtenheten är allmän.

För te med »Smörebröd» och »Sandkage», en behaglig afton och föredrag dessutom betalas icke mer än femtio öre. Och ändå får man gärna »en lille halv Kop til.»

M. A.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

En ny komité.

Gift kvinnas äganderätt.

I slutet af förra året ingick från styrelsen för ***Föreningen för Gift kvinnas äganderätt*** ett förslag, att Fredrika-Bremer Förbundet ville tillsätta en komité med uppgift att verka för de olika punkterna i föreningens program. Sedan Förbundets styrelse tagit förslaget i öfvervägande, förklarade den sig villig att tillmötesgå föreningens önskningar i öfverensstämmelse med de grunder, som i det här in extenso meddelade förslaget finnas angifna:

1884 års riksdag ingick till k. m:t med en skrifvelse, hvari begärdes, att regeringen skulle låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana reformer inom lagstiftningen rörande äkta makars ägendomsförhållanden, att gift kvinnas rätt och bästa mer än hittills skett tillgodosåges.

Sedan dess hafva mer än elfva år förflutit, men riksdagens skrifvelse har icke ledt till något resultat, då regeringen ej för riksdagen framlagt något förslag i ofvannämnda syfte. Enskilda riksdagsmän hafva visserligen väckt motioner om mer eller mindre långt gående reformer inom lagstiftningen rörande äkta makars ägendomsförhållanden, men dessa motioner hafva samtliga afslagits af kamrarna, vanligen med den motiveringen, att det efter 1884 års riksdagsskrifvelse tillkomme regeringen att taga initiativet i fråga om dylika reformer.

Denna frågans ställning inom riksdagen har naturligtvis verkat i hög grad hämmande på Föreningen för Gift kvinnas äganderätts verksamhet, så mycket mer som dess sträfvanden äfven i öfrigt rönt känning af den brist på intresse för reformer i allmänhet, som utmärker de senast förflutna åren.

Föreningens styrelse har därföre ansett, att frågan om förbättrande af den gifta kvinnans ägendomsförhållanden måhända bättre skulle främjas, om den toges om hand af en förening, som ägde ett vidsträcktare program och därigenom hade lättare att samla omkring sig personer af skilda kretsar och hvilken förening samtidigt med andra uppgifter inom kvinnofrågan kunde arbeta för höjandet af den *gifta kvinnans* rättsliga och ekonomiska ställning.

Det har också inom Föreningen för Gift kvinnas äganderätt flere gånger varit fråga om föreningens omorganiserande till en allmän kvinnoförening med ändradt namn och utvidgadt program.

Men då, såsom bekant, sedan mer än tio år existerar en förening — Fredrika-Bremer-Förbundet — hvilken såsom sin förnämsta uppgift satt »*arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende*», och detta förbund allt mer utvidgat sin verksamhet och dessutom har fördelarne äga ett särskildt organ inom pressen, en förbundsbyrå i hufvudstaden och ombud på flere ställen i landsorten, tror sig styrelsen för Föreningen för Gift kvinnas äganderätt bäst tillgodose sin förenings intresse genom att hos Fredrika-Bremer-Förbundet anhålla, att det ville åtaga sig att verka för de olika punkterna i Föreningen för Gift kvinnas äganderätt program, och detta så mycket mer som i vårt lilla land flere kvinnoföreningar med liknande syfte och delvis bestående af samma personer torde kunna anses som ett slöseri med arbetskraft.

Styrelsen har därföre tänkt framställa följande förslag till Fredrika-Bremer-Förbundet:

1:o) Inom Fredrika-Bremer-Förbundet tillsättes en särskild komté med uppgift att arbeta för att på lagstiftningens väg och genom inverkan på den allmänna meningen dels gift kvinnas rätt att råda

öfver ägendom tryggas och utvidgas, dels i öfrigt främjas sådana åtgärder, som kunna bidraga att höja kvinnans ställning i samhället.

2:o) Till Fredrika-Bremer-Förbundet öfverlämnar Föreningen för Gift kvinnas äganderätt sin fond med villkor att den förvaltas af nämnda komité och uteslutande användes till främjande af dess arbeten.

3:o) Ledamöterna i nämnda komité böra vara sex till antalet och väljas första gången till ena hälften af Föreningen för Gift kvinnas äganderätt styrelse, till andra hälften af Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse, för en tid af fem år och med rätt för den af Föreningen för Gift Kvinnas äganderätt utsedda hälften att under nämnda tid komplettera sig själf.

4:o) För granskande af komiténs räkenskaper tillsättas för en tid af fem år två revisorer och två revisorssuppleanter, halfva antalet valdt af Föreningen för Gift kvinnas äganderätt, halfva antalet af Fredrika-Bremer-Förbundet.

I händelse af förfall för såväl revisorer som revisorssuppleant, valda af Förening för Gift kvinnas äganderätt, utses deras efterträdare af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Sedan de respektive föreningarnas styrelser träffat öfverenskommelse angående Föreningens för Gift kvinnas äganderätt uppgående i Fredrika-Bremer-Förbundet och förslaget därjämte å ett allmänt möte med förstnämnda förenings medlemmar antagits, har den komité, som äger att verka för de i skrifvelsen uppräknade syftena blifvit tillsatt. Styrelsen för Föreningen för Gift kvinnas äganderätt har för sin del till medlemmar i komitén utsett: fru Bertha Nordenson, f. Kleman, öfverdirektören grefve H. E. G. Hamilton och revisionssekreteraren C. Lindhagen; samt Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse: fru Ellen Ankarsvärd, f. Nyström, fil. doktor fröken Ellen Fries och häradshöfding P. R. Rabe.

Fredrika Bremer-Förbundets Allmänna Stipendiefond.

1896 års stipendier från nämnda fond hafva fördelats på sätt som följer: Fröken Elisabeth Rosborg *360* kronor som understöd för genomgående af tekniska skolans högre afdelning i Stockholm. Fröken Gerda Lagervall *300* kronor för studier vid folkskolelärarinne-

seminarium. Fil. kand. fröken Naima Sahlbom *300* kronor för idkande af studier vid Stockholms högskola. Fröken Elisabeth Lundvall *270* kronor som understöd för genomgående af teknisk skola. Fröken Hanna Jusander *180* kronor till sjukvårdskurs vid Sophiahemmet. Småskolelärarinnan fröken Hilda Amalia Andersson *180* kronor för genomgående af lärarinnekurs i huslig ekonomi för folkskola. Fru Marie Louise Sontag *180* kronor för att i Stockholm genomgå kurs för utbildning till föreståndarinna för s. k. arbetsstuga.

Fröken Kristine Dahl.

»Dräktreformföreningen har haft det otacksammaste af alla värf, nämligen det att vara banbrytare», yttrade fröken Dahl i det föredrag, som hon höll å denna förenings årsmöte, den 23 mars. Hvar och en som söker bana väg för nya tankar, de må gälla de stora lifsfrågorna eller helt hvardagliga områden, skall helt visst ge fröken D. rätt i att det är ett otacksamt värf. Och när nu Dräktreformföreningen blickade tillbaka på en tioårig verksamhet, måste den erkänna, att den hoppats och sträfvat att ernå så mycket, mycket mer, än den gjort. Att vid ett sådant tillfälle få en försäkran om att arbetet dock ej varit förgäfves, och att många af de frön som utsåtts spirat upp, det blir så som intet annat en sporre till fortsatta ansträngningar. Och det var en sådan försäkran fröken Dahl hade att ge. Hon sade, att det fanns bland annat ett resultat af föreningens verksamhet, som den ej varit i tillfälle att kontrollera och därför kanske underskattat, nämligen hvad den uträttat i hennes hemland; att föreningens mönster och modeller där varit kända och begagnade, hade för henne varit en god grund att bygga på, när hon i Norge upptog kampen för en rationell kvinnodräkt — en kamp som hon för på ett lysande sätt och som förskaffar henne seger på seger.

Men så har fröken D. också i nio år studerat och arbetat för att grundligt sätta sig in i saken. I Amerika har hon under en två-årig vistelse därstädes, satt sig i förbindelse med dräktreformens förnämsta anhängare. Hon har i åratal arbetat på att anskaffa hygieniska, praktiska och vackra modeller; och hvar och en som varit i tillfälle att se hvad hon på det området åstadkommit skall erkänna, att hon lyckats förträffligt. I nästan hvarje stad i Norge och vid

alla dess folkhögskolor, utom två, har fröken D. hållit föredrag och gifvit undervisning i mönsterklippning. Hon är nu inbjuden att i juni hålla föredrag vid alla Danmarks folkhögskolor; i oktober kommer hon antagligen att för samma ändamål besöka åtskilliga svenska städer.

»Hur kommer det sig», torde någon fråga, »att fröken Dahls arbete i Norge krönts med så stor framgång?» Jo, hon har tid och råd att odeladt ägna sig åt denna sak; hon har stora kunskaper i ämnet, god framställningsförmåga, förträfflig smak, och sist, men ej minst, hon är en alltigenom fin, måttfull och nobel personlighet. Dräktreformens sak har icke kunnat falla i bättre ledande händer än hennes; och åt oss som arbetat och ännu arbeta här i Sverige, gaf hon under sitt besök väckande impulser på flere områden.

Det är att hoppas, att fröken Dahls modeller komma att föras af en af Stockholms förnämsta firmor; och i sammanhang därmed komma åtgärder att vidtagas för en spridning af Dräktreformföreningens modeller.

———×———

Pensionsfond för sjuksköterskor.

Arbetet för denna sak har nu framskridit så långt, att vid det sammanträde, som torsdagen den 26 mars hölls å Fredrika-Bremer-Förbundets lokal under ordförandeskap af professor Linroth, kunde framläggas ett förslag till stadgar för den blifvande föreningen: ***Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening.***

Förslaget antogs efter diskussion med några ändringar af de tillstädesvarande inbjudarne, och medlemmar af interimskomitén, och är härigenom föreningens ståndpunkt angifven.

Enligt det program, som stadgekomitén, samtidigt med sitt uppdrag, mottog af inbjudarne, borde föreningen göras tillgänglig ej blott för de högst utbildade sköterskorna hvilka ännu utgöra ett fåtal af den stora skara pliktroget och nitiskt arbetande kvinnor, som utföra detta viktiga värf, utan äfven för dessa enklare sköterskor, som under en längre tjänstgöring visat sig fullgoda medlemmar i denna skara.

Mycket må man glädja sig öfver att äfven i vårt land en god, grundlig utbildning numera finnes tillgänglig för dem som ägna sig

åt sjuksköterskans värf, och säkerligen gifves intet verksammare medel att förbättra sjukvården än att, genom utsändandet af väl skolade sköterskor, påvisa såväl hvad som saknas, som medlet att afhjälpa detta. Dessa, »*de högst utbildade*», hafva att såsom banérförare angifva den ståndpunkt af skicklighet och plikttrohet, till hvilken hvarje enskildt i de djupa leden bör sträfva, och som äfven såväl utbildningsanstalterna som allmänheten bör hafva till måttstock vid bedömandet af en sjuksköterska. Detta är en vacker och ansvarsfull uppgift, — all heder åt dem, som veta att fylla den!

Pensionsfondens sak kan dock icke blifva att direkt ingripa till höjande af fordringarne beträffande sköterskornas kompetens — detta tillhör i första hand utbildningsanstalterna, i den andra, arbetsgifvarne, hvilka här utgöras af läkare, sjukhusdirektioner och allmänheten. Pensionsfondens uppgift är att vid annalkande ålderdom räcka *dem* en hjälpande hand, *som af vederbörande auktoriteter ansetts värdiga förtroendet att bekläda en sjuksköterskas maktpåliggande post.* Att denna hjälp indirekt bör verka höjande på sköterskekåren, inses lätt då härigenom bildade kvinnor med större trygghet kunna ägna sig åt detta yrke.

Önskligt vore, att de anstalter, som i olika delar af landet utbilda sjuksköterskor ville utsträcka denna kurs till ett *fullt år*, samt äfven genom *kursens anordnande i öfrigt* tillse att den blefve en *verklig utbildning* för eleverna.

För att återgå till stadgarne för den tillämnade pensionsföreningen, må nämnas, att pensionsåldern är satt till 50 år, samt att delägare dessförinnan skall hafva insatt minst 500 kr.; mer än 6,000 får ingen hafva i föreningen innestående. Pensionernas belopp blifva varierande, allt efter insättningarne på vederbörande delägares bok, samt utgöres af lifränta å dessa, jämte tillskott på gåfvomedlen. De båda komitéerna, som under vintern handhaft sakens intressen, utsågs att såsom *interimsstyrelse* kvarstå till dess i juni 1897 allmänt delägaremöte, enligt stadgarne, kan äga rum. Insamlingen har nu redovisning för ett belopp af c:a 17,000 kr., men har stort behof af allmänhetens välvilliga bidrag för att kunna förse föreningen med en någorlunda betryggande garantifond.

Gåfvor mottagas fortfarande af läkaresällskapets skattmästare, föreståndarinnan för Röda Korsets sjuksköterskehem, Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, och Samson & Walins bokhandel.

Från skilda håll.

Kvinliga trädgårdselever. Fredrika-Bremer-Förbundets trädgårdskomité har lyckats utverka tillstånd för kvinliga trädgårdselever att arbeta vid Haga Kungsgård utanför Stockholm. För närvarande äro där anstälda tvenne kvinnor.

Föreningen Stockholms internationella lärarinnehem hade den 30 mars årsmöte i hemmets våning, 26 Kungsgatan, 4 tr. upp.

Af den tryckta och på mötet upplästa styrelseberättelsen framgår att hemmet, att döma af det stora antal pensionärer som sökt inträde däri, och de många uttalanden af belåtenhet och erkänsla, som från skilda håll kommit det till del, tyckes hafva motsvarat sitt ändamål.

Redan under fjolårets första månader visade det sig, att utrymmet var otillräckligt i den våning på 6 rum, jungfrukammare och kök, som var hemmets ursprungliga lokal. Från 1 oktober 1895 hyrdes därför en våning om 7 rum och kök, gränsande till den hemmet förut hade. Hemmets adress är således den samma som förut. Dess lokal består nu af 14 rum, jungfrukammare och kök, och kan nu emottaga inalles 18 pensionärer.

Ordförande för föreningen är fru A. Wicander, vice ordförande fru K. Bohman, sekretare fröken A. Ulrich samt skattmästare fröken J. Lindeblad.

Medlemmar i arbetsutskottet, att jämte skattmästaren handhafva hemmets angelägenheter, äro fruarna Wicander, Thiel, Schulthess, samt fröknarna Wahrolin och Ulrich.

---

†

Fru Hanna Winge,

den på så många områden verkande konstnärinnan, hvilken afgick med döden den 9 sistlidne mars, har i professor L. Dietrichson erhållit en varm och sympatisk minnestecknare. Denna minnesbild kommer att inflyta i nästa häfte.

Anmälan.

Dagny *började med 1896 sin 11:te årgång. Dess hufvuduppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling sådana frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksamhet skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom litteraturen, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare berättelser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m. skola allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras under år 1896 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktionskomité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.
För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1896.

☞ *Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.*

1896. 4:e o. 5:te häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
{För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

†

Hanna Winge.

Saa er da ogsaa *hun* gaaet bort, — Kredsen bliver mindre og mindre af de rigt begavede Kvinder, der i Begyndelsen af Syttiaarene tog det kraftige Tag for Vækkelsen af ædel Skjønhedsans og national Idræt paa det kvindelige Haandarbejdes Omraade i Sverige. Men det er mere end »En af Kredsen», som vi savne i hende — det er selve Laaset i Kjæden, selve Kjernekraften, den kunstneriske Kjernekraft i Bevægelsen, som med *Hanna Winge* har forladt os.

Vistnok havde hun allerede forladt os, før Døden for altid berøvede os hende. — Sygdommen, den ubønhørlige, havde voldsomt og under heftig Modstand fra den kraftige Vilje og den lynklare Intelligens revet hende Penslen, Blyanten og Naalen ud af Haanden og sagt sit strenge: »Hertil — og ikke længer»; men der var dog — saa forunderlig seig er Menneskehjertets Tro paa, at vore Veje ogsaa maa være Guds Veje — der var dog altid et Haab, saalænge der var Liv; *nu* er det slukket, og derfor skal vi ydmygt takke; thi dermed er hendes Lidelses Bæger tømt og Befrielsens Time slagen.

Den, der kjendte hendes varme Hjerte, der slog saa stærkt for alt, hvad hun elskede, — den, der kjendte hendes livfulde, kraftige Aand, der altid var rastløs virksom for at omsætte Ideer i Virkelighed, — den, der kjendte hendes rige Begavelse, hendes geniale Syn, — vil kanske alligevel ikke helt forstaa, hvilket Martyrskab hun maatte gjennemgaa, da Haandens Kraft svigtede, mens Aandens Kraft endnu var saa ungdommelig frisk og saa glødende varm — *det* Martyrskabs hele Vidde har hun vistnok selv været den eneste til at udmaale, til att gyse ved og til sejerrigt at overvinde.

Thi var hun stor i sit Virke, var hon dog størst i sin Lidelse, i sit Taalmod og i sin Hengivelse i Guds strenge og dog saa kjærlige Vilje. Hvad hendes livsglade Natur i

sin Krafts og sin Lykkes Dage maaske mindst kunde: at böje sig ydmygt under en højere Magt, det lærte Lidelsen hende saa stort, saa fuldt og rigt, at vi vel ahne, hvor kjærlig den Haand var, der lagde sig saa tungt paa hende.

* * *

Hanna Mathilda Winge, f. *Tengelin*, var født i Göteborg den 4 December 1838. Paa et Oktavark har hun selv optegnet sin Barndoms og sin første Ungdoms Historie i et Par korte Drag, som vi her gjengive med hendes egne Ord:

— — — — — — — — — — — — — — — —

»Jag föddes den 4 dec. 1838 i Göteborg; mina föräldrar voro vågfabrikören I. T. Tengelin och A. M. Hultman. De flyttade till Stockholm 1846, där min uppfostran började i den tidens bästa skolor. En stark böjelse för rit- och målarekonsten visade sig så tidigt, att jag utan urskiljning, till stor förtret för föräldrar och syskon, klottrade öfverallt, i böcker, på bord och andra släta ytor, dels med penna, dels med krita, nålar eller saxar. Längre fram i tiden, vid 10 års ålder, började en stor kärlek till färgen göra sig gällande, och efter många böner och suckar blef jag ägarinna af en ganska skral akvarellfärglåda, som förskaffade mig många lycksaliga stunder; särskildt minnes jag med hvilken förtjusning jag hälsade ett litet missöde, som hände mig då jag en dag föll framstupa från en soffa och bräckte det venstra nyckelbenet; nu måste jag hålla mig stilla och fick sitta hela dagen och måla, smärtorna af fallet kändes icke. Mina föräldrar ägde det gamla »Lördagsmagasinet», där funnos afbildningar efter Rafaels kartonger, Murillos taflor m. fl., och jag blygdes ej att kopiera dem och färglägga kopiorna.

Bland alla mina kära skolstudier var dock ritningen det käraste; vid 12 års ålder kom längtan att få måla i *olja*, men vågade jag icke öppet uttala den, det var blott för tvenne skolkamrater jag biktade mina djärfva tankar. — Dessa flickor voro döttrar af en målaremästare, de lofvade skaffa mig linolja; om jag köpte färg i kryddboden, så skulle vi rifva den, de skulle skaffa mig taflor att måla efter. Detta skedde; så köptes ljusockra, kimrök, cochnill, umbra,

m. fl., detta refs i okokt linolja och målades med på skrifpapper. Men min förtviflan var stor när denna målning icke liknade de original jag fick låna för att efterbilda (landskap af Falkrantz och studiehufvud af Westin). Vid 16 års ålder, således 1854, kom jag som elev i herr Ringdals rit- och målareskola; 8 timmar i veckan fick jag uteslutande ägna åt rita och måla. År 1856 kom professor Boklund hem till Sverige och stiftade Akademiens målareskola; han emottog äfven några privata elever och jag blef en af dem 1858».

— — — — — — — — — — — — — — — —

Saa langt gaa hendes egne Optegnelser.

Saa snart Boklund havde faaet istand en kvindelig Afdeling ved Kunstakademiet, hvilket skede i Begyndelsen af 60-aarene, indtraadte Hanna Tengelin tilligemed sin Ungdoms Veninde og Studiekamerat Helene Lönegren, f. Milde, i dens Klasser og her fortsattes hendes kunstneriske Udvikling lige til hendes Giftermaal i 1867. Allerede det første Aar — siger hendes nysnævnde Ungdomsveninde i et til Forf. af disse Linier stilet Notat — vandt hun to af Akademiets Medailler — for Anatomi og for Figurmaling. Ved denne Tid lejede de to Kamerater et privat Atelier med tilhørende Bolig — saavidt jeg erindrer langt nede i Klara Bergsgatan — og modtoge her sammen med Fröken Agnes Börjesson, Fru Anna Wallenberg f. von Sydow, o. fl., Professor Boklunds private Vejledning ved siden af Undervisningen ved Akademiet. Det er en af mine første som af mine kjæreste Erindringer fra min Lærervirksomhed ved Kunstakademiet, at jeg ved de Forelæsninger jeg holdt over de antike Afstøbninger i Nationalmuseums øvre Vestibule, saa de to unge Veninder staaende lænet til den samme Søjle, følgende Foredraget med en saa synlig og saa velgjørende Interesse, at det strax vandt dem min varme Hengivenhed og Sympati.

Snart indtraadte imidlertid en ny Fase af hendes Liv, da Hanna Tengelin Sommeren 1867 indtraadte i Ægteskab med Historiemaleren *Eskil Winge*, der Høsten 1863 var vendt tilbage fra Rom, hvor han havde malet sin »Kraka» og sin »Loke og Sigyn», og som nu var bleven Viceprofessor ved Akademiet.

Det var to rige Naturer, som her mødtes; han med sin

brændende Interesse for nordisk Kunst og nordisk Fortid ildnede ogsaa hendes Sind i Retning af fædrelandske Studier, tog hende med op i sin mægtige Flugt mod gammelnordiske Idealer, som ogsaa hun skulde komme til — skjønt paa en ganske anden Maade — at virkeliggjøre i en senere Periode af sit Liv.

For det Første indrettede de Nygifte sig i hans Atelier med tilliggende Lejlighed i »Valhalla» i Mäster-Samuelsgatan, hvor de imidlertid kun skulde komme til at tilbringe det første Aar af sit Ægteskab. Allerede Vaaren 1867 var Billedhugger Qvarnström død, og hans Stilling som Akademiets Direktør overtoges af Prof. Boklund. Derved blev dennes store Atelier ved Klara Norra Kyrkogata ledig. Winge behøvede for sine store Billeder et stort Atelier — de havde desuden begge Elever, og Høsten 1868 flyttede de ind i det forrige Boklundske Atelier.

Ingen, der i Winges Tid har besøgt dette Atelier, vil nogensinde glemme det og det Liv, som der førtes. Lejligheden bestod kun af tre smaa Værelser og et lidet Kjøkken, — men Atelieret, selv, ja, det var højt som en Kirke og stort som en Festsal. Og som en Festsal staar det vistnok ogsaa for deres Erindring, der har oplevet glade og løftende Højtidsstunder i denne Hal. De høje Vægge dækkedes af Studier, paa Staffeliet stod Winges uhyre »Thor og Jætterne», og paa et ved Siden af dette umaadelige Lærred forsvindende lidet Staffeli malede Hanna Winge sine tækkelige Billeder. Men over det Hele gød et stilfuldt, smukt Textiludstyr i de mest udsøgt fine og harmoniske Farver — for det meste hendes egne Hænders Verk — et Skjær af hjemlig Hygge og Fred over de smaa Siderum saavel som over Atelieret. Her var det da hendes Glæde at omgive sig med en Kreds af sine og sin Mands Venner, og de smaa Fester, hun her arrangerede, var saa fulde af Ynde og Skjønhed, at de aldrig kan glemmes af os, der havde den Lykke at deltage i dem.

Her var det nu, hun udfoldede sin Virksomhed som Malerinde i en Række smaa Genrebilleder, om hvilke vi her ville erindre under Et. Efter en af hendes Mand opsat Fortegnelse, der dog ikke gjor Fordring paa Fuldstændighed, omfatter denne Side af hendes Virksomhed, forsaavidt Billederne solgtes, følgende Arbejder:

»Capucinermunk» (1860), »Fiskare» (1860), »Genre» (1861), »Pappersdockan» (1861), solgt til Stockholms Kunstforening, »Flicka, som binder kransar» (1862), »Stilleben» (1863), »Förberedelse till promenaden», (1863), solgt til Foreningen for nordisk Kunst, »Barn, som leka med dufvor» (1865), solgt til Stockholms Kunstforening, »Klostergård i Wisby» (1869), solgt til Foreningen for nordisk Kunst, »En liten kokett» (1869), solgt til Stockholms Kunstforening, »Den ovälkomna gästen» (1870), solgt til Göteborg, »Motiv från Wisby» (1870), »Nätlagning» (1870), »Kaffestök» (1870), solgt til Lordmayorn i London, Sir Thomas Gabriel, der med sin Frue aflagde et Besøg i Atelieret, og endelig »Anders och Brita» (1871), der solgtes til Stockholms Kunstforening.

Hertil komme saa Interiörer fra Gripsholm, Wisby, Mora, Leksand og Orsa. Alle Hanna Winges Genrebilleder udmærke sig ved en sikker Tegning og en naturlig, sand Kolorit. Det er vel muligt, at den nyere Retning i Kunsten i disse Billeder vil savne noget af det Lys og den Luft, der jo udgjøre Hovedfortrinene i den nyeste Kunst, men til Gjengjæld eje de Alle en *Sjæl* og et *Gemyt*, der turde udgjøre Egenskaber, der holde sig og vedvare, naar Tiden forlængst har berøvet Lys- og Luftbillederne de Egenskaber, der i Øjeblikket saa fordelagtigt udmærke dem.

Omkring 1869 havde Hanna Winge besøgt Gotland; 1871 foretog hun en Studierejse i Dalarne og 1872 besøgte hun Paris; 1873 arbejdede hun i Dalarne og i Bohuslän og endelig foretog hun 1877 i sin Mands Selskab en sex Maaneders Rejse til Italien, hvor han i hendes Følge med dobbel Glæde gjensaa de Steder, hvor han havde henlevet sine Studieaar en halv Menneskealder tidligere.

Dermed ophører i det væsentlige Hanna Winges Virksomhed som Genremalerinde, da en Øjensygdom — det første Stadium af den Lammelse, der rammede hendes Livskraft, — tvang hende til at lægge Penslen bort »for nogen Tid», som det hed; men for den Synskraft, som var hende levnet, aabnede sig samtidig en ny Virksomhed, der paa samme Tid som den lod sig udøve, selv om Synet var noget svækket, i Virkeligheden paa det allernærmeste passede til hendes hele Begavelses Retning, og den lagde fra nu af fuldstændig Beslag paa hendes rige Evner, den Virksomhed der udgjør Kjernepunktet og Højden af hendes Livsverk; jeg tænker naturligvis paa den mægtige Indflydelse, hun kom til at udøve paa *Sveriges nationale Textilkunst.*

Allerede et Besøg i Ægteparrets Atelier kunde overbevise os om den fine, ægte kunstneriske Smag og den sjeldne Haandfærdighed, af hvilken hun var i Besiddelse. Hvert Skridt i disse Rum beredte nye Overraskelser i de mest vexlende Former.

Og da derfor omkring 1870 den Bevægelse tog Fart, som jeg berørte i Begyndelsen af denne Opsats, var det naturligt, at Hanna Winge var en af de første, der inddroges i den. Tiden omkring 1870 var en Vækkelsens Tid for den svenske Kunstindustri som for den svenske Kunst: Nationalmuseets Aabning 1866, og ikke mindst de derværende historiske Samlingers Tilgodegjørelse for Almenheden, Sløjdforeningens og Sløjdskolens Virksomhed, Haandverksforeningens Udlodninger og mange andre Faktorer bidroge mægtigt til at aabne Øjnene baade for det Bestaaendes store Mangler og for den Vej, der laa aaben foran os til en Renaissance. Navnlig traadte begge Dele klart i Dagen for det kvindelige Haandarbejdes Vedkommende. Man fik Øjet op for det Aandsforladte i disse evige Canavasbroderier til Sofapuder og Stolbetræk med Landskaber og Ansigter, med Blomsterbuketter og Bygninger paa en uharmonisk Bundfarve, og man følte, at Fornylsen laa i, at for al Ornamentik anvende Motiver, der harmonerede med det valgte Stof som med den tilsigtede Bestemmelse, Gjenstanden havde — det var *Stilprincipets* Vigtighed og Betydning, som i disse Aar traadte klart og bestemt frem. Og samtidigt ledede man ogsaa til Forstaaelsen af, hvilken Rigdom af ornamentale Motiver vort eget Folks Fortid ejede; rundt om os laa en rig Høst af Skjønhed i de mest vexlende Former; snart skjult i Bondens Stue, snart samlet i Museernes Sale — fra Jernalderens Slyngemotiver ud igjennem vore middelalderske Kirkers romanske og gothiske Paramenter, de fromme Nonners Broderier og Kniplinger — frem til vore Borgfrøkeners og adelige Damers Haandarbejder i Renaissance- og Rococotiden. Motiver var der nok af; det gjaldt kun at finde Arbejdere, der med fin Sans og Forstaaelse saavel af den fundne Skats Ejendommeligheder som af vor Tids Fordringer, forstod at tilgodegjøre hine for denne, forstod Oversættelsens og den frie Bearbejdelses svære Kunst, ejede det Digtersyn, der behøves for at omdigte det Gamle i det Nyes Former.

Her var det Hanna Winge havde sin store Opgave at løse, for hvilken hun medførte alle Betingelser, og strax hun var bleven sig bevidst, at her en stor, om og i det Ydre stille og skjult, fædrelandsk Gjerning laa foran hende, betænkte hun sig ikke længe, før hun, der ikke længer haabede paa nogen Fremtid som Malerinde, helt hengav sig til denne Gjerning, offrede sig for den, ja — opofrede sig for den — og inden hun saa sig for, havde givet den sin Kraft, sin Helbred, sit Liv.

At skildre Hanna Winges Deltagelse i Foreningen »Handarbetets vänners« Udvikling gjennem Aarenes Løb, vilde være at skrive Foreningens Historie; thi hun var den ledende kunstneriske Kraft i dette store, fædrelandske Foretagende, der vistnok aldrig vilde blevet saa glimrende gjennemført uden Fru *Sophie Adlersparres* ildfulde Initiativ og *Hanna Winges* geniale og udrættelige Ledning.

Den, der vil følge Foreningens Arbejde i Detalj kan jeg henvise til Frøken Molly Rohtliebs fortræffelige Skildring i »Dagny» 1891, 3:dje H. — jeg skal her kun tilføje nogle faa, Hanna Winge mere personligt angaaende Data, der velvilligt ere blevne mig tilstillede fra den nysnævnte Forfatterinde.

Det var paa den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1872, at saavel Fru Adlersparre som Fru Winge, der snart i Kraft af fælles Interesser fandt hinanden, havde faaet Øjet op for Nødvendigheden af en Fornyelse og Forædling af det svenske kvindelige Haandarbejde. Men ad hvilken Vej? Hvad havde man at byde istedetfor disse stilløse og banale Mønstre, der fyldte det kvindelige Marked? Da bragte noget, der saa ud som et Tilfælde, Hanna Winge ind paa det rette Spor. Gjennem Maleren Jacob Kulle var hun kommen i Besiddelse af nogle skaanske vævede Sager, som bare Spor af høj Alder, og antog — som alle andre — at denne Kunst ogsaa i selve Skaane var uddöd, mens den i Virkeligheden hist og her udøvedes af ældre Kvinder. I 1875 skriver Jacob Kulle: »Huru det skall gå med utförande i Skåne af de väfnader, vi önskade, är svårt att säga, då befolkningen är ganska trög, då det gäller nya saker, och en ny sak vore det, att i Skåne såsom allmän slöjd införa de gamla väfnadssätten. En och annan af de rikare bondkvinnorna väfva någon gång såsom ett lyxarbete för att visa den närvarande

generationen hvad för slags arbeten, som utfördes i mors och mormors tid». Og vil man maale Hanna Winges Verks Betydning skal man med disse Ord sammenligne Textilkunstens Stilling i Sverige idag.

Hvor virksomt Architekturen kan bidrage til andre Kunstarters Fremme, og hvor vel den fortjener sit Hædersnavn af *Archi*-tektur viser sig ogsaa her. Den første Tanke om at anvende Folkets gamle Mønstre som Motiver for Nutidens Textilkunst vaktes hos Hanna Winge, da hun ønskede at smykke den i nordisk Træbygningsstil opførte Villa, som Prof. Curman havde ladet bygge i Lysekil, med et vævet Arbejde. Allerede at finde et passende Stof og modererede Farver var meget vanskeligt i hin Anilinfarvernes Guldalder. Gaven blev imidlertid udført — to Pudebetræk — men dette Arbejde, den nye Retnings beundrede Førstefødte, brændte desværre nogle Aar senere med den smukke Villa.

Allerede paa Verdensudstillingen i Wien 1873 kunde de første Resultater af det nyoptagne, nationale Arbejde vise sig, og Jacob Falke hilsede det, som omtrent det eneste Levedygtige og Haabgivende i hele Rækken af alle Landes kvindelige Arbejder. Den Opmærksomhed, som nu vaktes for disse nye Bestræbelser og denne nye Retning — de hjemlige Ornamentmotiver, anvendte for det hjemlige Arbejde — det fædrelandske Arbejdes kunstneriske Forædling, førte saa til Stiftelsen af »Handarbetets vänner», og Hanna Winges sprudlende Fantasi og sikre Følelse for det Rette, frembragte nu en Rigdom af prægtige Forbilleder; og her var det af den allerstørste Betydning, at hun ikke blot forstod at anvende Blyanten og Penslen, men ogsaa Naalen, og selv kunde anvise, hvorledes hendes kunstneriske Idéer skulde udføres. Ja, denne hendes sjeldne, praktiske Dygtighed førte ogsaa ud over disse Midler, saa at hun paa flere Felter kan siges at have for vor Husflid, vor »Hemslöjd» gjenerobret flere Arbejdsgrene, der helt vare gaaede over till Haandverk som t. Ex. Snormageri Tapisseri m. m. Hendes eget Hjem bar fremfor alt Vidnesbyrd om hendes rige Virksomhed paa disse og andre Felter.

Strax i Begyndelsen af Foreningens Virksomhed optog Fru Winge bl. a. efter gamle mest skaanske Broderier den i

lange Tider helt glemte »Tvistsöm», som senere har fundet Anerkjendelse i saamange Kunstskoler og Mønstersamlinger.

At »Handarbetets vänner» allerede i sit 3:dje Arbedsaar ejede flere hundrede Modeller ligefra smaa Handklædeborder til store »Flossamattor», var vel væsentlig Hanna Winges Fortjenste; — thi siger Fr. Rohtlieb i den ovenfor nævnte Opsats:

»Här träffa vi den insats fru Winge gjorde, och utan hvilken hela föreningen aldrig blifvit en konstanstalt af genomgripande betydelse. Hon åstadkom med de största uppoffringar af tid och krafter det ena arbetet efter det andra, hvilka visa, att en lefvande konstnärsanda äfven med nålen kan taga sig uttryck och att det sköna gläder människans hjärta, sydt och väfdt så väl som måladt och mejsladt. Hon försmådde ej heller att leda andras stapplande steg på samma bana. Det var visserligen i sin egen smak och fantasi hon fann de bästa lagar för sina nya arbeten, men äfven sökte hon ifrigt skäl och stöd för sina åsikter i Falkes, Sempers, Bocks och andra konstdomares arbeten; men först och sist blefvo dock konstföremålen i våra inhemska samlingar de källor, ur hvilka flitigast östes.»

Allerede før den Tanke vandt Indpas, der nu har fundet Udtrykk i de talrige »Paramentforeninger», forstod Fru Winge, hvilket rigt Felt her forelaa for det Arbejde, »Handarbetets vänner» havde sat i Gang, og hun blev Banebryderske ogsaa paa Paramentikens Omraade.

Vi erindre Alle hendes herlige Antependium for »Tyska kyrkan» i Stockholm, et Arbejde om hvilket det har været sagt og sagt med Rette, at et saa pietetfuldt gjennemtænkt og skjønt udført Arbejde paa dette Omraade sjelden er blevet udført i Sverige siden Renaissancens Dage.

Det vilde blive altfor langt her at opregne Hanna Winges alla Indsatser i den Svenske Textilkunst, hvis Gjenfødelse hun kan siges at have grundlagt — men jeg drives af personlig Taknemmelighed til at erindre om den hver Dag fornyede Glæde, jeg selv nyder i mit Hjem i Besiddelsen af den dyrebare »Mindegave fra Svenske Skoler og Hjem», — en altfor rig Tak for ringe Arbejde — jeg var saa lykkelig at modtage ved min Bortflytning fraa Sverige: mit Hjems Allerhelligste smykkes nu siden tyve Aar af dette storartede Complex af Textilverker, — Gulvteppe, Bordteppe med Broderi, Portierer, Stol- og Sofabetræk — hvis Composition i alt væsentligt er udgaaet fra Hanna Winges Mesterhaand.

Da Reformdragtens Venner omkring 1886 begyndte sine Bestræbelser, fandt ogsaa de en levende Støtte i Hanna Winge, der udførte den smagfulde og dog saa enkle Tegning til Festdragt, som smykker den af dem udgivne Bog, og hun var vistnok ogsaa paa andre Maader virksom ogsaa for denne Sags Fremme.

At give et eneste samlet Udtryk for Hanna Winges Virksomhed i Textilkunstens Tjeneste er vanskeligt; thi den var saa mangeartet som denne Kunst selv. Dog turde det muligens pege mod det Centrale i hendes Livsverk, naar vi fremhæve paa den ene Side den brændende Kjærlighed til Fædrelandet og dets Fortids Verker, som hun delte med og fandt levende befordret gjennem sin Ægtefælle, og den fine, aldrig svigtende Farvesans, som hun medbragte som Resultat af sin egen rent kunstneriske Udvikling. Man skal lede længe for at finde en saa fint følt, saa livfuldt virkende og saa af ægte Farveglæde mættet Kunst som Hanna Winges textile Frembringelser.

Endnu engang skulde dog fru Winge tage Penselen i Haand, dennegang som decorativ Malerinde, da hun sammen med sin Mand smykkede en Festsal i »Bolinderska huset» paa Blasieholmen 1881 og en Loggia i Statsraad Astrups villa i Christiania, 1888—90.

Speilsalen i »Bolinderska huset» — L. O. Smiths Lejlighed — er holdt i Renaissance. Omkring en Række af M. E. Winge udførte decorative allegoriske Væg- og Tagmalerier, udførte hun en mesterlig Blomsterindramning à la Farnesina, ligesom en Mængde udmærket smukt udførte Blomstermalerier i Mario del Fiore's Maner smykkede de store Spejle, der vare anbragte over hele Salen.

Det sidste, store Arbejde, hun udførte, var en Række allegoriske Billeder — Sanserne — i Gobelinmaleri i Forbindelse med Contursøm for Statsraad Astrups Villa i Christiania. »Dette Arbejde» skriver hendes Mand til mig, »medtog hendes Kræfter, men udfyldte ogsaa mangen Stund med Livsglæde.»

* * *

Thi nu kom Smertens Dage. Allerede længe havde det anstrengende Arbejde i »Handarbetets vänner» — maaske ganske specielt Anordningen af den Udstilling af Foreningens Arbejder, som hun arrangerede i 1874 — indvirket skadeligt paa hendes ikke stærke Helbred. Hun søgte forgjæves Lindring ved Lysekils Bad, hun kjæmpede forgjæves mod det lammende Onde, der alt mere angreb hendes Livskraft, i fornyet Arbejde; forgjæves anstrengte D:r Westerlund, hvis ømme Omhu for hende er hævet over al Ros, sine mægtige Kræfter for at hæve et Onde, der allerede havde angrebet selve Livsroden, forgjæves flyttede hun med sin Mand 1893 til Enkøping, for stadig at kunne være i den berømte Læges Nærhed: en større Læge havde sagt sit strenge men kjærlige: »Gjennem Døden — til Livet». Kun Et var ikke forgjæves: den utrættelige Kjærlighed, med hvilken hendes trofaste Ægtefælle i de lange, tunge Aar — næsten bogstavelig bar hende paa sine Hænder, — opoffrende og glad midt i Sorgen, — stor som hun i Lidelsens og Forsagelsens svære Kunst.

Et smukkere Billede end disse trofaste Ægtefællers Kjærlighed, deres Samliv i højeste Forstand — i Glæde som i Lidelse skal man vanskelig kunne tænke sig.

Saa bar hun sin tunge Lidelses-Kors med en sand Christens Taalmod og Hengivelse indtil Døden stille og fredeligt lukkede hendes Øjne fra al Livets Jammer Mandag d. 9 Marts 1896.

Men vi, der af hende har lært saa meget, og i hende, har tabt saa meget: maatte vi Alle af hende have lært det Største, det Usigelige: den uovervindelige Kraft, der ligger — ikke i Livsglædens Styrke og Idealitetens Skjønhedsglæde, thi de kues af Sygdom og Død, men i et gudfyldt Indre, der er »from og fri i sine Tankers Rige», og som ingen Sygdom og ingen Død kan besejre.

Fred over hendes velsignede Minde!

Paaskemorgen 1896.

L. Dietrichson.

Är kvinnorörelsen berättigad?

För den, som lik mig under 40 år med städse vaket intresse följt kvinnofrågans utveckling, såväl i hem- som i utlandet, företedde den diskussion öfver »Kvinnans uppgift och ställning i samhället», hvilken, föranstaltad af föreningen »Studenter och arbetare», söndagen den 12 april hölls i Landtbruksakademiens sollenitetsssal, mycket som var af glädjande, men äfven annat af oroande beskaffenhet. Glädjande var det, att tänkande män och kvinnor af olika samhällsklasser samlats till allvarlig diskussion öfver ett för hela samhället viktigt ämne, glädjande ock att se den aktning, som visades kvinnan, samt ej minst att de kvinliga talarne ej voro underlägsna de manliga, som här uppträdde. Oroande var det däremot, att den af kvinnosakens målsmän befarade reaktionen mot dess sträfvanden ganska otvetydigt framstod från mer än ett håll under diskussionens lopp.

För att klarare inse kvinnorörelsens berättigande, bör man uppsöka en synpunkt inom seklets första hälft. En sådan, särdeles betecknande för dåtidens uppfattning af kvinnans uppgift och ställning, erbjuder sig i de utlåtanden, hvilka flere bland vårt lands främste jurister afgåfvo i anledning af väckt fråga om ogift kvinnas myndigblifvande vid 25 års ålder. Det heter nämligen i motiveringen för den afstyrkan, som Göta Hofrätt 1827 afgaf på lagkomiténs förslag om ogift kvinnas myndigblifvande [1].

Då kvinnan i vårt land, i följd af vedertagen uppfostringsmetod, icke bildas eller danas till annan verksamhet än den, som blir nödig för den inre hushållningens vård, hvarutöfver kvinnans egentliga verksamhetskrets ej heller synes vara ämnad; så måste ock däraf följa, att hon, dagligen sysselsatt med sina husliga små-

---

[1] Redan år 1817 hade dock förslag om ogift kvinnas myndighet vid 30 års ålder förekommit. Det utgick då från den af Kongl. Maj:t tillförordnade Lagkomitén, och en af dess medlemmar, expeditionssekreteraren J. G. Richert torde hafva varit den egentliga upphofsmannen därtill. I förslagets motivering hette det: »Visserligen kan det anmärkas, att kvinnan födestill ett slags beroende af mannen, och att det bör räcka hela hennes lefnad igenom; men man får ej förgäta, att detta beroende, om det ej skall förlora sitt syftemål, måste vara själfvaldt hos kvinnan ifrån den ålder, då hennes bildning blifvit fulländad, och det tillhör ej lagen, att i stället för detta frivilliga beroende, sätta ett ovillkorligt tvång. — — — — — — — — — — — — — — — — — »Likväl har komitén ej velat föreslå, att ogift kvinna skulle vara myndig förr än hon fyllt 30 år». (Lagkomiténs förslag till Arfda-Balk. Stockholm 1817. sid. 70).

bestyr, icke kan, såsom mannen, reflektera på de större tilldragelserna i allmänna lefvernet, vinna den bekantskap med händelsernas vanliga gång eller förskaffa sig den erfarenhet af världen och människan, att en ovillkorlig rättighet att råda sig och sitt gods, kunde utan fara henne anförtros» — — — — — — — — — — — — — — — — »Det förekommer oss, som skulle man i detta fall, långt ifrån att vilja utöfva en orättvisa mot kvinnan, tvärtom varit ledd af den mest ädla föresats, att, genom det man uppdrog vården och förvaltningen af hennes ägendom åt dem, som genom släktskapsbanden vore henne närmast, bereda henne det lugn och den stilla förnöjelse, hvaraf hon sig själf lämnad och i jämt beroende af andra, troddes icke komma i åtnjutande. Hon har hittills icke kännt vidden af sin egen svaghet: ledd af vänskapens förtroliga hand, åt hvilken lagen jämväl anförtrott vården af hennes ägendom, har hon undgått falla ett dubbelt offer för förledarens illistiga beräkningar; vid sidan af en åldrig far eller mor har hon förnöjsamt ägnat sin omsorg åt deras hyllest och vård, ej lockad af begäret, att, såsom själf myndig, tänka och handla blott för eget bästa; och hon har, då hon förr eller senare inträdt i äkta ståndet, ditfört med sig, icke inbillningen att den myndiga kvinnan vore lika god som den myndige mannen, utan, då hon i sin make endast sett en självald förmyndare, hvilken af öm kärlek och välvilja åtagit sig hennes angelägenhet, har hon varit lifvad af den sanna undergifvenhetskänsla, som alltid skall utgöra ett oeftergifligt villkor för den äktenskapliga föreningens sällhet och lycka». [1]

Beaktar man vidare de yttre ogynnsamma omständigheter, under hvilka kvinnan uppväxte, såsom t. ex. den mer än bristfälliga undervisning hon erhöll, öfver hvilken den ståndpunkt vår folkskola f. n. intager är vida upphöjd, den trånga begränsningen af hennes arbetsområde, då hon *utom* hemmet måste skaffa sig existensmedel, samt den osjälfständiga, oftast förödmjukande, ställning den ogifta kvinnan intog, kan väl ingen, huru reaktionär han eller hon än må vara, på fullt allvar förorda ett återgående till »den gamla goda tiden».

Till Geijers uttryck, »att människan är ett sent begrepp i historien», må fogas, att kvinnan är ett ännu senare. Otaligt många tänkande kvinnor kände detta med smärta under de tider, då de ej kunde få tillfälle att utveckla en naturlig begåfning, då de ej

---

[1] Jämför man med hvarandra här anförda aktstycken af 10 års mellanrum, finner man, att andan är hufvudsakligen densamma, vare sig lagstiftaren uppträder för eller emot kvinnans myndighet.

Först 1858 erhöll kvinnan rätt att, om hon så önskade, vara myndig vid 25 års ålder, hvilken rätt 1863 utsträcktes till hennes myndigblifvande utan villkor vid nämnda ålder. Man ser häraf, att frågan behöft ganska lång tid för att arbeta sig in i det allmänna medvetandet.

erhöllo utrymme för användandet af slumrande krafter, utan liksom i bur inspärrade foglar oupphörligt törnade emot sitt fängelses fina ståltrådsgaller, till dess de mod- och maktlösa upphörde med sina fåfänga bemödanden. Det var för dessa sina andligt förtryckta medsystrar, som Fredrika Bremer gjorde sig till språkrör, då hon i sitt verk »Hertha» gaf luft åt den bittra klagan, de kväfda suckar, hvilka under långa år ohörda förklingat och dött i rymden.

Hon säger därom:

»Osägliga äro de eländen, som alstras i den kvalmiga atmosfer, där den unga kvinnosjälen lefver, rättare vegeterar utan framtid i evig motsägelse till hvad ädlast inom henne rörer sig, sökande ljuset; osägliga de mörka syner, de förvillelser och uppslag, som däraf kunna uppstå. Det finnes ingen tyngre börda än den af lifvets tomhet. Den som skrifver detta vet det, ty hon har genomlefvat det och bär med smärta än i dag följderna af omyndighetsbudet, som fjättrade den största, bästa delen af hennes lif. Hon har det att tacka för mycket ondt och för ingenting godt, om icke — möjligtvis — den bittra rot hvars frukt blifvit — Hertha!»

Hertha! Ja, hur många af de sista generationernas unga kvinnor hafva väl läst denna bok, hvilken beredde sin författarinna ett slags martyrskap genom de hätska anfall, för hvilka hon blef utsatt, såväl af pressen som af anonyma brefskrifvare, så att hon slutligen föranleddes att lämna fäderneslandet och företaga en utländsk resa. Denna bok skulle dock utan tvifvel blifva en ganska nyttig läsning, såväl för dem, som anse kvinnorörelsen hos oss icke hafva gått tillräckligt fort framåt, som för dem, hvilka anse den oberättigad. De skulle då finna, att de uttalanden Fredrika Bremer däri gjort, de önskemål hon framställt äro i vår tid en öfvervunnen ståndpunkt. *Då* ansågos de likväl så revolutionära, ja, rent af skadliga, att mödrar ej ville tillåta sina unga döttrar läsningen af en så »farlig bok». Man fann rent af osedligt, att bokens hjältinna förband och skötte den knäskada, som en ung man erhållit vid en eldsvåda.

Betecknande för tidens förhållanden är ock, att kvinnorna hörde tåligt på, hur Fr. Bremer förkättrades, och, om äfven en och annan hyste motsatta åsikter, vågade hon ej uttala dem af fruktan att bli ansedd såsom en emancipationslysten kvinna.

Äfven sedan Fredrika Bremer aflägsnat sig från fäderneslandet, förföljdes hon af pressen, men det var fortfarande tyst utefter hela kvinnolinien, till dess »*En ropandes röst*»[1] höjdes mot de oädla anfallen.

---

[1] Uppsats af *St* — införd i fem nummer af Aftonbladet våren 1857.

Endast i detta lilla faktum ligger ju en oerhörd skillnad mellan förr och nu, ty då en af våra mest framstående kvinnor i föredrag och broschyrer utkastat en handske till dem hon benämner »kvinnosakskvinnorna», skyndar den ena efter den andra att upptaga den för att oförsagdt och talangfullt förfäkta de rättigheter, som blifvit deras kön tillerkända.

* * *

Om man än har Fredrika Bremer att tacka för det första utsädet till den skörd, hvilken nu burit frukt i välsignelse för många, var det dock »Tidskrift för hemmet», som träget och troget och med det »koncentrerade mod, som heter tålamod»[1] plöjde fåra efter fåra i obruten mark för att der nedlägga och vårda de goda fröen. Det finnes ej en reform berörande kvinnan, som icke varit väckt eller afhandlad i nämnda tidskrift, och af de många förslag, som af den framställts för att vidga kvinnans arbetsområde och gifva henne nya och innehållsrika lifsuppgifter, hafva de flesta småningom blifvit genomförda. Under det den s. k. kvinnoemancipationen på många ställen i utlandet gjorde mer väsen af sig genom agitation, möten och petitioner, försiggick den hos oss på ett så sansadt och följdriktigt sätt, att den oförmärkt vann insteg i den allmänna opinionen. Med fullt skäl kunde därför Esselde yttra: »att 'Tidskrift för Hemmet' allt ifrån dess första framträdande gaf den impuls, som förlänat kvinnorörelsen i Sverige karakteren af en sund, historisk utveckling, där rätt och plikt, frihet och ansvar gå hand i hand».[2]

I Norden var det ock Sverige, som gick i spetsen för kvinnorörelsen, hvilken först långt senare fick insteg i de öfriga länderna. Camilla Collett säger också härom: »Det är vårt grannland Sverige, som står främst bland de skandinaviska länderna i rörelsen för förbättrandet af kvinnans ställning. Det gick tidigt om de andra i afseende på det lifliga och verksamma intresse för kvinnans rättigheter, som där gjorde sig gällande, och resultatet däraf är att landet nu är välsignadt med många storsinnade reformer i denna riktning».[3]

Bland de tankekorn, som utkastades af »Tidskrift för hemmet», torde knappt några haft en bättre grokraft än dessa: »*Kvinnan behöfver arbetet, och arbetet behöfver kvinnan*».

[1] Citat ur ett bref från Olof Eneroth.
[2] »Autografier af framstående personer», Serien 2.
[3] »The Woman question in Europe», a series of original essays. Edited by Theodor Stanton M. A. Paris 1884.

*

Huru många kvinnor i lyckliga existensvillkor, hvilka af en eller annan orsak ej kunnat fylla kvinnans *egentliga lifsuppgift* att blifva maka och moder, hafva ej suckat under den »tunga bördan af lifvets tomhet»! Många hafva, för att frigöra sig från denna börda, ingått äktenskap utan kärlek och kanske därigenom beredt både sin egen och en annans olycka. Andra åter, som vid familjeförsörjarens död befunnit sig utan tillgångar, hafva med förtviflan i hjärtat fåfängt sökt ett arbete, som kunnat gifva dem ett sparsamt, men självförvärfvadt bröd. I brist på nödiga kunskaper hafva de fått nöja sig med ett underordnadt och illa lönadt arbete, så vida de icke velat underkasta sig förödmjukelsen att äta nådebröd i en förmögen släktinges hus.[1] Äfven dessa hafva då tillgripit äktenskapet, när sådant erbjudits, som en räddningsplanka, men hafva på så sätt kanske »kommit ur askan i elden».

Ty under forna tider betraktades kvinnans begåfning och öfriga goda egenskaper endast som en rad af nollor, hvilka först erhöllo värde genom den manliga enhet, som ställde sig i spetsen för dem. Att kvinnans personlighet nu blifvit frigjord och utvecklad, är också det mest glädjande resultatet af kvinnoemancipationen.

* * *

Genom de ökade möjligheter till förvärfvande af kunskaper, som i våra dagar stå flickan till buds — ehuru visserligen ännu i flera fall på hårdare villkor än gossen — kan hon, bättre rustad än förr, självständigt upptaga kampen för tillvaron.

Då ännu under 1840- och 50-talen all undervisning i skolorna, med kanske några få undantag, meddelades af manliga lärare, fick under det därpå följande decenniet allt flera lärarinnor tillträde till undervisningsanstalterna. Detta icke blott i flickskolorna, äfven i gosskolornas lägre klasser anförtroddes undervisningen åt lärarinnor, och med det goda resultat att allt flere sådana platser lämnades åt kompetenta kvinnor. Om den aktning och det erkännande de rönte af sina medlärare, vittnar bäst den omständigheten, att de efter hand äfven erhöllo säte och stämma i lärarekollegiet.

Ju mer kvinnan dokumenterade sig såsom duglig och arbetsskicklig, desto villigare blef man ock att lämna henne tillträde till

---

[1] En hjärtskärande skildring af de svårigheter, hvilka möta en bildad kvinna, saknande grundliga kunskaper, i hennes kamp för dagligt bröd, gifver oss *Elise Orzeszko* »Ett kvinnoöde».

nya banor och vidgade sålunda hennes arbetsområde. Hon erhöll efter hand rättighet att bestrida lärarebefattningen i folkskolor, att utöfva organist-, tandläkare- och fältskärsyrkena, att innehafva platser inom telegraf- och postverken och slutligen tillåtelse att taga studentexamen, inskrifvas vid universiteten och aflägga examen inom filosofiska, juridiska och medicinska fakulteterna. Samtidigt fick hon äfven tillträde till skrifvareplatser i banker, försäkringsanstalter, sparbanker samt på handelskontor.

Erkännas måste att bemödandet att åt kvinnan anskaffa nya arbetsområden kröntes med ej anad framgång, särdeles när man besinnar, att det var under den korta tiden af 15 år, de viktigaste af dem öppnades för henne. Under det fjerdedels sekel, som sedermera förflutit, hafva antalet af kvinliga skrifvare och bokhållare mångdubblats och f. n. ser man sådana t. o. m. i ämbetsverken. På kontor och i bodar förekomma de i mängd, och i de senare intaga de företrädesvis kassörsplatserna. Utan tvifvel skulle kvinnoarbetet ej funnit en så vidsträckt användning på alla dessa områden, om det icke visat sig fullt tillfredsställande. Arbetsgifvarne torde äfven af ekonomiska skäl hafva gifvit kvinnan företräde vid besättandet af dylika platser, ej blott emedan hon nöjt sig med ringare ersättning, utan ock, emedan hon visat sig pålitligare. Allt flera af de kvinnor, som behöft att genom eget arbete förvärfva sig en inkomst, hafva sökt denna på de omnämnda skrifvareplatserna. Många af dessa tillhöra goda familjer, äro döttrar eller släktingar till högre ämbetsmän, och långt ifrån att deras sträfvan mötts med ogillande eller axelryckningar, har man välvilligt underlättat den. Visst hör man understundom påstås, att det är underligt, ja, orätt, att en flicka, hvars föräldrar tyckas befinna sig i goda förmögenhetsförhållanden, borttager en plats för den, som lefver under mera tryckta villkor. Här är svårt att uttala något bestämdt omdöme, enär för det första mången högt stående persons ställning *kan* vara ganska ihålig, och för det andra, ingenting är osäkrare än en flickas framtid. Om föräldrar, i medvetandet däraf, uppmana sin dotter eller understödja hennes önskan att skaffa sig ett med inkomst förenadt arbete, bör sådant ej klandras. Bestämdt orätt är dock, då en flicka i lyckligare villkor, genom att arbeta för en mindre penning, nedtrycker arbetslönen för den, som måste lefva af sitt arbete.

Det var mot detta kvinnornas inkräktande af verksamhetsområden, som tillförene varit mannen uteslutande förbehållna, fröken Key kraftigt uppträdde i sina föreläsningar, stämplande hvarje sådant arbete

som »missbrukad kvinnokraft». Hon har frågat: hafva resultaten af det arbete kvinnorna nedlagt på akademiska examina, på en statstjänst, en kontorsplats varit mycket värda? Hon har påstått, att »på kontoren och byråerna förlora kvinnorna ofta sin lifsglädje samt blifva sjuka och nervösa och måste bära de manliga kamraternas missnöje öfver försummadt arbete eller hålla i tills de stupa».[1] Ja, hon har sökt skrämma kvinnorna från de nya arbetsfälten i följande passus: »Och allt efter som fler och fler yrken komma i de billigare arbetande kvinnohänderna, allt färre bli de män, som genom äktenskapet kunna gifva kvinnan möjlighet att nå sin fulla utveckling som kvinna; allt mera nedtrycka kvinnorna arbetslönerna för hvarandra och männen; allt starkare växer därför från männens sida mot kvinnorna en känsla, lik den hvita rasens hat mot den gula».[2] Slutligen har hon anfört utlåtanden från åtskilliga arbetschefer, som hon tillfrågat, bekräftande hennes omdöme om kvinnans underlägsenhet på de manliga arbetsområdena.[3] Mot slikt påstående skulle dock med säkerhet kunna citeras långt flere bevis af arbetsgifvare, hvilka vitsorda ej blott kvinnans plikttrohet och pålitlighet, utan äfven erkänna hennes dugande förmåga i rätt många fall. Följande yttrande af den populäre författaren »Sigurd» torde komma sanningen närmast:

»Ännu på lång tid duger det inte för en kvinna, som beträder ett s. k. manligt verksamhetsfält, att bara vara lika god som en någorlunda duglig karl; skall hon upptaga striden mot alla fördomar och någorlunda helskinnad komma undan, så måste hon vara minst 50 procent *bättre.* Se där den enkla sanningen!»

* * *

Det är ej en lätt sak att inlåta sig i meningsutbyte med fröken Key. Tror man sig ena ögonblicket hafva fått tag i henne, glider hon det andra en ur händerna. Anser man sig i hennes egna ord hafva funnit ett godt argument *emot* henne, svarar hon helt lugnt, att man »ej kan läsa innantill». Medgifvas måste ock, att det obestridligen *är* svårt att rätt läsa fröken Key innantill, ty hennes senaste skrifter innehålla så många motsägelser och paradoxer, att man ej alltid kan komma till klarhet, hvartåt hon verkligen syftar.

Fröken Key har likväl själf gifvit fingervisning på ett annat

---

[1] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 78.
[2] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 85.
[3] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 17.

sätt att läsa henne, då hon i slutet af sin sista publikation, »*Kvinnopsykologi och kvinnlig logik*», yttrar: »Missbrukad kvinnokraft var skrifven i korta satser under förhoppning att flertalet kunde läsa icke blott på raderna utan äfven mellan dem». Nu är det just genom en sådan läsning många af fröken Keys vedersakare kommit till följande slutsatser rörande hennes mening om kvinnans egentliga lifsuppgifter. Dessa skulle vara:

1:o att behaga mannen och uppgå i honom;

2:o att föda och fostra barn.

Många tro sig därjämte på samma sätt kunna läsa, att fröken Key anser sig stå så högt inom intelligensens område, att hon med öfverlägsenhet kan skåda ner på alla dem af sina medsystrar, hvilka hon benämner »kvinnosakskvinnor», »genomsnittskvinnor» och »försvarskvinnor».

Skulle nu ganska många, både män och kvinnor, kommit till denna uppfattning genom *sin* läsning, så frågas, om felet till missförståelsen ligger så mycket hos dem, som ej fastmer hos den, hvilken ej tillräckligt klart och tydligt preciserat sin mening.

De finnas, som tro sig kunna läsa ännu mycket mera, men som deras talan med värme och kraft blifvit förd af fröken Mathilda Roos, hänvisar jag endast till hennes broschyr »*Ett ord till fröken Ellen Key och till den svenska kvinnan*».

Man har känt sig öfverraskad af, att fröken K., som förr alltid på goda skäl ansetts tillhöra framstegspartiet inom kvinnorörelsen, nu adopterat, hvad *man redan länge betraktat som en föråldrad uppfattning nämligen att kvinnan endast genom mannen kan vinna aktning och lycka.* Vidare att en person med fröken K:s rikt utvecklade intelligens och självständiga ställning vill uppdraga en trång begränsning för kvinnans lifsuppgift och verksamhet utom hemmet. Det är ju obestridligt, att par »la force des choses» hundratals kvinnor *måste* försaka äktenskapets och moderskapets lycka.

Fröken K. tyckes likväl dela den af C. J. L. Almqvist uttalade åsikten, att »endast den kvinna, som genom sin själfverksamhet är i stånd att fylla en plats utom äktenskapet och försörja sig är fullt fri i sitt val af make»[1]. Och själf säger hon i samma syftning: »Den arbetsodugliga kvinnan råkar alltid i någon form af förnedrande beroende, af hvilken den mest förnedrande är äktenskapet, fattadt såsom försörjning»[2].

---

[1] »Kvinnlig psykologi och kvinnlig logik» sid. 49.
[2] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 20.

Under sådan förutsättning måste ju äktenskapens antal ytterligare reduceras?

Mot den hänförelse, hvarmed fröken K. uttalar sig om kärleken och äktenskapet, torde icke vara ur vägen att framlägga den nyktra erinringen, att visst långt ifrån alla äktenskap äro fullt lyckliga, och att mången hustru fått pejla djupet af Inferno i sitt husliga lif.

Hvarför då vilja kringgärda kvinnan med föreskrifter, att hon endast inom ett visst tillmätt område får söka det arbete, som är förenligt med hennes »väsensegendomlighet»? Hvarför ej lämna henne frihet att utveckla sig i den riktning, dit hennes anlag och böjelser peka — den må nu t. o. m. syfta på studentexamen? Hvarför bestrida henne rättighet att söka det arbetsfält, där hon får den bästa pekuniära ersättningen — detta må nu också ligga i banker eller kontor?

Den obevekliga nödvändigheten bjuder såväl den meddellösa kvinnan som den medellösa mannen att skaffa sig ett arbete, hvilket gifver de bästa existensvillkoren. Det är ofantligt mycket arbete i denna värld, på hvilket man kan tillämpa det engelska uttrycket »drudgery» — för hvilket ej torde finnas bättre försvenskning än »hvardagssläp» — och *det* är visst icke främmande för moderskallet. Obestridligt är, att endast ett fåtal priviligierade, män som kvinnor, kan *välja* det arbete, som bäst passar för deras anlag och böjelser. Den stora massan måste med eller mot sin vilja förrätta »drudgery-work».

Detta bör dock ej betraktas såsom någon olycka, ty ett omsorgsfullt och samvetsgrannt förrättande af äfven det enklaste och enformigaste arbete kan gifva en inre tillfredsställelse, hvilken estetikern ofta saknar.

Månne det ej ligger en motsägelse däri, att fröken K., på samma gång hon förordar samskolor, dock vill inskränka kvinnans uppfostran till utvecklingen af de egenskaper, som tillhöra hennes köns egendomlighet? Om samuppfostran således kan vara fullt lämplig i skolans *lägre* klasser, bör den väl åtskiljas i de högre, där gossens studiemål vanligen är studentexamen? Och då fröken K. i föredraget öfver »Naturenliga arbetsområden för kvinnan» uttalat som sin mening, att »studentexamens olycksaliga inflytande är uppenbart på det manliga släktet», bifogar hon varningen, »att alla borde motarbeta, att äfven det kvinliga släktet drifves in under samma ok»[1].

---

[1] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 73.

Likväl synes fröken K. ej hafva något emot, att kvinnan väljer läkarinnans eller juristens kall. Men huru skall hon blifva legitimerad läkare eller jurist utan studentexamen? Kan hon tillerkännas rätt att konkurrera med mannen på nämnda banor, där trängseln redan är stor nog?

En annan motsägelse är, att fröken K. å ena sidan starkt betonar, att kvinnans egentliga verksamhetskrets är hemmet och att hon, då hon måste söka sin lifsuppgift utom detsamma, bör göra det inom områden »där hennes moderliga instinkter kunna göra sig gällande», men å den andra säger sig icke betvifla, att »vid nästa sekelslut på alla rättsområden medborgarinna skall betyda detsamma som medborgare»[1]. Denna antydan om kvinnans framtida deltagande i det politiska lifvet, bekräftas därjämte af yttrandet, att kvinnan bör hafva »alldeles samma rätt (som mannen) att taga del i stiftandet af lagarna». Huruvida detta blir till fördel för hennes moderliga och husmoderliga plikter, lämnas åt framtiden att bevisa.

* *
*

Med stor skärpa vänder sig fröken K. mot »kvinnosaks- och försvarskvinnorna», men stundom påminna hennes angrepp på dem om en viss notorisk riddares härnad mot väderkvarnar.

Så t. ex. författarinnans ända till leda upprepade påståenden, att »kvinnosakskvinnorna» drifva satsen, att kvinnan i afseende på intellektuell begåfning är fullt likställd med mannen, och att de uppställt såsom sitt mål: »kvinnans jämnhöjd med mannen inom hans lifssfer»[2], m. m. m. m. af samma innebörd.

Det är visst *möjligt*, att äfven svenska kvinnor uppträdt med dylika öfverspända anspråk, men de hafva med all säkerhet ej tillhört antalet af våra ledande kvinnor och kunna sålunda ej tillerkännas någon auktoritet. Bland de många för sitt köns sanna intressen arbetande, med hvilka jag under en lång lefnad kommit i beröring, vet jag mig ej hafva påträffat en enda sådan individ.

För egen del erkänner jag gärna det manliga släktets öfverlägsenhet i andlig begåfning, då man betraktar det i sin *helhet*. Men däremot kan ej bestridas, att, om man tager hänsyn till *individerna*, har det funnits och finnes ännu rätt många framstående, ädla kvinnor, hvilka gjort en beaktansvärd insats i kulturarbetet[3].

---

[1] »Missbrukad kvinnokraft» sid 4.

[2] »Kvinnopsykologi och kvinnlig logik» sid. 97.

[3] Se fröken Sandströms uppsats i Dagny: »Kvinnoarbete och kvinnolycka.»

Fullkomligt otillbörliga äro äfven de skarpa hugg fröken K. riktar mot »försvarskvinnorna», hvilka hon beskyller för krigsagitation, sägande: »Till stor del genom kvinnans af alla sakkunskaper, af alla politiska ansvarskänslor otyglade känslosvall har broderkrigets afsikt, denna brottsliga dårskap, otänkbar före försvarsagitationen, under åratal vanärat vårt folk. I hela detta århundrade finnes icke något mera upprörande missbruk af den svenska kvinnans krafter» [1]. Beskyllningar af sådan art kunna icke betraktas annorlunda än som foster af en allt för högt uppjagad fantasi.

Måhända torde äfven här kvinnor gjort sig skyldiga till klandervärda förlöpningar, men därför är det väl ej berättigadt att utslunga ett anatema öfver hela försvarsrörelsen.

Vårt gamla, kära Sverige har varit lyckligare än de flesta andra länder, emedan det *aldrig* varit underkufvadt, *aldrig* helt förlorat sin självständighet. Skulle då den nuvarande generationen, ättlingarna af de män, som med Gustaf Vasa kämpade för fäderneslandets befrielse från främmande ok, af de tappra, som med Gustaf Adolf offrade sina lif för trosfriheten, skulle den, ej mäktig af offervillighet, sitta med händerna i skötet och blottställa fäderneslandet för samma öde, som drabbat Polen, Finland och Östersjöprovinserna? Det ser nästan ut som skulle fröken K. vilja antaga, att vi ej hafva andra grannar än dem, som bygga och bo på hinsidan Kölen. Skulle hon aldrig fått ögonen öppna för det faktum, att vi äfven i söder och öster äga grannar, att dessa mäktiga grannar förr eller senare kunna drabba samman, och att Gotland för båda vore en lockande krigsdepôt, samt att vår neutralitet endast skulle respekteras i den mån den vore beväpnad och kunde försvaras? Då torde hennes eget uttryck: »det är på ögonen vi först blifva blinda» [2], här finna sin tillämpning.

Ännu en sak. Det kan ej vara fröken K. obekant, att äfven i Danmark och Norge pågår i närvarande tid en försvarsagitation bland kvinnorna, och med fördelaktigare finansiella resultat än hos oss. Med skäl kan frågas, om en sådan för Norges kvinnor lärer hafva mer än *ett* ögonmärke? Emot denna försvarsagitation i grannlandet har dock fröken K. ej haft ett klandrande ord. Hvarför skulle då den *svenska* kvinnan förhålla sig liknöjd gent emot den fosterländska rörelsen?

---

[1] »Missbrukad kvinnokraft», sid. 53, 54.

[2] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 63.

Ack, det torde nog ännu töfva länge, länge, innan den eviga fredens dag uppgår öfver jorden!

* * *

Högmodet har med rätta blifvit räknadt bland de sju dödssynderna. Men det är ej blott börds- och penningehögfärden, som äro fördömliga; detta gäller ock andra yttringar af samma känsla, intelligenshögfärden ej undantagen. Varnande säger skalden:

»und Hochmuth ist's, wodurch die Engel fielen,
woran der Höllengeist den Menschen fasst».

Intelligenshögmod leder ofta till en annan själsförvillelse — snilledyrkan. Men om snillet heter det, så väl som om mycket annat godt, hvaröfver vi glädjas eller förhäfva oss — hvar och en efter sin sinnesart: »Vi hafva intet, det vi ej undfått hafva». En enda liten blodpropp är tillräcklig att rubba tankemekanismen hos det mest öfverlägsna snille, att ej tala om den uppmjukning af hjärnan, hvilken för många högt begåfvade män blifvit en nemesis, som bestraffat deras afvikelser från sedlighetens väg.

Mot det snedvridna åskådningssätt, som funnit sitt uttryck i följande sats: »ägde ej den manliga öfvermänniskan sin intensiva sinnlighet, sitt dämoniska djup, sin frändskap med Lucifer och Prometheus, då hade han hvarken blifvit stor som religionsstiftare eller tänkare, som skald eller siare»[1], måste inläggas den allvarligaste protest. Sannolikt instämmer också hvarje sansad och tänkande människa af full öfvertygelse i fröken Roos' ord: »att de stora snillen, hvilka sölat sig i laster, blifvit stora *trots detta* och icke *i följd däraf*».

Att säga det snillet ej bör mätas med den »gängse etiska mätstickan» är en farlig sofism, ty rätt och orätt äro ej subjektiva begrepp. Ju mer intensivt snillet är, desto större blir ock det ansvar det ålägger.

Utsträckes ett dylikt vrångt åskådningssätt äfven till de genialiska kvinnorna, blir det än mer betänkligt, huru få dessa än må vara. Många af fröken Keys vänner hafva också icke kunnat undgå att känna sig smärtsamt berörda af den beundran hon uttalar om författarinnan Laura Marholm, denna »Tysklands enda geniala kvinna», från hvilken hon citerar det förunderliga uttrycket: »att det beteck-

---

[1] »Missbrukad kvinnokraft» sid. 27.

nande för den bästa som den sämsta kvinnonaturen är dess vildhet, denna med själfva urnaturen djupt förbundna väsensart» (M. K. sid 58). Bäst för oss, stackars genomsnittskvinnor, att ej förstå det »gränslöst djupa» i denna geniala sats!

Det hade varit önskligt att flera af Laura Marholms märkliga yttranden framdragits i ljuset, hvarigenom man tydligare fått se hvilken andas barn denna författarinna är, så att tänkande mödrar kunnat sätta sig i försvarstillstånd mot hennes lärosatser. Se här en sådan: »I mannen börjar kvinnans lif och i honom slutar det, ty mannen gör kvinnan till kvinna. Han skänker henne sundhet och själfaktning genom att göra henne till mor.»

Och en dylik litteratur, om hvilken en *manlig* recensent säger, att »den doftar af parfymerad sinnlighet», vill man, om ock på indirekt sätt införa i våra hem! Ty det är att befara, det många kvinnor, just i anledning af det beröm, hvarmed fröken K. talar om Laura Marholm, skaffat sig hennes arbeten. Allt som retar nyfikenheten har, tyvärr, en stark lockelse.

En annan författarinna af samma skaplynne tyckes danskan Erna Juel-Hansen vara, om hvars bok »Kjerlighedens Veje» samma recensent säger: »den är rutten, den stinker». Han uppmanar kvinnorörelsens ledande krafter att gripa in och slå ett slag som duger för kvinnans ära mot en usel litteratur och ett förvrängt åskådningssätt, som hota att beröfva våra unga flickor deras skönaste smycke — den jungfruliga renheten. Häri instämmer jag af innersta hjärta, ty det vore sannerligen en af tidens mest beklagansvärda missriktningar, om männen måste uppträda att värna om sedligheten, emedan kvinnorna förhölle sig passiva.

* * *

Från den ringaktning, hvarmed fröken Key talar om sin tids och sitt lands kvinnor, undantager hon ej ens mödrarna, oaktadt den höga tanke hon hyser om deras kall. Om dem säger hon nämligen: »Förr än det blir en sanning, icke blott i festtal och tidskriftsartiklar, utan i lifvet, att moderns uppgift är det väsentligaste området för kvinnans kraftutveckling, förr kommer hon icke att erhålla den utbildning hennes moderskall behöfver». (»Missbrukad Kvinnokraft» sidan 38.)

Här torde Göthes uttryck:

»grau, theurer Freund, ist alle Theorie,
und grün des Lebens goldner Baum»,

finna sin fulla tillämpning. Ofta händer, att den som är starkast i teorien är svagast i praktiken. Det berättas om tvenne begåfvade makar, att de skrefvo och öfversatte goda böcker i uppfostringsfrågan, men det oaktadt blefvo alla deras söner mer eller mindre förolyckade individer.

Däremot finnas otaliga mödrar, som hvarken läst Rousseau eller Pestalozzi, än mindre Pérez, Brücker m. fl., men som, tack vare sin kvinliga instinkt, sin rättskänsla och sin aldrig svikande plikttrohet, uppfostrat sina söner till dugande, redbara män och sina döttrar till förståndiga och arbetssamma kvinnor.

En viktig sanning, som teoretikern vanligen förbiser, är: »qu'on chasse la nature par la porte, elle vous revient par la fenêtre». Men dock är det just detta, som gör uppfostringskonsten så svår, så komplicerad, att den icke kan inrangeras bland andra skoldiscipliner. De mödrar, som med största samvetsgrannhet beflitat sig om att fylla det maktpåliggande kallet, skola sannolikt, när deras verk synes afslutadt, ödmjukt erkänna: »*nu* vore jag kanske mogen att börja!» Och detta ej i anledning af de många arbeten om uppfostran de läst, utan af den erfarenhet de inhemtat.

Om sönernas uppfostran företer många och stora svårigheter, så äro dessa knappt mindre hvad döttrarnas angår. Sonen uppfostras nämligen till ett visst, bestämdt mål, det att genom sitt arbete förvärfva sig existensmedel och en oberoende ställning i samhället. I afseende på honom gäller då för modern att så dana hans karakter, att han väl fyller sin plats, hvarhelst han kommer att finna sin verksamhet.

Hvad åter döttrarna beträffar, måste modern hafva tvenne mål för ögonen, det ena skall göras, det andra icke låtas. Dottern bör onekligen uppfostras för det kall, som sannolikt blir hennes i 8 af 10 fall. Men hon får ej hållas i okunnighet om att det mål, som kanske hägrar skönast för ungmöns drömmar, dock måhända ej af henne skall uppnås. Hennes uppfostran bör derför äfven afse att utveckla henne till ett själfständigt väsen, som kan tänka och handla på egen hand. Hon måste läras, att *om* hon ej får den lifsuppgift, som bäst öfverensstämmer med hennes natur och böjelser, måste hon söka en annan, der hon kan få användande för sina krafter och tillfredsställa sitt kraf på en gagnande verksamhet. Om hon saknar egen förmögenhet, måste hon söka ett arbete, som kan tjäna henne till förvärfskälla. Otvifvelaktigt är, att föresättandet af ett sådant dubbelmål kan förorsaka svårigheter och framkalla kollision mellan plikter,

därigenom att den unga flickan går förlorad för hemmet, under sökandet efter ett yttre självständigt arbete.

Men, huru utjämna alla svårigheter, huru undanrödja alla konflikter? Här kunna inga allmänna föreskrifter göra sig gällande, utan hvar och en måste vinlägga sig om den för sina förhållanden bäst passande lösningen.

* * *

Man och kvinna skapades, ej blott till släktets förökelse och uppfostran, utan ock att vara hvarandra till inbördes hjälp och stöd. Då man i ett lyckligt äktenskap kan iakttaga det välsignelserika inflytande man och hustru utöfva på hvarandra och se huru tvennes intressen här sammansmälta till *ett*, synes det oemotsägligt, att äktenskapet är en gudomlig institution. Men ej blott såsom maka, utan ock såsom moder, syster, vän och arbetskamrat förmår kvinnan inverka godt på mannen. Under samlifvet och samarbetet är det som mannens och kvinnans ömsesidiga väsensegendomligheter skola suppleera, modifiera och utveckla hvarandra.

Bort därför med det fåvitska talet, att, i anledning af arbetskonkurrensen mellan man och kvinna, kan uppstå ett könshat, liknande »den hvita rasens hat mot den gula!» Bort också med det småaktiga indelandet af olika arbetsområden för man och kvinna, med ett ve mot den senare, om hon öfverträder det uppställda råmärket! Bort med det ohållbara påståendet, att »äktenskapet blir allt mera oåtkomligt för otaliga män och kvinnor, ju flera kvinnor, som af brödnöden drifvas ut i kampen för tillvaron, såsom hvarandras och männens konkurrenter» (»Missbrukad kvinnokraft» sid 36).

De områden, hvarpå kvinnan inkräktat, som det säges till förfång för mannen, äro väl egentligen skrifvareplatser med för de flesta fall så klen aflöning, att en man visst ej på en sådan skulle kunna gifta sig och bilda familj. För kvinnan, som vanligen får sitt arbete dåligt betaldt, hafva dylika skrifvareplatser dock ett stort värde, åtminstone kan hon på dem under en kortare arbetstid förtjäna mera än då hon endast är hänvisad till nålen för sitt uppehälle. Det oupphörliga nålarbetet är dessutom i sanning för många en hälsoförstörande trältjänst, utom det, att det på långt när ej är tillräckligt för alla, som själfva behöfva arbeta för sitt uppehälle.

Men, under det man på flere håll uppträder mot kvinnans oberättigade inkräktande på det manliga arbetsområdet, märkes ej nå-

gon gensaga mot männens inträngande på det kvinliga. Och likväl utöfvar detta ett vida mer ödesdigert inflytande på den kvinliga arbetsmarknaden. Nålen har ju i alla tider varit det verktyg, som man obestridt ansett tillkomma kvinnan. Men vi hafva ej blott mansskräddare och skomakare, som i detta hänseende konkurrera med kvinnan, utan äfven damskräddare och linnesömnadsentreprenörer. Väl ingår i denna industri, särdeles i de tvenne sistnämnda, kvinnoarbetet såsom väsentlig faktor, men till hvilket pris? Sömmerskans arbetslön måste nedtryckas till ett minimum för att bereda mellanhanden vinst. Under det de stora sömnadsentreprenörerna samla rikedomar, förtäres den stackars sömmerskans hälsa och krafter, så att mången dukar under för det slafarbete, som af Thomas Hood så gripande skildras i hans *Song of the shirt.* [1] Den, som ej blickat in i dessa förhållanden, skall ej kunna föreställa sig hur ringa den arbetslön är som t. ex. de kvinnor erhålla, hvilka arbeta för bodar och fabrikanter. [2]

Här återstår för samhället en orättvisa att godtgöra. Här behöfver männens rättskänsla väckas till full insikt om hela grymheten af ett dylikt förfarande. Men detta torde ej gå lätt, så länge det är egennyttan, som fäller det afgörande utslaget. Det har, tyvärr, blifvit antaget som princip att underskatta kvinnoarbetets värde, så att härifrån ej ens göres undantag, då staten är arbetsgifvaren. Att kvinnan äger jämförelsevis få behof mot mannen, är den skenfagra föreställning hvarmed man söker lugna sitt samvete. Därför drifvas också allt flera kvinliga offer att draga de penninghungrandes Grottekvarn.

Är det därför underligt, om den arbetssökande kvinnan ser sig om efter områden, där hon kan få bättre lön för ett mindre utpinande arbete. Och om hon förrättar detta sitt arbete på ett pliktroget och tillfredsställande sätt, hvarför då vilja förmena henne det under föregifvande, att det ej ligger inom det för hennes kön naturenliga arbetsområdet? Ihågkommas bör äfven, att den arbetande ogifta kvinnan ej sällan äfven har andra att sörja för. Än är det åldriga föräldrar, än yngre syskon att uppfostra, än åter brö-

---

[1] Införd i 9:de årg. af Tidskrift för Hemmet, sid. 67 och följande.

[2] Se här några siffror som tala: för fina mansskjortor betalas 25 öre pr st. och för enkla 10 öre pr st. eller 1: 50 à 2 kr. pr dussin, då sömmerskan äfven får tillsläppa tråd; för maskinstickade långa fruntimmersstrumpor 1: 75 pr dussin, för hopmaskandet af höga damasker 50 öre pr dussin, för bluslif 30 öre st., för hvita halsduksrosetter 1:75 pr dussin o. s. v.

der, hvilka liksom den förlorade sonen, förspillt sin arfved. Och för tillgodoseende af dylika kraf måste hennes knappa arbetsförtjänst räcka till! Låt därför rättvisan hafva sin gång, och låt sakerna naturligt utveckla sig utan några fingervisningar, utan några inkast.

Det synes föga önskvärdt att kvinnan tränges med mannen på ämbetsmannabanan, eller knuffas med honom i det politiska lifvet, men då kampen för tillvaron är lika bjudande för kvinnan som för mannen, är det endast en rättmättig fordran att de anlag, som naturen hos henne nedlagt, måtte få en så fullständig utveckling som möjligt, och att hon måtte erhålla frihet att tillgodogöra sig sina krafter och kunskaper i den riktning, som mest öfverensstämmer med hennes böjelse, förmåga och intressen.

Det ideella förhållandet härvidlag vore otvifvelaktigt, att man och kvinna, utan småaktig afundsjuka och utan själfförhäfvelse, arbetade tillsammans »en bon camarade» i sådana yrken, hvari såväl manligt som kvinligt arbete ingår — och de äro ju ganska många — samt i de befattningar, där kvinnan visat sig lika arbetsduglig som mannen — och de äro ej heller så få. Därtill fogas hoppet, att rättvisan slutligen skall segra öfver egennyttan, och kvinnoarbetet erhålla en med förtjänst och billighet öfverensstämmande lön.

* * *

Fröken Key synes i sin publikation, »*Kvinnopsykologi och kvinnlig logik*», ej blott hafva modifierat och sökt tydliggöra åtskilliga af sina åsikter, utan har till och med motsagt mycket, af hvad hon i föredragen yttrat.

I »Missbrukad kvinnokraft» så väl som »Från Goethes värld» (Ord och Bild, 4:de häft. 1895) och i åtskilliga tidigare skrifter tyckes hon luta åt den österländska uppfattningen af förhållandet mellan man och kvinna. Grumlig förefaller äfven innebörden af följande passus: »Samlifvet mellan nutidens mera andligt utvecklade kvinnor och mera känsligt förfinade män, måste nämligen finna nya former» (»Missbrukad kvinnokraft» sid. 30). I sitt sista arbete uttalar hon däremot sin anslutning till det vesterländska idealet: »en man för en kvinna, en kvinna för en man» (»Kvinnopsykologi», sid. 94).

Där medgifver fröken Key ock åt kvinnan ett vida större utrymme för verksamhet, hvilket framgår af flere yttranden, däribland, »att kvinnan med fullaste frihet — utan att stöta mot en enda i förväg uppdragen gräns — på hvarje bana bör få pröfva sina möj-

ligheter, hvilka för mången torde gå i en annan riktning än moderlighetens» (Kvinnopsykologi sid. 161).

Hätskheten mot de olyckliga »kvinnosakskvinnorna» kvarstår dock oförminskad och ger sig bland annat luft i yttrandet: »Det är detta tryck 'för kvinnosakens skull', detta bedömande med hänsyn 'till kvinnosaksfrågan', som jag svurit Hannibals ed om ett outsläckligt hat» (K. P. sid. 147).

I »*Kvinnopsykologi och kvinnlig logik*» har fröken K. utlagt och kommenterat de 9 teser, hon uppställde vid sin sista föreläsning och som väckt ett så stort uppseende. Dessa synas innefatta de anklagelser, med hvilka hon ansett sig kunna tillintetgöra »kvinnosakskvinnornas» sträfvanden och yrkanden. De förefalla dock ej blott dunkla utan sakna vanlig logik, och kunna därför ej väga särdeles tungt i vågskålen för den åsyftade bevisföringen.

Fröken Sandström har i den senare delen af sin uppsats »*Kvinnoarbete och kvinnolycka*» anfört dessa teser och delvis bemött dem, hvarför här endast må anföras tvenne N:r 1 lyder, enligt fröken Keys egen redaktion i K. P. sid. 77: »Har intresset i kvinnosakssträfvandet samlat sig omkring den ogifta kvinnan, medan man förbisett den djupast betydelsefulla nydaningen, den af den gifta kvinnans ställning».

Härpå måste svaras:

1) De stora förbättringar, som åstadkommits i skolbildningen, äro tillgängliga för den kvinliga ungdomen i allmänhet.

2) Det högre anseende kvinnan såsom personlighet åtnjuter har äfven varit till fromma för den gifta kvinnan, som nu äger en mera själfständig ställning än fordom. Därom bär också frök. Key själf vittne. Det heter i K. P. sid. 87: »Det gamla hustruidealet — att lyda, tiga, tåla och blunda — var djupt fientligt mot det fulla förverkligandet af äktenskapet», och sid. 92 i samma arbete säger hon: »Mannens behof af sympatiskt samlif med sin hustru och hans aktning för hennes personlighet, hennes själsverksamhet, hennes behof af utveckling de äro i den grad stadda i tillväxt, att jag endast inom min krets skulle kunna anföra nästan alla de, under de sista tio åren bildade hemmen, som bevis för mannens nya syn på äktenskapet».

3) Den vidgade verksamhet, som kommit kvinnan till del, har äfven åt enkan beredt möjlighet att uppehålla sig och de sina, då hon genom familjeförsörjarens död råkat i ekonomiskt trångmål. Det är visst icke lyckligt för modern att lämna hemmet för ett yttre arbete men »nöden har ingen lag». I de fall då barnens skolgång redan

börjat, försummar hon likväl ej de heligaste intressena, utan kan obetingadt hänge sig åt tillfredsställelsen att genom eget arbete skaffa medel att försörja och uppfostra sina barn.

I n:o 8 accentuerar fröken Key än skarpare den beklagansvärda ställning, hvari de gifta kvinnorna kommit genom kvinnosakskvinnornas förskyllan. Hon uttalar sig härom på följande sätt: »de allmänt kvinliga verksamhetsområdena, hem och familj, hafva blifvit ringaktade som ett lägre arbetsfält än de yttre arbetsområdena, och de gifta kvinnorna hafva därför alltmer kännt sig som ett slags andliga fattighjon.»

Med häpnad må man fråga: »är det väl möjligt. att en sådan omkastning i den gifta och ogifta kvinnans ställning försiggått, utan att denna väsentliga förändring blifvit mer i ögonen fallande?» Söker man komma till rätta med ett så abnormt förhållande, synes dock allt mer klart att dessa »andliga fattighjon» måste höra till de sällsynta undantagen och då frågas, hvarför en kvinna, som så underskattar huslig verksamhet, nedlåter sig ett inträda i det heliga äkta ståndet?

Vidare må spörjas: »*hvilka* äro de svenska 'kvinnosakskvinnor', som fröken K. så bittert klandrar? Är det rörelsens banbryterskor, som, med ingen annan önskan än »att höja den svenska kvinnans ställning i moraliskt, intellektuelt och socialt hänseende[1]),» först satte kvinnofrågan under debatt i vårt land och sedan tum för tum förde den framåt?» Då må man svara den yngre generation, som nu uppskär där de sått, men glömmer och förkättrar deras arbete:

»Hvar stoden I, om de ej funnits till?»

Eller är det Fredrika-Bremer-Förbundet, som i sig torde innesluta eliten af våra kvinnosakskvinnor, och som nu upptagit arbetet för befrämjandet af kvinnans intressen i många skilda riktningar? Med hvad rätt kan man kalla dessa varmhjärtade, samvetsgranna, för sitt köns bästa nitälskande kvinnor, »ensidiga, ytliga, dogmatiska?» Hvilka bevis kunna framläggas för påståendet, att kvinnofrågan tillhör de »till suveränitet upphöjda idéer, hvilkas allenavälde hafva hypnotisk makt att sänka människoförståndet i djup slummer» (K. P. sid. 3).

Om fröken K. däremot visat kvinnosakens befrämjare de missförhållanden, som *kunna* uppstå genom frågans förryckande, med anförande af exempel från Amerika — hvartill äfven kunde läggas sådana från andra länder — hade hennes uppträdande varit fullt be-

---

[1]) Se det första programmet för Tidskrift för Hemmet.

rättigadt. Hade hon därtill fogat en varning mot ett ovist och för långt drifvet nit, skulle hennes tal sannolikt blifvit upptaget med gillande och sympati.

* * *

Sedan jag uttalat en gensaga mot hvad som förefallit mig oberättigadt och vilseledande i fröken K:s anförande mot kvinnorörelsen i vårt land och dess nuvarande målsmän, må äfven några ord af erkännande ägnas åt de många ädla tankar och behjärtansvärda sanningar, som förekomma i hennes senare skrifter, särdelen i »*Kvinnopsykologi och kvinnlig logik*». Där finnes så mycket rent guld, att man, så väl af intresse för saken som af personlig sympati för författarinnan, uppriktigt skulle önska, att hon själf ville afsöndra slagget och gifva oss den ädla metallen i koncentrerad form. Mycket af hvad hon säger om sann kvinlighet, om moderlighetens höga uppgift[1], om kärlek till hem och hemarbeten, om den insats kvinnan just genom sin väsensegendomlighet kan göra i mänsklighetens andliga utveckling, är väl värdt att begrunda och skulle säkert mottagas med stor tacksamhet af många, särdeles om det, befriadt från all lärd fraseologi, framställdes så, att det äfven kunde blifva njutbart för den stora mängden.

Fullkomligt öfverensstämmer jag med fröken K., att det ej är som mannens medtäflare, utan såsom samarbetande med honom som kvinnan bäst kan fylla sin bestämmelse i samhället. Genom att i god riktning utveckla sina naturanlag, skall hon utan tvifvel uträtta långt mer än genom försök att likna och efterhärma mannen, hvilket endast skulle göra henne till en misslyckad karrikatyr af honom. Slika bemödanden kunna ej förläna henne den manliga kraften, skärpan i tanken och säkerheten i omdömet, men de beröfva henne själfva kvinlighetens blomma, finkänsligheten och ljufheten, hvilka göra henne till den förmedlande och försonande principen i lifvets mångahanda konflikter, så väl utom som inom hemmet. Den manliga kvinnan så väl som den kvinliga mannen har i alla tider varit ett tacksamt föremål för åtlöje.

Såsom följd af det här sagda, framgår tydligt, att jag delar fröken K:s förskräckelse för hvad hon kallar »maninnan», och jag önskar af innersta hjärta, att en sådan vanbörding af släktet *homo* — om den förekommer — snart måtte försvinna ur världen. Mot-

[1] »Kvinnopsykologi och kvinnlig logik», sid. 99—102.

bjudande är också, att kvinnor antaga »osköna ungkarlsvanor», hvilka, om de än i början *synas* oskyldiga, ovillkorligen i längden inverka skadligt på den kvinliga blygsamhets- och kyskhetskänslan.

I hvad fröken K. säger om svårigheten för en kvinna att tjäna två herrar, utan att försumma den ena, instämmer jag af full öfvertygelse, så mycket mer som jag häri kan stödja mig på egen erfarenhet. Då jag åtog mig makans och moderns plikter, var det genast klart för mig, att jag för dem till stor del måste offra min litterära begåfning. Men utan tvekan gjorde jag mitt val, hvilket jag aldrig ångrat. Om jag det oaktadt ej kunnat motstå begäret att ägna några lösryckta stunder åt det arbete, som ovillkorligen stått mest i harmoni med mitt skaplynne, och om jag äfven stundom tagit del i de stora allmänna frågor, som väckt mitt intresse, tror jag mig dock kunna säga, att jag för detta arbete ej offrat mina närmaste plikter, men väl många tycken och ledighetsstunder, ja, äfven mycket af nattens hvila. Med allt detta, vet jag dock nogsamt, att min produktion i detta hänseende knappast skall tillmätas ett sekundärt värde.

I afseende på de uppgifter fröken Key förelägger kvinnan, beträffande hennes andel i samhällsarbetet, ställer jag mig ock på hennes sida. Genom att söka förbättra den kroppsarbetande klassens ställning, att förmedla arbetsgifvarens och arbetarens stundom stridiga intressen, har kvinnan en ädel uppgift att fylla, där just det moderliga i hennes natur bör kunna göra sig gällande. Sådant kan ske på mångfaldiga sätt och af nästan alla kvinnor, på hvilken del af samhällsstegen de än må befinna sig. Ty alla komma vi mer eller mindre i beröring med arbetsklassen, vare sig såsom matmödrar eller tillfälliga arbetsgifvare, såsom hustrur, döttrar eller systrar till industriidkare, gods- och bruksägare, eller då vi i människokärlekens värf söka lindra nöd och bringa tröst åt lidande. Till denna mission böra vi manas, ej blott af hjärtatsr öst utan ock med öppen blick för nödvändigheten, att äfven vi hjälpa till att slå en bro öfver det svalg, som onda makter söka befästa mellan öfver- och underklass.

Mödrar kunna dessutom göra det på ett indirekt sätt genom att tidigt tillhålla sina barn att visa aktning och hänsyn för tjänare och arbetare, samt genom att hos dem inskärpa det gudomliga budet: »Hvad I viljen att människorna skola göra eder, det gören I ock dem!» Vi hafva däri det bästa rättesnöre för våra handlingar.

* * *

Frigörandet af kvinnans bundna krafter var det ideal, som föresväfvade min ungdoms drömmar och sedermera blef föremål för min mognare ålders arbete. Jag lade i detta arbete en ej oväsentlig del af mina bästa krafter och kunde nog mången gång haft rätt att säga: »Jag hinner ej lefva!» om jag därmed menat njuta af lifvet. Hoppet att kunna lämna ett, om än så ringa, bidrag till ett viktigt kulturarbete, förmådde mig dock att ej taga handen från plogen, så länge min medverkan var behöflig att föra den framåt. Men jag drog mig tillbaka, då nya kämpar småningom blifvit rustade att inträda på vädjobanan, där arbetet sedermera ensamt leddes af min kära vän och ädla medarbeterska, S. L-d. Adlersparre, hvars handlingskraftiga nit och ovanliga förmåga af initiativ ständigt lyckades utfinna nya verksamhetsfält för den kvinliga arbetsdugligheten. Gång efter annan har jag likväl, lockad af mitt alltid vakna intresse för saken, dragit mitt strå till stacken. Och äfven nu har jag af samma känsla förmåtts att göra ett inlägg i den pågående striden, då det synts, som kunde man befara en reaktion, syftande att beröfva kvinnan åtskilliga af de vunna fördelarne.

Lifvet pulserar högt i våra dagar, och det är ej blott kommunikationsmedlen, som gå med expresshastighet; uppfinningarne och upptäckterna jaga hvarandra så, att man knappt hinner förvåna sig öfver den ena förr än den utträngas af en annan, af kanske än större betydenhet. Detta gäller ock om reformerna, hvilka så snabbt efterföljt hvarandra, att man först genom att jämföra ändpunkterna kommer till rätt uppfattning af utvecklingens hela innebörd. Man behöfver ej gå fullt 50 år tillbaka i tiden och uppdraga en parallel mellan kvinnans ställning då och nu för att finna, att äfven i detta afseende förvånande framsteg ägt rum.

Ovedersägligt är dock att i stor framgång ligger en fara, ity att däraf lätt framkallas öfvergrepp och öfverskattande af egen förmåga. Det finns väl knappt ett begrepp, som kommit människohjärtan att klappa i hastigare takt än det, som betecknas med ordet *frihet*, och likväl, hur har ej detta blifvit missbrukadt! Gränsen mellan frihet och själfsvåld är lätt öfverskriden, utan att man ens genast märker det.

Det är för att varna Eder, mina kära unga medsystrar, som jag, innan jag nedlägger pennan för alltid, önskat gifva Eder några moderliga råd. Jag står i det närmaste ensam kvar af de kvinnor, hvilka först upptogo striden för vårt köns frigörelse. Vi, som sådde i kärlek, kunna med tacksamhet erkänna, att vi skördat i välsignelse.

Denna skörd har nu blifvit Eder arfvedel, och jag beder Eder i mitt eget och i min bortgångna, oförgätliga väns namn, att I väl förvalten den.

Kommen ihåg, »att det är den sanna emancipationen, som skall skydda för den falska!» Sträfven mot idealet! Sätten *Excelsior* på Eder fana och arbeten Eder uppåt mot de aflägsna höjderna till allt högre klarhet! Men framför allt förgäten ej maningsordet:

»Bevaren Edra hjärtan, ty däraf går lifvet!

Rosalie Olivecrona.

Svenska kvinnan inom de Bildande konsterna.[1]

II.

Från de artister, som ägnat sig åt porträtt- och genremåleriet, vända vi oss nu till de konstnärer, som gå ut i den fria naturen för att där hemta ämnen för sina taflor. Då nästan hvarje målare ser naturen på sitt sätt, är det tydligt att det personliga skaplynnet spelar en stor roll vid uppfattningen däraf. Den ene är i främsta rummet observatör och redogör noggrannt och fotografiskt för de olika naturföreteelserna, den andra däremot söker mindre tolka landskapet i och för sig än den stämning detsamma förlänar; taflan blir i det senare fallet ett medium, hvarigenom artisten söker att suggestivt inverka på åskådaren. Bland våra landskapsmålarinnor äro begge dessa riktningar representerade. Men de stå ej skarpt begränsade mot hvarandra utan öfvergå den ena uti den andra, så att det ofta är omöjligt att säga till hvilken kategori man rättast kan hänföra den eller den artisten.

Till den förstnämnda riktningen får väl *Josefina Holmlund* anses höra. Hon är en ännu mycket populär framställarinna af svenska och norska kustlägen och fjellmotiv.

Till den senare däremot räkna vi vår för närvarande mest uppmärksammade landskapsmålarinna *Charlotte Wahlström.* Uti sin

[1] Afdelningen I af denna artikel återfinnes i Dagny: häft. 8, 1895.

flärdfrihet och nationella så att säga självtillräcklighet är denna framstående artist nära besläktad med några af de bästa representanterna för det danska landskapsmåleriet. Få torde som hon hafva lyckats få fram så fullödiga uttryck för vår svenska, ofta karga, men dock så stämningsfulla natur. Det är en känslig och drömmande personlighet, som träder åskådaren till mötes från hennes dukar. Ensamheten målar hon — ensamhetens poesi, fulltonigt och harmoniskt.

Till samma andas barn hör *Julia Strömberg*, hvilkens första arbeten påminte om nyssnämnda målarinnas. Denna artist har på senare åren producerat föga, som allmänheten satts i tillfälle att bedöma.

Julia Beck och *Märtha Tynell* höra i fråga om smak och uppfattning till det unga Frankrike. Den förra har tagit intryck af Barbizonskolan. Hon tolkar vackra sommarstämningar, där landskapet, insvept i gråaktigt flor, blott låter betraktaren ana en och annan fin detalj mot en ljus mättad himmel. Den senares paris-ervyer, hållna i ett par enkla toner, visa ett känsligt luftstudium.

Bland öfriga landskapsmålarinnor vilja vi fästa oss vid de begåfvade akvarellisterna *Regina Kylberg* och *Anna Gardell-Eriksson*. I likhet med Charlotte Wahlström hafva dessa artister exponerat åtskilliga synnerligen tilltalande bilder af svenska naturen, hvilka de återgifvit med konstnärlig uppfattning och teknisk färdighet.

Särskildt för Stockholmarne är äfven *Anna Palm* af intresse, då hon, ifrån att i början hafva excellerat i små friskt utförda mariner och skärgårdsmotiv, numera öfvergått till att nästan uteslutande porträttera vår hufvudstad, hvars oändliga rikedom på vackra vyer hon ej tröttnar att framställa i ständigt nya variationer.

Det är oss omöjligt att lämna landskapsmåleriet utan att omnämna en i sitt hemland föga känd, men däremot i utlandet så mycket mer uppburen konstnärinna, *Clara Montalba*. Denna vår landsmannaninna är bosatt i England, där hennes landskap och arkitekturtaflor med sina säkert isatta detaljer och harmoniska färger vunnit stor anklang. Hon har därjämte rönt den för en svenska enastående hedern att få måla sitt porträtt till Uffizi-galleriet i Florenz.

En ställning för sig bland våra målarinnor, först och främst genom valet af ämnen, intager *Ida von Schulzenheim*, hon är nämligen vår enda djurmålarinna. Att hon i det afseendet står ensam är ej så mycket att undra på, ty denna gren af konsten torde redan

i och för sig ligga ganska aflägsen för det kvinliga temperamentet och härtill kommer de vid studiernas inhemtande i densamma särskildt förefintliga svårigheterna. Den ryktbara Rosa Bonheur har emellertid visat att kvinnan äfven på detta område kan med framgång täfla med mannen, och de medaljer och hedersomnämnanden vår svenska djurmålarinna från utlandet hemfört, hafva lagt i dagen att icke heller hon står sina manliga medtäflare efter. Det är isynnerhet hund- och kosläktena, som utgjort föremålen för hennes studier. Därvid har hon icke underlåtit att framhålla det humoristiska draget, som så ofta förekommer i djurens karakter och uppträdande, utan att hon därför skattat åt den öfverdrift, hvartill djurmålare i sådant afseende icke så sällan låta sig lockas. Hennes styrka ligger dock i färgen, ty hon förstår att nästan utan alla skuggor ofta i det klaraste ljus ge formerna en sådan modellering, att de synas genomströmmade af pulserande lif. På senare år hafva vi emellertid icke sett så mycket af denna förr så flitiga artist, men hoppas vi, att det ej måtte dröja länge, innan hon ånyo tager i tu med sitt arbete. När man har en så lofvande framtid är man skyldig sig själf och konsten att icke kasta bort den.

* * *

Då vi nu öfvergå till *stillebens- och blomstermåleriet*, kunde man vänta, att vi skulle hafva att uppräkna en mängd målarinnor, som på detta område utmärkt sig. Ingen art af konstutöfning torde nämligen fordra så ringa studier som denna. Personer med sinne för kolorit kunna efter helt ringa öfning i teckning ganska lätt utbilda sig i denna branch, ofta nog helt och hållet som autodidakter. Under sådana förhållanden borde det vara helt naturligt, att kvinnan, med den lätthet hon har att i hemmet sysselsätta sig med denna sorts målning, valde just detta fack för sin konstutöfning, och hon borde härinom blott genom flit kunna hinna ganska långt. Eget nog äro de svenska stillebens- och blomstermålarinnorna mycket fåtaliga.

Om vi nämna *Lisen Lemchem*, *Anna Billing* och *Anna Munthe-Norstedt*, så torde vi därmed hafva uppräknat alla dem, som åtminstone i mera nämnvärd mån omfattat denna så tacksamma konstart. Vi vilja fästa särskild uppmärksamhet vid den sistnämndas taflor. De äro till omfånget de anspråkslösaste man gärna kan se och framställa ofta blott några få blommor i den enklaste anordning. Men

utförandet är i stället så utsökt och på samma gång af en sådan bredd, att denna konstnärinnas arbeten väl torde kunna jämförss med hvad de gamle Holländarna å detta område frambragt.

Inom det svenska måleriet har på senare år funnits en ledig plats att fylla. Man har efter F. W. Scholanders bortgång ej sett någon arkitekturmålare inom akvarellfacket af samma förtjänster som han. Så öfverraskas Stockholms konstvärld en vacker dag af, att *Ellen Jolin*, som förut blott presenterat några små landskaps- och figurlaveringar af föga karakter, helt plötsligt uppträder som mästarinna inom ifrågavarande branch och visar sig behärska denna, en ytterlig säkerhet i teckning fordrande konstart med en slående lätthet och färdighet, som tydligen gifva vid handen, att hon här funnit ett för hennes begåfning särskildt lämpligt område. Hon lyckades äfven vinna på sina tvenne snart på hvarandra följande specialutställningar en för våra konstförhållande sällsynt succès och det största erkännande af en denna gång enstämmig publik och kritik.

Inom konsten har under senare tider inträdt en viss för närmast förutgående årtionden främmande demokratisk riktning, visande sig däruti, att artisterna icke inskränka sig att allenast frambringa konstverk, som ensamt för sig skola verka såsom sådana, utan ställa sin talang uti industriens tjänst, därigenom beträdande ett område, där konsten torde kunna erhålla ett betydelsefullt och för konstnärerna synnerligen beaktansvärdt verksamhetsfält. Intet torde nämligen vara mera ägnadt att höja allmänhetens smak och därigenom dess intresse för konsten än att öfverallt vara omgifven af föremål, som vänja ögonen vid skönheten uti rena former och harmoniska färger. Då nu härtill kommer, att artisterna äro många, och köplystna konstälskare få, är det icke att undra på, att de förra begagna hvarje tillfälle att göra sin talang fruktbringande, och de följa i det afseendet höga föredömen.

Bland de målarinnor, som hos oss ägnat sig åt denna konstriktning, tillåter oss det knappa utrymmet blott att uppräkna *Hanna Winge*, *Sofia Gisberg* och *Anna Scholander-Boberg*. Den sistnämnda har genom de taflor, hon utfört i hôtel Rydbergs matsal och vestibulen till Saltsjöbadens hotell gjort sig inom hufvudstaden mycket populär. Och hon förtjänar denna popularitet. Särskildt målningarne å sistberörda ställe utmärka sig för lika mycken originalitet och finhet i uppfattningen, som för enkelhet och klarhet i kompositionen.

* * *

Miniatyrmåleriet, som i förra århundradet var så rikt företrädd bland andra i Lafrensens och Halls personer, har numera kommit så godt som ur bruket. Ett par konstnärinnor kunna vi dock nämna, som på ett förtjänstfullt sätt idkat denna så graciösa konstart.

Den numera aflidna *Elise Arnberg* utmärkte sig för en behaglig färg och stor porträttlikhet. Vi vilja i det afseendet blott erinra om hennes framställning af Carl den XV.

Långt senare har *Fanny Hjelm* debuterat med sina fint och känsligt utförda elfenbensmålningar. Hennes lätta touche och mjellrande dagrar äro liksom enkom till för att framhålla en atlaslen hy. Därjämte utsträcker hon sin uppmärksamhet till alla toilettens detaljer med en omsorg, som bör tillfredsställa hennes mest nogräknade kvinliga modeller. Det säger sig själf att hennes konstnärliga uttryckssätt mera lämpar sig för dam- än herrporträtt.

Till sist låtom oss med några ord framhålla den lilla, men för vårt kvinnokön hedrande kontingent, som vi lämna till den artistskara, hvilken i de illustrerade verk, hvarmed vi uti våra dagar så mycket öfverhopas, gifva prof på sin talang.

I denna kontingent äro *Jenny Nyström-Stoopendahl* och *Ottilia Adelborg* isynnerhet värda att beaktas. Den förra är så produktiv att man ej vet hvad man mest skall beundra hos henne, den utomordentliga lätthet och snabbhet, med hvilken hon arbetar, eller det nästan lika förvånande förhållande, att hennes produktioner icke desto mindre äro värdefulla och artistiska.

Äfven Ottilia Adelborgs namn torde numera vara allmänt kändt. Uti hennes samtliga arbeten ger ett fint natursinne och en utsökt smak sig tillkänna på ett allt igenom konstnärligt sätt.

* * *

Det har ofta blifvit påstådt, att *bildhuggarekonsten* är den förnämsta af de sköna konsterna. Detta påståendes riktighet torde dock vara tvifvel underkastadt, men utan att löpa fara att blifva motsagd synes man dock kunna säga, att det är denna gren inom de sköna konsterna, som ställer de största fordringarne på sina utöfvare så i fråga om ideel stil som materielt behandlingssätt. Skulpturarbetet måste som verkningsmedel undvara claire obscurens så starka dragningskraft, rörelsens prononserade karakteristik, färgens sinnesretande tjusningsmedel och blott tilltala genom bildstodens harmoniska formbehandling, hvilken därför att den är i saknad af måleriets nyss upprepade fördelar, bör för att öfverföra en stämning

vara präglad af så mycket mera själsadel och inre koncentreradt lif. Till dessa stränga kraf kommer för bildhuggaren rent materiella svårigheter. Han måste vara i besittning af tekniska kunskaper för att iakttaga jämnvikt vid konstruktionen, och därtill arbetar han i ett tungt material, för hvars behandling fordras stora fysiska krafter.

Att kvinnan till följd af sin svagare konstitution föga lämpar sig till utöfvare af denna konstart är ju därför naturligt. Först i våra dagar hafva några svenska skulptriser, trots alla dessa svårigheter, oförskräckt sökt sig en konstnärsbana på detta område.

Mest framstående bland dessa bildhuggarinnor är onekligen *Agnes Kjellberg-Frumerie*. De arbeten, hon såsom Akademiens stipendiat från Paris hemsändt, inge de största förhoppningar genom den djärfhet och kraft i anslaget, som utmärka dem, äfven om man i dessa verk skulle önska mera formkänsla och linieskönhet. Behandlingen af kläder och accessoirer är mästerlig och närmar sig i brio den nyitalienska riktningen, utan att likväl äga dennas raffinerade behag. Utförandets pikanteri gör sig ofta gällande på bekostnad af det hufvudsakliga i ett kostverk — dess inre lif. Hennes sist här utställda stora grupp, »Amor och Hymen», föreställande en gammal man, som söker att fasthålla en liten bevingad pys, hvilken stretar att komma loss, är modellerad med energisk kläm, men ej med den känsla och omsorg, som man har rätt att vänta af en så begåfvad kostnärinna.

Ida Eriksson-Moulard och *Caroline Benedicks-Bruce* äro sedan flera år tillbaka bosatta i utlandet och hafva ej samma skäl som Agnes Frumerie att i hemlandet exponera sina alster.

Ida Moulards sista af oss sedda staty: »Den triumferande Salome», gaf ett friskt och omedelbart intryck. Den unga kvinnan framställes i en ögonblicklig rörelse, resande sig på ena fotspetsen och svängande ett kort svärd i den utsträckta högra handen. Ställningen är väl afvägd och formbehandlingen mjuk, egenskaper som prägla konstnärinnan flesta alster.

Caroline Bruces arbeten tillhöra den slags genreskulptur, som man så ofta ser i Frankrike, där lifligheten och realismen i behandlingen får ersätta hvad som brister i helhet och stil. Hennes bildstod »Gäspande man» väckte på 1894 års Pariser Salong ett visst uppseende genom det skrattretande och osökta i kompositionen.

Ida Matton, som eröfrat en medalj på världsexpositionen i Chicago, visar goda ansatser. Hon lyckas bäst i de nu i utlandet

så moderna relieferna, där hennes touche är mjuk och behaglig och hennes framställningssätt elegant ehuru något för vekt.

Alice Nordin och *Sigrid Blomberg* hafva blott ett par års konstnärlig verksamhet bakom sig. Den förstnämnda exponerade 1894 en staty kallad »Vallmo», som återgaf en vacker tanke, men lämnade rätt mycket öfrigt att önska i fråga om teknik och modellering. Hennes året därpå utställda »Skymning,» också en symboliserad kvinnogestalt, gaf tillkänna stora framsteg. Uti denna bildstod har hon gått naturen mer in på lifvet, gifvit mera helhet åt figuren, mjukare och finare behandling åt formerna samt i trots af den något teatraliska ställningen framkallat en viss grad af poesi. Sigrid Blombergs arbeten stämplas af en fin och skär känsla, äro utförda med mycken smak samt lätt och fast hand. I »Ormtjuserskan» tilltalas man af den osökt behagfulla kompositionen och gestaltens mjuka linier. Hennes konstnärliga uttrycksätt är allt igenom dämpadt och diskret och detta torde hindra henne att blotta den originalitet och fantasiens flykt, som möjligtvis finnas förborgade hos henne och som vi hoppas tiden och större självförtroende skola locka fram.

Uti den s. k. lilla skulpturen eller *medaljgravyren* har *Lea Ahlborn* vunnit ett aktadt namn, icke blott i Sverige utan äfven i utlandet, där hennes mynt och medaljer stå högt i rop. Det är något intimt och oftast något intresseväckande i hennes sätt att framställa individen, vi behöfva i det afseendet blott erinra om medaljerna öfver bankdirektören A. O. Wallenberg och fabrikör J. Bolinder, särskildt är den senares naivt skälmaktiga ansiktsuttryck väl framhållet. Hon förenar förmågan af en omsorgsfull och säker komposition med en i minsta detalj gående noggrannhet i utförandet. Då Lea Ahlborn år 1853 nämndes till Kongl. myntgravör, hade medalj- och myntgraveringskonsten i Sverige, som allt sedan Ljungbergers tid varit på förfall, fått ett nytt uppsving genom de begge Lundgrenarnes, Fru Ahlborns fars och brors, skicklighet. Den nu åldriga konstnärinnan har värdigt uppburit sin familjs traditioner och fyllt sin ansvarsfulla syssla med aldrig svigtande mod. Hon kan genom sin sega viljekraft och uthålliga energi tjäna sina medsystrar inom konsten som exempel, liksom hennes val af den lilla skulpturen som verksamhetsfält bör mana till efterföljd. Denna konstgren är nämligen genom sin lätthandterlighet och finess mera lämpad för kvinnans fysiska krafter och skaplynne än den större skulpturen, och vi skola hoppas, att icke ånyo ett halft sekel går om, innan hon härvidlag gör sin insats inom konsten. *A. H.*

Några aforismer.

Det är ofta den alltför skarpa utsöndringen i klass- och yrkestyper, som äfven hos nutidsmänniskan förstör det harmoniskt mänskliga. Till det yttre går kanske krigaren jämförelsevis an, ehuru den moderna löjtnantstypen är längre ifrån att vara ett skönhetsideal än våra småflickor tro. Men han har åtminstone sin gestalt obruten, icke i ögonen fallande förkrympt eller vanställd. Krigartypen är eller borde vara en potenserad manlig typ.

Dess motsatser däremot, halfmännens typer: presternas — man märke: jag talar om *typen*, ej om individerna, som just böra bortarbeta den — eller den lärda typen i dess »renhet», sådan den väl numera dock oftare påträffas i Fliegende Blätter än i verkligheten! Vårdslösad och eländig kropp, glasögon och långt nackhår äfven hos unge män, tydande, med orätt kanske lika ofta som med rätt, på en yrkes- och pedantsjäl bakom det hela!

De beteckna urartning, och det är en fullt sund instinkt af all den roman- och skådespelsdikt, som kallas idealistisk, det vill här säga: som gör ett naturligt skönhetsurval, att den finner en *primo amoroso*, bärande dessa kastmärken, otänkbar och löjlig. De unga flickorna dela samma instinkt. De borde blott utsträcka den längre: salongernas växlande snobbtyper äro i regel lika lyckade mansparodier, som de malpropra pedanternas typ.

* *
*

Hellas' unge heroer stå för oss som ett helt och obrutet manligt ideal. Kroppsligen synas de, om marmorn blott tillnärmelsevis talar sanning, ha varit ungefär det ariska människoidealet självt.

Kan Ni nu tänka Er en Akillevs med titeln löjtnant eller en Adonis i lorgnett? Ni påminnes om Offenbachs parodier och småler.

Lustigheten i dessa anakronismer innebär egentligen en anklagelse mot vår egen tid. Det fula, som här upplöses i komik (för att tala med en berömd estetiker), det är just vårt bourgeoisi-samhälle, sedt, så att säga, från dess estetiska eller rättare oestetiska facad. Jag känner icke, om librettoförfattarne varit särskildt medvetna härom; hafva de ej varit det, hedrar saken så mycket mer deras instinktiva skönhetssinne. —

Medeltidens *chevalier* från de bästa dagarne är också ett verkligt manligt ideal, som t. o. m. får ett plus af charme genom den särskilda ridderligheten, okänd för antiken, d. v. s. genom fransk-normandisk förfining — ännu, lyckligtvis, naivt-heroisk, icke frivolt ironisk — genom förhållandet till kvinnan, i början fritt från fantastisk och löjlig öfverdrift, samt genom sin uppfattning af hederslagarna.

Den franska anden undergick en metamorfos genom seklerna: finheten stod kvar, men korstågens idealistiska tro blef omsider till *l'ancien régimes* världskloka skepsis.

Rococcons *petit chevalier* med pudradt hår, silkesstrumpor och röda klackar är ej någon man som de förra, men hans elegans, som, tro mig, aldrig kommer igen, är dock en andrarangsersättning för den *stora stilen*, och den gör honom dräglig som ideal, helst han har både hederskänsla och mod af aristokratisk läggning.

»Kavaljeren» däremot från restaurationstiden (eller litet senare) och intill våra dagar, en bourgeoisiföreteelse af 24 karat, han är omöjlig, och det halffranska ordet är hos oss lika småstads-salongsmässigt som typen. Här har det skönt mänskliga gått upp i cylinderhattsbarbari och skräddarestetik à la banal modeplansch.

Vi ha intet skäl att förebrå damerna deras klädsel. Den röjer ändå alltid mer fantasi än vår egen, och den är icke så tråkig.

* *
*

Kvinnan är ej på långt när i lika grad som mannen hemfallen åt den osköna utsöndringen i yrkestyper.

Se där *en* orsak, hvarför hon har mer af detta harmoniskt mänskliga, det instinktivt hela och omedvetna, af barn och lotusblomma. Jag vet nu väl att ett dylikt kvinnoideal står illa anskrifvet hos många af »kvinnosakens» ärliga och välmenande förfäktare. De finna det reaktionärt och österländskt. Det behöfver ej vara så. Det kan stå tillsammans med hög intelligens, men aldrig med docerande guvernantston. Och hemligheten af männens motvilja för i ögonen fallande emanciperade kvinnor ligger kanske just här: det är nog och öfvernog att så mycket af det harmoniskt mänskliga, genom yrkesensidighet och specialisteri, är förstördt hos den ena människohälften; låt oss åtminstone ej grumla själfva källan! [1].

[1] Häri behöfver ej — det bör kanske sägas? — ligga något attentat mot »kvinnan på arbetsmarknaden», blott en antydan om något, som hon mer än andra har skäl att akta sig för.

Jag har hört unga damer med den älskvärdaste malice spörja efter den så berömda »kvinlighetens» väsen? hvari består egentligen detta fantom? Kanske kunna nyss lästa rader bidraga till *ett* svar på frågan.

* * *

Den första ungdomen står ännu, liksom kvinnan, jämförelsevis utanför det omtalade typbildandet. Vid 17—20 år, då en yngling socialt ingenting är, då är han — en yngling, en människa, obruten ännu till sinnelag och lemmar, ett stycke natur och ett stycke grek, utan kastens slafmärke.

Önskningsmålet vore här, att samma harmoni bibehölles, till sinnelag och lemmar, sedan gossen trädt ut i en bestämd verksamhet, att han i denna mening alltid förblefve 20 år. Helt kan sådant ske blott i lyckliga undantagsfall, men man borde åtminstone ej söka med konst framkalla motsatsen.

Månge unge män göra just detta senare. Det gäller att vara erfaren, angripen af lifvet, trött, och att uttrycka allt slikt i typen. Detta lilla aperi kallas af mycken estetisk pöbel intressant.

Förut har gått en andlig dekadans. »Skeptisk och blodlös» var ett uttryck, som på sin tid gjorde mer lycka än de flesta. Intet imponerar djupare på mången konfirmerad ungherre. Han finner sig intelligensaristokratisk.

Detta är de andlige halfherrarnes psykologi.

Fredrik Vetterlund.

Nürnberg.

Några reseintryck.

Man talar så ofta om stämningar i naturen, och säkert är väl i alla fall att olika natur fordrar en viss stämning för att till fullo göra sig gällande. — Hvad man begär i Italien är sol ... sol, detta, när man tänker på landet i sin helhet; tar man sedan t. ex. Venedig — som en del af det hela — då vill man ha månsken och värme tänker man sig England, så vill man ha dimma; Holland: regn-

luft och så alltjämt, för att finna den rätta karakteren af ett lands natur.

En stad som framför andra fordrar en *grå* dager — en tung medeltidston i violett och grått, är Nürnberg. Jag tror det finnes få städer i vår moderna tid, hvilka, trots nutidens inneboende trängtan att civilisera med nya tråkiga gator och stela nymodiga privathus, ändock bibehållit sin gamla, stiliga medeltidsprägel, som just Nürnberg. Vid mitt besök där hade jag äfven tur att få hvad jag här ofvan antydt, nämligen en rätt färgton öfver det hela. — Dessa underliga gafvelhus med sluttande tak, ögonformade takgluggar, smårutiga fönster, låga portar, ofta prydda af någon gammal hederlig sinnebild i form af helgon eller stadsborgare, sak samma, alltid något som ger fantasien lekrum; dessa små egendomliga utsprång, liknande balkonger i tornform, rikt skulpterade i järn eller brons från 13—14-hundratalet — allt detta ger staden en underbart säregen gammaltysk prägel. Man försättes fullständigt tillbaka i tiden: — de trånga, sneda oregelbundna gatorna — marknadsförsäljningen längst ut på de öppna platserna — trängseln af människor —utbjudandet af varor — de otaliga broar, som föra öfver den grå smutsiga Pegnitzfloden — broar prydda af helgonbilder — eller gamla kejsarstatyer — torg fulla af stånd med matvaror, synnerligast grönsaker i brokig mängd, och så öfverfulla af köpare att de likna den lifligaste tafla från södern, som jag sett, nämligen torget i Verona —, allt detta framkallar ett medeltidslif af så stark verkan att man förvånar sig att ej finna Albrecht Dürer eller Hans Sachs promenerande midt ibland folkmassan, i stället för att se dem uppe på någon sockel, den förre troligen mer belåten med den färgverkan han ser ned på, än den senare med det musikaliska oljud som presteras! —

Beundransvärde handtverkare! Älskvärde drömmare! Store Hans Sachs! Du härskar i alla fall än öfver Nürnberg, där alla stora minnen tyckas få fortlefva i frid och aktning. Sällan ha stora mäns födelseort bibehållit vördnaden för ett förflutet, som just Nürnberg. De nya husen, som uppförts, ligga mer samlade utanför den gamla staden och bilda liksom ett helt för sig. Till och med hotellen, uppförda i den gamla delen af Nürnberg, göra intet modernt intryck. Man har bibehållit husen sådana de voro — och många af dem hafva en rent klosteraktig prägel med sina långa hvitmenade gångar och den fyrkantiga gården med pelare, beväxta af murgröna och vin. Andra gårdar åter ha längs husens ytterväggar en slags loft — dekorativa bruna

träloft, — på hvilka man kan vandra hotellet rundt. Ofta ser man engelska misser, allt utom medeltidsaktiga, i full »flirt» med någon på motsatt balkong stående resande anglosnobb, talande om Bayreuth, som ju ligger helt nära Nürnberg, och föreställningarna där på ett sådant sätt, att mången rättrogen gammal mästersångare väl kan vända sig i sin graf.

Bayreuthkulten tycks emellertid vara högt uppdrifven hos den engelska rasen, och »man» reser för att se Parsifal så som »man» annars bereder sig till att gå i kyrkan. Det hela blir för engelska nationen ett skådespel ur bibeln; — musiken är en bisak för de flesta. Jag satt bredvid några engelska damer under Parsifal-föreställningen och de formligen *smälte* bort af kyrklig hänförelse under första akten. När den andra kom — som är i musikaliskt afseende och i dramatiskt lif afgjordt öfverlägsen den första — blefvo damerna oroade af pjesens vändning och lugnade sig först när jag försäkrade dem om, att i tredje akten skulle de få igen hela första aktens sceneri och gudstjänst,

* * *

Den s. k. »Burg» ligger terassformigt högt öfver Nürnberg och behärskar staden. Byggd omkring början af 1000-talet blef den sedermera under Friedrich Barbarossa utvidgad och moderniserad i götisk stil.

Det är en byggnad af väldig verkan, oförfalskad som den nu ter sig. Den innehåller en massa märkvärdigheter till hvilka man lockas som resande, bland annat den så kallade Folter-Kammer eller Pinokammaren. Det är dock egentligen byggnadens yttre skönhet och ålder, som fängslar och intresserar. Bland de många kyrkorna är det synnerligast S:t Lorenzo, som drar ens känsla till sig. Den härstammar äfven den från 13—1400-talet. Man kan ofta ej säga hvad det är som verkar på en i en kyrka eller hvarför den eller den kyrkan utöfvar en större stämning än en annan. Man tycker formerna i båda vara väl afvägda, färgerna äfvenså, dagern äfvenså, och ändå kan man gå kallt oberörd igenom den ena och vilja falla ned i gråt och bön i den andra. Hvad verkar detta? Jag vet ej, vet blott att Lorenzokyrkan i Nürnberg verkade detta senare och att jag där kände mer af högtidlig andakt än kanske i något annat tempel förut! Men det är väl ens egen känsla, som lägger till just det plus som behöfs, för att få den rätta stämningen.

Vill man försättas i en mer prosaisk men stilriktig stämning

bör man likaledes ej försumma att besöka en af dessa Bierkneipen som, med bibehållande af sina oansenliga medeltidslokaler, utskänker öl eller lätt landtvin till sina törstiga kunder. — Dessa låga små envåningshus — med sina trånga fönster — brunrutade väggar — skarpt sluttande tak, omgifvas af träbord och träbänkar! Man gör sig ej besvär med att gå in och beställa, man sätter sig utanför, knackar samtidigt på rutan med sin käpp och beställer hvad man vill ha: korf, bröd, öl etc. Detta räckes oss helt gemytligt genom fönstret, och där sitta vi nu med ett tennstop fullt af öl och en hederlig korf, den också litet medeltidsaktig, och inbillar oss att vi äro nürnbergska handtverkare, eller mästersångare, eller hvad annars allt man kan bli, så där i fantasien, med en omgifning så äkta som denna till underlag!

Det kanske är tarfligt att sluta sin nürnbergskildring med något så prosaiskt som korf och öl — och ändå stå prosan och poesien här i Nürnberg i så älskvärd förening, att det ena bara steggrar verkan af det andra! — Därför kan man tänka tillbaka med rörelse och glädje på både broar, gator, torg och kyrkor, korf och öl. Lyckas man blott att få öfver det hela den rätta färgtonen, så är och förblir Nürnberg en af de älskvärdaste platser vår jord har att uppvisa.

V. L.

Matlagningsundervisningen i våra folkskolor.

För någon tid sedan omtalades det i en engelsk tidning att i Sverige finnes en lag, som förbjuder kvinnorna att gifta sig, om de icke äro fullt hemmastadda i att koka mat och sy kläder. Kanske skulle det ha sin nytta med sig, om det verkligen funnes en sådan lag, säkert är emellertid att matlagning och klädsömnad äro två saker, om hvilka hvarje kvinna borde inhemta åtminstone någon kunskap.

Flickorna i våra dagar visa i allmänhet icke stor lust för husliga sysslor. De bildade unga kvinnorna välja, då de slutat skolan, hellre sin verksamhet utåt än i hemmet, arbetarbefolkningens döttrar taga hellre plats på fabrikerna än de tjäna i familjer och om de

sedan gifta sig, äro de flesta alldeles okunniga i konsten att sköta ett hushåll.

Hur mången familj har ej råkat i ekonomiskt och moraliskt förfall på grund af husmoderns oförmåga att inrätta hemmet sparsamt och ordentligt! Hur mången arbetare går ej till krogen för att slippa äta den osmakliga mat hans hustru bjuder honom! Och hvilka stora penningsummor bortslösas icke på dyr och olämplig föda, blott emedan man ej förstår sig på födoämnenas olika näringsvärde!

Ett folk, som sträfvar framåt, tänker ju först och främst på det uppväxande släktet. Att på bästa sätt sörja för detta släktes moraliska och fysiska hälsa samt gifva det en fond af goda kunskaper, som kunna blifva till verklig nytta och hafva värde för lifvet, bör därför vara hvarje framåtsträfvande folks mål.

Goda skolor äro en nations bästa prydnad, men skolan får icke hafva sitt mål i sig själf, dess uppgift bör vara att uppfostra och bereda för lifvet. I våra dagar börjar man mer och mer inse detta och glädjande är att man just i våra folkskolor, där ju det stora flertalet af landets ungdom uppfostras, lägger sig vinn om att bibringa barnen sådana kunskaper, som kunna blifva dem till nytta i det praktiska lifvet.

Så har man under de senaste åren börjat införa undervisning i matlagning i de flesta af hufvudstadens och äfven i många landsortsstäders folkskolor.

Det var i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, som år 1889 ett första försök med skolkök gjordes. Samma år hade man dels på enskilda personers dels på församlingarnas egen bekostnad börjat anordna middagsspisning i folkskolorna. De fattigaste barnen erhöllo under vintermånaderna mot en ringa eller alls ingen afgift ett ordentligt mål mat minst hvarannan dag, innan de lämnade skolan.

Det var då d:r Sven Nilsson, förste lärare i Storkyrkoförsamlingen, kom att tänka på hur nyttigt det borde vara för skolflickorna, om de kunde få vara med om tillagningen af maten. Sedan ett kök blifvit inredt i skolan och Öfverstyrelsen för Stockholms folkskolor därtill gifvit sitt bifall, fingo dagligen i tur och ordning 5 à 6 flickor ur högsta klasserna — de flesta i en ålder af 12 till 14 år — sluta skolarbetet kl. 10 f. m. för att under de återstående skoltimmarna undervisas i matlagning och därmed sammanhängande sysslor i köket.

Naturligtvis kunde den kunskap i matlagning, som flickorna fingo, icke bli så särdeles stor, då hvarje barn icke kunde få vara i köket mer 6 à 7 dagar af terminen, men de emotsågo dessa dagar

med så mycken längtan och talade om hvad de kokat med sådan glädje och så varmt intresse, att man icke kunde misstaga sig om att man med denna undervisning slagit in på en god väg.

Följande år infördes matlagning i Hedvig Eleonora och Maria skolor sedermera äfven i Klara och Katarina.

Nu är undervisningen i alla dessa skolkök ordnad efter samma plan. Den är dels teoretisk, dels praktisk. Den teoretiska undervisningen gifves i samband med lektionerna i naturkunnighet och meddelas med ledning af en för ändamålet af fru Sofi Nilsson utarbetad lärobok: »Hushållslärans första grunder». I denna lilla bok finnas, utom den korta inledningen i hushållskemi, anvisningar för inköp, förvaring och tillagning af matvaror, hushållsberäkningar, matsedlar och matrecepter för enkla hushåll jämte praktiska råd för såväl kökets som sängkammarens städning, kläders, husgeråds och lampors rengöring.

Denna fru Nilssons hushållslära har visat sig vara en bok, som flickorna med förkärlek studera och ofta hör' man dem säga: »mamma tycker den är så bra och vi ha kokat efter den».

Den praktiska undervisningen i matlagning pågår alla dagar kl. 10—1 och ledes af skolkökets föreståndarska, som fördelar sysslorna mellan de små kokerskorna, så att hvar och en af dem har sin bestämda del af arbetet. En eller två få sålunda baka, en har förrätten, en soppan, en dukning och diskning på sin del o. s. v.

Hvarje flicka får alltid vara i köket två efter hvarandra följande dagar.

I Storkyrkoförsamlingen t. ex. lagas nu hvarje dag af 6 flickor från de högsta klasserna middag för 55 barn, naturligtvis alltid de enklaste rätter, men god och närande mat. Allt mjukt bröd, som af barnen förtäres, bakas i skolköket. Många flickor berätta för sina lärarinnor att de sedan i sina hem ibland baka sådant bröd.

Flickorna få själfva föra jornalen, i hvilken noggrannt uppskrifves dagens matsedel, rätternas beståndsdelar i minsta detalj samt hur mycket af hvarje ingrediens, som användts. Äfven priset på alla varorna uppskrifves och för hvarje dag uträknas hvad middagen i sin helhet kostat samt hvad den kostat per barn.

Men utom detta stora hushåll för 55 personer få de små kokerskorna, hvar och en i sin tur, sköta »lilla hushållet». För att de icke skola vänja sig endast vid dessa stora beräkningar få flickorna åt sig själfva koka samma middag i mindre kokkärl med be-

räkning för 6 personer. Särskild bokföring föres öfver detta »lilla hushåll».

En olägenhet vid matlagningen har det varit, att man haft endast *en* spis och varit tvungen att begagna kokkärl, som varit allt för tunga och stora för barn. Men nu har man i Storkyrkoförsamlingen just inredt ett nytt kök med sex mindre spisar. Där får man det förträffligt, dels kan man undervisa omkring 20 flickor samtidigt, dels begagna för barn lätthandterligare kastruller och pannor.

Kl. 1 e. m. komma middagsgästerna. De små kökseleverna hjälpa till med serveringen, hvilken efter ett par gånger går både säkert och raskt äfven för dem, som i början icke kunde bära en tallrik soppa utan att spilla öfver eller knifvar och gafflar utan att tappa dem i golfvet.

När flickorna själfva ätit middag, få de diska, skura pannorna och spisen, städa och äfven tvätta handdukar. Att undervisning i alla dessa sysslor är behöflig kan man förstå däraf, att många af de rätt stora flickor, som kommit till skolköken, aldrig gjort upp eld i en spis, diskat eller tvättat, ehuru de flesta hafva mycket fattiga hem.

Alla dessa praktiska öfningar ha hittills ledts af i skolköken anställda kokerskor, men ett önskningsmål är att för den teoretiska och praktiska undervisningen få en och samma lärarinna. En bildad lärarinna i skolköket kan dels tillämpa och hänvisa till de teoretiskt gifna lärdomarna, dels genom sitt exempel uträtta mycket godt. Genom att själf icke sky äfven det gröfsta arbetet kan hon ingifva aktning därför, genom förklaringar kan hon bevisa nödvändigheten och värdet af de ofta just af fattigmans barn som förnedrande ansedda »pigsysslorna».

Fröken Lagerstedt i Göteborg började att metodiskt utbilda lärarinnor för skolkök och i Stockholm har sedan ett par år en dylik kurs anordnats vid »Ateneum för flickor», där redan förut undervisning i huslig ekonomi gafs åt skolans elever Äfven vid Östermalms högre läroverk för flickor samt vid Lärarinneseminariet finnas dylika kurser.

Denna kurs varar ett läsår, september—maj, och utbildar lärarinnor för skolkök såväl vid folkskolor som vid högre flickskolor. Till dessa kurser, för hvilka afgiften för termin är 75 kr., mottages högst 6 elever, hvilka ej få vara under 18 år samt utom någon vana vid enklare hushållsgöromål böra förete afgångsbetyg från högre flickskola, folk- eller småskolelärarinneseminarium.

Den teoretiska undervisningen upptager 2 à 3 timmar dagligen,

den omfattar hufvudsakligast kemi, hälsolära och hushållslära, man ägnar ett grundligt studium åt födoämnenas sammansättning och näringsvärde, åt människokroppens byggnad och vård — särskildt matsmältningen — åt allehanda hushållsgöromål, bostadens inredning, belysning, uppvärmning, ventilation, desinfektion och rengöringar af alla slag.

Enkel bokföring och hushållsberäkningar efter antagna årsinkomster höra äfven till undervisningen.

Mellan ½ 1 och 6 e. m., samlas eleverna i det stora trefliga köket för de praktiska öfningarna. Uppköpen få de turvis hafva om hand en vecka hvar och då äfven sköta hushållsboken. Utom enklare matlagning och bakning lära de saft- och syltning, dukning och servering samt få göra besök i slakthus och andra för undervisningen utbildande anstalter.

För att få undervisningsvana få lärararinneeleverna handleda dem af skolans elever, som två dagar i veckan deltaga i matlagningen, och två dagar i veckan lämna de både praktisk och teoretisk undervisning åt en liten grupp folkskoleflickor från Adolf Fredriks församling. Till dessa öfningar ansluter sig en kurs i uppfostringslära och metodik. Äfven hör till undervisningen en kurs i handarbete enligt fröken Hulda Lundins metod, sådan den användes i folkskolorna, på det att skolkökslärarinnan äfven må kunna gifva handarbetslektioner.

Efter afslutad kurs anställes afgångsexamen och profmiddagar anordnas för skolans inspektor, rektor, föreståndarinna m. fl. För att erhålla afgångsbetyg fordras, att eleven är godkänd i alla ämnen.

Och så står den utexaminerade lärarinnan färdig att åtaga sig undervisningen i något skolkök. Har hon intresse och kärlek för sin sak och förstår hon sin uppgifts stora betydelse skall hon säkert med framgång verka på sin plats. Hon kan ha ett stort inflytande på sina elevers utveckling, lära dem renlighet, sparsamhet och ordning, gifva dem lust för praktiska sysselsättningar och, framför allt, fästa deras uppmärksamhet på alla de olika förhållanden och små plikter, på hvilka hemmets lycka och välstånd så ofta beror.

Skolköket har redan visat sig vara det bästa föreningsband mellan skola och hem. Mödrarna, som oftast sakna både tid och förmåga att handleda sina barn, uppmuntras genom sina flickors vaknande lust för det husliga att låta dem hjälpa till hemma och många af de åt barnen gifna lärdomarna blifva säkert af nytta för deras mödrar.

I London föreskrifver lagen sedan år 1889 undervisning i hushållslära för alla flickor i folkskolan, som äro öfver 11 år. Och erfarenheten har visat att denna ålder är den lämpligaste för början, ty de små flickorna lära praktiska sysslor fortare och med mera håg är de, som uppnått konfirmationsåldern.

Kunde vi få undervisning i matlagning i alla våra folkskolor icke endast i städerna utan allra helst äfven på landsbygden, vore säkert mycket vunnet! Hur mången flicka skulle kanske icke, om hennes håg i barndomen blifvit vänd åt det praktiska och husliga, stanna i hemmet och vara nöjd med landtligt arbete i stället för att som nu så ofta sker, knappast fullvuxen resa till hufvudstaden och söka plats och där genom sin oerfarenhet och okunninghet lockas i fördärf.

Genom att införa skolkök skola vi helt säkert med tiden få många flera lyckliga och goda hem, och framtidens ungdom, låtom oss hoppas det, skall genom inflytandet från goda hem och goda skolor blifva ett fysiskt och moraliskt, för lifvet väl uppfostradt släkte.

Gerda Meyerson.

Litteratur.

I Gogs och Magogs land. Skildringar och studier från en resa i Kaukasien af *M. Anholm.*

Ofvannämnda arbete var visserligen upptaget i revyn öfver barn- och ungdomslitteratur i Dagnys 8:de häfte för 1895 och rekommenderades där såsom en för den mognare ungdomen lämplig bok. Men som det torde vara ändå mer ägnadt att intressera äldre läsare, ha vi ansett oss böra gifva det en något utförligare granskning i Dagnys litteraturafdelning.

Författarinnan har redan gjort sig känd såsom lycklig reseskildrare genom sitt framstående arbete om Sicilien, »Medelhafvets skönaste ö», och Dagnys läsare känna henne äfven genom åtskilliga underhållande reseskisser, af hvilka några återfinnas i föreliggande arbete. År 1893 tillbragte förf. våren och sommaren i Kaukasien, och tack vare goda förbindelser och i främsta rummet sin egen outtröttliga energi och vakna intelligens lyckades hon göra sig förtrolig med en mängd olika förhållanden i dessa för de flesta europeer okända trakter.

Kaukasien, detta bergland med sina storartade och omväxlande naturscenerier, bebodt af många olikartade folkstammar, af hvilka några ända in i det 19:e århundradets slut äro tämligen oberörda af den moderna civilisationen och ha bibehållit seder och bruk från en aflägsen forntid, äger tillräckligt många egendomligheter och sevärdheter för att kunna locka turister, och dock torde ett af dess förnämsta behag just vara den omständigheten, att landet ligger så långt från de vanliga turistlederna.

I förf:s sällskap få vi göra färden öfver Svarta hafvet till Batum och därifrån på järnväg till Tiflis, Georgiens nuvarande hufvudstad. Med denna är förf. mycket förtrogen, betydligt mer än många af stadens egna invånarinnor, som vistats där i åratal, men ej vågat besöka åtskilliga af de mer aflägsna kvarteren. Förf. för oss omkring i de olika stadsdelarne: i Ny-Tiflis med dess brokiga gatulif, där ryska officerare och soldater, georgiska skönheter i sina vagnar, icke mindre sköna georgiska herrar till häst, armenier, tatarer, perser, kaldeer, syrier, assyrier, m. m röra sig om hvarandra, men under en tystnad och ett allvar, som bilda en slående kontrast till det glädtiga gatulif, som råder i Italiens och Egyptens städer. Hon för oss till matbasaren, där »östern och vestern, Europa och Asien på söndagsmorgnarne tyckas stämt möte på neutralt område», där man icke håller så särdeles mycket på renlighet och snygghet, men i stället på en viss yttre ordning — så anses det stridande mot god ordning, att kalf- och oxkött försäljas af samma slaktare eller ens på samma gata.

Förf. skildrar vidare den illa beryktade tatarstaden och den armeniska basaren, där handtverkarna arbeta så godt som på öppen gata, då de låga husen alldeles sakna framsida. Här ha skräddarne sin egen gata, silfver och vapensmederna sin, hattmakarne, skomakarne, instrumentmakarne likaledes hvar sin.

Äfven i hemlifvet i Tiflis låter förf oss kasta en och annan inblick, skildrar seder och bruk, klädedräkt, bohag och husgeråd, beskrifver ceremonier vid bröllop, begrafningar och andra högtidligheter, berättar mångt och mycket om vidskepelse och religiösa föreställningar, hvilka äro icke så litet blandade med hedendom.

I förf:s sällskap få vi äfven göra ett besök i Georgiens forna hufvudstad Mzket och i dess präktiga katedral, Georgiens moderkyrka, Svoti-Tzkoveli, lifvets pelare kallad och uppförd af stora väl tillhuggna porfyrkadrer. Denna katedral rymmer visserligen icke nu mer som på Georgiens missionärs, den heliga Ninas dagar, Kristi kjortel — denna relik bortfördes under Abbas den store till Ispahan i Persien och dess vidare öden äro höljda i dunkel — men den är en af de skönaste minnesmärken af den georgiska arkitekturen och har under ett årtusende sett Georgiens konungar krönas inom sina murar. Ett stort antal af dessa konungar och deras familjer ligga också begrafna i katedralen.

Förf. som tyckes vara en sann turistnatur och besjälad af denna förträffliga egenskap som hos en man kallas vetgirighet eller forsk-

ningsbegär, men hos en kvinna nyfikenhet, företog dessutom, trots alla välmenta varningar, utan manligt beskydd en tur in i ryska Armenien och besökte därvid Erivan, vidare Edschmiadzin, den armeniske patriarkens (katolikos) residens, till hvilket berget Ararat bildar en ståtlig bakgrund, m. fl. ställen och lemnar många liffulla skildringar från denna intressanta färd.

Det är emellertid icke blott Kaukasien och dess invånare sådana de nu te sig för en vaken och intelligent resandes ögon fru Anholm i sitt arbete skildrar: hon har äfven studerat sig in i landets forntid och dess historia och har mycket att förtälja om de olika folkens öden under förgångna tidsskiften.

Med förkärlek uppehåller hon sig vid georgierna, detta folk, som genom sin ovanliga kroppsliga skönhet och sin högsinnade ridderliga karakter gör skäl för namnet Kaukasiens adel. Detta folk äger också en historia, som väl är ägnad att väcka vår uppmärksamhet och beundran, yttrar förf. Som kristendomens yttersta vaktpost i öster har landet under alla tider fått mottaga första stöten af alla dessa mot vår tid och vår kultur fientliga folklaviner, som störtat ned öfver vår världsdel. Saracener, turkar, mongoler — alla ha de som förödande bränningar slagit mot Kaukasus' jättemur, innan de vältrade sig öfver Europa. Alla ha de försökt att bortskölja det lilla georgiska riket, att kullstörta korset — men förgäfves.

Egendomligt nog, var det genom en kvinna, den heliga Nina, som kristendomen kom till Georgien, och den mest berömda af Georgiens många utmärkta regenter var också en kvinna, drottning Tamara, som dog 1212 och öfver hvilkens namn hvilar en glans, som sju sekel icke förmått fördunkla. »Ingen manlig regent», säger förf., »har vare sig förr eller senare utvidgat landets gränser så långt som hon, ingen har gjort Georgien mera fruktadt af de begge roflystna grannarne, Turkiet och Persien, ingen har före henne lyckats betvinga och kristna de vilda bergsfolken. Och detta stora välde, som sträckte sig mellan Svarta och Kaspiska hafven, från Kaukasuskedjans högsta kam och ända till Trapezunt, förstod hon höja till en aldrig förr sedd blomstring. Nationalvälmågan hade aldrig varit större. Näringarna frodades, konst och litteratur slogo ut i full blom. Storartade monumentala byggnader tycktes skjuta upp ur jorden, broar slogos öfver floderna, för de resande byggdes karavanserajer, för de sjuka hospital och för de föräldralösa barnhus. Ännu kunna de kyrkor och borgar räknas i hundratal, vid hvilka sägnen eller häfden knyter Tamaras namn. Denna kraftfulla drottning var dock ingen amason. Hon var i första rummet kvinna — en mild, varmhjärtad, förtjusande kvinna, hvilken genom sin blidhet och sin karakters renhet vann lika mycken kärlek, som hennes regentdygder väckte beundran.»

Intet under, att kvinnan sedan urminnes tider i Georgien spelat en betydande roll och utöfvat stort inflytande. Medan i det öfriga Kaukasien kvinnan öfverallt är förtryckt, mannens slafvinna och betraktad som en varelse af lägre rang, är hon i Georgien den inflytelserikaste medlemmen i familjen, som bemötes med alla hänsyn och en rid-

derlig uppmärksamhet. Hennes inflytande har också visat sig välsignelserikt. Hon håller strängt på familjelifvets hälgd, är varmt religiös och förmår framkalla en innerlighet och styrka i banden i synnerhet mellan föräldrar och barn, som är nästan enastående i vår tid. De georgiska männen däremot skildrar förf. såsom lättledda, varmhjärtade och frikostiga, något indolenta och lättsinniga.

Karakteristisk för de georgiska männen och kvinnorna är berättelsen om Georgiens sista drottning, Maria. Hon hade aldrig kunnat förlåta sin gemål, Georgi XII, att han, som ansåg, att Georgien icke längre kunde bibehålla sin självständighet, testamenterat landet till ryssarne, utan efter hans död satte hon sig i spetsen för det nationella partiet, som motsatte sig den ryska annekteringen. General Lasareff fick därföre tsarens befallning att med hvilka medel som helst föra henne och hennes barn till Petersburg. Löften, böner, hotelser — allt visade sig kraftlöst mot hennes fasta föresats att stanna i landet. Efter en af dessa resultatslösa underhandlingar grep generalen full af otålighet drottningen i handleden för att föra henne bort med makt. Men i samma ögonblick drog Maria sin dolk, och generalen fick med lifvet umgälla sin förmätenhet. — — —

Äfven om Kaukasiens andra stora kulturfolk, armenierna, hvilka i så mycket bilda en motsats till georgierna, om tatarer och lesghier, om de halfvilda bergsfolken, m. m., har förf. mycket att berätta, och man följer henne alltid med stort intresse vare sig hon upprullar taflor från en aflägsen forntid, skildrar de olika folkens seder och bruk eller berättar sina egna reseintryck och äfventyr. Det är också med saknad man slutar läsningen af hennes bok, på samma gång man känner sig tacksam mot förf., som infört en i detta underbara land, dit de gamla förlade Gogs och Magogs rike.

M. C.

När Riddar Ulf suckar. Ur familjekrönikan på Höögsborg af *Märta Bolle.*

Ofvanstående är en ganska omfångsrik berättelse i två delar. Man väntar sig af en så romantisk titel något af den mystik, som följer med legender om högadliga riddarborgar, något af den stämningsmättade färgton, som brukar vara oskiljaktig från gamla familjekrönikor. — Och uppslaget till romanen inger goda förväntningar. Trots det att berättelsen är förlagd till vår egen prosaiska tid, hvilar öfver beskrifningen på det gamla herresätet Höögsborg ett visst poetiskt skimmer. Det uråldriga slottet — det bebos ej af den nuvarande ägaren, baron de la Roche, underhålles blott som en dyrbar familjeklenod, — med sina historiska minnen, sina vapensamlingar och tafvelgallerier, sina familjeporträtt — bland hvilka det af släk-

tens stamfar, riddar Ulf, säges »sucka», då någon i familjen står i begrepp att gifta sig utan kärlek, — dessa med slottet förbundna legender, som så vuxit fast i den friherrliga släktens och dess underhafvandes föreställning, att de tillmätas ett betydelsefullt inflytande på familjemedlemmarnes öde, allt detta är ett uppslag, som, om det ej som motiv är så splitternytt, dock anslår känsliga strängar i ens fantasi.

Hur bedragen blir man då ej vid att finna, att ur denna romantiska förgrund idel banala hvardagshändelser utveckla sig! Se här i korthet romanens innehåll. Arfvingen till Höögsborg öfverger sin ungdomskärlek och gifter sig med en rik arftagerska, då han finner att husets financiella ställning efter fadrens död är i hög grad undergräfd och emedan han vill bespara sin mor, en fin gammal dam af den gamla stammen, den sorgen att se släktgodset öfvergå i främmande händer — Naturligtvis erbjuder sig här för familjespöket det lämpligaste tillfälle att inlägga sin protest mot det opassande partiet. Riddar Ulfs porträtt icke blott suckar utan faller med buller och brak ned från sin spik och skrämmer vettet ur bröllopsskaran.

Det är kring dottern till detta under så olycksbådande omständigheter förenade par, som en god del af berättelsen rör sig. Signe är en romantisk och öfverspänd natur, alla gamla familjetraditioner, fäderneslottets mystik, legender och sagor omfattas af henne med en helig vördnad. Det är en eterisk, poetisk figur förf. här velat teckna — Men Signes öde blir äfven det rätt trivialt. Hon blir gift med en ganska hygglig och bra, men mycket litet romantisk medicine doktor, som för henne med sig till en öde byggd högt uppe i Norrland, där han är distriktsläkare. Före sitt giftermål har emellertid Signe i sorg öfver fadrens hastiga död, helt tvärt blifvit »omvänd», och i stället för att vara lycklig och belåten med sin man, som hon älskar och som gör allt för att vara henne till nöjes, förtäres hon af grämelse öfver hans obotfärdighet och synder och dör knall och fall från alltsamman på samma gång hon ger lifvet åt en dotter. Så är slutet på familjekrönikan på Höögsborg. — Det hela ger intryck af en alltför anspråksfull iscensättning till ett litet enkelt borgerligt familjedrama. Däri ligger, i vår mening, bokens svaghet. Den är för öfrigt icke skrifven utan en viss talang och kommer säkert af en ej alltför nogräknad publik att anses för underhållande nog.

L. D.

Eva Sten, en berättelse från våra dagar af *Alma Cleve.*

Denna vår har att framvisa en ovanligt rik skörd af kvinliga författares arbeten. Äfven om man bortser från den rikliga nederbörden af broschyrer, artiklar och uttalanden i kvinnofrågan, som kom med intensiteten af en regnskur i april, så finner man att flera arbeten af större omfång, om ock ej alltid af större betydenhet, under de senaste veckorna framträdt inför allmänheten. Bland dessa torde fru Cleves bok förtjäna att särskildt beaktas, äfven därför att den i viss mening och i motsats till kvinliga litterära produkter i allmänhet, är mera innehållsrik än omfångsrik. Icke så som skulle mycket i yttre mening hända inom den trånga ramen af några få år af en kvinnas lif, hvilka skildras på dessa till knappt halftannat hundratal uppgående sidor.

Det är en själs historia, som här för oss beskrifves, och boken kallas med full rätt för en berättelse från våra dagar, ty alla de konflikter, som Eva Sten råkar ut för hade omöjligt kunnat uppstå för ett eller annat tio- eller femtal af år tillbaka i tiden. Äfven bipersoner och alla skildrade förhållanden äro nutida, icke minst de »initiativrika, framstående, banbrytande damerna», hvilka tillhörde den Stenska umgängeskretsen, bland hvilka funnos »medicine doktorer, moderna författarinnor och vetenskapsidkare» samt flera »som gingo i spetsen för kvinnans sträfvan att förskaffa jämnbörd och likställighet åt båda könen». Dessa personer framskymta, lätt antydda, men på ett sådant sätt, att man förstår huru förf. med dem varit i personlig beröring och lärt känna deras motsvarigheter i verkligheten.

Själfva den enkla historien är snart berättad. En helt ung, outvecklad men med känsla och fantasi rikt begåfvad flicka, som varmt tror på de religiösa sanningarna, blifver hustru åt en mognad, framstående och berömd man, som framför och öfver allt annat är forskare och vetenskapsman.

Den i ett enkelt hem på landet uppfostrade unga frun inträder i det komfortabla hemmet i hufvudstaden och samtidigt i sällskapslifvet inom dess högst stående intelligenta kretsar. Mannen, professorn, upptages helt af sitt arbete och Eva, som känner sig ensam, börjar på egen hand att studera. Ett års vistelse utomlands sätter henne i tillfälle att ytterligare utveckla och utbilda sitt intresse för historien, särskildt såsom en vetenskap om människan, om stora och ädla personligheter. Efter hemkomsten känner hon sig fortfarande blott hänvisad till sina böcker, men finner att detta är »i alla fall bra litet

— *för* litet att existera på». Därföre, när hon anmodas att hålla historiska föreläsningar vid arbetarinstitutet, emottager hon detta tillbud med glädje och kastar sig med ifver in i denna verksamhet, som tyckes likasom frigöra hennes utmärkta talang som föreläserska. Men innan det andra läsåret börjar skall Eva blifva moder och nu framställa sig nya kraf för hvilka hon blott känner bäfvan. »Barnet hade kommit för sent»!

Efter ett års mellantid återtager hon sitt värf att under vintern föreläsa vid institutet. Då en smickrande inbjudning att i Kristiania hålla några föredrag framställes, kan hon icke afstå därifrån, icke gifva ett afböjande svar. Frestelsen är för stor och hon reser »för endast fjorton dagar». — Så kommer olyckan, ett telegram kallar henne till barnets dödsbädd. Hon hinner hem i tid för att under den lillas sista dagar känna, huru sorgen och självförebråelsen vända bladet på nytt i hennes själs historia, och hon blifver åter sig själf, »fast lik klippan» i sitt religiösa medvetande och sin evighetsförvissning. Men hennes hälsa är bruten och hon förutser med lugnt sinne att hennes lif snart skall ändas. Inom några få månader dör hon också plötsligt af en hjärtåkomma.

Detta är den korta sagan. Eva själf upptager allt för mycket rum däri, för att icke de öfriga personerna skulle blifva väl mycket skjutna i bakgrunden. Det man förnimmer af mannens karakter är egentligen blott ytan och den är föga tilldragande. Kall och sig själf nog, är han visserligen mycket liberal och lämnar hustrun all möjlig frihet med denna slags breda tolerans, som väl i grunden icke är annat än likgiltighet. Den gamla fastern, Karin, som blir den lilla Gurlis bästa vän, är tecknad på ett älskvärdt sätt. I öfrigt förekomma många fina drag och stilen är erkännansvärdt enkel och lättflytande. Svagast äro dialogerna, hvilka i synnerhet i början fått en predikoton, som gör dem både onaturliga och ledsamma.

Nyckeln till förf.:s mening får man måhända söka i ett »antingen— eller» som hon själf på ett ställe anför. *Antingen* hemmet och dess plikter, *eller* den yttre verksamheten, och hon medgifver ingen ursäkt för hvad hon kallar ett »affall» för den som en gång valt husmoderns kall. Om som här en stor förmåga i en viss riktning skulle ligga obrukad och däraf uppstå oro och disharmoni, så skulle allt hjälpas genom det inre troslifvet. Det är ett svårt problem att lösa detta, om man verkligen räknar med alla de mångskiftande förhållanden, hvilka uppstå i följd af yttre och inre orsaker. Här är dessutom icke blott fråga om en kvinnas strider emellan självförintelse och

självhäfdelse, här tillkommer för Eva den af gammalt kända svårigheten att försona tro och vetande.

Det hade varit af intresse om förf. låtit oss följa Evas vidare utveckling under ett fortsatt samlif med mannen; har hon någon skuld så är han för visso icke skuldfri. Här kommer döden med en afklippning, som icke är en tillfredsställande afslutning. Kanske likväl det varit förf:s mening att läsaren icke blott skall följa hennes skildring, utan själf tänka vidare öfver hvad han läst. Boken gifver härtill stoff nog. *L. N.*

Fyra berättelser af *Mark Stern.*

Någon stor originalitet i motiv och uppfattning finner man ej i dessa fint tecknade stämningsstycken., men författaren äger känsla och innerlighet och formen är oklanderligt ledig och flytande. Man får leta efter en liffullare teckning än den af ungdomslifvet i den lilla provinsstaden, sådan den förekommer i berättelsen: »Barndomsvännerna». Hela denna skara ungdom, gossar och flickor, »Egyptens gräshoppor» kallad, som hänger i hop lik ler och långhalm, som skämtar, leker och rasar på gårdar och vindar, som, då barnen blifvit unga flickor och ynglingar, utbyter förtoenden och löften om evig vänskap och trohet, allt detta är i hög grad lifligt, vackert och »kändt» skildradt. När man sedan återser som mogna människor ett par af dessa »barndomsvänner», hvilka haft sina oskyldiga små rendez-vous i den gamla vedboden med dess maskstungna huggkubbar och spindelnätsuppfyllda vråar, är det med verklig ledsnad man i *henne* finner den blaserade unga frun, som framlefver sitt lif utan färg och innehåll, och i *honom* en mycket hygglig men högst vanlig novellhjälte. Det skulle verkat uppfriskande om förf. velat fullfölja den bild af lifskraftiga människor, han påbörjat och ej som nu förvandlat dem till dessa chablonmässigt super-eteriskt-sensitiva stämningsvarelser, som den nutida dikten ej tröttnar på att framställa. Och i de andra berättelserna i samlingen återfinner man variationer på samma tema. Sådana kvinnotyper af idel känslor och nerver finnas väl i verkligheten, dock säkert mycket mer sällan än diktarne tyckas tro; skulle ej våra novellförfattare något kunna variera typen?

Det har sagts oss, att under signaturen »Mark Stern» döljer sig en ännu helt ung debutant på den litterära banan. De prof han (eller hon) i dessa »fyra berättelser» lämnat på sin förmåga inge

den förhoppningen, att förf. ej blott med framgång skall beträda redan uttrampade stigar, utan äfven skall kunna slå in på nya sådana, med friare, friskare synvidder. *L. D.*

Litteratur i kvinnofrågan. Af de många broschyrer, som under loppet af ett par månader utkommit i bokmarknaden med anledning af fröken Ellen Keys uppseendeväckande båda skrifter: »*Missbrukad kvinnokraft och Naturenliga arbetsområden för kvinnan*» samt »*Kvinnopsykologi och kvinnlig logik*», anteckna vi följande:

1) ***Misslyckad kvinnokraft*** af *Ellen Idström.*
2) ***En protest*** med anledning af Ellen Keys föredrag i kvinnofrågan af *Alma Cleve.*
3) ***Ett ord*** till fröken Ellen Key och till den svenska kvinnan af *Mathilda Roos.*
4) ***I kvinnofrågan.*** Embetet att vara husmoder. Kvinnans kallelse. Af *Helena Nyblom.*
5) ***»Kärlek» och »moderlighet».*** Hvad är ordens innehörd? Några tankar framställda med anledn. af en stridsfråga för dagen af *Ina Rogberg.*
6) ***Kvinnoarbete och kvinnolycka.*** Tvenne uppsatser i Dagny med anledning af Ellen Keys »Missbrukad kvinnokraft» af *Anna Sandström.*

Därtill komma tvenne i Finland utgifna broschyrer:

7) ***Till Ellen Key.*** Kvinnofrågans Prima principia.
8) ***Kritik*** af fröken Ellen Keys senaste inlägg i kvinnofrågan af *Minna Canth.*

Någon kritik eller utläggning af hvar och en särskildt af dessa skrifter har Dagny ej ansett sig böra lämna, då innehållet i de flesta af dem i hufvudsak ansluter sig till de uttalanden, som blifvit gjorda i de längre uppsatser i ämnet, hvilka i vår tidskrift förekommit.

Från 1896 års riksdag.

Arets riksdag — den sista i treårsperioden — är nu slut. De förhoppningar, som vid riksdagens början ställdes på densamma, voro i allmänhet ej öfverdrifvet stora, och de resultat, som vunnits vid dess slut, äro ej heller öfverdrifvet stora. För oss gäller det emellertid en-

dast att se efter, hvad 1896 års riksdag uträttat på de områden, som närmast och mer specielt röra kvinnan.

Såsom af vår senaste riksdagsrevy framgick, begärdes af regeringen på 8:de hufvudtiteln (innefattande anslagen till undervisningsdepartementet) åtskilliga anslag till fromma för den kvinliga undervisningen, och hafva vi glädjen anteckna, att de flesta af dessa anslag antagits, om också med någon nedprutning och modifikation.

Främst var regeringens förslag till *höjande af anslaget till högre skolor för kvinlig ungdom* med 150,000 kronor, från 100,000 kr. till 250,000 kr.

Statsutskottet gjorde åtskilliga ändringar i regeringens förslag, dels nedsattes det begärda anslaget med 50,000 kr., från 250,000 kr. till 200,000 kr., hvilket skulle utgå till högre flickskolor och sådana samskolor med minst fem klasser, som äro upprättade på orter, där allmänna läroverk för gossar icke finnas, dels hade uppställts det villkor för statsanslags erhållande, att kommunen eller enskilda donatorer till skolan lämna bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet. Högsta statsunderstöd, som skulle få utgå till skola, vore enligt statsutskottets utlåtande 3,000 kr., dock för skola, som meddelade undervisning i huslig ekonomi, kunde tilläggas ett särskildt belopp af högst 500 kr. Af anslaget skulle äfven, som regeringen föreslagit, utgå ett årligt bidrag till pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinlig ungdom, motsvarande högst 10 kr. för hvar och en af de delägare, som erlägga årsafgift.

De begge kamrarna antogo statsutskottets förslag i dessa punkter. Debatten i kamrarna var ganska lång, men rörde mest detaljfrågor; i hufvudfrågan — att staten är skyldig att göra mer än hittills för det kvinliga släktets uppfostran — tycktes man i allmänhet vara ense, och några talare beklagade, att icke statsutskottet bibehållit det af regeringen begärda högre anslaget. Tvenne landtmannarepresentanter i andra kammaren ansågo, att då staten gjorde så mycket för den manliga ungdomens undervisning och så litet för den kvinliga, och då afgifterna i de kvinliga läroverken vore oskäligt höga och i de manliga ytterst låga, vore det icke mer än rimligt, att afgifterna i dessa senare något höjdes och att den inkomst, som därigenom erhölles, användes till flickskolorna, m. a. o. att en höjning i anslaget till flickskolorna skulle motsvaras af en nedsättning i anslaget till gosskolorna.

I afseende på de flickskolor, som redan erhålla statsanslag, be-

slöts, att de nya villkor, som nu tillkommit, ej skulle på dem tilllämpas förr än år 1903.

Till *undervisning i kvinlig slöjd vid folkskolorna* hade ecklesiastikministern begärt ett årligt anslag af 90,000 kr. Denna framställning tillstyrktes i oförändrad form af utskottet och antogs af kamrarna.

Likaledes bifölls regeringens förslag till *anordnande vid något folkskolelärarinneseminarium af profårskurs* för kvinlig filosofie kandidat och från högre lärarinneseminariet i Stockholm utexaminerad lärarinna, hvilka vilja vinna behörighet att söka adjunktsbefattning vid folkskolelärarinneseminarium.

I Statsverkspropositionen hade begärts anslag på extra stat till *undervisningskurser i huslig ekonomi* vid två enskilda flickskolor, nämligen till den med Upsala enskilda läroverk förenade fackskolan för utbildning af lärarinnor i huslig ekonomi 3,200 kr., till lärarinnekurs i huslig ekonomi vid Ateneum för flickor i Stockholm 1,500 kr. samt till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse för utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi för folkskolan 1,500 kr. Statsutskottet hade hemställt, att denna begäran skulle på så sätt bifallas, att »riksdagen på extra stat för 1897 anvisade ett belopp af 5,000 kr., att under de villkor k. m:t kan finna skäligt bestämma användas till understöd åt de vid Upsala enskilda läroverk och Ateneum för flickor i Stockholm samt af Göteborgs allmänna folkskolestyrelse anordnade undervisningskurser för utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi.» Detta förslag antogs ock af kamrarna.

Om *ett andra ålderstillägg på 100 kr. till folkskolans ordinarie lärare och lärarinnor*, som oförvitligt tjänstgjort i tio år (ett första ålderstillägg på 100 kr. utgår efter fem års tjänstgöring), hade hr Hammarlund väckt motion i andra kammaren. Utskottet ansåg, att den nuvarande aflöningen vore fullt tillräcklig för lärarinnorna, så att för dem icke skulle ifrågakomma något nytt ålderstillägg. På dess hemställan beslöto emellertid kamrarna att hos k. m:t anhålla om utredning af frågan, samt framläggande af det förslag, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

* * *

Af öfriga motioner, som inom kamrarna väckts i frågor, mer eller mindre direkt berörande kvinnornas speciella intressen, hafva de flesta afslagits eller fallit, i följd af att de begge kamrarna kom-

mit till skiljaktiga beslut. Vi vilja dock lämna en kort öfversikt af dessa motioner.

I 15 kap. § 2 Rättegångsbalken stadgas, att de, som inför domstol »för andra må tala och svara, skola vara oberyktade, ärlige, redlige och förståndige *män*». Detta stadgande tolkas nu mera af vissa domstolar ej så strängt, att icke också kvinnan får uppträda såsom ombud, liksom äfven kvinligt testamentsvittne anses giltigt, oaktadt lagens föreskrift i Ärfdabalken om vittne af »två gode män». Andra domstolar däremot hålla strängt på ordalydelsen och fordra, att ombud inför domstol måste vara *man*.

För att få enhet i rättskipningen hade ledamoten i andra kammaren hr Olof Persson i Killebäckstorp vid innevarande riksdag väckt förslag om sådan ändring af ofvan citerade paragraf i Rättegångsbalken, att intet hinder må i lagens ordalydelse finnas för att jämväl *kvinna*, som eger de i lagrummet omförmälda egenskaper, *må kunna för andra tala eller svara*, eller att anförda stadgande erhölle följande förändrade lydelse: »De som för andra må tala och svara, skola vara oberyktade, ärlige, redlige och förståndige».

Lagutskottet hade emellertid ansett, att den citerade lagparagrafen icke utgjorde ovillkorligt hinder för kvinna, som har de egenskaper lagen fordrade hos ett rättegångsombud, att inför domstol tala och svara för andra. 1734 års lag begagnade nämligen på flere ställen uttrycket »man», där detta uppenbarligen vore lika betydande med »person», och detta vore enligt utskottets mening äfven förhållandet med ifrågavarande lagrum. Utskottet afstyrkte därföre motionen, hvilken ock af första kammaren afslogs.

Under debatten i andra kammaren framhöll motionären exempel från Stockholms rådstufvurätt på att kvinna, hvilken uppträdt såsom rättegångsbiträde, blifvit afvisad. Det var, yttrade han vidare, heller icke någon säkerhet för att, om icke den nämnda paragrafen ändrades, öfverrätterna icke kunde ogilla ett mål, där kvinna uppträdt såsom ombud och upphäfva det. Skäligt vore därföre, så mycket mer som tidsandan och tidsförhållandena pekade på kvinnans likställighet med man, att äfven i föreliggande fråga inrymma rätt för henne.

Mot detta yrkande uppträdde hr v. Krusenstjerna med ett uttalande, som viser att svallet af vissa modernt reaktionära strömningar trängt inom riksdagens murar och äfven där användas som vapen af motståndarne till reformer inom kvinnolagstiftningen. Han yttrade nämligen: »Jag lämnar därhän, huruvida tidsandan verkligen

kräfver något sådant; det synes mig snarare, som om kvinnas sysslande med dessa saker skulle komma under rubriken 'missbrukad kvinnokraft'».

Oaktadt denna hr v. Krusenstjernas farhåga, biföll kammaren motionen med 119 röster mot 73.

Att verkligen vid en och annan domstol kvinna hittills fått såsom ombud tala och svara för andra syntes af en notis, som gick genom pressen ungefär samtidigt med att denna fråga var före vid riksdagen. Vid vintertinget vid Kumla härad i Nerike förekom ett brottmål rörande oloflig försäljning af dynamit. Då målet, hvari en hemmansägare Aron Hallberg var svarande, uppropades, inställde sig Hallbergs 22-åriga dotter och framvisade fullmakt såsom ombud för sin far. Allmänne åklagaren ville icke erkänna hennes behörighet som ombud, men domhafvanden förklarade henne behörig att svara i målet. Detta gjorde hon med en klarhet och reda, som väckte allmän förvåning. Äfven i ett mål af civil natur, rörande en vägbyggnadsaffär hade hon att svara, och också i detta ganska invecklade mål redde hon sig förträffligt. Det är att märka, att denna unga flicka icke erhållit annan undervisning, än den folkskolan lämnar.

* *
*

Prof. Wallis' motion om *ålderdomsunderstöd åt barnmorskor* afstyrktes af statsutskottet på ungefär samma grunder som regeringens förslag i samma ämne vid fjorårets riksdag, nämligen att denna angelägenhet vore en kommunernas egen, som lämpligast borde af dem själfva ombesörjas. Skulle af allmänna medel bidrag lämnas till beredande af ålderdomsförsörjning åt sådana af kommunerna anställda yrkesutöfvare, ansåg utskottet fara vore för att härigenom skulle uppkomma liknande anspråk från andra af kommunerna aflönade, för den allmänna hälsovården jämväl viktiga yrkesutöfvare, såsom stadsläkare och distriktläkare, äfvensom från andra i kommunernas tjänst varande personer.

Kamrarna godkände utskottets motivering och afslog motionen.

Likaledes hafva kamrarna afslagit herr Wavrinskys motion om *tryggande af efterlefvandes rätt till lifförsäkring.* Denna motion afstyrktes af lagutskottet med den motivering, att en lagändring i det af motionären antydda syftet skulle i flera afseenden vara betänkligt. Därigenom skulle icke blott en af de viktigaste principerna i vår svenska äktenskapsrätt — den att ekonomiskt aftal mellan makarna under bestående äktenskap vore ogiltiga — väsentligen rubbas, utan

därmed skulle också banas väg för bedrägliga transaktioner till borgenärers förfång. Den ifrågasatta lagändringen skulle i allmänhet minska borgenärernas säkerhet för gift mans förbindelser och därigenom indirekt verka störande å kreditförhållandena.

Om *formen för äktenskaps ingående* hade herr Waldenström i andra kammaren väckt två motioner, begärande den ena rätt för den, som konfirmerats inom svenska statskyrkan, att få borgerlig vigsel, den andra rätt till kyrklig vigsel äfven för den, som icke begått Herrans nattvard.

Utskottet hade afstyrkt begge motionerna, anförande bl. a. att uppfattningen af äktenskapet och utsikterna för förverkligandet af dess uppgifter i icke ringa mån bestämdes af det sätt, hvarpå det inginges. Detta sätt borde framför allt vara ägnadt att väcka och underhålla en allvarlig uppfattning af äktenskapet; men om redan i fråga om sättet för dess ingående ett visst godtycke finge göra sig gällande, torde detta snarare komma att undergräfva än att stärka en dylik uppfattning. Det kunde också befaras, att valfrihet skulle framkalla allehanda slitningar mellan kontrahenterna och deras anhöriga, äfvensom inverka störande på den religiösa och moraliska uppfattningen hos befolkningen. Någon allmännare önskan af en dylik reform förefunnes säkert heller icke.

Denna gång voro emellertid icke båda kamrarna af fullständigt samma mening som utskottet. I första kammaren afslogos visserligen begge motionerna. I andra kammaren blefvo de däremot begge antagna, den ena med 113 röster mot 87, den andra med 124 röster mot 76. I följd af första kammarens afslag ha dock motionerna för denna gång fallit, ehuru de stora majoriteterna för dem i andra kammaren böra uppmuntra till deras upprepande vid en följande riksdag.

M. C.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte

hölls torsdagen den 28 maj i Svenska läkaresällskapets lokal under ordförandeskap af revisionssekreteraren C. Lindhagen. Efter några inledningsord af ordföranden gaf fru Agda Montelius uttryck åt Förbundets känslor af tacksamhet och saknad mot sin under året bortgångna stiftarinna fru *Sophie Adlersparre,* i ett med värme och innerlighet framfördt föredrag, hufvudsakligen stödjande sig på Esseldes egna betydelsefulla, väckande och tändande uttalanden i Tidskrift för hemmet.

Vi återgifva här föredragets inledningsord:

»En hand domnar, ett öga slocknar, ett hjärta tystnar — hur vanligt, hur alldagligt detta sorgespel. Världen stannar icke sin gång för att se därpå; han förnimmer det såsom höstvandraren stjärnfallen, hvilka gnistra omkring honom; en blick af beundran eller häpnad och han ilar vidare. Men då ljusbärarna bland folken, dessa Betlehemsstjärnor i människohamn, mer eller mindre fjärrlysande, det är sannt, men alla, i mån af sin beskärda lyskraft, vägledande, troget förelysande, outtröttligt framåtmanande, stanna, då deras händer domna, då deras fackla sänkes, då stanna också de äflande människobarnen, lämna för en stund sina dagliga bestyr och spana sorgset efter det slocknande ljuset, lyssna efter ett återljud af den kära, välkända stämman.» Så talar Esselde vid Fredrika Bremers bortgång och vi kunna bruka samma ord, då vi tänka på hennes egen.

Väl tillämplig på Esselde är också fortsättningen: »Att skildra hvad hon varit för sitt lands kvinnor, det tillhör framtiden och det blir ett stort verk, ty det gäller att räkna och tolka hvarje slag af ett hjärta, som klappade endast för mänskligt väl och ve, hvarje tanke af en själ, som var till blott för att söka det rätta för sig och andra, hvarje lifsyttring af en ande, hvilken lefde blott af Guds kärlek».

De yttre konturerna af Sophie Adlersparres lif torde vara tämligen klara för alla här närvarande, och en kort öfversikt af det myckna, som hennes ständigt vakna intresse och dådkraftiga sinne bragt till stånd till främjande af kvinnans utveckling har redan lämnats i den minnesskrift som kort efter hennes död utgafs af dem, som stått henne och hennes arbete närmast. Man har där, förd vid handen af hennes mångåriga medarbeterska, stöd och vän, fått se hur tanken på ett eget organ inom pressen för behandlande af frågor, som rörde kvinnan, så småningom arbetade sig fram till klarhet och verklighet. Vi hafva sett huru dessa båda i Tidskrift för hemmet, i början med fällda visir, som dock så småningom upplyftades, gjorde front emot

fördom, trångsinthet och småsinne. Huru de, kämpande sida vid sida, betäckande hvarandra under striden, utdelade allt kraftigare och mera träffande hugg ju mera de lärde känna sin egen styrka. Huru de allt klarare började se den väg, de måste fram för att nå dit de sträfvade. Huru de sålunda först blottade undervisningens brister, sedan ej allenast påvisade bättre metoder, utan ej gåfvo sig förr än möjlighet till inhemtande af bildning åstadkommits för kvinnor af olika klasser. Huru för dessa sedan arbetstillfällen söktes och funnos. Huru tanken på kvinnans deltagande i sjukvården upptogs och utvecklades. Allt detta visar oss i minnesskriften klart och öfverskådligt, såsom den blott kan det, som själf varit med, signaturen R. O—a.

Sedan få vi till ledsagerska under Esseldes senare år med dess ännu mera vidgade verksamhet, den person, som då kanske stod henne närmast. E. A. låter oss se, huru Esselde med »sällsynt förmåga af initiativ, med oförskräckt mod att trotsa svårigheter, hvilka för andra syntes oöfvervinneliga samt icke minst genom den kraft att rycka andra med sig», som hon ägde, »bröt nya banor, öppnade nya vägar» och alltmera omsatte den första tidens idéer i handling. Det var då Handarbetets Vänner bildades, och det var nu som tanken på associationens makt ledde till stiftande af Fredrika-Bremer-Förbundet, genom hvilket det på många håll spridda arbetet för kvinnans framåtskridande borde samlas och en enig samverkan af män och kvinnor inom olika delar af vårt land åstadkommas.

Denna minnesskrift torde vara för de flesta väl bekant och då där, i kronologisk följd, en redogörelse för Esseldes verksamhet sålunda lämnats, kan nu ej någon minnesteckning i ordets egentliga betydelse ifrågakomma. Det skulle dock för oss alla kännas som en pinsam tomhet, om inom det förbund, som har henne att tacka för sin tillvaro, det första årsmötet efter hennes bortgång skulle få förgå, utan att man för sig frammanade bilden af hennes rika personlighet, för att stärka och uppmuntra till fortsatt sträfvan mot det mål, som var hennes: den svenska kvinnans förkofran i andligt och materielt hänseende.

Låt oss därför en stund »lyssna efter återljudet» af hennes egen stämma, som, ehuru tystnad, dock ännu når vårt öra, då vi genomgå Tidskr. för hemmet, i hvilken hon under åratal nedlagt det bästa af hvad hon kännt, tänkt och velat, och där vi återfinna ej blott *hennes* utvecklingshistoria utan äfven vår egen — den svenska kvinnans.

Tal. slutade med följande ord:

Hennes lif har varit hälgadt åt bemödandet att förädla, bilda och höja kvinnan. Huru hon lyckats däri, stå vi för nära för att kunna bedöma. »Spåren af en ande, som djupt och brinnande älskat och offrat sig, förgå ej så hastigt, men kunna skönjas långt efter sedan han flyktat till högre och fridfullare rymder» säger Sophie Adlersparre, då hon skildrar sin namne.

Och Esseldes styrka låg just i hennes kärlek, kärlek till sanning och vett, och i hennes varma öfvertygelse att ingenting sannt,

ingenting rätt och till mänsklighetens väl bidragande kunde i längden vara outförbart.

Odlaren strör i mörka mullen
Fröets sådd för kommande skörd.
Däröfver vandra höstens skurar,
Däröfver bäddas vinterns snö,
Han gör som jag — begrafver sitt hopp,
Han tror som jag på sol och vår.

Så tänkte hon med skalden. Och så lefde och dog hon, sträfvande efter det som hon ansåg vara det bästa och högsta: tankekraftens uppodlande, hjärtats förädling och själens frid i Gud.

* * *

Sedan sekreteraren Fröken S. Ulrich uppläst Förbundets årsberättelse för 1895, hvilken som bilaga medföljer detta häfte, beviljades styrelsen decharge för 1895 års förvaltning och beslöts att från fru Emma Benedicks donation afföra 3,000 kr. nämligen 1,550:18, till täckande af en från föregående år balancerad brist, och kr. 1,449:28 till uppläggning af en reservfond.

De därpå företagna valen af styrelseledamöter utföllo sålunda. Efter de med döden afgångna styrelseledamöterna fru S. Adlersparre och fröken M. Forsell samt hofintendenten Börtzell och fröken A. Roos, som undanbedt sig återval, invaldes i styrelsen suppleanterna fru Gyldén, fröken Hjelmerus och fröken Dahlgren samt som ny ledamot fru Montelius. För öfrigt återvaldes de i tur att afgå varande styrelseledamöterna.

De fyra lediga suppleantplatserna besattes med följande personer: fröknarna E. Cederblom, A. Lagerberg, S. Leijonhufvud och yrkesinspektor G. Uhr. De öfriga återvaldes.

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa hade den 15 april sitt årsmöte i Förbundets lokal. Sedan års- och revisionsberättelserna upplästs beviljades full ansvarsfrihet åt styrelsen för 1895 års förvaltning. Af berättelsen framgick att delägarnes antal vid slutet af året utgjorde 237. 3 medlemmar hade under året aflidit. I sjukhjälp

till 58 medlemmar hade utdelats icke mindre än kr. 3,230,25 för tillsammans 2192 sjukdagar, hvilka siffror nogsamt visa, till hvilket gagn sjukkassan varit. Kassans fonder uppgingo vid årets slut till kr. 12,385,75. Under året hade genom testamentariskt förordnande af fru Emma Benedicks en välbehöflig förstärkning på 5,000 kr. kommit kassan till del. På förslag af Förbundets styrelse återvaldes den afgående styrelsen för sjukkassan. Denna styrelse består nu af professor P. G. Rosén, ordförande; doktor Carl Nyström, v. ordf. och kassaförvaltare; fröken Th. Geijer, sekreterare; fröken A. Roos och fördelningsläkaren N. A. Edling med fru F. Lybeck, fröken G. von Plomgren och lifmedkus G. Westfelt som suppleanter.

Till revisorer återvaldes fröknarna A. Fabricius och K Wall samt till deras suppleanter fröknarna A. Dahlström och M. Silow.

Dräktreformföreningen. Modellutställningen och mönsterförsäljningen äro flyttade till K. M. Lundbergs bosättningsmagasin, Storkyrkobrinken 7, Stockholm. Nya modeller till chemiletter och mellandräkter för barn hafva utarbetats, och mottagas hos nämnda firma beställningar på kläder efter dessa och föreningens öfriga modeller.

Äfven fröken Dahls modeller till en rationell kvinnodräkt föras af herr K. M. Lundberg.

Från skilda håll.

Diskussioner i kvinnofrågan. Med anledning af den polemik, som uppstått till följd af fröken Ellen Keys föreläsningar och broschyrer i kvinnofrågan, ha åtskilliga sällskap och föreningar, såväl i hufvudstaden som i landsortsstäderna, anordnat diskussionsmöten, där ofvanstående spörsmål debatterats. Bland de i Stockholm hållna må som den märkligaste nämnas: diskussionen i föreningen »Studenter och arbetare» öfver ämnet »Kvinnans ställning och uppgift i samhället,» hvilken inleddes af fröken Anna Sandström. Äfven inom Stockholms Högskolas studentförening, Kvinnoklubben och andra föreningar ha samma ämne diskuterats. I Upsala har inom dess Kvinliga studentförening samt i föreningen »Studenter och arbetare» i nämnda stad desslikes intressanta diskussioner i kvinnofrågan förekommit.

Elevhemmet i Stockholm, afsedt för obemedlade unga flickor från landsorten, hvilka önska för sin framtida existens genomgå någon lärokurs i hufvudstaden, har med detta år ägt bestånd i 10 år. Det lilla hemmet, som *icke* bör förblandas med det för ett par år sedan stiftade »Internationella lärarinnehemmet», har visat sig väl fylla sitt ändamål att bereda unga kvinnor från olika delar af

landet för en ytterst billig inackorderingsafgift (35 kr. i månaden) en tillflyktsort, som kan tjäna som en ersättning för föräldrahemmet. Hittills har hemmet lämnat fristad åt 46 unga kvinnor, hvilka begagnat sig af olika läroanstalter såsom: Högre lärarinneseminariet, Gymnastiska centralinstitutet, Tekniska skolan, o. s. v. För närvarande rymmer hemmet 8 pensionärer, men en utvidgning är påtänkt till hösten, för hvilket ändamål åtskilliga af den kvinliga ungdomens vänner satt en insamling i gång, och är det att hoppas, i betraktande af det behjärtansvärda i självfva saken, att företaget skall krönas med framgång.

Vid Upsala universitet vistas vårtermin 1896 30 kvinliga studenter, af hvilka 13 tillhöra Stockholms nation, 4 Vestm.-Dala och 4 Göteborgs nationer. Bland dessa 30 finnas 1 filosofie och juris kand., 2 medicine och 8 fil. kandidater. En kvinlig medicine kandidat tjänstgör som e. o. amanuens vid patologiska institutionen.

Feriekurser i Jena komma, enligt hitsända prospekt, att anordnas af den äfven här i Sverige bekante föreläsaren i pedagogik, professor W. Rein, samt professor Detmer, och omfatta naturvetenskapliga ämnen, skolhygien, fysiologisk psykologi, filosofi, pedagogik, tyska språket för utländingar (för såväl nybörjare som mera försigkomna), litteratur och historia, och fortgå under tiden från och med 3 till och med 22 nästkommande augusti. Närmare underrättelser kunna inhemtas genom prospekt, som finnas tillgängliga å Pedagogiska biblioteket, Fredrika-Bremer-Förbundets byrå samt i Fritzes och Sandbergs boklådor härstädes.

Gift kvinnas äganderätt i Frankrike. Den 27 sistl. febr. antog franska deputeradekammaren utan debatt ett lagförslag i sju artiklar, hvarigenom den gifta kvinnan erhåller fri dispositionsrätt öfver sin arbetsförtjänst.

Initiativet till denna reform har tagits af fru Jeanne Schmahl, utgifvare af tidningen L'Avant Courrière, hvilken för några år sedan satte i gång en liflig agitation och lyckades intressera flere deputerade för reformen.

I Sverige erhöll, som bekant, gift kvinna rätt att själf råda öfver sin arbetsförtjänst genom en kungl. förordning af den 11 dec. 1874. Det var från den då nybildade föreningen för Gift kvinnas äganderätt initiativet till denna reform utgått.

Ett upprop till svenska kvinnor för skapande af en opinion mot det onaturliga modet att bära »uppstoppade fåglar eller fjädrar af plågsamt dödade småfåglar» såsom hattprydnader, har utsändts och undertecknats af fröken Adèle Rudenschiöld och fru Elna Tenow, f. Ros. Uppropet är åtföljdt af en anteckningslista för namnunderskrifter af de kvinnor, som äro villiga att afsäga sig bruket af fjädrar (strutsplymer undantagna) och uppstoppade fåglar och dymedelst medverka vid arbetet för större mänsklighet och rättvisa mot djuren.

»*Våra underkläder*» är namnet på en af »Hälsovännens flygskrifter,» hvilken med stöd af broschyren »Dr. Lahmanns Reform», utarbetats af med. dokt. Henrik Berg. Den lilla intressanta boken belyser reform-bomullsdräktens många praktiska och hygieniska företräden och förtjänar i hög grad att uppmärksammas af dem, som nitälska för en mer ändamålsenlig klädedräkt än den nuvarande.

Fredrika-Bremer-Förbundets Berättelse för år 1895,

det elfte året af dess verksamhet.

Fredrika-Bremer-Förbundets verksamhet har under det förflutna året fortgått i öfverensstämmelse med dess i program och stadgar framstälda grundsatser; och har förbundet haft glädjen se sina bemödanden att främja kvinnans intressen vinna erkännande i såväl muntliga som skriftliga uttalanden.

Medlemsantal.

Medlemsantalet utgjorde vid 1895 års slut 1,619 mot 1,635 vid årets början. Af dessa voro 286 ständiga och 1,333 årligt betalande medlemmar.

* * *

Genom döden har under det gångna året stora förluster drabbat förbundet. Den 27 juli 1895 afled fru Sophie Adlersparre född Leijonhufvud (Esselde). Besjälad af varm och ädel entusiasm egnade hon hela sin sällsporda begåfning åt arbetet för kvinnans bästa och hennes lif är en lång följd af sträfvanden och af vunna framgångar för kvinnofrågan. Vid förbundets stiftande insatte hon hela den förmåga af initiativ och den okufliga energi, som så särskildt utmärkte henne. Med aldrig svikande intresse och med öppen blick för förbundets ansvarsfulla uppgift vakade hon alltjämt öfver dess utveckling. Hennes minne skall lefva i hennes verk.

Kort därefter kom ett nytt sorgebudskap, likaså oväntadt som smärtsamt, i det underrättelse ingick om fröken Mina Forsells plötsliga bortgång (under segling vid Marstrand den 11 juli 1895). Alltsedan förbundets stiftande medlem af dess styrelse och under de senare åren äfven af dess förvaltningsutskott jämte åtskilliga af dess komitéer, efterlämnar fröken Forsell ett tomrum, för hvars fyllande det torde blifva svårt att finna någon, som äger hennes rika begåfning, ovanliga arbetsförmåga samt villighet att offra tid och krafter.

Styrelse.

Med den inskränkning, som genom ofvan meddelade dödsfall betingats, har förbundets styrelse under 1895 bestått af:

Ordinarie medlemmar: fru S. Adlersparre, fru E. Ankarsvärd, hofintendenten A. Börtzell, fröken L. Engström, fröken M. Forsell, fröken E. Fries, riksantiqvarien H. Hildebrand, fru A. Höjer, doktor C. Nyström, professor P. G. Rosén, fröken A. Roos samt fru S. Whitlock.

Suppleanter: fröken L. Dahlgren, fröken G. Elfving, fru T. Gyldén. fröken G. Hjelmerus, fru J. Jolin, fru A. Kerfstedt, fru G. af Klintberg, revisionssekreteraren C. Lindhagen, brukspatron A. Nordensson, fröken M. Silow, fröken S. Ulrich samt fröken C. Wahrolin.

Revisorer hafva varit: häradshöfding A. Lundvall, fru E. Odelberg och fröken A. Rossander; samt *revisorssuppleanter:* doktor W. Svedbom, revisionssekreteraren W. Uppström och fru S. Wising.

Förvaltningsutskottet, för ett år i sender utsedt af styrelsen, har bestått af: fru S. Adlersparre (på hösten invaldes i hennes ställe fru S. Whitlock), fru E. Ankarsvärd, hofintendenten A. Börtzell, riksantiqvarien H. Hildebrand, fröken G. Hjelmerus, doktor C. Nyström samt fröken S. Ulrich.

Som förbundets *ordförande* har riksantiqvarien H. Hildebrand fungerat, som *vice ordförande* hofintendenten A. Börtzell, som *sekreterare* fröken S. Ulrich och som *kassaförvaltare* doktor C. Nyström.

Utskottet har under året sammanträdt 8 gånger och styrelsen 8 gånger.

Redogörelse för förbundets komitéers och specialstyrelsers verksamhet följer här nedan.

* * *

Under det förflutna året har Fredrika-Bremer-Förbundet firat sitt 10:de årsmöte. Vid detta tillfälle höll riksantiqvarien Hildebrand, som under hela den första 10-årsperioden varit förbundets ordförande, ett sakrikt och varmt föredrag om förbundets tillkomst och utveckling. Såväl detta föredrag som utförliga redogörelser för de olika komitéernas och byråns verksamhet äro, tillika med andra artiklar i kvinnofrågan samt af allmänt intresse, sammanförda i den festskrift, som med anledning af förbundets 10-åriga tillvaro utgafs och som spriddes till alla förbundsmedlemmar och till andra för kvinnosaken intresserade.

Förbundet har under året anslutit sig till det i Amerika stiftade »International Council of Women», som har till syfte att främja samarbete och befästa gemensamhetskänsla mellan olika länders förenin-

gar, i hvilkas ledning kvinnor taga verksam del och hvilka på skilda sätt arbeta för framåtskridande. Inom hvarje land, som vill inträda i det stora internationella kvinnoförbundet, bildas ett nationalförbund — en sammanslutning af inom landet verksamma föreningar — hvilket i sin ordning ingår i internationella kvinnoförbundet och härigenom vinner rätt att blifva representeradt vid de hvart 5:te år återkommande stora internationella kvinnokongresserna. Fröknarne G. Adelborg och S. Ulrich hafva af styrelsen utsetts att vara Fredrika-Bremer-Förbundets ombud i Svenska kvinnornas nationalförbund, den svenska grenen af »International Council of Women».

På hösten 1895 ingick styrelsen för Föreningen för Gift kvinnas äganderätt till Fredrika-Bremer-Förbundet med en anhållan, att i händelse föreningen fattade beslut om upplösning, förbundet ville upptaga föreningens arbete och tillsätta en särskild komité med uppgift, att »arbeta för att på lagstiftningens väg och genom inverkan på den allmänna meningen dels gift kvinnas rätt att råda öfver egendom tryggas och utvidgas, dels i öfrigt främjas sådana åtgärder, som kunna bidraga att höja kvinnans ställning i samhället.» Förbundets styrelse, som ansåg denna uppgift vara oskiljaktigt förenad med förbundets program och med den verksamhet för kvinnans bästa, som alltid utgjort målet för dess sträfvan, förklarade sig villig att tillmötesgå föreningens önskningar. En ny komité, hvars medlemmar till ena hälften valts af Föreningen för Gift kvinnas äganderätt och till andra hälften af Fredrika-Bremer-Förbundet, kommer att fortsätta Föreningens för Gift kvinnas äganderätt verksamhet, sedan föreningen numera upplöst sig.

Ett önskningsmål, som länge legat förbundet nära, är den fråga, som under året tagit ett stort steg framåt mot sin lösning: bildandet af en pensionsfond för landets sjuksköterskor. På grund af redan förut starkt anlitad tid och i anspråk tagna tillgångar, ansåg sig styrelsen icke kunna direkt verka för saken, men har skänkt densamma allt det bistånd, i dess förmåga stått. I den komité, som utfört det förberedande arbetet, ingingo medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundets och Röda Korsets styrelser samt andra för frågan intresserade personer. Förbundets styrelse har sedermera med beredvillighet tillmötesgått komiténs anhållan, att förbundet, genom utseende af en sin representant att deltaga i arbetet för saken, ville skänka densamma sitt gillande och stöd och har detta uppdrag öfverlämnats åt revisionssekreteraren H. Rohtlieb.

Förbundet har som vanligt äfven under det gångna året verkat för kvinnans deltagande i det kommunala lifvet genom användande af de rättigheter lagen härutinnan tillerkänt henne, äfvensom för kvinnors inträde i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

Det studiestipendium från enskild donationsfond, som årligen utdelas, har 1895 i likhet med föregående året uppburits af studeranden vid Upsala universitet, fil. kandidaten Alice Thunberg.

Gåfvor.

Förbundet har att tacksamt erkänna emottagandet af följande gåfvor: af d:r W. Svedbom en af Börjeson modellerad byst af gifvarens moder, förbundets välgörarinna, fru Fredrique Limnell; samt af herr Aug. Forsell ett skåp och ett bord samt ett antal böcker.

De till förbundet öfverlämnade penningegåfvorna utgöra tillsammans en summa af .... kr. 5,718: 85

på följande sätt fördelade:

Af onämnd till understödjande af förbundets fältskärs-sjuksköterskekurser eller annan förbundets verksamhet	kr.	200: —
» fru E. Benedicks till allmänna kassan	»	500: —
» » » (enl. testamentariskt förordnande)...	»	5,000: —
» E. Z. till tidskriften Dagny	»	6: —
Öfverbetalningar genom diverse personer till förbundets allmänna kassa	»	12: 85
	Summa kr.	5,718: 85

För de gåfvor, hvilka lämnats till de olika afdelningarna inom förbundet och som ej ingått i den allmänna kassan, redovisas i dessa afdelningars särskilda berättelser.

Utlämnande af lån.

Summan af ur förbundets fonder utlämnade förlagslån uppgick vid 1895 års slut till kr. 6,158: 34. Tre nya lån (ett för fortsättning af studier och tvänne förlagslån för affärsverksamhet), tillsammans utgörande kr. 1,400: — hafva under året utlämnats. Å äldre lån har, å andra sidan, ett belopp af kr. 1,479: 16 inbetalats.

Under hänvisning till den af kassaförvaltaren meddelade redogörelsen för förbundets affärsställning, se Bil. V, torde här särskildt böra framhållas följande:

Fonder.

Förbundets fonder hafva uppkommit dels sålunda, att, i öfverensstämmelse med stadgarna, inträdesafgifter — från och med 1890 endast hälften däraf — och ständiga ledamöters afgifter fonderats, dels genom tillkomsten af fru S. Whitlocks stipendiefond. Dessa fonders sammanlagda belopp eller, med andra ord, beloppet af förbundets kapital, som vid 1894 års slut utgjorde kr. 16,244: 75 har

under året stigit till kr. 21,038: 25, hvarvid är att märka, dels att fru Emma Benedicks' donation 5,000 kr. inberäknats i sistnämnda summa, dels ock, att enligt vid allmänt möte fattadt beslut förbundets fonder med 700 kr. deltagit i kostnaden för den festskrift, som utgafs med anledning af förbundets 10-åriga tillvaro.

Stipendiefondernas och sjukkassans fonder bokföras särskildt och redogörelse för desamma följer. Bil. II & III.

47 ombud hafva på skilda orter inom landet verkat i förbundets intressen. Deras namn återfinnas i Bil. I.

* * *

Förbundsbyrån.

Förbundets byrå har, i likhet med föregående år, förestätts af fröken G. Adelborg, platsförmedlingen af fröken T. Geijer, kassan af fröken U. Hammarsköld och platsförmedlingen inom sjukvården af fröken S. Ulrich. På hösten egde dock den förändringen rum, att den sistnämnda afdelningen öfvertogs af fröken Hammarsköld, då fröken Ulrich, på grund af sin verksamhet som förbundets sekreterare icke så kunde disponera sin tid, som arbetet vid sjuksköterskeafdelningen erfordrade. Fröken S. Beckman öfvertog samtidigt kassagöromålen.

För att lämna kvinnor — såväl medlemmar af förbundet som icke medlemmar — råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter har förbundets jurist under året varit att träffa å byrån två gånger i veckan, utom under sommarmånaderna, då mera än en gång i veckan icke ansetts behöfligt. Därjämte har juristen skriftligen besvarat inkomna förfrågningar i samma ämnen.

Förfrågningar angående *skolor*, *lärokurser* och *arbetsområden*, tillgängliga för kvinnor, hafva som vanligt, ofta framställts, och byrån har begagnat de tillfällen, som här gifvits, att kraftigt framhålla fördelarna af en grundlig och praktiskt ordnad utbildning. Förfrågningarna hafva omfattat: inträdesfordringarna till Telegraf- och Postverket, till Gymnastiska Centralinstitutet, Seminarier, m. m., angående utbildning till apotekare, tandläkare, fotograf, bokbindare, urmakare m. m. angående sjukvårdskurser, trädgårdskurser, slöjdkurser, mejerikurser, hushållskurser m. m.

Bland öfriga ärenden må nämnas: förfrågningar från såväl in- som utlandet rörande den svenska kvinnans sociala ställning, rörande förbundets organisation och arbetssätt, rörande aflöningsförhållanden m. m. för kvinnor, rörande pensions- och sjukkassor, m. fl. frågor, som på ett eller annat sätt kunna anses sammanhänga med förbundets program.

Platsförmedlingen utvisar följande resultat:

Antalet inskrifna arbetsgifvare .... 498.
» » arbetssökande .... 611.

Af arbetsgifvarne hafva 189 återtagit sin ansökan och af de arbetssökande 209. Platsförmedlingen har som vanligt omfattat dels fasta platser för lärarinnor, föreståndarinnor, värdinnor och biträden i hem samt platser å kontor och i handel m. m., dels ock tillfälligt arbete, såsom lektioner m. m. Summan af sammanlagda årslöner för de af byrån förmedlade platserna uppgår till omkring 45,000 kr. Högsta lönen har varit för lärarinna i skola 1,000 kr., för lärarinna i familj med allt fritt 900 kr.

Afdelningen för *anskaffande af sjuksköterskor* har i 318 fall förmedlat sjuksköterskas anställning för längre eller kortare tid. Tio sjuksköterskor hafva erhållit fasta platser, hvaraf 8 vid sjukhus och sjukstugor samt 2 såsom kommunsköterskor. Sammanlagda beloppet af årslöner för de sålunda förmedlade fasta platserna uppgår till c:a 4,000 kr. Vikarierande sköterskor och biträden hafva vid flera tillfällen anskaffats och 8 sköterskor hafva äfven under 1895 för järnvägens räkning blifvit ställda i expektans för inträdande i tjänstgöring i händelse af kolerans utbrott.

* *
*

Hemstudiekomitén.

Hemstudiekomiténs medlemmar hafva under år 1895 utgjorts af fröken Ellen Fries, ordförande, fru Ellen Gyllander, sekreterare, fröknarna Elisabeth Carlson, Gunborg Elfving och Sigrid Leijonhufvud. Hemstudieafdelningens expedition på förbundets byrå har under vintermånaderna skötts af fru Gyllander och under sommarmånaderna af fröken Elfving.

Af s. k. fortsatt råd och ledning för studier hafva under det gångna året 11 elever begagnat sig. Af desa hafva åtta studerat svenska språket, två franska språket och en allmän historia. Råd hafva lämnats för studier af tyska språket och konsthistoria.

Rörande hemstudieafdelningens räkenskaper hänvisas till Bil. VI.

* *
*

Bokkomitén.

Liksom under föregående år har granskningen af för barn och ungdom afsedda böcker fortgått. Såväl i årets sista häfte af Dagny, som i till skolor, bokhandlare m. fl. utsända separataftryck, hafva komiténs omdömen öfver till julen utkomna barn- och ungdomsböcker äfven detta år offentliggjorts. Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå har dagarna

närmast före jul afgiftsfritt för allmänheten hållits tillgänglig en utställning af granskade och godkända barnböcker, afsedd att underlätta föräldrars och barnavänners besvär vid inköp af lämpliga böcker. Under årets lopp hafva 517 lån af förbundet tillhöriga böcker och tidskrifter utlämnats, af hvilka 135 för granskningen af jul-litteratur och 382 dels för redaktionskomitén och dels till enskilda medlemmar. Alla lån utlämnas afgiftsfritt, och äga styrelse- och komitémedlemmarna samt byråns personal rättighet att låna Fredrika-Bremer-Förbundet tillhöriga böcker och tidskrifter. Under år 1895 inkomna nya böcker hafva uppgått till ett antal af 210, däraf 160 ungdomsböcker, afsedda för julgranskningen, och 50 andra böcker för anmälan i Dagny. Fredrika-Bremer-Förbundet står i tacksamhetsskuld till herrar förläggare för detta deras tillmötesgående.

Komitén har under det gångna året haft att djupt beklaga fröken Mina Forsells bortgång. Hennes kraftiga medverkan saknas visserligen inom flera af förbundets områden, men djupast torde dock bokkomitén känna förlusten, då hon i egenskap af sekreterare var komiténs ledande och sammanhållande kraft. Vid ordnandet och vården af förbundets boksamling såväl som under granskningsarbetet vid jultiden var den insats fröken Forsell gjorde af ovärderligt gagn. Hennes minne skall länge bevaras och hedras, och hennes föredöme manar kraftigt till efterföljd.

Komiténs medlemmar i öfrigt hafva varit: Fruarna E. Ankarsvärd, H. Anderson, B. Nordenson, fröknarna L. Engström, G. Hjelmerus samt bokhandlaren H. Sandberg. Efter fröken Forsells död har Fröken Adelborg i hennes ställe deltagit i komiténs arbete såväl vid sammanträdena som vid bokutställningen å byrån under veckan före jul. — Herr Sandberg, som af ökade göromål hindrats att närvara vid komiténs sammanträden, förklarade sig under hösten önska afgå. Såsom adjungerad har fröken Säve åtagit sig att vara komiténs sekreterare.

* * *

Tidskriften Dagny.

Förbundets tidskrift *Dagny*, som under 1895 ingått i sitt 10:de årsskede har under detta år haft den smärtsamma plikten att teckna sin första ledarinnas *fru S. L—d Adlersparres* minnesruna, hvilken inflöt i tidskriftens 6:te häfte. Dessutom har Dagnys red. under detta år utgifvit en *Festskrift med anledning af Fredrika Bremer-Förbundets 10-åriga verksamhet* (häft. 4—5), hvilken innehåller

förbundets och dess komitéers historia under de flydda åren, tecknad af riksantiqvarien Hildebrand och sekreterarne för de olika komitéerna. Utom dessa utförliga historiker fylldes festskriften af en innehållsrik, litterär afdelning med bidrag af *Selma Lagerlöf, Emil Svensén, Sigrid Leijonhufvud, Ellen Fries* och *Maria Cederschiöld.*

Af Dagnys öfriga innehåll må nämnas artiklar rörande »Vigselformuläret», »Kvinnans valbarhet inom fattigvårdsstyrelsen», »Huslig ekonomi», »Kvinnan inom konsten», »Riksdagsredogörelser», »Dödsrunor» (bland dessa öfver förbundets högt värderade medlem, fröken Mina Forsell), talrika litterära uppsatser så väl öfver skönlitterära alster som arbeten af etisk och - social betydelse, teckningar från främmande länder, skisser, berättelser, poem m. m. Såsom alltid har tidskriften i hvarje häfte lämnat meddelanden från förbundet och dess komitéer.

Redaktionen har i likhet med föregående år bestått af följande medlemmar: Fröken Lotten Dahlgren, redaktris; fruarna Ankarsvärd och Kerfstedt, samt fröknarna Cederschiöld och Engström som medlemmar af redaktionskomitén.

* * *

Sjukvårds-komitén.

Äfven sjukvårdskomitén hör till de grenar af förbundets verksamhet, som genom fru Adlersparres död förlorat ett verksamt stöd. Den bortgångna hade nämligen alltifrån början varit dess intresserade och varmhjärtade ordförande.

Öfriga medlemmar i komitén hafva under året varit: fruarna Ankarsvärd och Bexelius samt fröknarna Leijonhufvud, Silow, Sterky och Ulrich; fru Bexelius har afgått från komitén till följd af flyttning från staden och fru Geijer har i hennes ställe inträdt.

Till följd af den ovisshet, som råder angående fältskärs-institutionens fortvaro har komitén sett sig nödsakad att låta denna del af sin uppgift hvila och tills vidare se tiden an i hvad som rörer denna fråga.

Angående distriktssköterskorna kan meddelas, att trenne sjuksköterskor hafva genom komiténs försorg antagits till genomgående af kurs å Epidemisjukhuset för vidare utbildning i denna viktiga gren af sjukvården. I öfrigt har komitén genom korrespondens inom och utom landet sökt öka sin kännedom om till dess uppgift hörande förhållanden.

* * *

Trädgårdskomitén har fortsatt sin förberedande verksamhet och får i öfrigt hänvisa till berättelsen i förbundets förlidet år utgifna festskrift.

Redogörelser för *sjukkassans*, *stipendiekomiténs* och *dräktreformföreningens* verksamhet återfinnas i Bil. II, III, IV.

Bil. I.

Fredrika-Bremer-Förbundets ombud år 1895.

Abenius, Mathilda, fröken, Vesterås.
Andersson, Hilding, f. Bergenstråhle, fru, Vexiö.
Arwedson, Ada, fröken, Linköping.
Bergstedt, Amanda, fröken, Arboga.
Brandberg, Anna, fru, Landskrona.
Broberg, M., fru, Filipstad.
Brundell, Karin, fröken, Sundsvall.
Burman, Hulda, fröken, Luleå.
Danielsson, Anna, fröken, Kristinehamn.
Edelstam, Axeline, fru. Nyköping.
Edström, Maria, fru, Fridhem, Sundsvall.
*Ehrensvärd, Alida, friherrinna, Kristianstad.
Ekenstierna, Fanny, fröken, Mariefred.
von Essen, Charlotta, fröken, Örebro.
Fischerström, Anna, fröken, Karlskrona.
Florén, Andriette, fru, Mariestad.
Grape, Augusta, fru, Umeå.
*Holm, Siri, fröken, Luleå.
Jeanzon, Ellen, fröken, Lidköping.
*Julin, Anna, fru, Säter.
Kihlberg, Liva, fru, Söderhamn.
von Krusenstjerna, Fredrique, fru, Eskilstuna.
Langlet, Mathilda, fru, Upsala.
Larsson, Elise, fröken, Motala.
Lewenhagen, Anna, fru, Malmö.
Liljebäck, Jenny, fru, Haparanda.
Martin, Eva, fröken, Södertelje.
Mauritzon, Anna, fröken, Vadstena.
Munthe, Maria, fröken, Ystad.

*) De med * betecknade hafva under året afsagt sig ombudskapet.

Osterman, Marianne, fröken, Lund.
Pihl, Aurore, fröken, Norrköping.
Poignant, Georgine, fru, Visby.
Renborg, Alma, fröken, Östersund.
Rundgren, Charlotte, fru, Karlstad.
Ryding, Karin, fru, Venersborg.
Sjöberg, Hanna, fröken, Falkenberg.
Sjöcrona, Helena, fröken, Helsingborg.
Sjögren, Anna, fröken, Karlshamn.
Strömberg, Emma, fröken, Varberg.
Thorburn, Vivi, fru, Uddevalla
Trotzig, Hilda, fru, Hedemora.
Trybom, Elin, fröken, Skara.
Trägårdh, Göthilda, fröken, Skellefteå.
Uggla, Sophie, fröken, Borås.
Unger, Hedvig, fru, Hitorp, Nora.
Versteegh, Inez, fru, Hernösand.
Åkerblom, Emelie, fru, Falun.

Bil. II.

Styrelsens för Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa årsberättelse till årsmötet 1896.

Sjukkassans verksamhet har under år 1895 fortgått på sätt följande siffror visa:

Delegarnes antal som vid 1894 års utgång var 238 hade vid slutet af 1895 sänkts till 237. Af kassans medlemmar har under året tillkommit 17 och 18 afgått, däraf 3 aflidit. Under året har utdelats såsom sjukhjälp till 58 personer för tillsammans 2,192 sjukdagar ett sammanlagdt belopp af kr. 3,230: 25 (mot 3,003: 75 förlidet år).

	Medlemmarnes antal.	Sjukhjälp.
År 1887	97	kr. 159: —
» 1888	136	» 694: 50
» 1889	153	» 1,524: 50
» 1890	188	» 1,444: —
» 1891	199	» 1,864: 50
» 1892	208	» 3,477: 50
» 1893	214	» 2,565: —
» 1894	238	» 3,003: 75
» 1895	237	» 3,230: 25

Sjukkassan har under året genom testamentariskt förordnande af fru Emma Benedicks fått mottaga en donation på 5,000 kronor, en välkommen tillökning till kassans fonder.

För kassans kapitalställning, utgifter och inkomster redovisas i kassaförvaltarens rapport.

Kassans expedition har hållits öppen i Fredrika-Bremer-Förbundets lokal en gång i veckan, hvarjämte anmälningar mottagits å denna lokal kl. 11—4 alla dagar.

I afseende på inträde i kassan gäller fortfarande:

att kvinnor, tillhörande de kategorier, för hvilka kassan närmast varit afsedd, utan vidare vinna inträde under förutsättning af rent läkarebetyg;

att för inträdessökande med kvalificeradt läkarebetyg afgörandet ligger hos de tre läkare, som tillhöra styrelsen, samt

att i öfriga fall styrelsen i sin helhet beslutar.

Kassaförvaltarens redogörelse lyder som följer:

Ur räkenskaperna anföres följande:

Vid 1895 års utgång utgjorde sjukkassans

Tillgångar:

Fordran i Stockholms läns sparbank	846: 79
» » Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	2,829: 39
1 S:t Eriks Bryggeri-Aktiebolags 4 ½ % obligation	1,000: —
2 Allmänna Hypoteksbankens 4 ½ % obligationer	2,030; —
2 Helsingborgs-Hessleholms 4 % obligationer	2.000: —
I Stockholms Enskilda Bank å deposition med 4 månaders uppsägning	3,000: —
I Stockholms Enskilda Bank på upp- och afskrifning	401: 93
Å löpande räkning med C. G. Cervin	229: 29
Kontant i kassan	48: 15
Summa kronor	12,385: 55

Skulder:

Fonder: Försäkringsfonden	7,726: —
Reservfonden	1,659: 55
Donationsfonden	3,000: —
Summa kronor	12,385: 55

Fondernas förstärkning har uppkommit på grund af följande förhållande mellan inkomst och utgift:

Inkomst:

Inträdesafgift för 17 medlemmar		81: —
Årsafgift för 249 medlemmar		3,323: 91
(inalles 237 medlemmar)		
Räntor, influtna		282: 73
Straffräntor		6: —
Fru Benedicks donation		5,000: —
Influtna gåfvor		198: 50
Statsbidrag för 1894		132: —
	Summa kronor	9,024: 14

Utgift:

Sjukhjälp		3,230: 25
Hyra för år 1894	90: —	
Kontors- och annonsutgifter	100: 78	190: 78
Arfs- och stämpelskatt		226: 50
Till fonderna: Försäkringsfonden	1,192: —	
Reservfonden	1,184: 61	
Donationsfonden	3,000: —	5,376: 61
	Summa kronor	9,024: 14

Inventarierna, bestående af räkenskapsböcker och skrifmateriel, äro ej upptagna i något värde.

Fröknarna T. Geijer och Elsa Gyldén hafva under det förflutna året med uppoffrande nit och mycken skicklighet skött kassans registrering och ekonomiska expedition.

Stockholm i februari 1896.

Karl Nyström.

Kassaförvaltare.

Å ordinarie sammanträde med sjukkassans delegare den 27 april 1895 beslöts en förändring i stadgarna för Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa, hvarigenom § 6 skulle få följande lydelse:

»Sjukhjälpen utgår från understödsfonden med 1 krona 50 öre om dygnet för en tid af högst 10 (förut 13) veckor under kalenderår». — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan sjukunderstöd utgått under sammanlagdt 80 (förut 130) veckor, beror på styrelsen — — — — — — — — —

Därjämte beslöts ett tillägg till denna paragraf, så lydande: »För de medlemmar, som ingått i kassan före den 1 maj 1895 gälla de före denna tid fastställda bestämmelser».

Den sålunda beslutade förändringen godkändes samma dag af Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse och fick därigenom enligt § 10 gällande kraft.

Kassans styrelse har under året haft följande sammansättning:

Ordinarie styrelsemedlemmar:

Professor *P. G. Rosén*, ordförande.
Doktor *Carl Nyström*, vice ordförande och kassaförvaltare.
Fröken *Theresa Geijer*, sekreterare och tjänstgörande vid expeditionen
Fröken *Anna Roos*.
Fördelningsläkaren *N. A. Edling*.

Suppleanter:

Fru *F. Lybeck*.
Fröken *G. von Plomgren*.
Lifmedikus *G. Westfelt*.

Revisorer:

Fröken *A. Fabricius*.
Fröken *K. Wall*.

Revisorssuppleanter:

Fröken *A. Dahlström*.
Fröken *M. Silow*.

Styrelsen tillåter sig slutligen erinra:

Det betydliga belopp af 3,230: 25 kr., som under året utgått i form af sjukhjälp, visar å ena sidan det gagn, som delegarne haft af sin delaktighet i kassan, samt å andra sidan önskvärdheten af en större anslutning till kassan, på det att densamma därigenom ännu bättre än för närvarande måtte blifva i stånd att bära så betydliga utgifter.

Revisionsberättelsen lyder som följer:

Undertecknade, utsedda revisorer att granska Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas förvaltning och räkenskaper för år 1895, få härmed efter fullgjordt uppdrag därom afgifva följande berättelse:

Beträffande tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter få vi hänvisa till kassaförvaltarens af oss granskade redovisning.

Styrelsens af oss genomgångna protokoll jämte de däri omförmälda besluten hafva icke föranledt någon erinran från vår sida.

Värdehandlingarna äro förvarade i brandfritt kassahvalf.

Kassans räkenskaper äro förda med utmärkt ordning och noggrannhet samt åtföljda af erforderliga verifikationer, och då ingen anledning till anmärkning förekommit, få vi tillstyrka, att full ansvarsfrihet för förvaltningen under 1895 måtte beviljas styrelsen.

Stockholm den 19 mars 1896.

A. Fabricius. *Kerstin Wall.*

Bil. III.

Stipendiekoméns årsberättelse för 1895.

Det af komitén utarbetade förslaget till reglemente för stipendiefonderna och stipendieutdelning har under året af förbundsstyrelsen blifvit stadfästadt. De däri gjorda bestämmelserna öfverensstämma i grunddragen med förut gällande stadgar, med undantag af att man ansett nödigt göra en del tillägg i anledning af Stipendiekomiténs mera omfattande verksamhet, beträffande stipendieutdelningen från Allmänna fonden, som börjar år 1896 inom de län som gjort kapitalinsatser till nämnda fond, uppgående till 5,000 kronor eller därutöfver. Då komitén så att säga numera utgör beredningsutskott för hela förbundets stipendieinstitution, har medlemmarnes antal inom komitén ökats från 6 till 7. En nämnd för det slutliga valet af stipendiater har äfven blifvit tillsatt bestående af förbundets ordförande som självskrifven ledamot jämte 6 andra medlemmar.

Stipendier från Allmänna fonden hafva kungjorts till ansökan att utdelas inom Stockholms stad, samt Malmöhus-, Kristianstads-, Östergötlands-, Södermanlands- och Vesterbottens län, samt dessutom tvenne stipendier från s. k. fria afdelningen af Allmänna fonden. De ändamål, hvartill stipendierna kungjorts lediga, äro: understöd för

genomgående af sjukvårdskurser, lärarinnekurs i huslig ekonomi för folkskola, till utbildning af föreståndarinna för s. k. arbetsstuga, tekniska skolans mönster- och ritlärarinnekurs samt för studier vid universitet, högskola eller högre lärarinneseminarium och folkskolelärarinneseminarium.

I likhet med föregående år har Stipendiekomiténs sekreterare under september och oktober genom föredrags hållande bidragit till nya lokalkomitéers bildande i landsorten, denna gång inom Vestmanlands och Örebro län. Glädjande är, att på så många orter, där länsinsatsen till Allmänna fonden redan börjat grundas, under årets lopp framstående intresserade personer tagit kraftiga initiativ för att påskynda möjligheten af stipendieutdelning inom länet.

Samtliga under år 1895 till Allmänna stipendiefonden influtna gåfvor och bidrag uppgå till kr. 11,978: 47.

Genom testamentariskt förordnande af framlidna fru Sophie Adlersparre hafva donationsfonderna ökats med »Leijonhufvud-Adlersparreska stipendiefonden» å ett belopp af 5000 kronor, hvars ränta skall utdelas som yrkes- eller studiestipendier åt kvinnor tillhörande vissa af testator bestämda släktled af familjerna Leijonhufvud och Adlersparre.

Samtliga stipendiemedel hafva öfverlämnats till Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder hvars *ordinarie medlemmar* äro: fru Anna Wallenberg, född von Sydow, ordförande, generaldirektör Alb. Andersson, revisionssekreteraren H. Rohtlieb, professor P. G. Rosén, fröken M. Silow; *styrelsesuppleanter:* professor H. Gyldén och fröken Clara Montelius.

Stipendiekomiténs medlemmar hafva varit desamma, som alla föregående år, med undantag af, att framlidna friherrinnan Sophie Adlersparres plats intagits af statsrådinnan Charlotte Wersäll, född Lewenhaupt, samt att grefvinnan Anna Mörner, född Rundgren, nyinvalts som den sjunde ledamoten af komitén.

* * *

Undertecknade, som utsetts att granska 1895 års räkenskaper för de under Fredrika-Bremer-Förbundets vård och inseende stående stipendiefonder, få efter verkställd granskning af desamma däröfver afgifva följande berättelse:

Allmänna Stipendiefonden.

Credit.

Behållning från år 1894	kr.	86,493: 12
Inbetalning af ombuden	»	11,728: 47
Gåfvor af fröken Ellen Bergman och fru Betty Swartz	»	250: —
Räntor	»	3,807: 59
Bidrag till förvaltningskostnaden från donationsfonden	»	50: —
	Summa kronor	102,329: 18

Debet.

Utgående räntor, kursskilnad, mäklararfvode och stämpelskatt	kr.	204: 59
Utgifter för insamlingen (stipendiekomitén)	»	1,451: 60
Utbetald lifränta	»	200: —
Hyra för skåp i Stockholms Enskilda Bank	»	20: —
Inköp af ett dokumentskåp	»	50: —
Behållning till år 1896	»	100,402: 99
	Summa kronor	102,329: 18

Ofvanstående behållning är placerad uti:

Falu—Rättviks—Mora Järnväg.-akt.-bol. 4 % oblig.	kr.	12,000: —
Aktiebolaget Bergman-Hummel & C:o 4 1/2 % oblig.	»	7,000: —
Andel uti en af Kopparbergs—Hofors Sågv.-aktiebolag utgifven förbindelse	»	23,000: —
Helsingfors stads 4 1/2 % obligationer	»	20,358: —
Örebro stads 36 % obligationer	»	5,985: —
Diverse intecknade skuldebref	»	28,950: —
På deposition i Skånes Enskilda Bank	»	2,500: —
På upp- och afskrifningsräkning i Stockholms Enskilda Bank	»	609: 99
	Summa kronor	100,402: 99

Donationsfonden

utgörande en genom anonym gifvare den 3 juni 1890 bildad fond.

Credit.

Behållning från år 1894	kr.	32,908: 01
Under året influtna räntor	»	1,442: 76
	Summa kronor	34,350: 77

Debet.

Under året utbetalta stipendier	kr.	900: —
Bidrag till den allmänna förvaltningskostnaden	»	50: —
Behållning till år 1896	»	33,400: 77
Summa kronor		34,350: 77

Denna behållning är placerad uti:

En af Kopparberg—Hofors Sågverks-Aktiebolag utgifven förbindelse	kr.	25,000: —
5 stycken Sundsvalls stads 4 1/2 % obligationer	»	5,000: —
En intecknad skuldsedel	»	2,400: —
På upp- och afskrifningsräkning i Sundsvalls Enskilda Bank	»	1,000: 77
Summa kronor		33,400: 77

Ellen Bergmans Släktstipendiefond.

Credit.

Behållning från år 1894	kr.	50,000: —
Under året influtna räntor	»	3,180: 89
Kursvinst vid försäljning af obligationer	»	842: 62
Summa kronor		54,023: 51

Debet.

Under året utbetalda räntor	kr.	3,207: 12
Kursförlust, mäklare-arfvode m. m. vid inköp af obligationer	»	566: 39
Gåfva till Allmänna stipendiefonden	»	100: —
Behållning till år 1896	»	50,150: —
Summa kronor		54,023: 51

Denna behållning är placerad uti:

Aktiebolaget Bergman-Hummel & C:o 4 1/2 % obligationer	kr.	2,000: —
Andel i en af Kopparberg—Hofors Sågverks-Aktiebolag utgifven förbindelse	»	2,000: —
En af Forsbacka Järnverksaktiebolag utgifven förbindelse	»	25,000: —
Allmänna Hypoteksbankens 4 % obligationer	»	20,000: —
En i hus i Stockholm intecknad förbindelse	»	1,150: —
Summa kronor		50,150: —

Leijonhufvud-Adlersparreska Stipendiefonden.

utgörande en genom testamentarisk gåfva af framlidna fru Sophie Adlersparre, född Leijonhufvud, inrättad fond.

Credit.

Genom utredningsmannen i fru Adlersparres bo den 16 oktober 1895 öfverlämnade	kr.	5,000: —
Under året upplupna räntor	»	38: 78
Summa kronor		5,038: 78

Debet.

Behållning till 1896	kr.	5,038: 78
Denna behållning är placerad uti:		
En i hus i Stockholm intecknad skuldsedel	»	5,000: —
På upp- och afskrifningsräkning i Sundsvalls Enskilda Bank	»	38: 78
Summa kronor		5,038: 78

Samtliga i berättelsen omnämnda värdepapper, hvilka vi funnit förvarade i styrelsens kassafack i Stockholms Enskilda Bank, äro efter vår öfvertygelse fullt betryggande och alla utgifter hafva blifvit styrkta med oss förevisade verifikationer.

Då styrelsen därjämte efter vår uppfattning på ett mycket berömvärdt sätt iakttagit »Förbundets» ekonomiska intressen, är det oss ett nöje att tillstyrka densamma full och tacksam decharge för 1895 års förvaltning.

Stockholm den 31 mars 1896.

M. Arhusiander. *I. Elfving.* *E. von der Lancken.*

Bil. IV.

Utdrag ur

Styrelsens i Dräktreformföreningens årsberättelse.

Mars 1895—Mars 1896.

Angående verksamheten under det senast förflutna arbetsåret meddelas följande:

På inbjudning af Samfundet för befrämjande af ett naturenligt lefnadssätt höll fru Hanna Palme den 4 april 1895 i Hushållsskolan Jakobsbergsgatan 15 ett föredrag om dräktreformen och framvisade åtskilliga modeller.

Den 11 maj 1895 höll fru Gurli Linder, på anmodan af styrelsen för Upsala enskilda läroverk, å Värmlands nationssal i nämnda stad ett föredrag om föreningens modeller, särskildt skoldräkten. — Äfven i fru S. Almqvists samskola i Stockholm har fru Linder vid ett föräldramöte hållit ett föredrag om skoldräkten.

Utom på ofvan nämnda ställen ha expositioner egt rum i Vexiö och Norrköping samt på allmänna nordiska skolmötets utställning den 6—9 augusti 1895 i Stockholm.

Till Turistföreningens byrå har lämnats ett meddelande om turistdräkten.

Mönster på lifstycken och delade kjolar ha sändts till föreståndarnas fruar i folkhögskolorna i Grebbestad, Tärna, Lunnevad, Hvilan, Alfshög och Tranås med anhållan om medverkan för spridande af föreningens modeller bland skolornas elever.

För att tillmötesgå en från flere håll uttalad önskan har styrelsen beslutat, att af de modeller, af hvilka dubbla exemplar finnas, må den ena omgången — såvida den ej tages i anspråk för expositioner — uthyras på en tid af högst två dagar och mot en afgift af 25 öre pr plagg, dock så, att bébédräkten och skoldräkten uthyras i sin helhet, till ett pris af 50 öre pr dräkt.

De nya modeller, som på årsmötet komma att framläggas för föreningen, äro: strumpeband, linne för skolflickor och en s. k. brösthållare.

Fröken Kristine Dahl i Kristiania, hvilken under flere år studerat dräktreformen i Amerika, har sändt styrelsen meddelande om att hon ämnar sätta sig i spetsen för bildandet af en dräktreformförening i Norge. Flere af de svenska modellerna äro, säger fröken Dahl, kända och använda i Norge. Fröken Dahl har för afsigt att

här i Stockholm studera vår förenings stadgar, arbetssätt, modeller m. m.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Anmälan om inträde adresseras till Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförening, Stockholm. Föreningens broschyrer, årsberättelser, modellförteckningar etc. sändas på begäran.

Styrelsen har haft följande sammmansättning:

A. af Fredrika-Bremer-Förbundet valda:

Ordinarie medlemmar:	*Suppleanter:*
Fru *Marie-Louise Berg.*	Fröken *Sally Högström.*
» *Gurli Linder.*	» *Caroline Wahrolin.*
Fröken *Elsa Gyldén.*	

B. af dräktreformföreningen valda:

Ordinarie medlemmar:	*Suppleanter:*
Fru *Nanna Bendixson.*	Fru *Amélie Cederschiöld.*
» *Carola Boklund.*	» *Ellen Kronberg.*
» *Maria Bolin.*	» *Sigrid Nyström.*
» *Ellen Gyllander.*	Fröken *Helena Palmqvist.*
» *Hanna Palme.*	
» *Carin Scholander.*	

Revisorer:	*Revisorssuppleanter:*
Fröken *Jenny Bonnier.*	Fru *Greta Wærn.*
» *Betty Hirsch.*	Fröken *Anna Kruse.*

Revisionsberättelse.

Undertecknade, af Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförening utsedda revisorer, få härmed, efter företagen granskning af räkenskaperna från den 1:sta Januari 1895 till den 31 December samma år, afgifva följande revisionsberättelse:

Af böckerna framgår, att följande konti under året lämnat vinst:

Medlemsafgifters konto	kr.	147: —
Frivilliga gåfvors konto	»	3: —
Mönsters konto	»	24: 68
Intresse konto	»	11: 96
Summa	kr.	186: 64

Följande konti förlust:

Modellers konto	kr.	165: 25
Allmänna omkostnaders konto	»	68: 59
Annonsers och trycksakers konto	»	29: 68
Summa	kr.	263: 52

Föreningens tillgångar, hvilka vid årets början utgjorde kr. 674: 96, belöpte sig vid årets slut till kr. 596: 56 och bestå af:

Inventarier och modeller	kr.	331: 90
Ett till fröken Ohlsson utfärdadt förlagsförskott	»	200: —
Lager af mönster	»	18: 60
Insatt i Handelsbanken	»	43: 96
Kassa	»	2: 10

Till sist få undertecknade, som befunnit räkenskaperna i godt skick och behörigen verificerade, tillstyrka att full ansvarsfrihet må beviljas styrelsen.

Stockholm i Februari 1896.

Jenny Bonnier. *Betty Hirsch.*

Bil. V.

Kassaförvaltarens rapport.

Till Styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ur räkenskaperna anföres följande:

— — — — — — — — — — — — — — —

Vid årets slut hade Fredrika-Bremer-Förbundet

Tillgångar:

Intecknings-Garanti-Aktiebolaget		4,517: 43
Inventarier		1,734: 83
Fordran hos fru S. Whitlock		3,480: —
Diverse debitorer:		
Obligationer	4,000: —	
Reversfordringar	6,158: 34	10,158: 34
Kassa		688: 66
Saldo förlust		1,550: 18
Summa kr.		22,129: 44

Skulder:

Egna fonder:

Ständiga ledamöters afgifter	9,180: —	
Inträdesafgifter	3,378: 25	
S. Whitlocks stipendiefond	3,480: —	
Donationsfonden	5,000: —	21,038: 25

Yttre skulder:

Gåfvor att utgifvas för uppgifvet ändamål	300: —	
Aftonbladets aktiebolag	716: 50	
Sjukvårdsafdelningen	74: 69	1,091: 19
	Summa kr.	22,129: 44

Ofvanstående förlust, kr. 1,550: 18, har uppkommit på grund af följande förhållande mellan vinst och förlust:

Vinst:

Inträdesafgifter		103: 50
Årsafgifter		3,726: —
Gåfvor		280: 45
Räntor		548: 47
Saldo: förlust från föregående år	473: 11	
» » år 1895	1,077: 07	1,550: 18
	Summa kr.	6,208: 60

Förlust:

Från 1894 öfverbalanserad förlust	473: 11
Byrån	2,961: 35
Trycksaker	543: 64
Tidskriften Dagny	815: 51
Allmänna omkostnader	1,308: 68
Möten	106: 31
Summa kr.	6,208: 60

En jämförelse med föregående bokslut gifver anledning till följande uttalande:

Förbundets egna fonder hafva under året ökats med ett belopp af kr. 4,793: 50, ehuruväl enligt ett den 15 februari å allmänt möte fattadt beslut 700 kronor afförts från inträdesafgifters och tillförts trycksakers konto såsom bidrag till täckande af kostnaden för en festskrift, meddelande redogörelse för förbundets 10-åriga verksamhet.

Byråns inkomster hafva varit kr. 2,928: 14 och dess utgifter kr. 5,889: 49. Kostnaden för byråns upprätthållande har ökats med kr. 366: 65, hvilken ökning står i samband med en alltjämt fortgående utveckling af byråns verksamhet. Tidskriften Dagny har i år från förbundets allmänna kassa kräft ett tillskott af kr. 815: 51. Allmänna omkostnaders konto visar ett högre belopp än föregående år.

Sjukvårdsafdelningen har i år haft i inkomst kr. 353: 54 och i utgift kr. 278: 85. Öfverskottet är reserveradt till nästkommande år för afdelningens kraf.

De mest framstående dragen i förbundets ekonomi under det förlidna året är dels den betydliga donation å 10,000 kr., till lika fördelning mellan Fredrika-Bremer-Förbundet och dess sjukkassa, som förbundet fått mottaga från fru E. Benedicks enligt den aflidnas testamentariska förordnande, dels den betydliga förlust, som uppkommit på tidskriften Dagnys och trycksakers konti. Härvid tjänar till förklaring dels utgifvandet af den ofvan nämnda festskriften och dels, i afseende å Dagny, ett nedgående i prenumeranternas antal och en ökning i kostnaden för tidskriftens utgifvande.

I öfverensstämmelse med vederbörligen fattade beslut, och på sätt i styrelsens berättelse utförligare framhålles, har en icke ringa del förbundets medel användts till förlagslån åt kvinnor. Härmed har afsetts och vunnits det dubbla ändamålet dels att verksamt gagna ett antal kvinnor, som för sin fortkomst i lifvet behöfva anlita förlagslån, dels ock å andra sidan att vinna något ökad afkastning å utlånade medel.

Under år 1895 hafva återbetalts af de utelöpande lånens kapitalbelopp kr. 1,479: 16. Såsom nya lån hafva under året utlämnats kr. 1,400: —, alltså en minskning i det utestående lånebeloppet af kr. 79: 16 eller från kr. 6,237: 50 till kr. 6,158: 34. Önskligt vore om förbundet finge större tillgångar att använda för denna del af sin verksamhet, som medfört så mycket gagn, och som står i så god öfverensstämmelse med förbundets syfte och ändamål.

För influtna gåfvor och deras användning redogöres i styrelsens berättelse.

För hemstudiernas, sjukkassans och stipendiefondernas affärer lämnas särskilda redogörelser.

Likasom föregående år hafva fröknarna G. Adelborg och U. Hammarsköld, jämte sin öfriga verksamhet å byrån, med nit och skicklighet skött arbetet vid kassan och bokföringen.

Slutligen hemställes att, på sätt äfven af styrelsen tillstyrkts, förbundet måtte besluta att från donationsfonden (fru Emma Benedicks' donation) afföres ett belopp af kr. 3,000: — till följande användning:

till täckande af den brist, som dels balanserats från föregående år, dels uppkommit under år 1895, tillsammans	kr.	1,550: 18
till uppläggning af en reservfond	»	1,449: 82
Summa	kr.	3,000: —

Stockholm i februari 1896.

Carl Nyström.

Bestyrkande riktigheten af ofvanstående redogörelse, hemställa undertecknade revisorer om ansvarsfrihet för 1895 års förvaltning.

Stockholm den 13 april 1896.

Elise Odelberg. f. Åkerman. *Alida Rossander.* *Axel Lundvall.*

Bil. VI.

Hemstudiekomiténs räkenskaper för år 1895.

	Utgifter.	Inkomster.
Behållning från 1894	99: 28	——
Räntevinst	4: 95	——
Elevafgifter	119: 50	——
Brefporton	16: 50	18: 85
Fredrika-Bremer-Förbundets byrå	——	6: —
Lärarearvoden	——	60: —
Diverse omkostnader	——	2: 30
Behållning till 1896	——	153: 08
Summa kr.	240: 23	240: 23

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1896.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Albert Bonnier: *E. Key*, »Missbrukad kvinnokraft» och »Naturenliga arbetsområden för kvinnan». Kvinnopsykologi och kvinlig logik. En studie och ett försvar. — *H. Lindhé*, Ragnhild. — *Margareta*, Med eller mot sin natur. — *L. Hanson-Marholm*, Tvenne kvinnoöden. — *M. Roos*, Ett ord till fröken Ellen Key och till den svenska kvinnan.

J. G. Fredengren: *Orison Swett Marden*, Konsten att komma sig upp i världen, h. 6, 7.

H. Geber: *A. Cleve*, Eva Sten.

Fahlcrants & C:o: *G. af Geijerstam*, Mina pojkar. *E. S. Turner*, Stora syster.

Hälsovännens förlag: *A. Lenardtson*, Om tänderna och deras vård. — *S. Ribbing*, Om sport och sportöfningar. — *E. Stangenberg*, Om örats och näsans sjukdomar.

L. Hökerberg: *E. Orzesko*, Mirtala. — Något om djurskyddsföreningarnes verksamhet. — *I. Rogberg*, Kärlek och Moderlighet.

G. Lindström: *E. Kléen*, Mogen sommar. Vildvin och vallmo.

Nordstedt & Söner: *S. L—d Adlersparre och S. Leijonhufvud*, Fredrika Bremer, biografisk studie, h. 4, 5; 2 ex. — *J. Bager-Sjögren*, Sanndrömmarne och deras vetenskapliga förklaring. — *A. E. Brehm*, Djurens lif, h. 6—11. — *A. Hazelius*, Samfundet för Nordiska Muséets befrämjande 1893 och 1894.

R. Schenström, Max Nordau, Henrik Ibsen oeh kvinnofrågan.

A. O. Telning, Aforismer.

Wahlström & Widstrand: *M. Bolle*, När Riddar Ulf suckar. — *A. Cleve*, En protest med anledning af Ellen Keys föredrag i kvinnofrågan. — *K. E. Forslund*, Skog. — *P. Hallström*, En gammal historia. — *Mark Stern*, Fyra berättelser. — *H. Nyblom*, I kvinnofrågan. Embetet att vara husmoder. Kvinnans kallelse. — *F. Svenonius*, Väster- och Norrbottens län II, Svenska Turistföreningens handbok. — Svenska Turistföreningens årsskrift för 1896. — Views of Sweden, Guides of swedish tourist's club n:r 12.

Wettergren & Kerber: *E. Idström*, M:lle Blanche.

Förlagsaktiebolaget Otava: *M. Canth*, Kritik af fröken Ellen Keys senaste inlägg i kvinnofrågan.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, 1895 n:r 7—8. — Statistisk tidskrift, 1895 n:r 2, 3; 1896 n:r 1. — Kyrklig tidskrift, 1895 n:r 11, 12; 1896 n:r 1—4. — Läsning för hemmet, 1895 n:r 6; 1896 nr 1, 2. — Hemåt, n:r 1, 3—5 — Månadsblad för K. F. U. M., n:r 1—5, Pedagogisk tidskrift, 1895 n:r 12; — 1896 n:r 1—3. Svensk läraretidning, 1895, n:r 47—52; 1896 1—21; — Verdandi, 1895 n;r 5—6; 1896 n:r 1—2. — De svenska landsmålen n:r 53—55. — Slöjdundervisningsbladet, 1895 n:r 11, 12; 1896 n:r 1—5. — Helsovännen, 1895 n:r 24; 1896 nr 1—6. — Jordemodern, n:r 1—3. — Sedlighetsvännen, 1895 n:r 3, 4; 1896 n:r 1—3. — Moral. 1895 n:r 7, 8; 1896 n:r 1—3. — Svensk bokhandelstidning, 1895 n:r 50—52; 1896 n:r 1—21. — Nya bokhandelstidningen, 1895 n:r 50—52. — Svensk musiktidning, 1895 n:r 20; 1896 n:r 1—10. — Trädgårdsskötseln, n:r 1—5. — Skogvaktaren, 1895 n:r 4; 1896 n:r 2. — Nya kyrkans tidning, n:r 1—4. — Idun, 1895 n:r 49—52; 1896 n:r 1—21. — Svensk Damtidning, n:r 1—21. — Kamraten, 1895 n:r 24. — Folkskolans barntidning, 1895 n:r 41; 1896 n:r 1—21. — Linnéa, 1895 n:r 18, 19; 1896 n:r 1—9. — Nutid, 1895 n:r 12; 1896 n:r 1—5. — Finsk tidskrift, 1895 n:r 12; 1896 n:r 1—4. — Nylænde, 1895 n:r 23—24; 1896 n:r 1—10. — Kvinden og Samfundet, 1895 n:r 10—12; 1896 n:r 1—5. — Blätter des Badischen Frauenvereines, 1895 n:r 24; 1896 n:r 1—10. — Deutsche Hausfrauenzeitung, 1895 n:r 50—52; 1896 n:r 1—21. — Neue Bahnen, 1895 n:r 24; 1896 n:r 1—10. — Die Frauenbewegung, 1895 n:r 24; 1896 n:r 1—9. — Lend a Hand, 1895 n:r 5, 6; 1896 n:r 1—5. — The English Woman's Review n:r 1—2. — The Nursing Record 1895 n:r 402—404; 1896 n:r 1—21. — The Nurse's Journal n:r 21—22. — The Review of Reviews, 1895 n:r 12; 1896 n:r 1—3. — The Woman's Journal, 1895 n:r 48—52; 1896 1—9. — La Femme, n:r 1—10. — La Revue féministe 1895 n:r 6; 1896 n:r 1, 2, 4—6. —

Anmälan.

Dagny *började med 1896 sin 11:te årgång. Dess hufvuduppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling sådana frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksamhet skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom litteraturen, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare berättelser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m. skola allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras under år 1896 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktionskomité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.

För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1896.

*Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända **års-afgifter** och **prenumerationsafgifter**.*

1896. 6:te häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
{För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54

En turistfärd till Nordkap.

Där låg »Kung Harold» och hade redan ångan uppe. Om en halftimme, kl. 10 på måndagsafton, skulle han lämna Trondhjem och styra kurs mot norr.

Den ena droskan efter den andra hade stannat vid landgången och afbördat sig manliga och kvinliga turister från världens alla kanter.

Det var ej utan, att turisterna sågo på hvarandra med blickar något mer intresserade än de, med hvilka denna art eller kanske riktigare afart af människosläktet annars brukar betrakta hvarandra. Vi visste ju alla, att för en vecka skulle vi bilda ett litet samhälle för oss, skildt från den öfriga världen, och vi måste med eller mot vår vilja i allt dela ljuft och ledt.

Sällan behärskas ett samhälle i så hög grad af *ett* intresse, som hvad fallet nu var med vårt. *Väderleken*, den var för oss »to be or not to be». Den spelar ju alltid en hufvudroll på resor, men enkanneligen gäller detta Nordkapsresor. Resan kostar sina modiga 300 kronor. Är det nu regn, dimma och blåst, har man i åtta dagar för denna vackra summa endast obehag. Man kommer åter lika klok som man for, endast 300 kronor fattigare. Och inte får man dröja och vänta en dag, nej inte en timme, på solsken och vackert väder. »Kung Harold» far från Trondhjem till Nordkap och från Nordkap till Trondhjem, orubblig i sin bana, som en af himmelens planeter.

Det såg denna juliafton inte lofvande ut. Ordet juli framkallar bilder af sol och värme. Men denna afton var regnig, töcknig och kall. Vi fingo nöja oss med att i Bædäcker läsa om Trondhjemsfjordens sköna, skogklädda höjder, söka en svag ersättning i »Kung Harolds» af elektriskt ljus upplysta salong och i tid gå till ro i vår lilla hytt, ty stor är den inte. Nordkapsbåtarne äro inga Atlanterångare i utrymme och elegans. Kanske är det chauvinism, men jag tyckte vår »Æolus» är ett strå hvassare.

* * *

Dåsig och dyster var både luft och humör på tisdagsmorgon. Jag promenerade några hvarf på det rymliga däcket. Några passa-

gerare hade etablerat sig i de stora korgstolarne, som man hyr för extra betalning, ty för de 300 kronorna får man visserligen resa, äta och ligga, men inte sitta, utom på ett par små bänkar, alltid upptagna af sparsamma tyskar.

Alla blickade in i den täta dimman, en del trumpet resignerade, andra humoristiskt leende åt det oblida ödet. Vi tittade och tittade, länge, länge, hopplöst och tviflande att slöjan *denna* dag skulle ryckas undan. Här hade varit af nöden ett: »Sesam öppna dig».

Kanske någon hade en trollformel. Det började rifva i skyarne. Blott några ögonblick — hela Nordlandens ståtliga skärgård låg öppen för våra häpna, tjusade blickar. Resan var ej längre förfelad, då den haft en sådan syn att bjuda: jätteskär med mossa och snö, af alla former och storlekar. Det var, som om man rest i den svenska vestkustens skärgård med förstorande glasögon. Men nej, det var inte detta heller. Åt landsidan till voro skären endast vallar, bakom hvilka reste sig mäktiga fjäll med snö och is. Lätta molntappar, tunna slöjor här och hvar gåfvo en mystisk färgton åt det hela och höjde skönheten.

Snart stannade båten framför en af de större klipporna: *Torghatten*. Vi turister lastades i småbåtar och landsattes på skäret — och så bar det af uppåt klippan. Nu först fingo vi pröfva, huru verkligt höga dessa skär äro emot våra svenska klippor. Och ändå skulle vi ej till toppen, utan endast till den storartade tunneln.

Som ett svart band, långt och slingrande som själfva midgårdsormen, rörde sig Kung Harolds turistkoloni i stark fart uppför »Torghatten». De mest energiske gingo i têten, och de hade ej väl hunnit upp förr än »vis enertiæ» tvang dem, att i samma fart skala utför klipporna och återvända till ångbåten.

Järnvägsfarten är den sanna turistens ideal. *Att ha sett* är målet. Att se, att njuta, drömma, tänka öfver det man ser, det är visst gammalmodigt.

Jag *har sett* Torghatten, men just inte mycket mer heller. Det är en naturlig tunnel i berget, det säges 70 meter hög, en jättarnes fästportal, i jämförelse med hvilken våra s. k. jätteverk i tunnelväg endast äro usla mullvadsgångar.

Mossar och lafvar gåfvo åt klipporna en mångskiftande färg, och hvart ögat såg, fanns det blånande hafvet med sina öar och skär, stora och små, höga och låga.

* * *

Den lilla trippen i land och det strålande vädret gjorde passagerarne vid godt lynne, man började på att urskilja individer, ej blott nationaliteter. Det fanns naturligtvis bland dem brefskrifvande engelskor och virkande tyskor, fransmän, som reste, utan att man kunde förstå hvarföre, då de tydligen ej begrepo saken, och amerikanare, som gjort turen flere gånger och betraktade den som vi Stockholmare en resa till Drottningholm. Men bland dessa *typer* funnos ock *individer*: en liten fransyska, som var ogift, reste ensam, i enkel engelsk turistdräkt och tog sin uppgift med ett rörande allvar. Hon var snart sagdt dag och natt på däck, stod orörlig på en upphöjning, alldeles som på en piedestal, i fören. Detta moderna »pelarhelgon» var, när man väl vågade störa henne i hennes naturstudier, lika underhållande som originel. Åtskilliga herrar af den stora tyska nationen — rika köpmän och ämbetsmän, som reste till Nordkap för att se och beundra hvad deras kejsare sett och beundrat — hade en stor repertoar, kunde språka politik och resor och konst, allt efter behag. Mera svårt var det att få ett samtal med den anglosachsiska rasens söner, med undantag af en liten slätrakad, fetlagd, svartklädd prestman, som tillhörde den anglikanska kyrkans yttersta höger, gjorde korstecken och fastade samvetsgrannt både på onsdagen och fredagen, för att efter kl. 12 på natten taga skadan igen med hummer och champagne. De få fransmän, som deltogo i expeditionen, lefde, åtminstone de första dagarne, i förnäm tillbakadragenhet. Men de kommo ock från en demokratisk republik, och kunde nu i främmande omgifning ostörda njuta af sina långa, adliga titlar.

* *
*

Eftermiddagen var lugn och solig. I flere timmar beundrade vi »de syv Söstre», en bergskedja med sju fantastiska toppar och snö i fördjupningarne. De växlade ständigt former, än voro systrarne oense, än närmade de sig hvarandra förtroligt, än visade de sig hårda och glattgrå, än mjuka och grönklädda, än i hvita snödraperier eller fantastiska molnslöjor.

Nu ha vi sagt dem ett sista farväl. Vi ha andra berg att beskåda. För hvarje timme bli de högre, mera fantastiska och omväxlande i form och färg. Hafvet står som en spegel, och dock passerar fartyget rätt öppna fjordar då och då.

Solen gick in i moln, men ej till hvila. Vi hade kommit upp till »midnattssolens rike».

Den gamle österrikiske rytterikaptenen med sin pipa och päls tänker sitta natten öfver på däck för att ej gå miste om någon naturskönhet, men han blir visst ensam. Den ene efter den andra troppar ned i hytterna, då det ju ändå ej är hopp om att denna kväl få se midnattsolen. Sedan vi vid 11-tiden passerat det bisarrt formade Hästmansö, och fyra skott aflossats till polcirkelns ära, gingo äfven vi ned, om ock med dröjande steg. Det var en underlig rödsvart dager, en egendomlig natthvila trots dagsklarheten öfver dessa fantastiska jätteskär, som tycktes skapade endast för spöken, gastar och troll.

* * *

På morgonen, vid 5-tiden, då jag tittade ut genom hyttfönstret trodde jag mig vara i månen. Hafvet gick i oroliga, tvära, snarare än höga vågor, och vid horisonten dök upp den mest fantastiska bland bergskedjor — piggar och spetsar och tinnar härs och tvärs som stelnade vågor efter en häftig storm eller såsom månbergen pläga afbildas.

Det var *Lofotens* berg. Dessa linier voro på afstånd mera konstiga än sköna — romantiska, men icke klassiska. En kylig färgton skärpte det bisarra i liniespelet. Allt efter som vi nalkades dessa »månberg», blefvo de mera storartadt imponerande.

Nedanför svartaktiga, branta, kala klippor, där snön lyste hvit i fogningarne, låg väl skyddadt det stora fiskläget *Henningsvær*, därifrån om vårarne de berömda torskfiskerierna utgå. Ej långt ifrån låg »Malströmmen», men den »förevisades» ej, om den fick vi endast läsa i Bædäcker.

Från Henningsvær sändes bref och telegram till alla världens delar, själfva fingo vi ej gå i land — disciplinen ombord är sträng — och snart lämnade vi de gula stugorna bland de trädlösa skären för att fara genom Lofotens arkipelag. Den ena halstarriga bergsformationen följde den andra — vi tänkte på »de syv Söstre», huru blida och milda de varit — här var det norsk-norske-nordmän, som stelnadt i vildt, trotsigt berserkaraseri.

En och annan stuga låg vid stranden — många voro de ej. »Men hvar bo egentligen edra bråkiga vänner, norrmännen?», frågade mig en tysk, och det kunde nästan synas som om frågan vore berättigad, så ödsliga voro de trakter vi foro igenom. Jag fick snart tillfälle visa på en ståtlig, gulmålad bygnad. På den svajade en gammal ·rblekt norsk flagga och öfver dess ena fjärndel satt en ny röd klut.

— Men fjällen lågo så höga, så mörka, så allvarliga bakom människornas ståtliga hus och röda klutar.

Naturen blef mera storartad och mindre fantastisk i *Raftsund* och skönheten kulminerade i *Trolfjord,* en fjord föga bredare än båten; på ena sidan en lodrätt, kal klippvägg af flere 100 meters höjd, på den andra gröna sluttningar, som vidtogo nedanför snövidder och mångtinnade fjäll, djärfva om också ej vilda i sina former.

»Hänförande» ljöd det på olika tungomål, då båten sakta gled in i fjorden. Det synes som om de flesta vilja skrika och ropa inför naturens skönhet. Jag undrar om inte vi svenskar, som äro naturnjutare framför andra, helst tiga inför en sådan upphöjd skönhet som denna — jag bara undrar.

Dem jag beklagade voro de talrika amatörfotograferna. De snodde upp och ned och hade ej tid att se med egna ögon, utan blott med kamerans.

Till middagen varade detta skådespel, sedan kom en storartad afslutning — det öppna hafvet, solbeglänst, lugnt. Lofotens uddar och öar döko ned i det skimrande blå. Luften, som varit kristallklar, som en höstdag hos oss, började blifva disig. Kung Harolds passagerare fingo litet välbehöflig hvila.

Mot aftonen nalkades vi Lofotens norra udde och landade vid *Harstad.* Byn hade fina butiker med hela fönsterrutor, »valdt lager» af tyskt kram och en nybygd katolsk kyrka.

Vi togo en vagn och åkte till *Trondnäs* kyrka, en af de äldsta i dessa bygder, ända från 1200-talet. Det var trefligt komma i land och få se sjön långt under sig, samt fara midt bland fjällen, som vi beundrat hela dagen.

Vägen var full af folk och det var tur tyckte vi, att ej vår öfvermodiga körsven körde ihjäl några af dessa hederliga landtmän. Det skulle ha varit en historia för »Verdens gang»: »Nordmæn dödede af övermodige svenske».

Nu fick tysken se, att det fanns folk i Nordlanden. Bönderna kommo från ett stort missionsmöte i Trondnäs kyrka. Vi äro nu i de bygder, som mest verka för hednamission i hela den protestantiska världen, om man tar deras tillgångar i betraktande. Och bland detta samma folk drifves egendomligt nog ock missionsverksamhet af den katolska kyrkan — och ej utan framgång.

Mot aftonen hade det mulnat. Vi voro pliktskyldigast uppe till kl. 12, men någon sol fingo vi ej se så dags, endast huru den sken på vattenytan, långt bort vid horisonten.

* * *

Torsdag morgon vaknade vi i *Tromsö*. Bergen hade nu blifvit spaka, med runda, mjuka linier såsom Sveriges berg, eller ock utgjordes de af platåer med branta stupor. Fjällen kring Tromsö äro låga, men snögränsen här upp i den höga norden är ock låg; det hade dessutom nyss snöat, så den lilla staden, själf grön och gul, var omgifven af en krans af hvita fjäll.

Staden har breda gator, snygga trähus med utbygda trappor och en katolsk och en protestantisk kyrka, ett arktiskt museum, som torde vara värd sin konstförståndiga beskrifning, och så utefter sjön sjöbodar af trä, med gamla ståtliga bryggor liksom i Trondhjem. Men bäst af allt i Tromsö var snöbergen, som mot den blå himlen stucko rätt upp vid slutet af gatorna.

Staden ligger vid ett sund. Den motsatta stranden är högre. Dit rodde vi öfver på e. m. för att besöka ettappläger.

Vägen gick genom en björkskog, en af de nordligaste på jorden. Träden stodo tätt, stammarne voro hvita, och bladen tjocka och blanka, klädda efter klimatet, det kunde tydligen skönjas äfven af icke botanister. Vi färdades genom en dalgång, med höga gröna sluttningar på ömse sidor. Här fanns ingen chausée, endast en ridväg, fastän vi åkte på den, så godt sig göra lät.

Utflyktens mål var ett lappläger — svenska lappar, som beta om sommaren sina hjordar i denna norska dalgång.

Våra »landsmän» gjorde just intet fördelaktigt intryck. Ej spår af naturbarnets poesi, men mycket af den svagare rasens depravation. Att taga emot turister flera gånger i veckan är ej heller nyttigt för någon ras. De voro smutsiga, fattiga, närgångne, påtrugande de resande sina renhorn och andra varor. De fleste af renarne voro ute och betade på sluttningarne, så vi fingo ej se en så stor renhjord, som vi hade hoppats.

Men det hela var högeligen pittoreskt: lappar och européer, snöfjäll och gröna sluttningar, hundar och hästar, allt i brokig mångfald, belyst af en strålande sol.

Ett litet lappbarn, en omedveten liten varelse med lockigt hår och långluddig pels, som oberörd af allt och alla, muntert lekte med lapphundarne, lockiga och ludna som den lilla själf, väckte formlig sensation, och en lång Albions son jagade fram och åter genom lägret med sin svarta kamera för att föreviga denna obeskrifbara uppenbarelse.

* * *

På aftonen lämnade vi Tromsö och vid tiotiden voro vi vid *Skaarö.*

Det är ett kalt skär, medelpunkten för hvalfiskfångsten i dessa trakter. Ute på sjön lågo fem nyfångade hvalar, stora åbäken, att jag så må säga. Ej långt ifrån lågo inelfvor af dessa djur i en vedervärdig massa, och kring detta ljufliga byte kretsade tusentals sjöfåglar, skriande och flaxande. Vi rodde i land. Då roddbåten nalkades den ofvannämnda inelfsön, så drogos alla näsdukar upp med en hiskelig fart och undertecknad, som visligen försett sig med en luktflaska, måste låta den gå laget rundt.

På land såg det äckligt ut. Blod, tran, fett öfverallt. Här lågo halfflådda hvalar, där benhögar, här barder, tungor, köttstycken, där stodo stora kar med blod och tran. En byggnad innehöll tranfabriken, en annan guanofabriken för affallet. Lukten kan ej beskrifvas. Anotomisalar äro jämförelsevis vällukters hemvist. Och dock må människorna väl här. Sjukdomar lära aldrig förekomma. Däremot lär detta blodiga arbete, sade man oss, hafva en demoraliserande inverkan på arbetarne.

Midt i denna förödelse låg disponentens lilla paviljong. Ingången var prydd med kolossala hvalfiskkäkar och kotor samt en mängd flaggor, som med sina lifliga färger stucko af emot denna förödelsens styggelse.

Den ende norrmannen bland passagerarne ombord på »Kung Harold» var disponentens son. Han gick af i Skaarö, och vi svenskar blefvo inbjudna att dricka ett glas champagne i disponentens trefligt hem. Han ville ge ett uttryck åt sina unionsvänliga känslor, skåltal höllos och vänliga, uppriktigt menade ord yttrades på ömse sidor — här norr om polcirkeln, bland tran och hvalfiskkäkar.

Under många viftningar och hurrningar lämnade vi denna högst märkliga ort, efter ett besök, som i hög grad väckt blandade känslor af äckel och afsky, af intresse och vetgirighet, af brodersinne och fosterlandskärlek.

Emellertid hade himlen mulnat. Någon midnattsol fingo vi ej heller den natten se. Champagnen hade dock en lifvande verkan, så vi tröstade oss lätt nog.

* *
*

Fredagsmorgon vaknade vi i *Hammerfest,* världens nordligaste stad. Vi rodde i land. Tranlukten slog oss till mötes från de många tranfabrikerna, men den föreföll nu ock ljuflig emot de dof-

ter, som under gårdagen hemsökt våra luktorgan och som äfven under natten plågat oss, tack vare åtskilliga kvinliga turisters kvinlighet att resa i släpkjolar.

Hvilket ödsligt intryck gjorde ej Hammerfest en mulen dag som denna. I stadens omgifning endast kala klippor och stenar, stora och små, af en lättgrusad, skiffrig bergart; inte ett träd, inte en buske eller blomma, knappt ett grässtrå. Bänkarne på de trädlösa promenaderna utanför staden stodo där nästan som ett hån. Hafvet var askgrått och kallt, de låga kullriga, snötäckta bergen i fjärran skönjdes knappt i dimman. Hvem skulle stanna och njuta af denna grå, grå natur?

Då var det trefligare gå in i staden, om det ock där var grått och smutsigt. Fastän det var den ljusa årstiden var man färdig önska, att staden låtit oss få skåda sin elektriska belysning. Den lär ha utöfvat ett godt moraliskt inflytande på befolkningen, och den skulle visst i dag ha kryat upp gråruskiga turister.

En del af staden, som afbrann för ett par år sedan, har flere nätta villor med små trädgårdar. Den gamla stadsdelen är däremot egendomlig nog, trähus med stora yttertrappor och torftak med betande getter. Åtskilliga stugor af stora stenar och torftak voro högst märkvärdiga i vårt tycke, men lära ej vara ovanliga i dessa nordliga trakter. Hade vi haft en kamera, skulle vi säkerligen af dem hemfört en afbildning. Ett par fransmän funno däremot Hammerfests banala villor »très-gentilles» och »knäppte» i stället af dem, hvilket är rätt karakteristiskt för nationens reslynne.

Kl. 2 lemnade vi Hammerfest, och mot aftonen voro vi vid *Nordkap.*

Vägen var storartad. Klipporna blefvo högre och brantare. Vi tyckte oss mer än en gång redan vara framme vid den genom afbildningar så välkända Nordkapsklippan.

Vi passerade nu det stora *Fågelberget,* en mosaik af hvitt och grönt och svart, en kolossal myrstack, där myrorna förvandlats till fåglar, en liten värld för sig med oändliga små skrymslen för hafssvalorna, breda afsatser, utkikstorn och gröna platåer för andra sjöfåglar.

Det hade varit ett nöje att i lugn få passera detta fågel-London, men det hade ej varit turistmässigt.

Skott på skott aflossades från fartygets små kanoner; de stackars fåglarne flögo upp, tusen sinom tusen, skreko och pepo, ängsligt och skärande. De bildade liksom moln på himlen, och ändå

tycktes stora massor vara kvar på klipporna, vare sig de nu togo detta turistlarm filosofiskt eller att de, trots skrämseln, af familjeplikter tvungos att stanna qvar på sin post.

* * *

Vi ligga stilla sedan kl. 9 i en liten vik mellan två skarpt utskjutande klippor, af hvilka den ena är själfva *Nordkap*. Vägen går här upp till platån, och i sänkningen mellan klipporna växa bland snön ett frodigt gräs och präktiga gula blomster (Trollium). Vi ro i land, plocka gula blommor och mörka, af ishafvet väl polerade stenar, vi kunna kasta snöboll om vi så vilja, eller dricka champagne i den lilla turisthyddan vid stranden, men ända upp för klippan Nordkapsplatån äro vi af kaptenen strängeligen förbjudna att gå.

Vägen lär vara brannt och i denna fuktiga väderlek slipprig och rent af farlig för ovana bergbestigare.

Och för öfrigt, hvad skulle vi väl få se däruppe i denna dimma, ur hvilken man knappt kan skönja de närmaste mörka klipporna?

Det var en missräkning — midnattsolen öfver det öppna ishafvet, skarpt belysande den svarta, branta Nordkapsklippan — oändligt många gånger har vi sett detta afbildadt, att få se det i verkligheten hade varit, så till sägandes, resans mål.

Nu fick man trösta sig med, att man har haft och kommer att få en mängd olyckskamrater. När du bestämmer dig för en Nordkapresa, beräkna inte, att du skall blifva bland de *få* utvalda, som vid Nordkap få se midnattsolen. Man berättade för oss om en amerikansk turist, som rest gång på gång till Nordkap för att just där få se midnattsolen. Slutligen lyckades det honom att komma dit i solsken, men då var det en häftig storm — hvilket där ej är ovanligt — och hela det här alldeles öppna Ishafvet vräkte på. Amerikanaren kom ej heller den gången upp på Nordkapsklippan — nej då kom han inte ens upp på däcket.

* * *

Det var en nordkapstämning, dimmigt, grått, kallt (+ 6° C.); dessa höga svarta, branta, delvis af dimman dolda klippor på ena sidan och på den andra det oändliga grå, endast af sakta dyningar upprörda hafvet. Bakom dessa trotsiga klippor ligger fäderneslandet, Europa, civilisationen, allt hvad vi här hålla kärt — bortom detta

haf, som förtonar i dimmor, det okända, det evigt döda, Nordpolen. Klipporna säga på sitt språk: ditintills, men icke vidare; hafvet åter lockar, drar oemotståndligt vidare mot norr, att lösa sina gåtor.

För ett ögonblick förstod jag hvad jag förr aldrig förstått, dragningen mot norden, hågen att utforska polens okända regioner.

* * *

Sedan vi sett hvad ses kunde af Nordkapsklipporna, foro vi rätt ut i Ishafvet. En del af »Kung Harolds» undersåtar roade sig med ett lönande fiske, andra skrefvo Nordkapsstämplade bref till vänner och bekanta vid salongens elektriska ljus. Först när båten vid 3-tiden satte sig i rörelse för återfärden blef det lugnt ombord.

Vi hade redan Hammerfest bakom oss, innan vi åter på lördagen voro redo till att njuta af Nordlandens ståtliga naturscenerier.

Snart kommo vi in i *Lyngenfjord.* Den utgör enligt mångens mening Nordkapsturens glanspunkt. Man har utefter dess ena sida: berg vid berg, växlande i form och kanske än mer i färg och mellan dessa, stora gletscher, som sträcka sig ned till vattenbrynet eller mynna ut i vilda forsar. Inte ett odladt jordstycke, inte en människoboning. Ett enformigt tema, om man så vill, men med de rikaste, skönaste variationer.

Vid slutet af Lyngenfjord, vid *Lyngeneidet,* gingo vi i land och togo oss en duktig promenad tvärtöfver till Ulfsfjord, där det öppnar sig ett nytt, härligt fjällperspektiv.

Vägen var god, bergsluttningarne beklädda med den härligaste grönska. Nordlandens gräsmattor borde verkligen ha sitt särskilda kapitel. De stå i färgprakt framom våra ängars. De visa alla skiftningar af grönt, till gult, rödt och blått.

Det är ej endast motsatsen mellan det gröna och de mörka klipporna eller de hvita snöfälten, som gör att ögat tjusas af dessa gröna sluttningar; det är en rik, saftig flora, som utvecklas vid den eviga isens gränser. Solen, dagens sol och nattens sol, skapar denna fägring, lika skön som förgänglig.

Men hvad är det för små gråa, rörliga prickar uppå bergåsens sluttningar, hvarifrån kommer väl röken, som hvirflar upp bland säljbuskar och dvärjbjörkar? Det är renarne, som beta, det är lapparnes eldar. Vi äro ju midt uppe i lappmarken. Intet är naturligare. Snart möta vi lifliga lapphundar, som nosa på oss helt vänligt, och deras smutsiga herrar, som gärna vilja göra geschäft med oss.

På aftonen lade vi åter ut från Lyngeneidet, och passerade än en gång denna underbara fjord med dess gletscher och mångfärgade klippor.

* * *

Söndagen hade vi det härligaste väder. Man kunde sitta på däck sommarklädd och njuta en gassande sol. Hafvet var långt ifrån lugnt, men vi hade medvind och gingo inomskärs nästan hela tiden.

Vi foro åter genom Lofotens bisarra skärgård, men delvis nya vägar. Tumlarne lekte i vattenbrynet kring båten och kunde med sina muntra språng roa dem af oss, som för en stund tröttnade vid klippor, haf och himmel.

Mot kvällen, då vi kommit till en öppen fjärd vid södra Hindön, saktade vi fart och stannade slutligen en stund. Till och med ångbåtens kapten hade ej sett något grannare i denna färgskiftande natur.

Ett oväder med svarta moln och två fulla regnbågar upplöste sig i det präktigaste färgspel. Luft och klippor och haf blefvo som en enda oändlig regnbåge.

Denna strålande färgprakt lönar det sig ej för en klåparpenna att beskrifva. Äfven skalder skulle tveka inför denna uppgift. Huru många ord har väl språket för att återge de oändliga färgskiftningar, i hvilka ögat frossar?

Och en målare skulle ej lyckas bättre. Han blefve troligen utskrattad för sin djärfhet att tro palettens färger räcka till för att måla denna polarnattens färgglans.

Kl. half 12 sjönk den blanka solskifvan, färgerna bleknade småningom. Vi väntade på soluppgången, men förgäfves. Snart voro vi inne i en dimregion.

* * *

Kl. 7 måndagmorgon vaknade vi vid *Svartisen*, Nordlandens största gletscher. Egentligen borde man varit uppe vid 5-tiden för att ha sett inloppet, men man är inte mer än en människa för att man är turist. Mycken hvila blir det i alla fall ej bland alla dessa naturbeundrande passagerare. För sjukligt folk passar ej denna färd, om ock sjöluften kan för mången vara stärkande.

Tjugu minuters promenad genom blomrik ängsmark. Hvilken mångfärgad bukett plockade jag ej af vackra och rara blomster invid gletschern!

Gletschern, som i sin största bredd lär mäta minst sju svenska mil, var intressant, ej minst för dem, som aldrig förut skådat ett sådant naturens under.

* * *

Vid Svartisen togo vi farväl af solen. Det mulnade kort efteråt och regnet började. Vi visste att vi passerade genom den storartade skärgård, vi haft tillfälle beundra för några dagar sedan, vi gingo förbi Hästmanö, Torghatten och »de syv Söstre», men sågo lika litet däraf, som af polcirkeln, hvilken vi saluterade med några kanonskott, liksom då vi för första gången passerade denna imaginära linie. Vi skulle nu åter vara inne i den tempererade zonen, men det märktes inte, det var sannerligen så kallt och ruskigt, att man höll sig helst under däck.

Nu hade man ock känslan af att det var *sista* dagen I morgon skulle det lilla samhället skingras åt alla världens hörn. Och det fanns många, med hvilka det var ett nöje att samtala. Förut dolda musikaliska talanger trädde fram, det sjöngs Schumanns sånger, och franska varietévisor och engelska barnkammarrim, allt åhördt med samma lifliga intresse till långt in på natten.

* * *

På tisdagmorgonen lupo vi in i Trondhjems hamn. Och så var Nordkapsresan ett minne blott, som man alltid bevarar bland de bästa, men skyr för att återgifva i ord.

Min penna har ej heller gjort anspråk på mer än att skildra de yttre konturerna af en turistresa till Nordkap.

Men tål du sjön, har tid och pengar, lämna det slitande Europa för en vecka, far själf dit upp, skåda själf Nordlandens sommarljusa, högstämda, färgrika natur, dess egendomliga växt- och djurvärld, njut och dröm!

E. F.

Laura Marholms författarskap.

De tvenne arbeten af Laura Marholm-Hansson, *Kvinnor*, utg. 1895 och *Tvenne Kvinnoöden*, 1896, hvilka nu införlifvats med vårt språks litteratur och väckt en viss uppmärksamhet, representera den hypermodernaste åsikten om kvinnonatur och villkoren för kvinnolycka. Det förra af dessa arbeten har redan, innan det öfversatts på svenska, recenserats i Dagny af en ansedd manlig penna och erhållit vitsordet att vara talangfullt skrifvet. Att åter framdraga några punkter ur detsamma motiveras alltså däraf, att endast kvinnor kunna förstå kvinnor. Om »de hemliga sidorna af den kvinliga själen» kan ju mannen icke yttra sig, eller åtminstone ej med *kvinlig sakkännedom* tillbakakasta den uppfattning af kvinnan, hvilken fru Marholm med så stor säkerhet vill göra gällande.

Det är ganska märkvärdigt, att just dessa af förf. »lästa» hemliga sidor af den kvinliga själen, dessa moderna skildringar, leda tanken nära två dussin sekler tillbaka. Hos fader Aristoteles, antikverad sedan århundraden, återfinner man nämligen en åsikt om *allt kvinligt*, hvilken, om den vore riktig, skulle förklara och berättiga fru Marholms påståenden.

Aristoteles anser som bekant den jordiska naturens mål och medelpunkt förverkligad uti människan, men, *märk väl*, uti den *manliga* människan. Allt annat i världen är blott naturens förfelade försök att frambringa en manlig människa. Hvarje flickebarn som födes är blott en ringare grad af *missbildning*. Hvarje kvinligt väsen öfver hufvud är ett *missbildadt väsen* i jämförelse med det manliga.

Det heter vidare hos Aristoteles: hvad som konstituerar människan är tänkandet eller förnuftet, som, är hennes speciella egendomlighet. Egendomlig för människan är icke *den sinnliga känslan, ty densamma delar hon med djuren*, utan intelligensen, icke tillfredsställandet af lustbegär, ty uti dessa ligga också djurens lyckokänsla. Människan är genom sin natur och intelligens danad till ett *förnuftigt* förverkligande af sina naturliga förmögenheter.

Jämför man nu den store grekens uttalande om *kvinnan* och hans kriterium på *människan* med Laura Marholms framställning af kvinnan, så framgår med all tydlighet — *om man vill sätta tro till fru Marholm* — att Aristoteles haft rätt. Kvinnan *är* i så fall icke människa, hon är blott en missbildning af människa eller ansats till människa. Och då kan hon också mycket väl vara — »en kapsel

öfver ett tomrum, som skall fyllas af mannen», en organism som uteslutande bör *förstå med sina nerver.* Det centrala i hennes tillvaro, hennes A och O, må då vara det erotiska, könsbegäret, och på tillfredsställandet af detsamma må bero hennes »produktiva» förmåga, ej blott den speciella däraf följande, utan *all annan produktivitet.*

Det var, noga att märka, på den tiden, då kvinnan dyrkade Eros, som filosofen ställde henne på den plats, där man nu återfinner henne i den nyaste litteraturen!

Men Laura Marholms osmakliga uppfattning af kvinnan är såsom regel lyckligtvis falsk, och hennes tidspsykologiska porträtt lämna, oaktadt deras i stilistiskt afseende framstående värde, exempel på både motsägelser och felslut. Hennes psykologi passar möjligen för de kvinnor, som, enligt förf., »skola komma», ej för dem som *äro.* Om uti förf:s porträtt de framställda »typiska» kvinnorna än skulle känna igen *sina* känslor, *sina* begär, *sina* kriser, så känner kvinnan *i allmänhet* icke igen sig uti dylika våldsamma begär och kriser, härom förvissar den känsla af vedervilja, den protest, den sedliga förbittring, som förf:s skildring af kvinligt känslolif väcker hos de flesta. Hysteriska kvinnor finnas i vår nervösa tid nog flera än förf. skulle kunna namngifva. Men hysteri är ett patologiskt tillstånd och ej en väsensegendomlighet, den må nu drabba en rikt begåfvad kvinna eller en idiot. Detta sjukdomstillstånd får ej upphöjas till kvinlig väsensnödvändighet, så länge det i världen finnes ett flertal af *friska* kvinnor.

Kvinnan, men blott den friska kvinnan, kan vid sidan af sina egendomligt kvinliga känslor och sin förmåga af intuitiv perception vara mäktig både förståndsutveckling och ett förnuftigt tankelif. Det är i synnerhet *vår* tids uppgift att visa just detta.

* * *

Till ett något grundligare skärskådande har jag i fru Marholms *Kvinnor* valt porträtt 4, *Nervösa Grundtoner,* hvarutur jag vill söka extrahera förf:s kvinnoideal. Det är nämligen uti denna uppsats man finner, hvilka de kvinnor äro som hänföras till detta ideal, och hvad som berättigar dem att räknas dit. Där återfinnes också förklaring på den kvinliga »vildheten», ett uttryck hvaraf på sista tiden anhängare till fru Marholms »skola» ofta begagnat sig. Man får jämväl göra bekantskap med den »typiska» kvinnans uppfattning af *mannen.* De tjugu sidorna lämna alltså ett rikt material hemtadt vare sig från förf. själf eller från hennes kvinnoideal.

Om den »nya» art af kvinnor, till hvilken Laura Marholm anser att författarinnorna af *Keynotes* och *Dilettantes* höra, heter det sid. 115 att de äro *undergifna, trötta* och *fina*. I motsats till »de hemskt tjockhudade» kvinnor, som begrepo allt rätt och slätt genom sitt förstånd, *känna dessa med sina nerver*. »Detta blir genast en helt annan och finare art af uppfattning» (sid. 114). Vidare äga de »en säker värdemätare i sina högt utvecklade nervers 'hårfina' vågskål». Och »de känna för hvarandra med sina mycket utvecklade dallrande nerver så, som ännu ingen kvinna känt för den andra, en gemensam *lyftning*, sådan kvinnan *förr blott erhållit den genom mannen*» (sid. 115).

Undergifvenhet och finhet äro förträffliga egenskaper. Men hvarför skola dessa kvinnor tillika vara så trötta? De taga lifvet ungefär som blomstren på marken (sid. 115), utan att bekymra sig om morgondagen, deras teoretiska kunskapsförvärf går som en dans, och de lefva i en hittills sällsynt harmoni och frid med hela sitt släkte. Tröttheten förefaller alldeles omotiverad.

Förf. förklarar sid. 99 den kvinliga »vildheten» genom besvarandet af ett par framkastade frågor. »Hvarför vill en förfinad, kroppsligt späd kvinna förena sig med ett djur med primitiva lidelser och älska detta djur?» »Hvarför verka kraft och skönhet starkare än själens och hjärtats finare egenskaper?» Svaret lyder: »emedan alla män förbise den eviga vildhet, det otämda, primitivt vilda skaplynne, som lurar inom till och med den mildaste och bästa kvinna».

Där står verkligen så; men det är antagligen korrekturfel, att uti detta svar »den eviga vildheten» ej fått bli det kauserande begreppet, utan i stället — *männens förbiseende!* Vildheten har emellertid blifvit någorlunda nöjaktigt bestämd. Förf:s åsikt, att *alla* kvinnor äga denna så vilseledande eviga vildhet, kan ej delas af dem, som känna sig ha kommit öfver det otämda stadiet. För öfrigt har hvar och en sitt skaplynne, och nog ter det sig »vildt» hos några.

De nya förfinade nervkvinnornas uppfattning af männen tyckes vara öfvervägande obehaglig för dem själfva. Men kvinnorna kunna dock icke undvara männen. Det går ej an utan ruin för deras eget väsen. Lyckligtvis förstå dessa kvinnor, att det gör mindre *hvem* kvinnan älskar, *blott* hon älskar. Det går till och med för sig att älska och vämjas vid den man älskar. Mrs Egerton t. ex. uppfattade »männen i allmänhet och sina två män i synnerhet till hälften med hat, till hälften med beundran för denne tölp — mannen» (sid. 104). Om samma kvinna heter det också (sid. 96), att hon är »en

mycket förälskad liten kvinna, oskiljaktig från mannen, om han blott icke vore så långtrådig, så klumpig, så dum, så helt och hållet man, så odräglig och oumbärlig som mannen blifvit för kvinnan.»

Intet glåpord tyckes vara för fult att användas om mannen. Hela könet utskrattas. Förf. säger (sid. 97) att kvinnorna finna mannen »komisk», att för de unga flickorna han är »ett evigt skrattretande föremål». Ju finare, vigare och spensligare en kvinna är, ju löjligare finner hon detta stora dumma djur, som gör sådana klumpiga rörelser för att nå sitt komiska mål». Sid. 99 skrattar kvinnan åter inom sig åt mannens »tjockskallighet», och detta därför att denne dumme man, i följd af den ridderligt konservativa idé, som han skapat sig om kvinnan, blir blind för gåtorna i hennes sammansatta natur.

Är detta förfinade kvinnors språk och tål väl ordens innebörd att granskas i ett civiliseradt och sedligt medvetet samhälle? Och om mannen är för kvinnan allt detta och endast detta, dum, löjlig, förhatlig, af hvad slag är då den *lyftning* (sid. 115), *hvilken kvinnan förr blott genom mannen erhållit?*

Det nya speciet af kvinnor har såsom det synes ytterligt ökade fordringar på de stackars utskrattade männen. För dessa kvinnors eget välbefinnandes skull bör man väl önska, att de icke måtte i alltför många exemplar anlända före »de *nya* män hvilka dyka fram vid den andliga horisonten», ty de män världen nu äger passa icke för sådana kvinnor. Ponera att männen, i känsla af sin otillräcklighet alldeles draga sig undan för deras smäktande, äkta, åtråfulla kvinlighet — i så fall blefve »förväntningens spänning» (sid. 115), såsom förf. säger, »alltför ansträngande för dem!»

Mig förefaller den del af fru Marholms *Kvinnor*, sid. 94—115, hvilken jag nu en stund sysselsatt mig med, nästan vidrig. Ett sådant jolm, en sådan parfymerad osundhet, som man sökt att påsmeta färger och polityr! Framställningen är till sitt innehåll från början till slut konstlad, därför att förf. liksom åtagit sig att göra svart till hvitt, att blanda bort *kvin*lighet med *sinn*lighet eller inbilla läsaren att de två äro ett. Man talar om »förfinade» kvinnor på hvarje blad, medan kvinlig *råhet* och mänsklig *missbildning* lysa fram genom de gåtfulla orden och det förföriska bildspråket.

* * *

Efter att i *Kvinnor* ha orienterat sig uti fru Marholms författarskap och där funnit de antydda hållpunkterna för hennes »teorier»,

blir läsningen af hennes andra arbete, *Tvenne Kvinnoöden*, en lätt men mindre intressant, för att icke säga rent ut *tråkig* uppgift. Förf. är konsekvent och man får endast se en *mise en scène* af hvad man hört förut. Hennes tidspsykologiska porträtt äro delvis skrifna med ojämförligt mera schwung och talang än *Tvenne Kvinnoöden*, och läsaren har fördelen att uti dessa sammanföras med framstående personligheter, under det han i berättelsen *Hvad var det?* införes i en miljö, där luften är kvaf och allting osundt, tarfligt, flottigt. Ej under att man drar en lättnadens suck, när man slår igen boken, och att man i det verkliga lifvet, *sådant det är*, känner sig som om man kommit ut i en frisk atmosfer, en nykter tillvaro, ifrån sjukrummets narkotiska dofter, hypnotiska sömn och »sprittande, dallrande, sugande» nervaffektioner.

Det första kvinnoödet är följande.

En tjugoåttaårig flicka, Lonny Lauter, med god uppfostran och redan börjad litterär verksamhet inackorderar sig i Berlin uti ett andra klassens pensionat. Den unga kvinnan plågas af ensamhetskänslan, hon frågar ödet och hvälfver ständigt i sin hjärna tanken på »om hon skall upplefva något». Kort därefter träffar hon vid middagsbordet den man, med hvilken »hon skall upplefva något.» Deras första sammanträffande kännetecknas af en ömsesidig, hypnotiskt förlamande känsla. De växla ej ett ord, men hon förnimmer såsom betraktade någon henne invändigt.

Jössing, dansk till börden och ett par år yngre än Lonny, studerar medicin. Han presenterades i pensionatet som »ett storartadt medium».

Snart tillbringa Jössing och Lonny skymningarna tillsammans i fru Miesels salong. Då de andra gästerna aflägsnat sig, spelar han för henne. Löpningarna på pianot verka som eld i hennes ådror eller som »rysningar från hjässan till fotsulorna». »Tonerna bli under hans händer till en hel anstorm af åtrå.» Han är henne motbjudande och likväl upprepar hon inom sig: du skall, du skall, du skall! Inom kort behärskas hon fullständigt af denna man, som hon inte ännu älskar, men hvars kärlek hon dock åtrår.

Jössing reser hem, men återkommer efter några veckor. Lonny finner honom vid middagen fortfarande obehaglig. Det stora bleka ansiktet, den dåliga hållningen, hans gamla erbarmliga kläder, hans flottiga svarta hår, allt är henne vämjeligt att se på.

Emellertid knackar han samma afton på hennes dörr och säger, att han kommit åter, emedan han ej kunde vara utan henne. Han

går med hennes löfte: »jag vill vara hvad ni finner hos mig. Det vill jag vara.» Det fadda och fula hos honom är borta.

Deras förtrolighet ökas. De tillbringa söndagarne på utflykter. Under en sådan utflykt känner hon plötsligt att »från honom utgick den farliga trollmakten hos en man, som just befinner sig i tidpunkten för sin kraftutveckling.» Sedan dess förmår hon ej se honom fullt i ögonen.

I pensionatet hviskar man bakom deras rygg. Lonny plågas af oro, hon tviflar på hans uppriktighet, hon vet ej hvad hon skall tänka om honom, »som alltjämt tillhöljer för henne det centrala i sitt väsen.» Men hon älskar honom nu i trots af allt. Ett uppträde mellan Jössing och hans rumskamrat Linnäus, som bringar hans förhållande till Lonny på tal och groft förolämpar denna senare, har till följd att Jössing flyttar från pensionatet, där han komprometterat Lonny. Hon erhåller därefter ett ångestfullt väntadt bref med begäran om möte i Thiergarten.

Lonny skyndar dit. De gå arm i arm, men ännu kallar han henne fröken Lauter, ännu tiger han, ännu ingen full utgjutelse, ännu blott en sluten hand!

Det retar henne. Hon finner det dumt och löjligt att vandra så där. »Å, jag håller inte ut», framstöter hon ovillkorligt.

Ändtligen kommer ögonblicket — — — — — »deras läppar finna hvarandra och blifva hängande vid hvarandra.»

Då det nu är klart dem emellan, uppgöra de framtidsplaner. Jössing är ledsen vid studierna. Han vill bli musiker. »Det skall du ock», säger Lonny. Hon vill lämna honom sitt lilla arf, resten skall hon bedja om hos föräldrarna. Följande morgon skall han resa till sin far och meddela honom beslutet. »Ordet förlofning har icke fallit. Deras förhållande till hvarandra var deras hemlighet.»

Följer en afton i kärleksyra och slutligen ett afsked — för blott fyra dagar. Då skall han vara åter.

»Men om du glömmer mig där hemma hos de dina? »Dig?» Han såg på henne med en underlig, nästan sjuk blick. »Hvem kunde någonsin glömma dig?» — — — — — — — — — — — —

Lonny väntade förgäfves — han kom icke åter. Efter påminnelse kom slutligen ett bref, som sade henne — att hon var glömd, att han ej längre kunde frammana hennes drag. »Allt som hänger samman med Berlin förekommer mig som en enda hypnotisering, som jag befunnit mig i. Det är som en främmande vilja påbjudit mig det sjuka behof efter dig jag förnam — — — —»

Efter den första bittra förtviflan att se sig så nesligt besviken finner Lonny dock tröst uti att »någonting nu kvällt fram hos henne, som gör kvinnan till kvinna — medvetandet om *att kunna älska,* detta medvetande som vår uppfostran och vår egen räddhåga så länge håller nere hos oss, tills något sker, som spränger ringen.»

Detta är hennes behållning!

* * *

Måhända har jag varit alltför vidlyftig i redogörelsen för detta kvinnoöde. Men jag har trott mig kunna bäst visa andan i berättelsen genom att här och där återge bokens egna ord för dem som ej läst eller ämna läsa densamma.

Skildringen är patologisk alltigenom. Hufvudpersonerna äro båda två sjuka. Lonny har ett irriteradt nervsystem, som hon icke *vill* behärska, utan tvärt om lämnar fria tyglar, och Jössing ger ju själf svart på hvitt på, att han varit sjuk hela tiden. Förf:s syfte tyckes alltså ha varit att åskådliggöra ett visst hypnotiskt tillstånd hos mannen samt kvinnans nervaffektioner i samband med kärlekskänslan, och detta har hon också gjort på ett ganska drastiskt och effektfullt sätt. Osannolikt förefaller emellertid att en kvinna med Lonnys intelligens och som studerar *Revue hypnotique* ej förstår herr Jössings tillstånd eller fruktar en förbindelse med honom. Men hvad hon åsyftade var att komma ur sin ensamhet, att en brygga skulle slås mellan henne och mannen. Och mannen — ja! hur mannen *är*, n'importe!

Lonny väcker ej sympati och därför fäller man ej en tår öfver hennes öde. Det är mer rörande att se ett barn gråta öfver en sönderbruten leksak än att se Lonny gråta öfver sin krossade kärlek, hvilket torde bero på — att *nerverna* spelat en alltför stor roll i *hennes* kärlekshistoria!

Förf. bereder läsaren en angenäm öfverraskning genom att af berättelsen låta framgå *hemmets* sunda och helande inflytande på Jössings sjuka sinne. Han blir frisk och normal, då han åter väl är i kretsen af far och mor och syskon. Några stämningsfulla naturskildringar höra också till det goda i boken. Däremot förefaller själfva slutklämmen, Lonnys vinst af det skeppsbrott hon lidit, nästan *löjlig.* En tjugoåttaårig kvinna behöfver icke gå igenom Lonnys öde för att komma till medvetande om att *hon kan älska!* Utan hinder af »uppfostran och egen räddhåga» säger hennes kvinliga natur henne detta långt förut.

Kvinnoödet numro två, *Det osagda*, med dess bisarra början bör utan tvifvel anses som ett »porträtt». Men det är framställdt så vidrigt, så afsiktligt vilseledande, att läsaren endast med afsky och förbittring vänder sig bort från denna teckning.

Det är blott *en* känsla, som öfvervinner vår naturliga motvilja för att tala illa om de döda, och det förefaller, som hade förf. under inflytande af denna känsla tydt det sista kvinnoödets tragik.

Språket är illa medfaret i båda fru Marholms böcker, och särskildt i *Tvenne Kvinnoöden* ofta banalt. Denna anmärkning drabbar naturligtvis öfversättaren. Uttryck sådana som »tillhöljde», »sof in», »hänkastande» (adverbielt), »frysande besvikenhet» och hundra andra kunna icke sägas på fördelaktigt sätt rikta detsamma. Särskildt märkes den ymniga förekomsten af verbet *hänga* i alla möjliga former, synnerligast de participa, »hängande» läppar, »hängande» blickar, »hängande» axlar, »hängande» ögon, m. fl. I allt detta »hängande» saknas blott *ohängd* — ett uttryck som borde kunnat få en förträfflig användning i sammanhang med de föregående.

Vi ha utan tvifvel att vänta många alster af fru Marholms flytande penna. Vi välkomna dem ej, men vi frukta dem heller ej. Blir än fru Marholms författarskap hvad det varit — angrepp mot kvinlig smak och blygsamhet, ett uppträdande utan hvarje etisk hållpunkt eller förnuftig uppfattning af kvinnans ställning i världen, ett sensualismens evangelium — så ha vi intet att frukta af hennes talang. *De* kvinnor skola ej dö ut, för hvilka talangen ingenting betyder, om den tjänar ett orent, oförnuftigt mål.

Alma Cleve.

Den internationella kvinnokongressen i Berlin.

I

Den som något närmare följt med kvinnorörelsen i Tyskland och känner namnen på dess ledande personligheter kunde ej undgå att med en viss misstro motse den »internationella kongress för kvinligt arbete och kvinliga sträfvanden» — »*Internationaler Kongress für Frauenwerke und Frauenbestrebungen*», som den officiella titeln

lydde — hvilken skulle hållas i Berlin under september månad detta år och till hvilken sedan åtskilliga månader tillbaka inbjudning utgått till kvinnoföreningar öfver hela världen. Namnen »Morgenstern« och »Cauer», som stodo att läsa främst på inbjudningslistorna voro visserligen välbekanta och högt värderade, men det förnämsta kvinnosaksförbundet t. ex. det sedan mer än 30 år tillbaka med Leipzig som utgångspunkt verkande »Bund Allgemeiner deutschen Frauenverein» saknades på programmen, och många af de ledarinnor, man alltid varit van att se gå i spetsen för hvarje med kvinnofrågan sammanhängande reform eller viktig rörelse, höllo sig i en i ögonen fallande grad borta. Kunde det väl vara verkligt allvar med ett företag, som af skenet att döma, kommit till stånd utan samverkan med Tysklands mest kända banbryterskor inom detta område?

Så frågade man sig. Men kongressen gaf själf nöjaktig förklaring på frågan. I de af ledarinnorna hållna hälsningstalen betonades uttryckligen, att det ifrågavarande mötet uteslutande var ett verk af *Berlins kvinnor*, att initiativet därtill icke utginge från någon viss kvinnoförening, ej heller från Tysklands kvinnor, som ett helt betraktadt, utan från den tyska rikshufvudstadens kvinnor, hvilka varit af den åsikten, att just under den pågående berlinerutställningen det rätta ögonblicket vore inne att få en kvinnokongress till stånd. Så mycket rörande upphofvet till kongressen. Hvad själfva karakteren af densamma beträffar, kom snart nog äfven den mest skeptiskt anlagda underfund med, att allvaret och gedigenheten af det hela voro ställda utom allt tvifvel. Hvad som förefallit bakom kulisserna innan skådespelet satts i scen, angår i det stora hela ej åskådarna, förutsatt att prestationerna som bjudas hålla intresset vid makt och öfverträffa förväntningarna. Och detta har i hög grad varit fallet med Berlins nyss afslutade internationella kvinnokongress. Trots det att man till sin saknad funnit en och annan lucka i de för öfrigt så väl fyllda leden af kämparne för kvinlig frihet och rätt, kan det hela betraktas som en storartad seger för kvinnornas sak. Detta har varit det allmänna slutomdömet om kongressen, ett omdöme hvari så väl tyskar som främlingar enhälligt instämt. Och må det tillåtas mig, att förutskicka denna anmärkning innan jag går att meddela några intryck från kongressen och dess förhandlingar.

* * *

Jag var ej med på jätte-kvinnokongressen i Chicago världsutställningsåret 1893, men näppeligen kunde den ha varit mer »rie-

senhaft» till sina dimensioner än den kvinnokongress, som nyss ägt rum i Berlin. Man tänke sig stora rådhussalen i Berlins stora rådhus, packad, till sista plats öfverfylld af en till största delen af damer bestående församling. (Efter hvad slutsummeringen utvisat lära öfver 1,600 »Eintrittskarten» blifvit utdelade.) Herrarna voro så i minoriteten, att de knappast kunde tagas med i räkningen. Det var endast vid det långa referentbordet nedanför talarestolen, man såg representanter af det starkare könet. Där förekommo de dock i mycket stort antal och med rörande ståndaktighet såg man pressens män hålla ut timme efter timme under de oändligt långa sammankomsterna. Intet något så när betydande blad i Berlin tycks ha underlåtit att sända sin reporter, och tidningarna, äfven de mest konservativa, ha innehållit spaltlånga, i aktningsfull ton hållna referat öfver kongressen och dess förhandlingar. Kvinliga referenter från olika länder hade äfven mycket talrikt infunnit sig.

Man komme efter detta ej och påstå, att Tysklands kvinnor ej hafva något att säga i staden och staten. Det vill ej litet inflytande till att få världsstaden vid Spree att så oinskränkt, som här skett, ställa sin förnämsta byggnad till en enskild korporations förfogande. Under en hel veckas tid hafva kvinnorna varit allenahärskande i denna åt stadens fäder och styresmän helgade boning, med dess imposanta trappuppgång, dess vidlyftiga gallerier och vestibuler samt dess i ädel stil hållna storartade solennitetssal. Och från den talarstol, från hvilken tyska rikets hufvudstads angelägenheter annars afhandlas, ha dag för dag kraftiga, tändande, väckande tal hållits af kvinnor, allt med käjsar Wilhelms, i en vacker växtdekoration inramade byst som bakgrund, en sammanställning, som ej saknar sin ironiska sida, då man betänker, att det knappt torde finnas en mot den moderna kvinnorörelsen mer antipatiskt sinnad man, än just Tysklands nuvarande käjsare. Hans allbekanta, kategoriska uttalande i kvinnofrågan lyder ju, att kvinnan endast bör hafva tre *k* för ögonen: »Kinder, Kirche, Küche».

Den reflexionen har man ej heller kunnat undgå att göra, att denna den första större internationella kvinnokongressen i det monarkiska Tyskland kommit till stånd och gått af stapeln utan en tillstymmelse till vare sig »kaiserliche», »königliche» eller »grossherzogliche Protection», eller »högt beskydd» af hvad slag som helst. Den har tvärtom i allt burit en äkta demokratisk prägel. Vare detta sagdt såsom en min fullkomligt personliga anmärkning. Ordet *parti* af hvad skiftning det vara månde var för öfrigt helt och hållet bann-

lyst från kongressens förhandlingar. Den episod af politisk partianstrykning, som under mötets gång kom att utspelas, var alldeles utom programmet. Men därom längre fram.

Det allra första intrycket af berlinerkongressen och därmed sammanhängande anordningar var, för att säga sanningen, ej odeladt angenäm. När man som främling anländer till det kolossala Berlin, känner man sig gifvetvis i början i hög grad bortkommen. Dess otvifvelaktigt förträffliga hotell finner man, då man anländer med Stralsundtåget sent på kvällen, öfverfulla. Och får man liksom undertecknad hålla till godo med hotellets »Badezimmer» som logis (lyckligtvis utan att precis behöfva ligga i badkaret) tycker man nog att det är litet si och så med den trefnad käjsarstaden har att bjuda den resande. (Som ett parentes må tilläggas, att mitt här omnämnda mindre trefliga logis, redan dagen därpå kunde utbytas mot ett i allo behagligt rum i en af Berlins finare privatpensioner.)

På natt följer morgon och det gäller att söka sig fram till vederbörande och skaffa sig informationer. Vet du, min värde läsare, hvad detta vill säga i Berlin? Har du varit där så känner du till den gordiska knut som kallas Berlins »Verkehrsmittel», och att man ej i brådbrasket ser sig god att kunna reda hela denna intrasslade härfva af Pferde-Bahnen, Eisen-Bahnen, Elecktrische Bahnen, Omnibusen och hvad de allt heta Man slutar med att taga en droska, främlingens räddningsplanka och kräftsåret på hans reskassa, och beger sig af efter uppgifna adresser.

Hvad ifrågavarande berlinerkongress angick ägde densamma ingen fast kongressbyrå, där anmälningar mottogos och upplysningar erhöllos. Det var att kuska från den ena ändan af Berlin till den andra för att söka de olika komitédamerna i deras privata bostad och i sista stund plåga dessa arma varelser med frågor, frågor, frågor. Deras tålamod och »Liebenswürdigkeit» under den »Ansturm af förfrågningar, hvaraf de under dagarna näst före kongressen måtte ha varit ansatta, bestod dock på ett utmärkt sätt profvet.

Om den första samkvämsaftonen i de s. k. »Festsälen des Englischen Hauses», där kongressmedlemmarna skulle hälsas af bestyrelsen, är så godt att säga så litet som möjligt. Det syntes tydligt att vederbörande frambesvurit makter, som de alldeles saknade förmåga att behärska. De hade för visso ej räknat på en sådan masstillströmning af deltagare, och lokal, förfriskningar, fest-komité, allt var otillräckligt. En svensk deltagarinna i tillställningen har gifvit den benämningen »huggsexa», jag kan med bästa vilja i värl-

den ej ens skänka densamma ett så anspråksfullt epitet, då jag på hela aftonen ej kunde upptäcka något att »hugga». Och dock gjorde komiterade hvad i deras förmåga stod för att bistå den vilsekomna främlingen. En ung dam, med de för komitédamerna utmärkande fladdrande ljusgula banden på axeln, tog sig an så väl Fredrika-Bremer-Förbundets delegerade som Finlands representant, hvilka under dessa dagar troget delade ljuft och ledt med hvarandra, och med en utsökt älskvärdhet sökte hon göra les honneurs. Men hvad förmår den enskilde emot massorna? Det vissa är, att när man ändtligen befriats från Berlins »gastliche Aufnahme» och lyckligt och väl befann sig på gatan, drog man en djup suck af lättnad.

* * *

Äfven vid den första kongressammankomsten i rådhussalen, som ägde rum söndagen den 20 september kl. 11—2 förm., lämnade den yttre ordningen åtskilligt öfrigt att önska. Trängseln och oredan var oerhörd, i synnerhet kring tribunen, där komitédamer, representanter för pressen i långa banor samt delegerade, in- och utländska, voro hopgyttrade i en kompakt massa, i hvilken litet hvar hade svårt att finna sig till rätta. Men sedan den parlamentariska apparaten väl kommit i gång och de respektive ordförandena vid de olika sessionerna hunnit sätta sig in i sina roller, blef ordningen mönstergill, och jag tror att i mången riksdagsförsamling brukar den ej vara bättre. Som redan nämnts voro nedanför talarestolen långa bord reserverade för pressen och på de närmaste stolsraderna hade de främmande delegerade sina bestämda platser anvisade. Berlinskorna, hvilka naturligtvis utgjorde den förnämsta kontingenten, respekterade emellertid ej alltid denna anordning. Trots upprepade både godmodiga och skarpa uppmaningar från ordf. togo de ofta helt ogeneradt de reserverade platserna i besittning, dessa må nu aldrig så tydligt med stora plakat fästade på stolsryggarne ha utvisat, att de voro bestämda för England, Amerika, Rumänien, Schweden eller hvad det nu må vara för främmande länder.

Det gällde således att komma i god tid till sammankomsterna för att försäkra sig om sin plats som delegerad; ja, i god tid för att ens komma in i salen. Ju längre det led med kongressen, ju mer skärptes disciplinen. Att komma ut, sedan man väl kommit in, var ibland lika svårt som att komma in, då man kommit ut. Under föredragen, som följde på hvarandra i en oafbruten rad med högst få och ytterst korta pauser, höllos dörrarna obevekligt stängda. Utan upprepade upp-

visningar af inträdeskortet erhöll ingen inträde, och kongressmärket med rosett i de olika ländernas färger var ej rådligt att lämna hemma, så vida man önskade göra sin nationalitet gällande. Att begagna hatt under sammankomsterna var strängeligen förbjudet.

En lifligare, mer intresserad och till den högsta »Begeisterung» lättare hänförd publik än den, som vid denna kongress dag efter dag fyllde stora rådhussalen i Berlin, kan man ej tänka sig. Bifallet vid hvarje nytt föredrag var alltid lifligt, ofta stormande. Alla talare applåderades. De intressanta och framstående, så väl som de tråkiga och medelmåttiga. Och alla kategorier förekommo. Om ej för annat så applåderades det af pur förtjusning, när man väl blifvit kvitt en alltför långtrådig talare. Ryssar och ungrare, hvilka räknade talrika representanter, voro de mest energiska i sina bifallsyttringar. Deras »Eljen! Eljen!» afbröt oupphörligt föredragen. De som ej förstodo hvad som talats — och där funnos naturligtvis många af de främmande gästerna, som ej kunde följa med de tyska föredragen, liksom för många tyskar de engelska eller franska talen voro obegripliga, för att nu ej tala om dem på italienska — applåderade för sällskaps skull. Vid hvarje den minsta paus mellan anförandena bröt ett öronbedöfvande »Geschwätz» ut liksom om man öppnat ett jättelikt stämbol för en väldig vattenmassa. Det behöfdes många upprepade kallelser af ordförandens klocka för att åter skaffa ljud åt en ny talare.

Ett af kongressens stora fel var hopandet af föredragningsämnen; ej den starkaste hjärna kunde smälta en tiondel. Man tänke sig 11 sammankomster på 8 dagar med i medeltal 14 föredrag vid hvarje sammankomst, delade på 3 à 4 timmar i följd. — Hvarje talare hade 15 à 20 minuter till sitt förfogande, en regel som dock aldrig strickt kunde följas. Naturligtvis hade de minst intressanta föredragen en benägenhet att draga längst ut på tiden. Anmärkningsvärdt var också, hur kär för hvarje enskild talare hans egen stämma tycktes vara och hur svårt hvar och en hade att begränsa sig. Där funnos dem, som ej kunde häjdas af äfven de mest högljudda påminnelser från ordf. klocka att tiden var ute.

* * *

Men trots det att kongressen i sin ständigt stigande och sjunkande ebb och flod enligt våra lugna och fridsamma nordiska begrepp ej alltid följde de regelrätaste fåror, gick dock genom det hela en underström af allvar, hvarpå man icke kunde misstaga sig. Det har

anmärkts, att Tyskland, där kvinnofrågan notoriskt är mindre avancered än i de flesta andra europeiska länder, just därför ej vore rätta platsen för en större internationell kvinnokongress. Af berliner-mötet har tydligen framgått, att denna uppfattning ej är den rätta. Lagen förnekar visserligen de tyska kvinnorna en hel del rättigheter, af hvilka sedan årtionden tillbaka hennes lyckligare lottade systrar i grannländerna kommit i åtnjutande, men detta förutsätter icke att ej bland de förra dem finnas, som hunnit lika långt i utveckling och står på en lika hög nivå af andlig mognad som de öfriga kulturfolkens kvinnor. Och just medvetandet om sitt värde, känslan af att de krafter, hvarmed hon sitter inne, mer än hvad förhållandet är annorstädes, hämmas af trångbröstade lagbud, har hos den tyska kvinnan väckt en önskan att öppet uttala sig i med hennes kön sammanhängande frågor. Detta har varit driffjädern till den nu sammankallade kongressen, i och för sig en protest mot det bestående lika naturlig som berättigad.

Och högst anmärkningsvärdt har det varit i hvilken grad de tyska kvinnor, som här representerat sitt kön, förstått att på ett värdigt, ofta glänsande sätt föra sina landsmaninnors och sin egen talan. Och det, på få undantag när, utan denna bittra, stridiga ton, dessa oädla angrepp mot det manliga släktet, hvilka stå så i strid med sann kvinlig takt och hofsamhet. De tyska talarinnorna ha i det stora hela på långt när öfverglänst sina främmande gäster, de vid offentligt framläggande af sina åsikter så durchdrifna engelskorna och amerikanskorna ej undantagna. Tilläggas bör dock, att dessa senare nationer, på ett par undantag när, till Berlin ej sändt några framstående representanter, knappast någon af sina mera representativa kvinnor. Tyskorna eröfrade således, som det sig bör på en tysk kongress, obestridligt priset.

Ordföranden för kongressen, fru *Lina Morgenstern*, gjorde sig måhända mindre bemärkt genom sitt uppträdande i kvinnosaken rörande principfrågor, än genom det kvinliga, jag skulle vilja säga tyskt husmoderliga element, hon visste att inlägga i det företag, till hvilket hon tagit initiativet. Den lilla gamla damen, som, det hvita håret till trots, ännu äger en helt ungdomlig rörlighet och liflighet, är en af de populäraste personligheterna i våra dagars Berlin, och en af de få kvinnor, som där kunnat framvisa verkligt påtagliga resultat af sin verksamhet. Såsom skaparinna af de berlinska folkköken, hvilka nu i nära 30 års tid fört en blomstrande tillvaro, stiftarinna af en del hushållsskolor och andra praktiska och filantropiska företag, bland hvilka den första Fröbelska Kindergarten intager ett

framstående rum, har Lina Morgenstern inlagt så stora förtjänster om sitt lands hufvudstad, att troligen till stor del hennes namn varit det »Sesam öppna dig», som kommit Berlins styresmän att slå upp portarna till sitt rådhus för kvinnornas kongress, och att för öfrigt visa densamma allt möjligt tillmötesgående. Utom i hälsningstalet till kongressen, uppträdde fru Morgenstern endast med ett par föredrag i praktiska ämnen, hvaraf det om »Häusliche und öffentliche Gesundheitspflege» torde varit det mest beaktansvärda.

Såsom organisatör och ledare af det hela intog otvifvelaktigt vice ordföranden, fru *Minna Cauer*, det mest framstående rummet. Hon är mycket yngre än fru Morgenstern, mer högtidlig och afmätt i sitt uppträdande. Hennes alltid i en slags svart mantilla draperade hufvud är vackert och karakteristiskt. Hon är utgifvarinna af kvinnotidskriften »Die Frauenbewegung», under det hennes äldre kollega är redaktris af veckotidningen »Deutsche Hausfrauenzeitung», och blotta namnen på dessa publikationer torde angifva hvarderas ståndpunkt till kvinnofrågan. Rollen af kongressens ordförande, namnet taget i dess bokstafligaste bemärkelse, innehades obestridligt af fru Cauer, och det var på ett verkligen utmärkt sätt hon visste att sköta den mången gång ej lätta uppgiften att leda förhandlingarna. Mer än en gång under kongressdagarna hade hon tillfälle därvid ådagalägga en takt och en fasthet, som står öfver allt beröm.

Fru *Hanna Bieber-Böhm* var en af kongressens mest framstående talarinnor. Hennes anförande i sedlighetsfrågan var utmärkt för lika mycken formell vältalighet som för kraft och finhet i behandlandet af det ömtåliga ämnet. Fru *Jeannette Schwerin* visade sig äfven som god talarinna i frågor af social-humanistisk natur. Hon var ledarinna af de särskilda sektionerna, vid hvilka diskussioner förekommo, en uppgift som ej torde ha varit bland de lättaste, men som hon visste att lösa på ett utmärkt sätt. Vi vilja sluta denna allför ofullständiga förteckning med att nämna fru *Rosalie Schönflies*, den nitiska och mycket anlitade ordnarinnan af programmet för föredragen samt redaktris för den under utgifning varande berättelsen öfver kongressen, samt den unga jur. kand. fröken *Anita Augspurg* från München, hvars anförande öfver »die Recht der Frau» kunde ha anstått en bepröfvad jurist. I det följande torde vi få anledning nämna åtskilliga andra framstående förmågor, till hvilka man under kongressdagarne hade tillfälle att lyssna.

* *
*

Det första kongress-sammanträdet, då efter ordförandens hälsningstal, berättelser öfver kvinnorörelsens ståndpunkt i de olika länderna skulle afgifvas af respektive delegerade, var kanske den mest omväxlande, om ej den intressantaste af kongress-dagarna. Fru *Marie Stritt* från Dresden, en af Tysklands mest kända och talangfullaste kvinliga talare, förf. till en del skrifter i kvinnofrågan, inledde sessionen med en förträfflig redogörelse för förhållandena i det tyska riket. Fru Stritt är en intressant »Erscheinung», ett vackert hufvud och mycket lifligt och energiskt föredrag. Hennes talang att *säga* saker väl och med den rätta betoningen förklaras däraf, att hon i sin ungdom utbildats till skådespelerska. Den tablå hon upprullade öfver kvinnans ställning i hennes fädernesland var icke vidare lysande.

I intet annat land, menade tal., har kvinnofrågan teoretiskt blifvit så grundligt och mångsidigt debatterad som just i Tyskland, under det att de praktiska resultaten varit så ringa, och ingenstädes härskar en sådan okunnighet rörande frågans betydelse och mål. Två föreningar, *Allgemeiner deutsche Frauenverein* stiftad 1865 och *Letteverein* (1866) tillkomma hedern att ha öppnat nya förvärfskällor för kvinnor och att verksamt ha befordrat spridandet och tillämpandet af kvinnoemancipationens idéer i Tyskland. I samma riktning verkar den sedan några år af fru Cauer i Berlin stiftade föreningen *Frauenwohl.* Dessa föreningar ha arbetat och utvecklat sig självständigt, och de genom dem stiftade läroanstalterna bereda årligen tusentals unga flickor tillfälle till självförsörjning. Det oaktadt äro dessa anstalter otillräckliga, och de kunna på långt när ej motsvara de ständigt stegrade fordringarna. Krafven på lika utbildning för kvinnan som för mannen för att möjliggöra för den förra att segerrikt bestå i kampen för tillvaron, gör sig med hvar dag mer gällande. Regeringen, som i detta afseende så frikostigt sörjer för sina söner, behandlar sina döttrar blott alltför styfmoderligt.

Outtröttlig energi har Allg. deutsche Frauenverein utvecklat för att bereda kvinnan tillträde till universiteten. För tre år sedan öppnades i och för detta ändamål det första »Mädchengymnasium» i Karlsruhe, kort därpå de treåriga gymnasiekurserna för kvinnor i Berlin och Leipzig, de förra under fröken Helena Langes, de senare under fil. doktor fröken Windscheids ledning. Den framgång har också vunnits, att kvinnor beviljats tillåtelse att såsom åhörarinnor bevista föreläsningar vid universiteten, ehuru under en hel del förbehåll och inskränkningar. Det beror nämligen på hvar enskild professors eller docents godtycke om kvinlig åhörare får tillträde till föreläsningen eller ej. Egendomligt nog visas i detta afseende vid de tyska högskolorna mer tillmötesgående mot utländskor, än mot kvinliga studerande af tysk nationalitet. —

Kvinnan tillhörande »the upper ten thousand» står i allmänhet fullkomligt främmande för kvinnorörelsen. Den gifta kvinnan

äger ej rådighet öfver sin egen arbetsförtjänst. Det har således varit den ogifta kvinnan af medelklassen, det tillkommit att genom sammanslutning söka arbeta för en förbättring af sin ställning. År 1889 stiftade fru Minna Cauer den s. k. »Hilfsverein», hvilken nu räknar 1,000 medlemmar bland kvinliga biträden i handel och affärer. Ett år senare organiserade sig lärarinnorna under fröken Langes och fru Löpers ledning. Svårast är sammanslutningen med kvinnan tillhörande det *fjerde ståndet*. Ingenstädes äger större motsatser rum mellan den »borgerliga kvinnorörelsen» och den »proletariska», hvilken står under det socialdemokratiska partiets egid. Ingenstädes är den genom de politiska förhållandena framkallade splittringen mellan samhällslagren så stor som i Tyskland, ingenstädes har klasshatet och den politiska fanatismen antagit så väldiga dimensioner som där. En samverkan mellan den borgerliga kvinnan och kroppsarbeterskan stöter därför ännu på oöfverstigliga hinder. För de sedliga förhållandena hos sitt kön har den tyska kvinnan alltför länge tillslutit ögonen. Hufvudförtjänsten att ha väckt sina landsmaninnor ur deras sömn i detta afseende tillkommer fru *Hanna Bieber-Böhm* genom sin propaganda mot en hycklande dubbelmoral och för en etiskt och hygieniskt förbättrad uppfostran af ungdomen. — Äfven i fråga om kvinnans rättsliga ställning har Allg. deutsche Frauenverein verkat banbrytande. Epokgörande var en af föreningens stiftarinna fru Louise Otto författad skrift i detta ämne. Positiva politiska resultat har den tyska kvinnorörelsen föga att uppvisa. Erkännandet af kvinnan såsom självständig individ i staten och samhället låter ännu vänta på sig. Från hvarje delaktighet i det offentliga lifvet, så väl som från hvarje offentligt embete äro kvinnorna uteslutna. De hafva hvarken säte eller stämma i skolråd och i den offentliga fattig- och barnavården, ej heller inom den kommunala styrelsen. —

Under de senare åren ha emellertid betydande framsteg inom kvinnorörelsen kunnat konstateras och vinner densamma allt mer och mer erkännande i den offentliga meningen och i pressen. Ja, trots alla förvrängningar och misstydningar af kvinnoemancipationens mål, finner denna för hela mänskligheten så viktiga fråga allt mer och mer anslutning icke endast bland kvinnor, utan äfven bland män. Bevis därför vore dels stiftandet af »Tyska kvinnoföreningarnes förbund» (Bund der deutschen Frauenvereine) som omfattar 75 specialföreningar med 50,000 medlemmar, och anslutning till det stora internationella kvinnoförbundet, »International Council of Women», dels det intryck, som den tyska riksdagens förkastande af kvinnornas petition i »Familjerättsfrågan» åstadkommit på den allmänna meningen.

Jag har något utförligare redogjort för innehållet i berättelsen öfver den *tyska* kvinnans ställning, emedan på denna kongress otvifvelaktigt densamma intog det viktigaste rummet. Hvad de öfriga länderna beträffar, vill jag fatta mig helt kort. De voro på programmet ordnade i bokstafsföljd, hvilket gjorde, att de längst ner på alfa-

betet stående länderna fick den knappaste tiden sig tillmätt, ja till dels alldeles uteslötos. Så med *Schweden*, som stod sist på listan. När dess tur kom var församlingen efter mer än tre timmars förhandlingar så uttröttad och den i Berlin onaturligt tidiga middagstimmen (kl. 12—2) så långt öfverskriden, att det ej tilläts Fredr.-Bremer-Förb:s delegerade mer än att uttala några hälsningsord till kongressen från den svenska kvinnoföreningen. Förbundets berättelse, hvilken lämnar en sammanfattad redogörelse för kvinnorörelsens ståndpunkt i Sverige, kommer emellertid att införas i den vidlyftiga berättelsen öfver kongressen, hvilken inom kort skall utgifvas på trycket.

Stort intresse anknöt sig till berättelsen från *Armenien*. Dess representant var en helt ung flicka, med. d:r från Tiflis, fröken *Melik-Beglarjanz*. Den andra delegerade från detta aflägsna land, den under de första kongressdagarna så mycket uppmärksammade armeniskan, en furstinna, efter hvad det sades, i sin vackra nationaldräkt talade icke. Hon visade sig helt kort, med det fint tecknade, mörka, allvarliga ansiktet inramadt i svarta lockar och en skir tyllslöja böljande ned från den barettliknande med en juvelstjärna prydda hufvudbonaden af svart sammet, men sedan försvann hon. Den något bråkiga kvinnoförsamlingen föreföll troligen den allvarliga österländskan bra nog obegriplig och osympatisk. Hennes unga landsmaninna afgaf sin berättelse på tyska. Den var enkel, men i all sin enkelhet innehållsrik och gripande nog. Hon skildrade företrädesvis den kristna armeniskans ställning, den inom det ryska området lefvande, för hvilken det europeiska åskådningssättet om kvinnans rätt till intellektuel utveckling allt mer vinner insteg. Läkarinnans kall i synnerhet står högt i rop, och den uppfattningen var allmän, förklarade föreläserskan helt naivt, att kvinnan förstode sig mycket bättre på medicin än mannen. Den turkiska armeniskan däremot, menade talarinnan, hvad är att säga om en kvinna, som i hvarje ögonblick hotas att bli prisgifven åt grymma fienders godtycke och hvars make, far, söner, aldrig gå säkra för sina lif?

Af de öfriga delegerades berättelser må vi nämna *Danmarks*, hvilken, affattad af fröken Falbe-Hansen, upplästes af en ung med. d:r, fröken *Eli Möller* från Köpenhamn. *England*, som under de öfriga kongressdagarna hade att framvisa talrika talarinnor inom en del fackfrågor, var på de delegerades dag representerad af en miss *Snoad*, som lämnade en redogörelse för en föga betydande internationel kvinnoförening — International Women's Union* — med säte i London, och mrs *Ormiston Chant*, en mycket populär, inom nykterhets-

* Ej att förväxla med *the International Council of Women.*

och sedlighetsområdet känd talarinna, hvilkens ofantliga talförhet vittnade om en mångårig förtrolighet med talare- och predikstolen. Hennes med mycken »Schwung» framförda anförande väckte stormande bifall. Den främmande representant, som ovillkorligt ådrog sig största uppmärksamhet på kongressen var emellertid fröken *Alexandra Gripenberg* från Finland. Hennes många förbindelser med kvinnofrågans förnämsta färkämpar i alla länder, synnerligen England och Amerika, hennes verkligen högst öfverlägsna talang som talarinna, för att ej tala om hennes älskvärda personlighet, lät henne intaga ett framstående rum i denna församling, som lyste med goda förmågor i alla riktningar. Fröken Gripenbergs tal rörande förhållandena i Finland ägde just såväl till form som innehåll denna väl afvägda måtta och begränsning, som tyvärr så många af de för öfrigt mången gång ypperliga föredragen saknade. Den bild hon i få ord visste att framtrolla af »de tusen sjöars land» och af det lilla, i så mångt och mycket lifskraftiga finska folket framkallade allmän »Begeistrung». För *Frankrikes* kvinnorörelse redogjorde i korthet den' i Paris studerande tyska fil. doktorn fröken *Käthe Schirmacher*, för öfrigt en af kongressens mer bemärkta personligheter. *Hollands* delegerade, en äldre dam, fru *Haighton*, inlade mycken energi i sina anföranden, och den mycket omtalade, med ofantligt intresse omfattade, lilla förtjusande italienska dotoressan signorina *Maria Montessori*, uppläste på sitt klingande modersmål en hälsning från *Roms* kvinnor. Österrikes representant, fru *Thérèse Schlesinger-Eckstein*, afgaf en längre, intressant berättelse öfver kvinnorörelsen i Österrike, hvilken dock ej tiden medgaf att höra till slut, och fröken *Luise Ey*, *Portugals* och *Spaniens* delegerade, lämnade en visserligen rätt pikant och rolig, fast ej för föremålen just så smickrande framställning af kvinnan på den Pyreneiska halfön. Tilläggas bör dock, att fröken Ey hvarken var någon »äkta spanior» eller portugis, utan en tyska, som länge öfvat skolverksamhet i Portugal. —

Detta i korthet den första kongressdagens förhandlingar. Att i detalj redogöra för de öfriga, allra helst för dem som omfattade specialfrågor sådana som uppfostran, undervisning, barnavård, sjukvård, välgörenhet, nykterhetsrörelsen, fredsfrågan o. s. v., skulle verka lika tröttande som sessionerna själfva. En och annan axplockning ur det omväxlande programmet torde dock ej sakna sitt intresse. Men en sådan, och möjligen en och annan episod från kongressens sista dagar, vill jag spara till nästa häfte.

Lotten Dahlgren.

*

Litteratur.

»Kärlek och Moderlighet», Hvad är ordens innebörd? af Ina Rogberg.

Bland de många behjärtansvärda skrifter om kvinnorörelsen, som under sista året utkommit, äro de viktigast, i hvilka man söker vederlägga naturalismens uppfattning af kvinnan och äktenskapet, ty denna sida af ämnet utgör frågans själfva hjärtpunkt. Ina Rogbergs bok tillhör denna kategori. Men ej blott därför utan ock af andra skäl, intager den en framstående plats i samlingen. Den är ej direkt polemisk, ej hufvudsakligen ett gendrifvande af motpartiets satser; den är också något annat och bättre. Genom att framhålla högre och sannare åsikter, söker förf. undantränga låga och skefva. Tonen är anspråkslös, snarare spörjande än demonstrerande; men frågorna äro ofta så ställda, att de innebära förf:s outtalade, men dock på goda grunder hvilande svar. Hennes ståndpunkt är afgjordt religiös, men icke obskurantistisk, och hennes uppträdande vittnar om innerlig trosvisshet och om en lifsåsikt, väsentligen olik den estetiserande, rotlösa och kompromissande hållning, som nu ofta karakteriserar tänkande men osjälfständiga individer. Det är sällsynt att möta en förf. så oberörd af tidens upplösande idéströmningar, men dock så vaken för dess bästa reformsträfvanden. Hennes ande tycks öfvervägande närt sig af vårt lands främsta författare och deras bästa verk. Wikner och Rydberg, Geijer och Schück äro hennes andliga fäder. Historisk läsning, lefnadsteckningar öfver mänsklighetens ädlaste representanter och främst studiet af böckernas bok känneteckna hennes skrift. Man nästan frestas önska, att citaten, ehuru väl valda och anslående, dock ej varit så många; boken skulle därigenom gifvit mer intryck af själfständighet och hade sannolikt ej förlorat i formelt afseende; ty förf. behöfver ej låna kraftord af andra, hon eger själf förmågan att uttrycka sig klart, ädelt och lifligt. Kanske skall vår nyktra tid beskylla henne för sentimentalitet, men känslan är äkta. Hennes poetiskt och etiskt högstämda skrift meddelar ett vederkvickande lugn likt det, en vindrifven seglare erfar, då han från öppna hafvets stormiga vågsvall glider in i mindre upprörda farvatten.

Ina Rogberg har gjort ett viktigt inlägg i kvinnofrågan. Hon har visserligen icke lämnat nya faktiska uppgifter för dess lösning, men däremot sammanfört en mängd spridda tankar och fakta samt

hopfogat dem till ett helt genom sjelfständiga uppslag och slutledningar, grundade på vår kulturs djupaste ursprungsidéer. Man har att göra med en förf., som själf tänkt öfver och bearbetat mottagna uppgifter och intryck. Verkan af hennes bok bör blifva så mycket större därför, att hon behandlat det ömtåliga ämnet så rent och taktfullt, att grannlagenhet och blygsamhetskänsla ej i ringaste mån såras. Ej ens pryderiet förmår finna svepskäl till anmärkning. Boken kan utan tvekan läggas på familjens divanbord eller sättas i händerna på hvilken ungdom som helst. Förf. vänder sig egentligen till de unga, män och kvinnor, gifta och ogifta. Skildringen af könens inbördes förhållande, af äktenskapet samt af moderligheten och uppfostran (sid. 30—50, 65—80) är bland det vackraste och mest finkänsliga, som blifvit skrifvet öfver ämnet. Förf:s varma religiositet och kristliga anda, böra skaffa gehör åt hennes ord äfven inom sådana kretsar, där en trånghjärtad uppfattning af kristendomen och vidhållande af österländsk ringaktning af kvinnan verkat förnedrande på familjelifvet. Det högre äktenskapsidealet kan ej ens bland dessa ljusskygga personer misstänkas som antikristligt nyhetsmakeri, när det visas stå i samklang med Jesu egna ord.

Stundom anklagas Ina Rogberg för asketiska tendenser och Tolstoyska satser rörande äktenskapet. Medgifvas må, att hon ej själf är alldeles utan skuld till detta missförstånd. Hennes nytestamentliga uppfattning fördunklas genom en vilseledande framställning af Jesu ord hos Matheus 19, v. 9, 10 om berättigade skäl för äktenskapsskilnad (se sid. 38, 39). På grund af denna slutledning har man kunnat missuppfatta förf:s kyska och renhjärtade framställning af äktenskapet såsom innebärande sympati med katolskt munklif och askes. Att misstanken saknar grund inses bäst deraf, att asketerna äro lika missbelåtna som naturalisterna med hennes skrift.

Hvad kompositionen beträffar, kan med skäl anmärkas, att några frågor blifvit upptagna till behandling, hvilka egentligen ej höra till ämnet, t. ex. de teologiska styckena om Kristi guddom i början, och resonnemangerna om socialismen i slutet af boken. Det torde varit bättre, om förf. ej inlåtit sig på det teologiska området också därför, att man tydligt märker, det hennes vackra beläsenhet ej sträcker sig dit. De många olika riktningarna inom den moderna teologien tyckas vara henne föga bekanta. Kanske hade också varit rådligast att utesluta den utläggning af bibelordet om syndafallet, som förekommer sid. 26, 31. Förf. kan visserligen till stöd för sin mening åberopa några teologer; men det var ju ej nödvändigt

att med dessa föga kända antaganden väcka ovilja och missförstånd· Resonnemangerna om socialismen kunna bättre försvara sin plats såsom rörande en förvridning af kärlekens heliga idé.

En kortfattad, men fullständig öfversikt af den akt i kvinnorörelsens drama, som utspelats under de första sex månaderna af detta år, skulle väsentligen bidraga att kasta ljus öfver frågans nuvarande ställning.

Eva Fryxell.

Ragnhild. Roman af *Wilma Lindhé.*

Efter vinterns stagnation bragte, som man torde erinra sig, försommaren med sig en hel störtflod af litterära alster, som med våldsamheten af en islossning om våren strömmade öfver alla bräddar och öfverfylde bokmarknaden. Äfven den flitigaste recensent kunde ej hinna med allt och äfven den välvilligaste hade svårt att variera uttrycken af beröm för vårens brokiga samling af romaner, berättelser, skisser och noveller, de flesta bärande kvinliga signaturer.

Wilma Lindhés berättelse »Ragnhild» — benämningen roman är kanske något för anspråksfull — är emellertid ett arbete af så stort värde, att det säkert ej som så många af dess litterära jämnåriga kommer att lik vårblomstren lefva en kort tid för att sedan försvinna och glömmas. Det ligger så mycken sanning, värme och djup i den enkla skildringen att skildraren själf måste äga den mogna erfarenhetens syn på lifvet och människonaturen, på samma gång den stilistiska öfverlägsenheten röjer den öfvade författarinnan.

»Ragnhild» är historien om ett äktenskap. Naturligtvis ett olyckligt äktenskap — de lyckliga äktenskapen, liksom de lyckliga folken äga ju näppeligen någon historia. Ingången af varm ömsesidig kärlek, utan yttre beräkning å någondera sidan, skulle man väl tycka att föreningen mellan Ragnhild och Berndt ägde garanti nog för en bestående lycka. Men olyckligtvis fattas det väsentligaste, den inre förståelsen, denna själarnes frändskap som fördjupar och bevarar kärleken långt sedan det första sinnesruset förflyktigat. Den känsliga och själfulla Ragnhild har i den första ungdomliga berusningen älskat sin man blindt, reflexionslöst, med en Titaniakärlek, som bedårats af den älskades manligt hurtiga väsen, hans vackra, ståtliga utseende, hans kraft och lifsmod. Men olik Titania falla fjällen snart nog från Ragnhilds ögon. Det i grund och botten

småsinnade, lumpna, råa i mannens natur står så småningom klart för henne. Kommer så, efter försumlighet och otrohet å hans sida, den brutalaste svartsjuka, då han ser den förbisedda hustrun uppskattad af en annan honom öfverlägsen man, allt detta i förening åstadkommer kärlekens fullkomliga undergång, ja död. Men det oaktadt måste samlifvet fortgå, hvardagslifvets enehanda och kraf taga ut sin rätt och vanans makt hålla bundna dessa två, som ej äga en tanke, en känsla, intet gemensamt. Ligger ej i detta resignerande under vanans och sedens bud en lifvets tragedi mer gripande — och framför allt mer sann, än den, som slutar med en aldrig så ödesdiger katastrof? Efter alla stormar slutar Ragnhild med att i det dagliga lifvets pliktuppfyllelse och i »ensamhetens tankar» vinna resignation och frid och stillar därmed hjärtats otillfredsstälda längtan och sin ungdoms krossade illusioner.

»Det är inte det man upplefvat, utan det man burit inom sig, som är hufvudsumman i ett människolif», så lyder den stackars Ragnhilds genom sorger och pröfningar tillkämpade lifsfilosofi.

Grundtonen i Wilma Lindhés bok är således öfvervägande sorglig. Kanske ämnet, ett oharmoniskt äktenskap, trots den fina behandlingen, skulle förefalla alltför litet uppbyggligt och alltför vanligt i vår på äktenskapsdramer så öfverfyllda tid, om ej förf. förstått att gifva sin skildring en så vacker och stämningsfull bakgrund. Naturscenerierna i den vilda präktiga fjällbygd, dit hon förlagt sin berättelse, äro målade med konstnärens värme och sanning, hvilket allt förlänar boken ett icke vanligt behag och intresse.

L. D.

M:lle Blanche af *Ellen Idström.*

»Ännu lefva de gamla gudar!» skulle man vara frestad att utropa, då man läst ofvanstående bok. Emelie Carlén, Marie-Sophie Schwartz, Wilhelmina Ståhlberg och hvad de allt heta 50-talets bekanta romanfabrikanter gå igen på dessa blad med en så gengångarlik trohet, att det nästan skulle verka »unheimlich», om ej det gammaldags romanreceptet inblandats med så mycket kram af ultra-modern godtköpsart, att intrycket öfvervägande blir komiskt. Omöjligt att taga en bok som M:lle Blanche på allvar. Den är därtill skrifven med en viss naiv »abandon», delvis med en drastisk humor, som ej saknar sina originella och pikanta sidor. Hade blott författarinnan nöjt sig

därmed! Men nu vill hon vara djupsinnig, filosof, resonnör. Hennes nyss citerade föregångerskor hade tydligtvis som hufvudafsikt med sina flesta litterära alster endast den att roa sin publik. Fru Idström syftar högre, och därför har hon också lyckats så ojämförligt mycket sämre.

Som det måhända kan vara af intresse att se hur äfven i vår regelräta, prosaiska tid en rafflande romanintrig kan utspinnas i en förf:s hjärna, må här en résumé af innehållet i M:lle Blanche meddelas.

Gunnar von Langen-Zieppen (!) är en ung *svensk* godsägare, rik, vacker, oemotståndlig, och, som det anstår en världsman, behäftad med ganska lös moral. Men han är ej för det en världsman af det vanliga slaget. Han är filosof, grubblar öfver lifvets och tidens gåtor, och sedan han ute i världen tömt nöjets och njutningens bägare i botten, återvänder han till fädernegodset, en desillusionerad man, för att där om möjligt söka den »lifsuppgift», den »hänförelse» han förgäfves sökt i det brusande världslifvet. Först tror han sig i äktenskapet finna bot för den »Weltschmerz», som ansätter honom och är också på väg att segla in i dess hamn, då han en yrväderskväll i en aflägsen ort, där han för tillfället befinner sig, träffar på en bedårande kvinnovarelse, som irrar ensam ute i snön. Han för henne sans façon in i sitt rum, hon låter sig föras, och han upptäcker efter närmare bekantskap i den bildsköna främlingen det drömda, länge sökta idealet af kvinlig fullkomlighet, hon är nämligen lika vis som hon är skön. De bli insnöade och tillbringa några underbara dagar i hvarandras sällskap, än utvecklande sina ömsesidiga världsåskådningar för hvarandra, än drickande punsch och sjungande slippriga variété-visor. Hon låter honom tro att hon är en variété-diva, M:lle Blanche, och gör, det måste erkännas, genom sitt uppträdande allt för att hos honom bibehålla illusionen af en sådan. Hon är emellertid ingen mer och ingen mindre än den visserligen utfattiga men utomordentligt stolta och distinguerade »*romerska riksgrefvinnan* Märta Louise Blanche Ulrika Elenora Kronsköld af Kronsköldsnäs», nu stadd på resa till släktingar i Stockholm, efter att ha varit anställd i en liten obskur tapisseriaffär i Köpenhamn. Egendomligt för en riksgrefvinna, begåfvad, om icke med rikedom, så med en ovanlig skönhet och alla slags talanger, hon spelar Chopin och sjunger fulländadt, att vara hänvisad till en så ytterst tarflig utkomstkälla. Juvelsmycken och hvita foulardklädningar har hon i alla fall råd att hålla sig med.

Emellertid försvinner M:lle Blanche i rätt tid för att inte bli ohjälpligt komprometterad och lämnar herr Langen-Zieppen att grubbla öfver och länge förgäfves söka efter detta gåtfulla väsen, som med en opperettdivas later förenar en så djup inblick i tidens alla idéströmningar. I afvaktan på detta återseende söker han en afledare i rastlös verksamhet och ägnar sig ganska förståndigt åt att förbättra sin egendom och sina underhafvandes ställning. Naturligtvis återfinna de hvarandra om en tid, (scenen för återseendet är förlagd till hjältens egen park, där hjältinnan helt à propos lagt sig att sofva i gräset i en skön attityd efter att först ha tagit af sig bluslifvet, skor och strumpor och slagit ut sitt böljande hår) och efter åtskilligt trassel och missförstånd slutar det, som alla goda romaner, med att de älskande få hvarandra. Ja, de tillhöra hvarandra nu så helt, att hon med förtrytelse och förakt bortvisar blotta tanken på att vigsel skulle behöfvas för att befästa föreningen. Visserligen skulle de vid tillfälle låta viga sig, men kärleken vore, säger den visa Märta, »det enda naturliga, heliga lagtvånget — andra band vore till för simpla naturer».

Vi få, utom af de här skisserade hufvudpersonerna, göra åtskilliga andra intressanta bekantskaper. Den »hvitfeta» friherrinnan Mina, f. d. massös, som »knådat sig till» sin friherrliga make, en för öfrigt verkligt roligt och humoristiskt hållen figur; fröknarna Melitta och Benedikta med sina »boudoir-fötter», den undergörande filosofen-doktorn med sitt sanatorium, där läsaren införes i sol- och luftbadens alla mysterier med mera dylikt — andra figurer att förtiga. Man finner att de dryga 327 sidorna bjuda på ett ganska omväxlande innehåll vid sidan af de djupsinniga filosofiska resonnemangerna, hvarpå förf. ej heller är snål.

Och behållningen? En tillökning i lånbibliotekens boksamling, där romanen säkert kommer att stå högt i kurs. Vi kunna omöjligt leta ut någon annan uppgift för eller mening med M:lle Blanche.

L. D.

En studieresa till England

har under sommaren företagits af föreståndarinnan för Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, fröken Gertrud Adelborg, dels för att inhemta upplysningar angående föreningar, hvars verksamhet liknar Förbundets, dels ock för att i öfrigt studera kvinnorörelsen i London.

Med några få ord vilja vi här nämna de föreningar fröken A. i ofvannämnda syfte besökt.

The Society for Promoting the Return of Women as Poor Law Guardians har under 14 år utvecklat en lifaktig verksamhet, och säkerligen är det till viss grad denna förenings arbete man har att tacka för att England nu räknar 890 kvinnor såsom ledamöter i sina fattigvårdsstyrelser.

National Society for Women's Suffrage, hvars mål är att vinna politisk rösträtt för kvinnan, på samma villkor, som den tillerkännes eller kan komma att tillerkännas mannen. Föreningen söker icke stöd af något bestämdt politiskt parti och vid dess offentliga sammanträden hållas föredrag af såväl konservativa som liberala parlamentsledamöter.

The Society for Promoting the Employment of Women, hvilket sällskap i år utgifvit sin trettiosjunde årsberättelse. Föreningens mål är att utbilda kvinnan för och skaffa henne verksamhet inom de industriella arbetsområdena. Angående framgången af föreningens bemödanden yttras i årsberättelsen: »det är för styrelsen en glädje att kunna konstatera, att efter så många års allvarligt och ihärdigt arbete dess ansträngningar haft den framgång, att teknisk undervisning nu allmänt införts i de engelska folkskolorna».

Women's Industrial Council, som bildades för endast ett par år sedan. Ett mycket vidtomfattande program och en mängd arbetande komitéer visa, att föreningen, som hufvudsakligen omfattat den fabriksarbetande kvinnans intressen, har stora mål i sikte.

National Union of Women Workers, insamlar uppgifter angående de olika engelska kvinnoföreningarna och afser att för dem vara en slags centralpunkt. Där så önskas anordnar föreningen äfven kvinnokongresser i Englands städer. Dess mål är sålunda i viss mån detsamma som uppställts för de i nästan alla länder under organisation varande *National Councils*,, hvilka skola sammansluta sig till »the International Council of Women».

Women's University Settlement, hvars namn härleder sig däraf, att institutionen delvis underhålles af de kvinliga studerande vid de engelska universiteten. I likhet med många dylika *Settlements* i Londons fattigaste stadsdelar, utöfvar denna förening en välgörande verksamhet, hufvudsakligen bland kvinnor och barn och har stor betydelse genom den uppfostran den gifver åt opröfvade arbetskrafter. Bildade kvinnor slå sig ned i dessa anstalter för längre eller kortare tid för att ägna sig åt välgörenhet eller ock för att utbilda sig för filan-

tropisk verksamhet. Kurser i barnavård och hälsovårdslära omväxla med föreläsningar öfver Londons fattigvårdslagar och fabriksförordningar m. m., hvarjämte tjänstgöring vid Charity Organization Society eller annan dylik förening ger praktisk erfarenhet i fattigvårdsarbetet.

Queen Victorias Jubilee Institute for Nurses, hvartill grundfonden hopsamlades vid drottningens 50-årsjubileum. Institutets sköterskor (c:a 400 f. n.) utöfva sjukvård i fattiga hem, och då det ansetts, att sådan sjukvård kräfver speciel utbildning, måste hvarje sköterska som vill tjänstgöra som s. k. Jubilee Nurse, äfven den som har en aldrig så lång tjänstetid som sjuksköterska bakom sig, genomgå en särskild kurs.

The Horticultural College at Swanley utbildar kvinliga trädgårdsmästare och med den framgång, att förfrågan efter sådana är större än antalet af de elever, som ifrån anstalten utexamineras.

Kursen är tvåårig och omfattar förutom teoretisk och praktisk undervisning i ämnen, som tillhöra trädgårdsyrket, däribland konservering af frukt och grönsaker, äfven höns- och biskötsel, champinionodling samt något mejerihandtering.

The Woman's London Gardening Association har förskaffat sig ganska stort anseende för blomsterdekorering af rum. Dess verksamhet omfattar för öfrigt anvisningar rörande planläggning och skötsel af trädgårdar, drifhus m. m. samt sylt- och marmeladkokning.

Traveller's Aid Society, står i förbindelse med tjänstepersonalen vid ångbåtar och järnvägar, som till föreningen hänvisar unga ensamma resande kvinnor, hvilka kanske utan föreningens hjälp, skulle gå förlorade i London.

The Soho Club and Home for Working Girls anses vara en af Londons bäst ordnade klubbar för arbeterskor. Den är öppen hvarje kväll. Lektioner, föreläsningar, gymnastik och en afton i veckan dans göra klubben till en omtyckt samlingsplats för dess medlemmar. Bredvid styrelsen arbetar ett af och bland arbeterskorna själfva valdt utskott, och kanske är det denna anordning klubben har att tacka för sin lifaktighet och framgång.

Fröken Adelborg besökte dessutom en del *skolor* och *skolutställningar* och tog särskildt del af undervisningen i de praktiska ämnena. Klädsömnad, tvätt och matlagning äro obligatoriska ämnen i de engelska folkskolorna.

Genom besök hos vederbörande inhemtade fröken A. därjämte upplysningar angående undervisningen för kvinnor vid *universiteten i*

London, Oxford och Cambridge samt angående de där gällande inträdesfordringar, betygsgrader m. m., särskildt med afseende fäst på de engelska universitetens lämplighet för svenska kvinliga studerande.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Som Förbundets delegerade vid den Internationella kvinnokongressen i Berlin 19—27 september hade styrelsen utsett fröken *Lotten Dahlgren*. Fröken D:s berättelse öfver kongressen och dess förhandlingar återfinnes på annat ställe i detta häfte.

*

Svar på den anonyma skrifvelse, undertecknad »Svenska män och kvinnor», hvilken den 30 sistförflutna juli till Förbundet inkom, erhålles å Förbundets byrå, där äfven upplysningar kunna inhemtas angående de åtgärder, som med anledning af skrifvelsen vidtagits.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade *Hemstudie-kurser* mottagas.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1896.

1896. 7:te häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54

Fredrika Bremer.

Ett biografiskt verk.

S. L—d Adlersparre och Sigrid Leijonhufvud: Fredrika Bremer. Biografisk studie. 2 delar. P. A. Norstedt & Söners förlag 1896.

Förhållandena inom vår bokmarknad äro icke alltid ägnade att ingifva särdeles hög tanke om allmänhetens litterära smak. Ännu finnas dock, vi äro öfvertygade därom, många svenska hem, där ofvanstående, sällsynt gedigna och intressanta lefnadsteckning kommer att betraktas som julens största tilldragelse. Och den är värd att så hälsas, för så vidt den i föryngrad skepnad, i evighetsgestalt frammanar en personlighet, som mer än de flesta svenska författare med ungdomlig friskhet sökt föra en fläkt af evighetens lif in i de svenska hemmen. Mycket i de skrifter, där Fredrika Bremer nedlagt sin lifsgärning, är redan för en senare generations ögon förbleknadt; hennes egen personlighet framträder däremot, tack vare biografien, så klart aftecknande sig mot bakgrunden af sin egen tid, att man tycker sig igenkänna en gammal god vän, som man nyligen skakat hand med.

Härtill bidrager också i sin mån den rikhaltiga porträttsamling, hvarmed arbetet prydes och som till allra största delen förskrifver sig från Fr. Bremers egen hand. Intressantast bland dessa äro naturligtvis porträtten af Geijer, Tegnér, Franzén, Lindblad, Jenny Lind m. fl. af tidens berömda personligheter, som hörde till hennes vänkrets.

Äfven under sina resor passade Fr. Bremer på att fylla sin ritportfölj, och man får sålunda i biografien göra bekantskap med dragen af hennes många världsberömda *utländska* vänner, Andersen, Martensen, Örsted, Oehlenschläger, Ingemann, Longfellow m. fl. Skada blott, att utrymmet tyckes

ha förbjudit införandet af porträtter äfven från resorna i Gamla världen. Eller skulle Fr. Bremer vid den tiden redan ha nedlagt sitt ritstift?

Hvad dispositionen af arbetet angår, så synes den ha tagit mera hänsyn till sidantalet än till de olika skedena i Fr. Bremers lif. Skulle afdelandet ha berott på de sistnämnda, så hade det varit enklast att sätta gränsen vid 1848, då hennes mera konstnärliga verksamhet är slut, då de sociala intressena och längtan efter beröring med människor ha kommit till fullt genombrott och drifva henne ut på resor. Von Qvanten har i sin ypperliga uppsats om Fr. Bremer i Nordisk familjebok pointerat denna gräns och framställt »Syskonlif» såsom betecknande öfvergången. Visserligen är det så, att äfven de mest »organiska» periodindelningar måste förefalla mekaniska inför den mänskliga utvecklingen, som på intet område vet af något språng. Och det kvantitativa förhållandet mellan första och andra bandet i en bok är en formsak, som har sin egentliga betydelse för symmetrien på våra bokhyllor, en symmetri som kunde ha ansetts mer än lofligt tillspillogifven, om ett särskildt band hade ägnats åt en jämförelsevis så kort tidrymd som de sista 17 åren af Fr. Bremers lif.

Och likväl skulle en sådan indelning kanske ha kunnat göras, utan att förhållandet mellan de båda delarna blifvit allt för oproportionerligt. Som det nu är, ha de ymniga utdragen ur brefväxlingen med Böklin under 30- och 40-talen på sina ställen gjort skildringen väl uttänjd; medan däremot de sista häftena med deras korta repetitionskurs ur de tryckta resebeskrifningarna ofta förefalla allt för summariska. Ingen kan förneka den ofantliga betydelsen af denna brefväxling. Det är ju framför allt den, som satt boken i stånd att låta Fr. Bremers inre utveckling framträda i klarare belysning, än hvad någonsin förut varit fallet, och därigenom gjort arbetet epokgörande för uppfattningen af hennes personlighet. Men profbitarna därur skulle ha kunnat sammandragas utan fara för fullständigheten, om de här och där framträdt mera refererande än i form af direkta citat. Det sålunda i täxten utlämnade kunde i stället rikligare än nu varit fallet hafva influtit i bihanget, »eine Fundgrube des Wissens», dit de djupast intresserade alltid med glädje

skola vända sig. Framställningen hade härigenom blifvit lättlästare för den stora, icke religionsfilosofiskt anlagda läsekretsen, mera jämn, mera helgjuten och sammanhängande, i stället för att den nu stundom ter sig såsom strödda, mången gång nästan »osynliga länkar» mellan de långa citaten.

Hvad åter den senare, om jag så får säga sociala delen af Fr. Bremers lefnad angår, den som var ägnad åt resor, kvinnosakssträfvanden och filantropisk verksamhet, så finnes visserligen i hennes reseskildringar ett jämförelsevis lätt tillgängligt material för kännedomen härom. Knappast får man dock antaga dessa 30—40 år gamla, vidlyftiga arbeten vara så allmänt lästa, att icke ett ännu närmare ingående på detta skede i Fr. Bremers lif mycket väl hade kunnat låta försvara sig. Detta desto mer, som hennes dåvarande verksamhet varit den för vår tid mest fruktbärande och därför också den för nutidsmänniskor mest intresseväckande. Redan hennes brefstil under detta senare skede tyder på en starkare öfvergång från abstrakt till konkret, och den ungdom, som numera endast i litteraturhistoriskt intresse likgiltigt drar igenom en af hennes romaner, skall säkerligen känna sig ganska vaken och uppkryad under läsningen om den gamla damens besök i negerplantagerna på Cuba, hennes halsbrytande vandring öfver glaciererna vid Chamounix eller ridt från Jerusalem till Jericho — att nu icke nämna hennes dispyt med Pio Nono själf.

Äfven den beröring friherinnan Adlersparre hade med Fr. Bremer de sista åren af dennas lefnad, har utan tvifvel lämnat ett stoff, som hade bort kunnat tillgodogöras mer än som nu varit fallet. Mr Thomas' och miss Howitts skildringar i all ära — men de kunna dock icke uppväga intresset af biografens egna iakttagelser. Och dock letar man förgäfves efter något meddelande om det intryck den åldriga författarinnan gjort på sin unga efterträderska i kvinnosaksarbetet. Är det en öfverdrifven blygsamhet, som hindrat Esselde från att göra sin egen personlighet fullt gällande i det arbete, som var henne en glädje vid slutet af hennes välsignelserika lefnad? I allmänhet får man genom hela boken mer än skäligt vore leta efter henne själf. Objektivitet är en förträfflig sak, men den förväxlas allt för ofta

med en författares fullständiga tillbakaträdande bakom sitt verk, — ett sätt att leka kurragömma med läsaren, som för öfrigt aldrig riktigt lyckas, enär förf:s mening ändå alltid måste framträda i sammanställningen af materialet. Mången gång kan ett direkt uttalande snarare gagna objektiviteten. Förf. sätter därigenom läsaren i stånd att lättare värja sig mot alla slags försök till påtvingande af en självständig åskådning, som han hvarken kan eller bör beröfva sig och som i den s. k. »objektiva», blott och bart refererande framställningen allt för lätt kan insmugglas utan att man märker det.

Med den onödiga fruktan för »subjektivitet», som man här och där tycker sig kunna spåra i biografien, sammanhänger kanske den egentligen i första delen framträdande bristen på öfversiktliga framställningar, kortfattade resuméer, som skulle ha kunnat underlätta bemödandet att bilda sig ett eget omdöme så väl om de olika utvecklingsskedena i Fr. Bremers lif som om hennes personlighet i sin helhet. Ju rikare material, ju större öfverflöd på detaljer, desto större är också faran att icke se skogen för bara trän; desto mer längtar man efter hållpunkter vid vägen, där man kan stanna och göra sig reda för resultatet af de hopade intrycken. Här saknar man särskildt en sammanfattande återblick på Fr. Bremers verksamhet som romanförfattarinna. Visserligen har väl denna »studie» aldrig varit ämnad att fylla krafvet på en särskild litteraturhistorisk monografi öfver detta ämne. Men den grundlighet, hvarmed de samtida recensionernas omdömen om romanerna tillvaratagits, kan icke ersätta värdet af förf:s egen närmare motivering till den för öfrigt alldeles riktiga satsen, att Fr. Bremers största betydelse ej låg i hennes konstnärsskap. Härvidlag torde den nu tämligen rigoröst iakttagna kronologiska ordningen mycket väl ha kunnat tåla vid att maka åt sig en smula för hänsynen till en mera sammanhängande framställning af själfva *ämnet*. (Se exempelvis redogörelserna för utarbetandet af »Nina» och för kritiken däraf, hvilka egentligen borde ha stått på samma ställe, trots den mellanliggande tiden.)

Härmed är naturligtvis icke sagdt, att boken alldeles saknar dylika öfversikter och återblickar. Kapitlen om Bök-

lins skolverksamhet, om Fr. Bremers bibelstudier i Norge och nästan hela den senare delen af boken visa bäst, hvad hennes biografer i den vägen kunnat åstadkomma. Men i ett följande häfte torde jag få ytterligare tillfälle att återkomma till de intryck arbetet gifver.

* * *

Det är icke utan en viss tvekan jag nedskrifvit dessa, som det kan synas mången, något docerande anmärkningar mot ett arbete, som öfverallt vittnar om djupgående studier och måste blifva en värdefull källa för kommande litteraturhistorisk forskning rörande förra halfseklet. Kritiken har dock icke berott på bristande blick för de stora svårigheter, dem sofringen af ett öfverflödande rikt material erbjuder. Den bör endast betraktas såsom ett uttryck för de kraf på fullkomlighet, dem man vågar sätta på ett arbete af denna betydenhet.

Att förtjänsterna äro öfvervägande, har jag redan antydt. I kärleksfull pietet, sådan man kan vänta af den, som stått Fr. Bremer så nära som Esselde, är arbetet utfördt, men ingen okritisk beundran ställer sig skymmande i vägen och gör läsaren misstänksam. Stilen är enkel och värdig, utan att någonsin falla in i falsk patos. Det är en hvila att få dröja vid en sådan bok som denna, där formen aldrig frångår sin bestämmelse att vara ett lydigt, tillbakaträdande redskap för uppfattningen af innehållet.

Viktor Rydberg talar någonstädes i »Varia» om målningar, som förlora prägeln af konstverk, därför att de »vinka på åskådaren» och därigenom ockra på publikens dåliga smak. Vi ha tyvärr icke så ondt om moderna litteraturalster, som erbjuda analogier härtill i sina försök att genom häjdlöst koketterande med språkets alla medel draga uppmärksamheten från ett torftigt innehåll till en glittrande form. Försök, som på svenska taga sig lika barockt ut, som Karl XII skulle göra i rococoporträtternas apparat med fransk hofvärja, silkesstrumpor och det frivola leendet à la Voltaire! Allt jonglerande med vårt enkla, starka, germanskt rättframma språk, alla virtuosmässiga försök att låta det

smyga sig efter »en genial nervositets fint nyanserade stämningar», som slagorden lyda, verka i grunden lika löjligt — eller tragiskt — som Gustaf III:s försök att intvinga det lilla Gripsholmshofvet i Ludvig XIV:s pompösa etikett. För denna så oändligt banala och lättlurade fin-de-siècle-smak med dess jäkt efter patalogiska fenomen och dimmiga djupheter i den högre »psykologien» skall Fr. Bremers biografi med sin flärdlösa stil säkerligen icke förefalla tillräckligt »genial» eller raffinerad. Å andra sidan skall kanske den bild, som här skänkes oss af den lilla modiga kvinnan i all hennes glödande sanningskärlek och djärfva frisinthet verka främmande på juste-milieu-ståndpunktens och kompromissernas småkloka människor. Men nej — hon skall bestämdt lyckas värma upp äfven dem med sitt goda, soliga leende. I lifvet var det hennes lycka att sprida glädje omkring sig; tack vare biografien skall den lyckan varda henne beskärd ännu långt efter sedan hennes egna arbeten upphört att läsas. Eller när skola sådana ord förlora sin tjuskraft, som de, hvarmed hon en stilla vinterafton den 11 dec. 1836 karakteriserat sin grundstämning: »Sedan jag blifvit ensam, drog jag upp gardinen till fönstret i mitt rum, och där ute var månsken, och jordens snöklädda gestalter och himmelens stjärnor och skyar stodo lugna och förklarade. Då uppgick inom mig stark känslan af lifvets rikedom, och jag knäböjde i glädje och tackade Gud, att han var så stor, så rik, så mäktig, att människans fattigdom och vanmakt betydde så litet; att han öfverskylde den med sin härlighet, och att det ord, som vanställdes på mina stammande läppar, hade och skulle finna tusende bättre tolkar»?

Lydia Wahlström.

Den internationella kvinnokongressen i Berlin.

II.

I en föregående uppsats har jag sökt i allmänna drag teckna den internationella kvinnokongressens yttre fysiognomi, samt den första kongressdagens konturer, framställda i största möjliga förkortning. För att fullständiga den skildring, jag gifvit mig in på, torde en öfversikt af äfven de öfriga dagarnas innehåll vara nödvändig, skulle jag ock därmed sätta mina läsares tålamod alltför mycket på prof. Att jag skall genomgå alla de till öfver ett hundratal uppgående föredrag, som kongressprogrammet innehöll, behöfver dock ingen befara.

Åt skolfrågor var på denna kongress lämnadt ett stort utrymme. Så väl den primära som den högre undervisningen var föremål för långa och många utläggningar. Kanske ingen gång under kongressens lopp gjorde sig tyskarnes förkärlek för teoretiserande så mycket gällande som under dessa åt pedagogiska ämnen anslagna dagar. Äfven åt frågor af rent praktisk art visste de tyska talarinnorna gärna att förläna, hvad de kallade, »ein Hauch der Idealitet», hvilket ibland nog bidrog att leda uppmärksamheten något bort från själfva ämnet.

Det Fröbelska systemet, särskildt dess betydelse för kvinnan, hade en vältalig förespråkerska i fru *Henriette Goldschmidt* från Leipzig, en vacker gammal fru med håret ordnadt i små korkskrufslockar på hvardera sidan om hufvudet, en af de få kvinnosakens veteraner, som kvinnokongressen hade att uppvisa. Innebörden i hennes föredrag låg i en till den tyska kvinnan i patetiska ordalag ställd uppmaning »att aftjäna sin värnplikt genom att ägna åtminstone något år af sin ungdom åt utöfvandet af en 'Kindergärtnerins' kall.» Utom tyska talarinnor hade man under dessa skolfrågornas dagar tillfälle att höra sådana af så väl engelsk som fransk och rysk nationalitet.

Öfver »kvinnan och konststudiet» talade den berömda tyska målarinnan fru *Hermine von Preuschen-Telman.* Hon betonade med mycken skärpa, hvilken hämsko på den kvinliga utvecklingen, hvilken orättfärdighet det låg däri, att, som fallet var i Tyskland, stänga

offentliga konstanstalter för kvinnan. Alla enskilda konstskolor voro, som tal. uttryckte sig, endast »Pflantzschulen des Dilettantismus». För den sanna konstbildningen vore det ett oeftergifligt villkor att kvinnor och män arbetade tillsammans, ty, och häri kulminerade tal. fordran på likställighet: »geniet vore sannerligen ej bundet vid något visst kön.»

Här må det anmärkas, att ingen gång under kongressens lopp riktades så skarpa, för att ej säga bittra uttalanden mot bestående missförhållanden, som då frågan om den högre kvinnobildningen kom på tal. Man kan säga, att den tyska kvinnan slår sig nästan till blods mot de skrankor, som en hårdnackad fördom, ovärdig den upplysta tyska nationen, rest mot hvarje intrång på hvad mannen betraktar som sitt uteslutande område, det konstnärliga och det vetenskapliga. Och att detta för den tyska kvinnan, hvars intelligens och andliga förmögenheter väl kan sägas stå i jämnhöjd med nationens utveckling för öfrigt, skall vara en bitter kalk att tömma, fattar man lätt. Upprepade gånger hörde man uttalanden i denna anda. Ganska träffande visste också en tal. att bemöta det så ofta upprepade talet om, »att den *skönaste* uppgiften för kvinnan stod att finna vid den husliga härden», nämligen med det obestridliga argumentet: »att när nöden så högljudt klappar på dörren, som hvad fallet är i Tyskland, där det finnes en million mer kvinnor än män, är det ej fråga om hvad som ter sig *skönast.*» Fil. doktor fröken *Käthe Schirmacher* talade af egen erfarenhet om, af hvilken vikt det för kvinnan vore, att hon gemensamt med mannen finge idka vetenskapliga studier vid högskolorna; för en verkligt framgångsrik utveckling af kvinnosaken vore detta ett hufvudvillkor, ty, menade tal., »den som vill lösa kvinnofrågan utan mannen är mycket välmenande, men för visso mycket blind». — Af de många utländskor, som i ifrågavarande ämnen läto höra sig, utmärkte sig de amerikanska föreläserskorna genom de ljusa taflor de upprullade från sitt hemland, där, som bekant, sedan lång tid tillbaka inga hinder finnas för kvinnans fria tillägnande af alla vetandets skatter. Huruvida grundligheten af den lärdom, som alla dessa Förenta staternas tusenden af kvinliga »doctors», »masters» och »bachelors of arts» sitta inne med, står i förhållande till det stora antalet, lämnar jag dock därhän.

* * *

Men om de dagar af kongressen, som jag nu i största korthet genomgått, förnämligast togos i anspråk af ämnen, som lika väl och

många ännu bättre varit på sin plats vid ett skolmöte eller pedagogisk konferens, ingrep den tredje kongressdagen så att säga mer direkt i själfva kärnpunkten af kvinnofrågan, nämligen dess förhållande till den sociala frågan. Det ämne, som afhandlades rörde kroppsarbeterskornas ställning — »die Frau in Handel, Industrie und Gewerbe», som föredragningslistan lydde. Ehuru, som jag redan anmärkt, kongressen på det omsorgsfullaste sökt utesluta från sitt program allt som tydde på parti, vare sig af politisk eller religiös innebörd, var det just vid denna sammankomst, som den episod af stark partifärg, på hvilken jag i min föregående uppsats hänsyftat, kom att utspelas.

Sessionen öppnades med ett föredrag af fru *Schlesinger-Eckstein* från Wien öfver en arbeterske-enquête i den österrikiska hufvudstaden, föranstaltad och verkställd af sällskapet för etisk kultur därstädes. Med en af medkänsla vibrerande stämma lämnade tal. en ur egen erfarenhet hemtad skildring af det ekonomiska tryck, under hvilket hennes landsmaninnor af den arbetande klassen lefva, ett tryck, som där måste te sig än ohyggligare än t. ex. hos oss, och som i hundra fall mot ett för till fysisk och moralisk ruin. Det var med ett ord en tafla af gripande verkan tal. upprullade och som gjorde ett djupt intryck på de närvarande. — En del andra tal. behandlade samma ämne, fast ur olika synpunkter. Synnerligen intressanta voro de upplysningar, som lämnades öfver sömmerskors och kvinliga bodbiträdens förhållanden i Berlin, där de i kolossal skala bedrifna kapp- och konfektionsaffärerna sysselsätta tusentals arbeterskor, tyvärr här som öfverallt för en högst otillräcklig lön. Som särskildt betungande för arbeterskan framhölls det i tyska rikshufvudstaden mer än annorstädes vedertagna systemet af s. k. saisong-anställningar.

Till föredragen af denna art anslöt sig äfven ett, som i programmet betecknats med: »Die Arbeiterinnenfrage»: Frau Lily Braun, Berlin. Det var en elegant, aristokratisk företeelse, som nu besteg talarestolen. Desto större blef förvåningen, då man under föredragets fortgång fick klart för sig hvad andas barn tal. var. Hon förklarade nämligen helt öppet, att hon hyllade socialdemokratiska åsikter; hon hade nämligen funnit, att kvinnan tillhörande detta parti i politiskt afseende vore långt mognare än de »borgerliga kvinnorna», eller intelligenspartiet, hvilka neddragit »die Frauenfrage» till en »Damenfrage», vid hvilken endast en lumpen klassegoism gjorde sig gällande. Efter att ha gisslat den borgerliga kvinnorörelsens dilettantism samt utslungat några hånande ord om ömkligheten i den kvinliga ärelystnad, som satte all sin diktan och traktan i förvärf-

vandet af en doktorshatt eller ett universitetsdiplom, inbjöd tal. kongressen att följande afton bevista en »Volksversamlung», där kvinnor inom arbeterskornas egen sfer, skulle utveckla kvinnofrågans rätta innebörd.

Detta för stunden och platsen föga lämpade anförande och för öfrigt högst obehöriga utfall mot kongressen, väckte naturligtvis ofantligt uppseende. Starka hyschningar förnummos. Bifallsyttringarna vore dock öfvervägande, hvilket endast kan förklaras därmed, att en stor del af församlingen ej fattat föredragets andemening, ja, många af främlingarna ej ens ordalydelsen däraf, och att dessa, trogna sin vana, applåderat för sällskaps skull. Troligt är ock, att tal. redan på förhand försäkrat sig om en claque bland sina meningsfränder.

Ett så unikt tillfälle att få bevista ett riktigt socialistmöte kunde man emellertid ej låta gå sig ur händerna. Också skyndade en stor del af de utländska kongressmedlemmarna att efterkomma den i så tvifvelaktig afsikt utfärdade inbjudningen; jag bland dem. Det var dock ej utan, att man fick mottaga varningar för att inlåta sig på ett så vågsamt företag. Infödda berlinare skakade betänksamt på hufvudet. För dem föreföll blotta namnet på den stadsdel, där detta möte skulle äga rum, eller Friedrichshain, Berlins Eastend, skräckinjagande nog.

Första intrycket af denna s. k. folkförsamling var emellertid ej alls skräckinjagande. I en ofantlig, briljant upplyst sal, som väl kunde rymma bortåt en 3,000 personer, sutto, bord vid bord, så tätt, som det gärna var möjligt, af utseende att döma idel fredliga medborgare och medborgarinnor vid sida ölseidlar. Utefter salens ena långvägg höjde sig amfiteatraliskt en rymlig estrad, tydligen afsedd för variété- och konserttillställningar. Längst fram på denna estrad hade »bestyrelsen», endast bestående af kvinliga medlemmar, tagit plats. Mot detta mörkklädda »kvinnoregemente» afstucko ganska bjärt ett par uniformerade manspersoner, placerade på en i ögonen fallande plats närmast komitédamernas bord. Dessa uniformklädda herrar voro, efter hvad man fick höra, en högre polistjänsteman och hans sekreterare, tillstädes för att vid förkommande anledning upplösa mötet. En sådan anledning förekom icke naturligtvis, ehuru jag tycker det vill en polismans tjocka hud till för att kunna tåla alla de hugg, som från talarestolen måttades mot myndigheter i allmänhet, »die Polizei-Behörden ins besonders.»

Nu skred man till förhandlingarna. Ordet lämnades åt fru *Zetkin* från Stuttgart, utg. af den socialdemokratiska kvinnotidskriften

»Die Gleichheit». Att beskrifva det intryck, som denna tal. gjorde på oss, vid socialistföredrag i allmänhet ovana främlingar, trotsar min förmåga, ty hur beskrifva det obeskrifliga? Möjligen kan man göra sig en föreställning om fru Zetkins uppträdande, då jag nämner, att vedernamnet »hyenan», hvarmed hon gemenligen betecknas, var fullkomligt karakteriserande. Det fanns ej ett spår af kvinlig mjukhet, kvinligt behag eller kvinlighet af hvad slag det vara månde hos denna förespråkerska af sitt köns rättigheter. Det låg dock, vill jag tro, mer i ton, sätt och åthäfvor än i själfva orden, ehuru dessa naturligtvis voro ampra nog. Sanningen att säga var det ej så lätt att få något verkligt sammanhang ur denna ordström, nej fors, som i väl en timmes tid med aldrig minskadt raseri från estraden sprutades ned öfver åhörarne.

Det långa talets korta mening gick, som man väl kan tänka sig, ut på att utslunga ett anatema öfver »das Kapital», »das Kapital», »das Kapital», hvilket ord uttalades med en betoning, hvars frenetiska våldsamhet skulle vara omöjlig att återge. Vidare föll tal. ned öfver de bättre lottade klassernas »Schmutzkonkurrens», öfver det kortsynta, småsinnade, dilettantmässiga i de borgerliga kvinnornas sträfvanden. En sammanslutning mellan dessa, de borgerliga kvinnorna och de proletariska, vore outförbar. Under det de förra, till hvilka räknas den s. k. intelligensen, enligt tal., i främsta rummet fordra samma rättigheter till förvärf som mannen, således stå som konkurrenter i strid mot honom, kämpar den proletariska kvinnan, icke mot mannen, utan i gemenskap med mannen af hennes egen klass, emot det kapitalägande samhället. I denna klass-strid är politisk likställighet mellan könen ett af hufvudvillkoren. Den strid, som socialdemokratien utkämpar är en kulturkamp i ordets skönaste bemärkelse. Att den proletariska kvinnan står midt i denna strid, räknar hon som sin förnämsta ära. Tal. slutade med förklaringen, att om än en hel »polis-allmakt» sattes i rörelse emot dem, skulle de för hela världen utropa: »Ihr hemmt uns wohl, doch Ihr bezwingt uns nicht!»

Sedan den första talarinnan bokstafligen var *ut*talad, hon måste af ren utmattning till slut sätta sig ner, uppträdde ytterligare tre socialdemokratiska talarinnor. Ehuru dessas uppträdande ej var så passioneradt och hätskt som den förstas, var innebörden af deras anförande detsamma: ett förnekande af all samhörighet mellan deras och den borgerliga kvinnorörelsens intressen, hvars hela mål den proletariska kvinnan föraktade. Den socialistiska kvinnoföreningen hade därför afslagit inbjudningen att deltaga i den borgerliga kvinnokongressen,

då intet samarbete, intet samförstånd mellan så heterogena element vore tänkbart. Att arbeterskorna det oaktadt ej hållit sig för goda att under falsk förevändning skaffa en af sina ledarinnor tillträde till den af dem så föraktade borgerliga kongressen, och att denna, de socialistiska idéernas förfäkterska, uttalat skymfande ord mot dem, som så gästvänligt och fördomsfritt ställt sin talarstol till hennes förfogande, därom nämndes naturligtvis intet.

Ganska märkligt var att iakttaga publikens hållning vid detta socialist-möte. Af den våldsamhet hvarmed stridsropen från talarstolen utslungades, hade vi väntat att de skulle verka som den tändande gnistan på en tunna krut. Men icke alls. Med ett »ganz richtig», »das ist recht», »so ist es», hörde man de omkringsittande helt lungt bekräfta någon mer anmärkningsvärd sanning i föredraget. Blott då ett något kraftigare tillmäle riktades mot »die bürgerliche Frauen», hvilkas hela verksamhet i den socialistiska vågskålen blifvit vägd och befunnen för lätt, brast en bifallsstorm lös. Äfvenså mottogs de ofta förekommande hånfulla anspelningarna på kongressen med högljudda bravorop och skrattsalfvor. Men i det hela förhöll sig församlingen helt sansad och passiv, ja i själfva verket stillsammare än kvinnornas generalförsamling i rådhussalen, där man minsann ej brukade spara på högljudda yttringar vare sig af bifall eller ogillande.

Sedan de nyss anförda talarinnorna slutat, förklarades ordet fritt och en diskussion vidtog, hvari motståndarne uppmanades att deltaga. En och annan af kongressens främmande medlemmar uppträdde nu. Men dessa anslöto sig mer eller mindre till de socialistiska åsikterna, bland dessa den ofvannämnda fru Schlesinger-Eckstein från Wien; hon gaf dock sitt fulla erkännande åt betydelsen af den bildade kvinnans sträfvanden för förbättrandet af arbeterskans ställning. Att däremot ingen »Gegner» åtlydde uppmaningen att träda fram, faller af sig själf. I en församling som denna var det ju lätt att förutse, att hvarje förfäktande af andra idéer än dem, som gingo i social-demokratisk anda, skulle drunkna i ett haf af hån och hvisslingar.

* * *

Emellertid kunde ej kvinnokongressen låta den utkastade handsken ligga. Därtill hade förolämpningen från de radikales håll varit alltför stor, utmaningen alltför tydlig. Ett par dagar efter ofvan beskrifna möte erbjöds också för kongressen ett osökt tillfälle att

bemöta de mot densamma utslungade beskyllningarna. Utom de ordinarie sammanträdena med föredrag, höllos nämligen särskilda sektionssammankomster med diskussioner, till hvilka allmänheten, således äfven andra än kongressmedlemmar, ägde tillträde. Man hade sålunda under veckans lopp i sektionerna diskuterat ämnen sådana som: »dräktreformen», »sedlighetsfrågan», »pedagogiska frågor» m. fl. Fredagens sektionssammanträde var ägnadt åt »arbetare-frågan». Naturligtvis hade social-demokraterna ej försummat tillfället att rycka in med sina bästa hjälptrupper; men man var väl rustad att taga emot dem.

Diskussionen inleddes af fru Jeannette Schwerin med ett anförande öfver frågan: »På hvilka sociala arbetsfält kunna kvinnor ur alla samhällsklasser förena sig till ett gemensamt arbete?» Inledarinnan påvisade, hurusom en dylik sammanslutning på en hel del områden vore, ej endast möjlig, utan äfven redan genomförts. Med lika mycken kraft som hofsamhet bemötte hon den af det socialdemokratiska partiets ledarinna mot de borgerliga riktade utmaningen: »Ni hämma oss väl, men ni betvinga oss ej». Den borgerliga kvinnorörelsen hade icke, ville icke betvinga någon. Trots socialdemokraternas förnekande af all samhörighet skulle den borgerliga kvinnan oförtrutet verka för, att ej blott kvinnan af hennes egen klass, utan äfven arbeterskan, ja alla kvinnor, vunne en ställning, öfverensstämmande med deras allmänmänskliga rättigheter.

Det var en ytterst liflig diskussion, som följde på denna inledning. De socialdemokratiska talarinnor, som uppträdde i främsta ledet, voro naturligtvis de, som vid föregående tillfällen på ett så eklatant sätt dokumenterat sig som sitt partis förespråkerskor: den förnämt öfverlägsna, hånfulla fru Braun och den alltid lika omotiveradt hätska och passionerade fru Zetkin. Dessa tal. försmådde emellertid att närmare ingå på de olika punkter, som inledarinnan till klargörande af frågan preciserat. Däremot förnekade de på samma hänsynslösa sätt all social betydelse hos den borgerliga kvinnorörelsen. Densamma hade t. ex. ej vågat att i likhet med socialdemokraterna upptaga kvinnans politiska jämnlikhet på sitt program. Alla reformer den lyckats genomföra voro halfmesurer, hvarmed den proletariska kvinnan ej kunde låta sig nöja.

Dessa och dylika beskyllningar lämnades emellertid ej obesvarade. Fröken Gripenberg gaf en vacker och värdig framställning af förhållandena i Finland, där kvinnor af arbetsklassen på eget initiativ anslutit sig till den ur de bildade kvinnornas midt ut-

gångna kvinnosaksföreningen. Liknande exempel från den tyska arbetarevärlden framdrogos äfven af andra tal. Med mycket skarpsinne och slagfärdighet replikerade den unga juristen, fröken Anita Augspurg, motpartiets påståenden, påvisande ohållbarheten och ensidigheten i det socialdemokratiska åskådningssättet, sådant det blifvit framställdt af fru Zetkin.

Det var dock isynnerhet inledarinnan af diskussionen, fru Schwerin, som genom sin fina takt visste att gifva mötet en afslutning, som trots de skarpa hugg, som fallit å ömse sidor, fråntog striden en del af dess bitterhet, och kom t. o. m. motståndarne att efteråt erkänna, att de blifvit hyggligt och väl bemötta. Hvad hon sade, det sätt på hvilket hon talade, skall ej lätt glömmas af de närvarande. Med allvar och mildhet, de vapen hvarmed en kvinna alltid kommer längst, hemställde tal. till de närvarande socialisterna, hvad väl *de* skulle sagt, om en kvinna ur det borgerliga lägret, som åtagit sig att hålla föredrag på ett socialistmöte, begagnat sig af tillfället för att smäda socialdemokratien, ja att förebrå partiet dess omogenhet och brist på förstånd samt uppfordrat åhörarne att besöka en borgerlig kvinnokongress för att där bli upplysta om sanningen. På så sätt hade fru Braun handlat. Tal. uttalade dock den förhoppningen, att med tiden medel skulle uttänkas, som möjliggjorde ett samförstånd mellan klasserna, och slutade med de orden: »Wo kein Feind ist, da kann kein Kampf sein».

Så var denna episod, hvilken satte en så säregen prägel på hela kongressen, utspelad. Den hade gifvit oss främlingar en sorglig inblick i rådande sociala förhållanden i våra dagars Tyskland, visat huru ett inrotadt klasshat verkade hämmande bland annat äfven på kvinnofrågans rätta lösning, vid hvilken om någonsin satsen »enighet gör styrka» borde tillämpas. Men vi hade äfven fått en klar insikt om, att den tyska kvinnan, jag menar här den värdiga, rättänkande, af intet partihat förblindade representanten däraf, satt inne med krafter, som gjorde henne väl rustad att möta den strid, som kanske i framtiden skulle taga än bittrare former än den vi bevittnat. Till sist vill jag tillägga, att man ej kan förneka att äfven den socialdemokratiska kvinnorörelsen, trots sina förvillelser, innesluter mycket, som är berättigadt och förtjänar att beaktas. Men själfva de medel, som dess ledarinnor under dessa dagar användt för att skaffa gehör åt sina trossatser voro hvarken ärliga eller ursäktliga och måste på det skarpaste klandras.

* * *

De återstående dagarna af kongressen upptogo äfven ämnen af stort intresse. En session var anslagen åt sjuk- och hälsovårdsfrågor, välgörenhet, nykterhetsrörelsen och sedlighetsfrågan. I den senare uppträdde med mycken finhet och takt fru Bieber-Böhm. Isynnerhet vände hon sig mot de lättsinnigt ingångna äktenskapen. — Den därpå följande dagen hade till ämne: »Sociale Hilfsarbeit» och *kvinnans rättsliga ställning*. Att trots social-demokraternas förnekande det inlägg, som den tyska kvinnan gjort i sitt lands samhällsarbete vore ganska betydande, visades af de många representanter för föreningar af allmännyttigt syfte, som uppträdde under denna kongressdag, liksom under de föregående. Öfver fattigvården och dess rätta väsen höll fru Schwerin ett vältaligt anförande. Hon framhöll därvid, hvilken vikt för samhället kvinnans deltagande i det offentliga fattigvårdsarbetet vore, då äfven den klokaste man däri ej kunde inlägga just det kvinliga element, som här vore af nöden.

Äfven i fråga om kvinnans rättsliga ställning gjordes ganska märkliga inlägg. *M:me Vincent* från Paris sade många ampra saker om »le code Napoléon», denna lag, hvars järnhand håller den franska kvinnan bunden. Kvinnan vore likaväl som mannen född »une créature libre et pensante» och hade följaktligen kraf på samma frihet, samma rättigheter som han. På denna högeligen ansträngande dag — ej mindre än 16 talare uppträdde — förekom för öfrigt anföranden öfver kvinnans rättsliga ställning i olika länder, lagstiftningsfrågor, rösträttsfrågor m. m., m. m. Man hade därvid tillfälle att höra så framstående kvinliga jurister som *M:lle Popelin* från Bryssel, *fröken Marie Raschke* från Berlin och fröken Anita Augspurg från München. *Mrs Belva Lockwood*, den för några år sedan i Amerika rätt mycket omtalade kandidaten till själfva presidentvärdigheten, fungerade äfven på programmet med ett föredrag öfver »Kvinnans politiska rättigheter i Förenta staterna».

Så randades kongressens sista dag. Efter allt det solida i föredragningsväg, man under veckans lopp fått till lifs, serverade programmet till sist som dessert de mer saftiga ämnena: »kvinnan inom konsten och litteraturen», och slutligen som en läskedryck ofvanpå alltsammans, fredsfrågan. Ett af de finaste och talangfullaste anföranden, som förekommit på kongressen, hölls på denna afslutningsdag af fröken *Natalie von Milde* från Weimar. Det behandlade också det lockande och tacksamma ämnet: »Frauenliebe- und leben in der modernen Litteratur». Föreläserskan tecknade, med stöd af citat

ur tyska diktares verk, forna tiders kvinnoideal, det smäktande, drömmande, af poeterna besjungna, hvilket nu börjar ge vika för vår tids tänkande, handlingskraftiga kvinnotyp, mer rustad än den förra att djupare både känna och väcka kärlek. Tal. genomgick äfven åtskilliga representanter för den nutida litteraturen, därvid särskildt framhållande den osanna, missriktade kvinnotyp, som skapats af en del moderna kvinliga författare, bland dessa i främsta rummet den som »unsere Feindin» betecknade Laura Marholm. När tal. till sist citerade de ur Grillparzers »Sapho» lånade orden: »Ich suchte Dich und habe mich gefunden», bröt en bifallsstorm lös, sådan som Berlins rådhussal knappast under någon af de föregående dagarna bevittnat.

* * *

Jag har här, något jag väl näppeligen behöfver framhålla, endast skummat af själfva ytan af dessa intressanta dagars innehåll utan att göra anspråk på att ha fått med mer än en ringa del af gräddan. I anseende till det oerhördt vidlyftiga materialet har jag blott kunnat nämna några få af kongressens talarinnor, endast ett och annat af föredragen. Med tystnad har jag äfven förbigått de manliga talare, som hedrade kongressen med sin närvaro, en uraktlåtenhet, som endast har sin förklaring i det knappa utrymme, som blifvit mig tillmätt, icke i brist på intresse för det starkare könets prestationer. Likaså har jag måst afstå från att tala något om de karakteristiska typer, som representanterna för alla dessa olika nationer erbjödo, och som man hade god tid att studera under de många och långa timmar man tillbragte inom Berlins rådhussals fyra väggar. Och för att sluta raden af mina uraktlåtenhetssynder: beskrifningen på de samkväm och fester, kongressen anordnade för sina medlemmar, däribland den stora banketten i Utställningens största restaurationslokal, som afslutade kongress-veckan, har jag till min saknad måst inhibera, likaså omnämnandet af all den vänlighet och gästfrihet, som enskildt kom oss främmande delegerade till del från staden Berlins älskvärda innevånare. Trots allt hvad jag lämnat osagdt, hoppas jag dock mina läsare af min ofullständiga framställning fått ett någorlunda riktigt begrepp om Berliner-kongressens förhandlingar och allmänna karakter.

»Och resultatet?» frågar man kanske. Jag svarar med en annan fråga: »Hvilka faktiska resultat ha i allmänhet kongresser att uppvisa?» Jag har hört vetenskapsmän påstå, att t. o. m.

vetenskapliga kongresser lämna efter sig ganska ringa spår i den vetenskapliga forskningens historia. Det är utbytet af tankar och åsikter, de personliga förbindelser, som knytas, hvilka gifva dessa slags möten sin egentliga betydelse. Och kan detta sägas om »manskongresser», hvilka redan hafva häfd för sig, bör det ej förvåna någon om en »kvinnokongress», ännu en ganska ny företeelse i vårt samfundslif, ej kan berömma sig af den eller den vinsten, det eller det påtagliga resultatet. »En systerlig förbrödring» — jag kan ej finna något bättre ord — mellan kvinnor af olika nationer har Berlinermötet bidragit att främja. Se där *en* vinning. Och är ej en internationell kvinnokongress som ett fullbordadt faktum i och för sig resultat nog?

Lotten Dahlgren.

Ur trenne skaldinnors diktning.

Öfversättning af

Göran Björkman.

De gamla bladen.

Från tyskan.

De gulnade bladen ligga
så tysta där i sitt schatull,
och dock in i lifvet de gripa
med verkan hemlighetsfull.

De skildra med ord af visdom
den sista kärlekens glöd,
en faders kärlek till barnet,
som fostras, långt skild från hans stöd.

Den kärleken danar åt ungmön
en gloria af helig glans:
det är, som om lagd kring sin hjässa
hon kände en gåtfull krans.

Är kransen af brudens myrten,
af segrarens lager gjord?
Hvem vet det? Låt ungmön bli kvinna,
och snart hennes uppgift är spord.

Och hvart hon må vandra, hon känner
en ledning hemlighetsfull:
de gulnade bladen ligga
som talisman i sitt schatull.

Carmen Sylva.

Blå vägar genom rymden gå.

Från franskan.

Blå vägar genom rymden gå,
där hopp, som vill sitt mål re'n spana,
och suck, som vill en fristad nå,
korsa allt jämt hvarandras bana.

Sjungande vingar bära snabbt
drömmen mot fjärran, sälla öar;
men sorgens vingpar flaxar slappt —
gråten dess spänstighet förslöar . . .

Midt i din lyckas öfvermått
plägar ibland ditt skratt du hämma,
som hade dig helt plötsligt nått
ekot af någon modlös stämma:

Ditt löje hade på sin färd,
där ystert det mot skyn sig höjde,
mött någon snyftning, som en värld
af okänd smärta för dig röjde.

Madame Alphonse Daudet.

Modern.

Från italienskan.

Gossen, som kommer från sin skola, springer
strax till sin mamma och berättar gladt,
hur läxorna han kunnat likt en olja,
berättar med en röst, som älskar skratt,
berättar med en min, som tigger kyssar —
ja, hvarför icke ock en karamell? —,
väntar, att hon skall le som han och jubla,
och hoppar upp i skötet segersäll,
skrynklande krås och klädning för att smeka
kinder, som än likt sammet äro veka,
och hår, hvars gyllne glans ej än förgått,
tills, stödd af mammas arm,
vid hennes trygga barm
midt i sitt prat han slutligt somnar godt.

Ynglingen kommer modfälld
och vid sin moders sida tyst sig sätter:
han ser som förr i henne sin förtrogna.
Men hvad som honom kvalt i dagar, nätter,
ej tolka han förmår:
öfver hans panna som ett moln det står.
"Hur är det, gossen min? — spör modern ömt. —
Säg allt, och allt skall sedan vara glömdt."
En kärleksbikt han fram blott stamma kan,
danad af ringa fröjd och mycken smärta.
"Ack, — suckar modern — är du re'n en man,
har re'n man hunnit röfva bort ditt hjärta?„
Men för sin son sin sorg hon icke röjer;
hans lockar blott hon sakta börjar smeka.
Hon tyckes rådvill tveka,
och hon på orden dröjer,
när form hon för sin fråga trott sig finna:
"Och säg mig då, hvad heter denna kvinna?"

Mannen en dag förkrossad
knäböjer vid sin gamla mammas stol.
Hon är förändrad, i hans smak förskönad,
ty hon är nu hans lefnads enda sol.

Sitt hjärtas öden näns han ej förtälja,
ej de besvikelser, som klippt hans vingar . . .
Kyss, arme man, din mor på hennes ögon!
När så din ömhets rest du henne bringar,
din hemlighet hon fattar.
Ty allt som hennes ögons ljus förgått,
den vises inre klarsynthet hon fått.
Och nu, först nu du hennes kärlek skattar,
nu, då det är för sent.
Om dock all annan lycka du försmått!
Då vore än ditt sinne ljust och rent.

Gubben med tunga steg på kyrkogården
sökande går bland grafvar.
Är det en trolös kvinna, som hans sinne
ännu som död förslafvar?
Nej, andra minnen föra honom hit
och andra ömhetskänslor, mera sanna . . .
Finge från jordens split
han till sin moders stjärna fly och stanna
där blott så länge, att hon på hans panna
hunne en kyss att trycka!
Ty eljes finns för honom ingen lycka,
eljes på ingenting han längre tror, . . .
utom på det, att död är ej hans mor —
det känner han: hon lefver, . . . ack, men hvar?
Att därpå få ett svar
funne han största kostnad ej för stor.

Grazia Pierantoni-Mancini.

Något om Englands sjuksköterskor.

Under juni månad innevarande år hade i London anordnats en ganska betydlig utställning af sjukvårdsartiklar, — omfattande allt som på något sätt kunde räknas dit, från sjukbäddar och transportvagnar till bandager, instrument, m. m., — hela denna mångfald af hjälp-

medel, som den moderna sjukvården uppfunnit till lindrande af de sjukas plågor, och till lättnad i arbetet för deras vård.

I skilda afdelningar visades prof på de olika lasarettens sätt att ordna för sina sjuka, samt på de mest kända firmors fabrikat. Mången ny modell eller lyckad anordning var äfven uppfunnen eller tillverkad af *sjuksköterskor*, utvisande hvilken vaken intelligens och praktisk förmåga de engelska sköterskorna besitta. När man därtill erfar, att hela denna utställning, såväl till plan som till anordning, är ett verk af *sjuksköterskor*, för detta och nuvarande, samt att den var färdig på utsatt dag, så må man väl tillerkänna anordnarinnorna, ej blott ofvannämnda egenskaper, intelligens och praktiskt förstånd, utan äfven en hög grad af energi samt stort ordningssinne.

I ett af de föredrag, som höllos i samband med utställningen, gafs en öfversikt af sjukvårdens utveckling i England under de senaste 30 åren. I England var det, som vi veta, särskildt Krimkriget och de svåra farsoter, som därunder decimerade den engelska hären, som väckte fordran på bättre vård för de sårade och sjuka; det var då som miss Florence Nightingale, i spetsen för en skara sköterskor, utvalda bland landets mest dugande krafter, sändes till krigsskådeplatsen. När så hon och hennes sköterskor tre år sednare återvände efter ett väl utfördt och framgångsrikt arbete, kände nationens beundran och entusiasm inga gränser. Dess tacksamhet tog sig uttryck i en national-subskribtion, hvilken inbragte *en million kr.* och som, i det den under namnet »the Nightingale Fund», lades till grund för en sjuksköterskeskola, blef det materiella stödet för den nya rörelsen, till förmån för en *förbättrad sjukvård genom bättre utbildade sköterskor.*

Att denna rörelse, buren af en stor nations tacksamhet och nära förbunden med dess historiska minnen, hade ovanligt goda betingelser för sin framgång medgifves, men de engelska sjuksköterskorna hafva äfven vetat att med kraft och klokhet begagna dessa förmåner med det resultat, att i närvarande stund alla lasarett och ett stort antal af statens under fattigvården lydande sjukhem (infirmeries) hafva sin stab af *väl utbildade sjuksköterskor*, samt att alla lasarett af någon betydenhet mottaga och utbilda elever. Fordringarna på grundlighet i utbildningen hafva under denna tid alltmera ökats, så att elevkursen, som i början räckte ett år, numera allmänt utsträckes till tre, i några lasarett t. o. m. till fyra. Till denna utbildning hör, förutom föreläsningar i anatomi, patologi m. fl. teoretiska öfningar, äfven en tids arbete i lasarettens kök för inhemtande af sjukmatlagning, i dess tvättstuga för att lära där förekom-

mande sysslor, samt i syatelieren för att sedermera kunna skära till och förfärdiga en del vid olika tillfällen nödiga plagg åt de sjuka. Båda dessa färdigheter komma särskildt till nytta vid sjukvård i fattiga hem, där sköterskan ofta nog får hjälpa på alla håll.

Särskildt beaktansvärd är arbetsfördelningen inom lasaretten, där öfversköterskan har en, jemfördt med våra förhållanden, ofantligt självständig ställning; hon är nämligen styrelsen direkt ansvarig för ordningen och arbetet inom lasarettet, för alla sina underordnade, samt för det punktliga utförandet af läkarens föreskrifter. De underordnade sköterskorna och eleverna antagas endast på hennes förord och hon har en ganska stor myndighet öfver dem, äger bestämma deras arbetstider, ledighet, förflyttning m. m. d.; men i händelse af dåligt uppförande från deras sida, kan hon dock endast anmäla förhållandet hos styrelsen, som ensam antager och afskedar såväl öfversköterska som öfriga sköterskor.

Läkarens tid och krafter kan sålunda långt mer än hos oss odeladt ägnas åt patienternas sjukvård och den därvid nödiga behandlingen; på detta område är han naturligen oinskränkt herre och äger fordra den punktligaste lydnad.

Disciplinen är sträng på de engelska lasaretten, hvar och en, från den högsta till den ringaste, känner den plats hon eller han bör intaga, och vet nästan alltid att bibehålla den; här visar den engelska karakteren en af sina fastaste punkter: förmågan att subordinera och begränsa sig, att inordna det individuella under det allmänna.

Englands stora lasarett äro alla barmhärtighetsinrättningar, underhållna af donationer och frivilliga gåfvor, och mottaga de sjuka utan ersättning.

Den besökande erfar ett behagligt och tilltalande intryck af alla de blommor, växter, taflor och andra prydnadsföremål, som lifva de engelska sjuksalarna och förläna dem en prägel af komfort och hemtrefnad, som eljest vanligen saknas i sjukhus. Antalet sköterskor i förhållande till patienter ställer sig äfven högst olika mot hvad vi äro vana att se; enligt uppgift räknas å Londons lasarett 3 à 4 patienter på hvarje sjukvårdarinna, sköterska eller elev. På landsbygden ställer sig talet något drygare, i medeltal 5 à 6 på hvarje vårdarinna (tjänstefolk ej häri inbegripet). Denna rikliga tillgång på personal möjliggör en långt fullständigare omvårdnad af hvarje särskild patient, ger sköterskan eller eleven tid till att bättre tillgodogöra sig sina erfarenheter inom yrket, samt gör fall af öfveransträngning mindre vanliga.

Ett vackert prof på sammanhållningen bland de engelska sjuksköterskorna äro de föreningar, som på flera ställen bildats till ömsesidig hjälp, trefnad och utbyte af erfarenheter; mest betydande af dessa är *The Royal British Nurses Association*, grundad år 1889 och lagligen stadfästad genom ett Royal Charter år 1893. Prinsessan af Wales är dess nitiska och varmhjärtade president, och ett stort antal framstående personer äro medlemmar af föreningen. I öfrigt räknar den medlemmar i tusental såväl inom Storbritannien som i kolonierna. En byrå i London sköter dess korrespondens och öfriga löpande göromål och föreningen utgifver hvarje kvartal ett häfte af »the Nurses-Journal». Såsom tidskrift mest betydande är dock utan tvifvel »the Nursing Record», redigerad af Mrs Bedford Fenwick, och utkommande hvarje vecka med ett prydligt och rikhaltigt häfte.

Här är det forum där sjuksköterskornas intressen dryftas, erfarenheter och råd utbytas, klagomål anföras, frågor besvaras, o. s. v. i stor omväxling, allt af redaktionen behandladt med samma vakna intresse och frisinthet. Den fråga som f. n. står främst på dagordningen och varmt förordas i Nursing Record är förslaget att för sköterskorna erhålla ett lagligt register, liknande det som finnes för läkare, och i sammanhang härmed en af staten kontrollerad examen, utan hvilken ingen skulle få sitt namn uppfördt i nämnda register.

En annan förening, som äfven förtjänar uppmärksamhet »*the Registered Nurses Society*», hvilken i väntan på erhållandet af ofvannämnda, lagligen stadfästade register, tillsvidare uppsatt ett sådant, och fastställt vissa höga fordringar för dem, som önska få sina namn där upptagna. Dess syfte är förnämligast att åt publiken tillhandahålla verkligt förstklassiga sköterskor, samt att åt dessa sköterskor rädda hela deras arbetsförtjänst, med afdrag af blott en ringa procent, som går till bestridandet af förvaltningskostnaderna.

Föreningen vill äfven vara en protest mot den i England brukliga anordningen, att enskilda sjukhem eller t. o. m. lasarett hålla ett antal privatsköterskor, som erhålla en ganska ringa årslön, under det att anstalten sänder dem i sjukvård mot en hög dagspenning, hvilken sålunda tillfaller anstalten; detta missbruk, som under namn af »Sweating Nurses» har väckt allmänt ogillande, försvinner troligen snart helt och hållet*. I stället förordas att sköterskan får andel af sin dagspenning, d. v. s. att hemmet endast behåller så mycket, som kan anses motsvara kostnaden för sköterskans rum, ljus, tvätt samt kost under fritiden. Denna princip, som ju är den enda riktiga och rättvisa, kommer troligen att i framtiden blifva rådande.

*) Se Nursing Record h. 339 och 341.

Engelska sjuksköterskor rekryteras ur alla samhällsklasser, och om sjukvården är för de flesta ett yrke, af hvilket de måste vinna sitt uppehälle, ägnar sig dock mången däråt enbart af offervilligt intresse. Denna offervillighet äger gamla traditioner i St. Johns House, en institution, som existerar sedan början af århundradet och där engelska kvinnor, ofta af hög samhällsställning, offra sin tid och sin förmögenhet åt vårdandet af sjuka och utbildandet af sköterskor. St. Johns House har tämligen mycket karakteren af en religiös orden, men binder ej sina medlemmar ovillkorligen för lifstiden, en del hafva endast förpliktigat sig till en årlig tjänstgöring af vissa månader vid något af institutionens sjukhus, och gåfvan af deras förmögenhet är äfven frivillig. Härifrån var det ock, som Miss Nightingale erhöll sina flesta medhjälparinnor i arbetet under Krimkampagnen.

Såväl i städerna som på landet finnas i England dessutom talrika föreningar, hvilka anställa och underhålla sjuksköterskor för att vårda de fattiga i deras egna hem; genom »*The Queens Jubilee Institute for Nurses*» finner dessa föreningar stöd och ledning, erhåller väl utbildade sköterskor, samt förmånen af årlig inspektion af sin verksamhet genom en från institutet utsänd inspektris.

Slutligen må nämnas, att en pensionskassa för sjuksköterskor är i verksamhet sedan år 1890, samt att frikostiga gifvare försett den med en rik donationsfond, hvars ränta lägges till sköterskornas besparingar.

Det här anförda ger endast en mycket flyktig och ofullständig bild af den engelska sjuksköterskans ställning och förhållanden; de egenskaper som framför allt annat bringat framgång åt deras verk är den uthållighet och den plikttrohet, som utgöra hufvuddygder i det engelska skaplynnet, samt den karakterens fasthet, som gör engelsmän till det ypperligaste stoff i all organisation.

Sammanslutning samt fast organisation i sina företag, — se där hvad de svenska sjuksköterskorna borde söka lära af de engelska.

M. L.

Litteratur.

Hella och andra historier om kvinnor af *Jane Gernandt Claine.*

För den som anmodas att gifva ett omdöme öfver en bok, lättas detta uppdrag väsentligt, om man vid slutet af sista sidan frågar sig:

»är denna bok läsvärd eller ej?» I fråga om den lätta litteraturen, hvilken nu öfverflödar och till hvilken kvinliga författare bidraga i täflan med de manliga, måste det svar man gifver sig själf alltför ofta blifva nekande. Framställes en dylik fråga från en annan, så tager man icke sällan sin tillflykt till sanning med modifikation. »Där finns ett och annat som är bra, — det är icke så illa, — det låter ju läsa sig som så mycket annat», — med flera af dessa uttryck ur sällskapslifvets fraslexikon, som äro så hjärtans tråkiga och i det hela så intetsägande.

Men om någon frågar anmälaren: skall jag läsa Jane Gernandt-Claines bok *Hella?* så blifver svaret ett frankt *ja*, ty denna bok skiljer sig i mycket från alla de många novellsamlingar, skisser och småberättelser, hvilkas efemära tillvaro knappt räcker öfver den säsong, under hvilken de »kommit ut» i världen.

En af våra romanförf. som utgifvit ganska digra volymer, lär med anledning af en mindre välvillig kritik hafva yttrat: »Ja, jag har nu så lätt för att skrifva, men jag vet väl att jag saknar talang.» Det vore önskvärdt om en så sällsynt självkännedom äfven hade fört till den självbehärskning, att icke säga självfaktning, som förmått nskränka den litterära produktionen. Men det är just för att verklig talang är så mycket sällsyntare än anlag och flit, som man med glädje hälsar den, där den finnes. Och talang eller den slags begåfning, som har rika möjligheter till utveckling, finner man flerstädes hos fru Claine. Hennes berättelser äro ojämna, man får stundom blott antydningar om karakterer och situationer, men man mötes alltid af en djup känsla, af ett varmt, stundom lidelsefullt intresse, för hvilket intet mänskligt är likgiltigt. Förf. älskar att uppsöka och skildra själslifvets finaste växlingar under till det yttre hvardagliga förhållanden.

Naturalismens tid, med dess fotografiskt noggranna återgifvande af detaljerna, är på återgång, och väl det. Ty människolif och människoöden måste inifrån belysas, ej utifrån beskrifvas, måste ses i stort, så att det hufvudsakliga framträder, så att ett helt intryck af personligheten kan vinnas och härigenom medkänslan väckas hos läsaren. Den Hella, som förf:s fantasi skapat, framkallar hos oss samma halft ljufva, halft vemodiga stämning, som vi erfara inför den rörande, rena bilden af en af forntidens ungdomliga martyrer. Kanske verkar hon mera så genom kontrasten med berättelsens andra hufvudperson, fru Viveka, som i sanning icke synes oss hvarken rörande eller ren. Då förf. kallar sin bok för historier om kvinnor, är det

icke att undra på om kvinnotyperna för henne stå i förgrunden och äfven lyckas bäst. Hella, så olik en nutida sextonåring som möjligt, förefaller nästan som en overklig uppenbarelse, hvilken skymtar förbi mot bakgrunden af den fullt utvecklade, nästan parisiskt moderna fru Viveka Vingfäldt, tecknad så att ingen skall neka henne sitt intresse, ehuru hon icke skall vinna någons sympati. Det gnistrar och sprakar af lif, det skiner om henne, hvar hon kommer, men ljuset är kallt, värmelöst, elektriskt. Flere scener ur fru Vivekas pariserlif äro ypperliga ramar för hennes nyckfulla, lockande, lifliga väsen, för hennes allt annat än nordiska temperament, men nyckeln till denna oberäkneliga karakter finnes nog bäst i orden: »hon var djupt likgiltig för allt, som icke rörde henne personligen».

De öfriga berättelserna äro af mycket växlande innehåll, ehuru på de flesta kunde tillämpas det kända slagordet om kärleken som »det centrala i lifvet». Hur mycken psykologisk sanning, som ligger i alla dessa korta kärlekssagor, i tron på ögonblickets lyckorus eller »lyckove», såsom uppvägande lifslånga sorger och försakelser, — det skulle kräfva en utredning, som i en kort anmälan icke vore på sin plats. Fru Claines stil är aldrig banal, men icke heller enkel, klar och genomskinlig, den flyter fram som djupt vatten med skum på upprörda vågor. Vid allt det egendomliga och fantastiska, för hvilket förf. visar stor förkärlek, märker man äfven i språket ett visst effektsökeri, en böjelse att med konstlade uttryckssätt få fram en svärmisk, patetisk klangfärg i orden för att fasthålla en stämning, som dock snarast torde gå förlorad, om man skall leta sig till de klingande ordens innebörd. Det är icke allom gifvet att förstå hvad som menas med »en skuggning af förstummadt mörker», som far öfver ett ansikte, eller ens i fråga om en drömbild, hur »en stumt gyllene dager af hemlighet» skall uppfattas. Mycket mera liknande kunde anföras, men lösryckta citat böra icke inverka på slutomdömet. Vi äro fru Claine tack skyldiga för det nöje hon beredt oss med sin bok och de förhoppningar hon väckt för ett kommande arbete, i hvilket vi skola finna mera sofring, mera mognad och en rikare utveckling af hennes erkännansvärda begåfning. *L. N.*

Skepp, som förgås i stormen. Berättelse af *Mathilda Roos.*

Det finnes öfver hufvud taget ej en svårare uppgift för en bokanmälare än att bedöma ett arbete, då han slites mellan sin beundran och sympati för dess författares föregående litterära verksamhet

och sitt ogillande af det sätt, hvarpå förf. denna gång framburit sina idéer för världen. Man känner sig därvid nästan frestad att sätta ifråga huruvida det finns något absolut godt eller absolut ondt i denna värld, då det goda kan förkläda sig i en gestalt, om hvars värde och berättigande man hyser tvifvel.

Ofvanstående reflexion är närmast föranledd af Mathilda Roos' för en tid sedan utgifna berättelse: *Skepp, som förgås i stormen*, hvilken nu vi fått oss förelagd till granskning. Man talar om en »helig vrede», eldad af hvilken krigaren framträder i den »lofliga afsikten att såra och döda», men det finnes för visso också ett ovist nit, som kommer den stridande att sikta långt förbi målet. Till vår smärta måste vi räkna Math. Roos' här angifna arbete som ett alster af detta ovisa nit. Vi säga smärta, ty det kan ej vara utan sorg man ser en god afsikt förfelad och hur en berättigad protest mot vissa missriktningar, genom själfva öfverdrifterna i tillämpningen, mister sin kraft. Den lilla skriften, som är afsedd att vara ett väckande, varnande, stödjande »ord i sinom tid», har därför, frukta vi, i stället för ett hälsosamt »gif akt», i främsta rummet gifvit motståndarne ett vapen i händerna, hvaraf, som vi sett, de med illa dold skadeglädje och en hänsynslöshet och hätskhet utan like skyndat att begagna sig.

Det ligger i öppen dag, att vid behandlandet af en fråga, som står oss så nära, att man vid tidsbestämmelsen ännu ej kan tala om ett *förflutet*, utan om ett tyvärr alltför verkligt *närvarande*, idé och person svårligen kunna särskiljas. Tager man således en fråga för dagen till ämne för en tendentiös berättelse, får tendensen gärna karakter af ett personligt anfall, desto förhatligare för motståndarne då anfallet är maskeradt, d. v. s. som fallet är med »Skepp, som förgås i stormen», iklädts en romantiserad dräkt.

Vi fritaga emellertid förf. från all afsiktlig mening att vilja såra. En sådan bevekelsegrund skulle stå alltför mycket i strid mot de allvarliga och djupt sedliga tendenser, som utmärka Math. Roos' hela riktning och författarskap. Riktigare torde man finna nyckeln till hennes uppträdande i här berörda fall i det från annat håll om Math. Roos och hennes antagonister fällda omdömet, att olikhet i lifsåskådning omöjliggör hvarje ömsesidigt förstående. När som här å båda sidor är fallet, idéerna omfattas med en nästan till fanatism gränsande intensitet, förstår man lätt, att äfven det klaraste omdöme löper fara att förvillas, och att i ifvern att föra fram sina egna principer förmågan att objektivt betrakta motståndarens går förlorad.

Att ingå i en närmare redogörelse för den lilla skriften är ej vår afsikt. Tendensen däri är för alla dem, som följt med senare tiders olycksaliga strid i kvinnofrågan, väl bekant. Handlingen i berättelsen spelar därvid blott en underordnad roll, och som litterär produkt betraktad äger boken ingen betydelse. Den religiösa anstrykning, som förf. gifvit det hela, är, enligt vår mening, här föga på sin plats, ehuru det nog är tack vare denna berättelsen funnit sin väg till mångfaldiga hem och redan gjort en andra upplaga nödvändig.

Men fastän vi här ej ansett oss böra tveka att oförbehållsamt uttala vår mening om Math. Roos' föreliggande arbete, hafva vi ej förlorat tron på den genialiska författarinnans bestämmelse att vara en sanningens och det godas fanbärare i vår på allvarliga sanningsskildrare så fattiga tid. Det öfverlägsna sätt, hvarpå hon nyligen i sin roman »Hälgsmålsklockan» dokumenterat sig som folklifs- och karaktersskildrare har visat, att här äger hon en uppgift af långt större betydelse för hennes land och dess litteratur, än den som ger sig uttryck i polemiska broschyrer och tendensskrifter, dessa må nu aldrig så mycket vara burna af en lefvande öfvertygelse.

L. D.

Med eller mot sin natur. En berättelse tillägnad Sveriges kvinnor af *Margareta.*

Af titelbladet på ofvanstående bok finna vi, att den är tillägnad *Sveriges kvinnor.* Förf. har sålunda själf tillmätt bokens innehåll en ganska stor betydelse. Det är också förnämligast af denna orsak vi underkastat arbetet ett något närmare skärskådande.

Berättelsen har två hjältinnor, hvilkas bekantskap vi göra, då de båda äro 16 år och stå i begrepp att lämna den helpension, där de tillsammans framlefvat sina barndomsdagar. Ruth har blå ögon, blicken ljus och klar, är älskvärd och harmonisk och vinner ögonblickligen allas hjärtan, framför allt alla mäns. Olga har däremot skarpa drag, som tyda på karakter och djupa ögon med en glans, ibland glödande, ibland hvass. De äro från början två typer — den »naturliga» och den »onaturliga».

Den stackars Olga går en sorglig framtid till mötes; hennes far, som är enkling, gifter om sig, och hon får en förskräcklig styfmor. Hon skickas till Schweiz och blir slutligen lärarinna i England. Om gången af hennes utveckling få vi just ingenting veta, oaktadt hennes ärlighet och själfständighet jämte öfriga lofvande anlag peka på en rik, om än ej alltid harmonisk utveckling.

Ruth, som är föräldralös, finner ett hem hos sin gamle förmyndare, som är prost i Norrland. Prostgården är den mest idealiska af alla norrländska prostgårdar, både hvad människorna och naturen angår. En dag är Ruth ensam ute och ror på älfven, hon sjunger och talar med ekot — då möter hon oväntadt en båt; i denna befinner sig en man med ett par ögon, som genast förmå »tränga till botten af hennes själ» De unga börja genast ett romantiskt samtal, och han kastar till henne en knippa näckrosor. De veta icke hvar-

andras namn; ekot har blott upplyst dem om, att de voro »han» och »hon». Ruth bär efter denna stund »hans» bild i hjärtat.

Prostens yngste son, Daniel, den unge jägmästaren, kommer emellertid hem. Ruth står, för tillfället iklädd ett köksförkläde, i salen; den unge jägmästaren tar henne efter ett kort samtal om lifvet och kysser henne och förklarar sedan för sin mor, att han ansåg henne vara husjungfrun. Prostinnan tycker visserligen, att det icke anstår hennes son att handla så», allra minst i hennes hus», men det förefaller bra besynnerligt att något sådant kunde inträffa i ett hem, där allvar och gudsfruktan eljest satte sin prägel på lifvet, men Ruth skall nu en gång för alla uppväcka kärlek, blott en man får se henne.

Daniel blir emellertid på allvar förälskad i Ruth. De promenera en gång tillsammans i skogen. hon faller omkull och sårar sitt hufvud mot en sten, han bär henne hem, men får af ansträngningen en blodstörtning. Då han tillfrisknat förlofvar sig Ruth med honom; hon vet hvilken sorg hon skulle ha vållat hela familjen genom ett afslag. Hon bär visserligen »hans» bild i sitt hjärta, men detta tyckes ej bekomma henne så mycket. Hon älskar båda, blott den okände mest. Emellertid dör Daniel om en liten tid. Hans äldre bror, Aldo, som är läkare, har nu varit hemma en tid — äfven han blir naturligtvis förälskad i Ruth, men nu blir hon den okände trogen och med honom, som är prest i en grannförsamling och heter Dage Berger, blir hon slutligen gift. Allt detta hade Ruth hunnit upplefva då hon var 18 år gammal.

Trettio år därefter återfinna vi de båda ungdomsvännerna. Ruth är en lycklig och älskad husmoder i en norrländsk prostgård och Olga, som nyligen återkommit till Sverige, är hennes gäst. Olga, som redan i ungdomsåren ägde en ovanlig förmåga att hålla tal, håller nu i den norrländska prostgården långa tal, som närmast äro att förlikna med komitébetänkanden i uppfostringsfrågor; i detta fall har hon då ej utvecklats mot sin natur. Detta tyckes emellertid inverka på Ruth, som verkligen »emot» sin natur håller ett långt tal på fyra täta sidor. Dage, prosten själf, är likväl den mest högstämda, när det gäller att hålla tal; vi beklaga att utrymmet hindrar oss att i dess helhet återgifva det tal han håller om kvinnan. »Blomman», heter det bland annat, »som slingrar sig uppför stödet, är icke nöjd med att luta sin rodnande knopp däremot, att smycka det med sin fägring och sprida sin doft öfver den doftlösa, hon vill vara stödet själf, troende, att det är lyckan.»

På bokens sista sida träffa vi Olga med Ruths barnbarn på sitt knä. Hon känner gossens mjuka armar om sin hals och tänker på hvilken lycka det är att äga en sådan pilt att uppfostra. Hon gör så en jämförelse och tänker på sitt eget arbete och tycker att hon gjort en klen insats i lifvet. Här lider Olga af en betänklig begreppsförvirring: att njuta personlig lycka och att göra en insats i lifvet är ej detsamma. De mjuka barnarmarna skänka modern en hög grad af personlig lycka, men då hon ej vet, om detta barn skall blifva till välsignelse för sina medmänniskor eller ej, så kan hon ännu ej tala om den insats hon gjort. Kan Olga, såsom hon själf säger, tänka på »allt sitt arbete, allt hvad hon uträttat för tusen och återigen tusen för att lyckliggöra dem», då har hon ju gjort en insats i lifvet. Besynnerligt är, att Olga under de många åren hon arbetat, aldrig tyckes ha erfarit hvad arbetsglädje är.

Sedan man läst igenom boken frågar man sig naturligtvis: hvad har nu förf. haft att säga oss svenska kvinnor? Bokens titel kunde komma oss att tro, att här vore fråga om strid och kamp, att vi möjligen finge lära känna någon kvinna, som kämpat sig fram till klarhet om hvad, som är kvinnans sanna natur, men häri bedragas vi grundligen. Eftersom Ruth blef odeladt lycklig och Olga så bittert olycklig, vill väl förf. säga sina landsmaninnor, att endast den kvinna, som lefver inom hemmets värld och där låter sin kärleks sol lysa och värma, endast hon lefver »med sin natur». Den kvinna däremot, som har sin verksamhet förlagd utom hemmet, hon går »emot sin natur» och blir olycklig. Härutinnan har förf. endast delvis rätt. Vi tro icke, att någon svensk kvinna vill förneka, att i hemmet, som maka och moder, där lefver kvinnan sitt rikaste och fullaste lif, men vill förf. dessutom öfvertyga oss om, att den ogifta kvinnans lif nödvändigt måste bli onyttigt och glädjelöst och hennes utveckling skef och falsk, då misstar hon sig. Alla äktenskap föra icke till lycka, och alla gifta kvinnor äro visst icke utvecklade i enlighet med sin sanna kvinliga natur. Men människokännedom och lifserfarenhet tyckes icke vara förf:s starka sida.

Boken bär alltigenom en religiös prägel; den kristna tron är det som främst gjort lifvet ljust och gladt för Ruth. Vi beklaga blott, att mycket af det, som säges äfven på detta område, är oklart och utslitna fraser. Dage (prosten) säger t. ex. att det från biblisk synpunkt sedt icke var kvinnans bestämmelse »att stå själfständig och jämnbördig vid mannens sida.» Till stöd för detta sitt påstående anför han bibelns ord: »Gud sade: Jag vill göra honom en hjälp,

den sig till honom hålla må». Vi fråga blott om ordet »hjälp» nödvändigt utestänger begreppen självständighet och jämnbördighet. Den gamla prostinnans tal om laglöshet, Guds och goda människors lag, innehåller också mycket svammel, liksom Ruths funderingar i kristligt-filantropiska ämnen äro bra oklara. I allmänhet önskade vi att hennes »natur» vore litet klarare.

Förf:s stil är ofta poetisk och fängslande, och vi äro öfvertygade om, att unga läsarinnor, som läsa okritiskt, skola finna berättelsen vacker och rörande.

L. Em.

Skiftande stämningar. Ett novellhäfte af *Rust Roest.*

Ordet »stämning» har blifvit ett slagord i vår tid, ja, detta obestämbara begrepp har så gripit in i hela vår inre och yttre värld, att vi väl kunna säga oss lefva i stämningens tidehvarf. Stämningar möta oss öfverallt, i konsten, litteraturen, musiken, naturen, det dagliga lifvet, öfverallt där dessa förnimmelser på något vis stå i samband med vårt tanke- och själslif. Tyvärr förbiser man ofta för idel stämningar den sunda, solklara verkligheten, hvilken, man säge hvad man vill, ändå utgör hufvudsumman af vår jordiska existens? Ty »stämning», sådan våra moderna författare fattar den, tyckes vara oförenlig med det klara solskenet, med friska färger, lifgifvande vindar och framför allt med en glad världsåskådning. Den frossar i mystiska halfdagrar, i grå höstluft och melankoliska skymningsstunder. Den älskar dämpade toner, självfrätande själsanalyser. »Stämningar» kunna väl som Rust Roests vara »skiftande», men de gå alla i moll.

Den framstående författarinna med ofvannämnda märke, är en sådan stämningens skald. Talangfullare, finare än hon har ingen svensk prosadiktare tecknat dessa slags clair-obscur bilder. I sitt sista novellhäfte har hon dock så uteslutande betraktat världen genom stämningsfärgade synglas, att knappast en glimt af sol, lif och glädje slipper igenom. Intrycket blir därföre af en nästan beklämmande melankoli. Sjukdom, sorg och död, obesvarad och olycklig kärlek äro grundmotiven i de flesta af dessa berättelser. I »Från Rivieran» är det olika stadier af den lungsiktiges tillstånd som behandlas, ehuru med lätt och varsam hand. Finast bland dessa framstår den lilla skissen »Julvaka». Den katolska barmhärtighetssystern, som försakar sin julandakt, »la messe de minuit», för att stanna vid en främmandes, en kättersk mans dödsbädd, det största kärleksoffer hon kan bringa, emedan enligt hennes åskådningssätt hon därmed nästan riskerar sin

själs eviga salighet. Detta är särdeles vackert skildradt. »Hvarför?» är en psykologisk studie af gripande sanning. Självmordstankarne, detta olycksaliga arf, som förföljer självmördarens dotter, och som trots kärlekslycka och en leende framtid fatalistisk drifver henne att förkorta sitt lif. Säkert en skildring tagen ur lifvet.

Vi skulle kunna räkna upp flera af dessa berättelser, alla utmärkta för en fin själsanalysering och en i formelt afseende mästerlig behandling, om vi ej insåge, att stämningsstycken svårligen låta sig beskrifvas och bäst tala för sig själfva. Hvar och en af de små skisserna, korta utkast de flesta, är en pärla; sammanfattade bilda de dock ett sorgehalsband, som inte passar ihop med den bjärta hvardagsdräkt, som man helst klär sig i till dagligdags. Rust Roests novellhäfte är dock ej skrifvet för hvardagsmänniskor och ha säkert ej åsyftat att väcka anklang hos den stora massan af folket. Denna känner sig mer anslagen af glada, friska melodier, och då man som vår förf. fått sångens gåfva på sin lott, är det ju att hoppas, att hon en annan gång stämmer sin lyra till toner af en ljusare timbre, just för de mångas skull, som vilja se i lifvet något fastare och verkligare än endast »skiftande stämningar». *L. D.*

Lefnadslycka. Frihet. Två berättelser af *Ebba von Koch.*

För tre eller fyra år sedan uppträdde ofvanstående förf., som vi tro för första gången, på den litterära vädjobanan med en berättelse vid namn »Eva Nordenhjelm». Det vitsord Dagny då gaf detta debutarbete var, att det, »trots sin omogenhet ingaf vissa löften». Detta helt visst tämligen negativa beröm har visat sig på sätt och vis vara profetiskt. Den nu utkomna boken af Ebba von Koch visar så tydligt på ett framåtgående, att de osäkra löftena redan kunna sägas delvis ha infriats. Framför allt har stil och framställningssätt vunnit i säkerket, ur det första arbetets kaos börjar man skymta fasta konturer, ja, bilder af en ganska anmärkningsvärd sanning.

Första delen af »Lefnadslycka», den omfångsrikaste och mest betydande af de två berättelserna, är af ganska stort intresse. Där finner man landskapstaflor, naturbeskrifningar, ja interiörer, skildrade med känsla och verklighetstrogen färgläggning. I fråga om karakterssteckning har dock förf. ännu ej hunnit fullmogenhet, det vore kanske för mycket begärdt af en så ny såningsman på litteraturens fält. Och det är just i storslagenheten af den påtagna uppgiften man känner igen nybörjaren.

Hvad hon satt sig före att besvara är ej något mindre än den oändligt svårlösta frågan: hur bringa harmoni i en människosjäl, som slites mellan sin barnatro och tviflet på sanningen af denna tro, väckt af ett mognande förstånd och en inblick i de nyare vetenskapliga forskningarna? Och förf. har ingalunda mäktat att på ett tillfredsställande sätt lösa denna svåra uppgift. Man står till att börja med t. o. m. oklar beträffande förf. egen ståndpunkt. Skänker hon sin sympati åt åsikterna för en vidare världsåskådning, hvars representant den skeptiskt anlagda häradshöfding Hammar är, eller lutar hon åt den fromma, oreflekterande barnatro, som trots alla yttre anfäktelser och inflytanden ligger som en bottensats i Hedvigs — hjältinnans — själ? Sjukdom och pröfningar kunna ju rycka slöjan från äfven den största tviflares ögon och låta honom se klart hvad som förr var dunkelt. Men förf. låter Hedvigs omvändelse ske för tvärt, utan någon rätt motiverad öfvergång, hvilket verkar otillfredsställande och oklart. Vi åtminstone ha svårt att fatta, huru läsandet just af Jobs bok skall låta fjällen falla från dens ögon, som, lik Hedvig, skådat något djupare in i lifvet och dess gåtor.

Men trots sina brister är, som sagdt, »Lefnadslycka» — à propos hvarför kallas boken »Lefnadslycka»? — en fint uppfattad lifsbild, som läses med ganska mycket nöje. Den andra berättelsen, »Frihet», är ett stycke kvinnoöde, som det tyckes gripet ur verkligheten, men obeskrifligt hopplöst och nedslående. *L. D.*

Elevhemmet i Stockholm.

Vår tid är ju arbetets. De unga flickorna börja liksom gossarna redan tidigt att tänka på hvad de skola bli och huru de — där så behöfves — så fort som möjligt själfva skola kunna förtjäna sitt uppehälle. Rundt om i landet lämna hvarje år stora skaror af unga flickor hemmen för att i skolor och läroanstalter i hufvudstaden utbilda sig för det kall de valt. Ofta är det tyvärr med lånade medel de uppehålla sig under studieåren, ofta är det under umbäranden och försakelser, hvilka menligt inverka på deras hälsa, som de arbeta sig fram.

De, som ej hafva råd att betala för sig på dyrare inackorderingsställen, måste ju hålla till godo med billiga sådana, där de hvarken få den närande föda eller den ro, som de behöfva för att kunna stå ut med och samvetsgrannt fullgöra sitt ofta ansträngande arbete. Och när lärotiden är förbi och de på allvar skola ut i lifvet, stå de

kanske där med försvagad hälsa och ett af ekonomiska bekymmer nedtryckt sinne.

Hur glädjande är det då icke att veta att åtminstone några af de unga kvinnor, som för studier eller för att utbilda sig i ett eller annat yrke uppehålla sig i hufvudstaden, men endast på billiga villkor hafva råd att vistas där, i *Elevhemmet i Stockholm* kunna finna ett godt, lugnt och billigt hem, närande föda och moderlig omvårdnad.

Det är i våningen 2 tr. upp i huset n:r 60 Sturegatan, som »Elevhemmet» i höst flyttat in. Jag kom dit en förmiddag vid tolftiden och mottogs af föreståndarinnan, fru Augusta Holmblad. Många ord behöfde jag icke tala med henne för att förstå, hvilket varmt intresse hon hyser för sin uppgift och med hvilken kärlek och klok omtanke hon fyller den. Godhet och moderlig välvilja lyste ur hennes vänliga ögon, när hon visade och berättade, hur »flickorna» hafva det, och hela »Elevhemmet» hade en prägel af ordning ochhemtrefnad, som tydligt kom mig att känna att här var *ett hem,* ej någon slags inrättning eller inackorderingskasern.

I den stora, ljusa matsalen, hvilken på samma gång är samlingsrum, sutto några af de 10 inackorderade unga flickorna vid det dukade bordet och läto sig frukosten väl smaka. Kl. 8 på morgonen hade de fått sin första frukost, hafregrynsgröt med mjölk och smörgås, nu fingo de en rätt varm mat, smörgås samt kaffe eller chokolade. Till middagen, kl. 4, få de två rätter och kvällsvarden intages kl. 8 på aftonen. Aptiten var frisk, ingen såg öfveransträngd ut, men alla tycktes vara muntra och ogenerade, som om de trifdes förträffligt. Fem äro skånskor, ett par äro norrländskor, de öfriga från mellersta Sverige. Några af dem gå på Högre Lärarinneseminariet, en på Gymnastiska Centralinstitutet, en på handelsinstitut, en skall bli småskolelärarinna o. s. v. De bo två och två tillsammans i trefliga, tysta rum, hvilka alla ha sin egen ingång och sina två garderober. Det fanns ingenting kallt och stelt eller hoplappadt i dessa rum, som så ofta på inackorderingsställen; utrymmet i ett par af dem kunde kanske vara litet större, men med de prydliga fast enkla möblerna och flickoras egna småsaker och familjeporträtter sågo de riktigt inbjudande ut.

Föreståndarinnans rum med flygeln och de vackra krukväxterna är väl på samma gång hemmets salong och dess allra heligaste, dit de unga komma med sina förtroenden till den moderliga väninnan och begära hennes råd. Hon måste ju alltid vara till hands, på en gång den styrande och den uppoffrande, på henne är det ju som ansvaret för att »Elevhemmet» rätt uppfyller sin bestämmelse främst hvilar. Hennes plats fordrar vaksamhet och träget arbete, men den bör kunna skänka glädje och tillfredsställelse i rikt mått.

När jag hörde fru Holmblad tala om sina flickor, hur roligt det är att på deras födelsedagar ställa till någon liten enkel »firning» och ibland om söndagskvällarna bjuda några af deras vänner till dem, och när jag såg, hur hjärtligt och aktningsfullt flickorna hälsade på henne, när de kommo hem till frukosten, trodde jag mig förstå, att

förhållandet mellan föreståndarinnan och dem är det allra bästa. Jag fick det intrycket — hvilket sedermera bekräftades af en »Elevhemmet» närstående person — att fru Holmblad är särdeles passande för och ovärderlig på sin plats. Det är nu tredje året hon innehar den, ty »Elevhemmet» är ju icke nytt, ehuru det från och med i höst börjat ett nytt skede i sin tillvaro. Redan tio år har det på enskild persons bekostnad utöfvat sin gagnande verksamhet, men nu handhafvas dess angelägenheter af en styrelse, hvilken blifvit vald bland de varmhjärtade kvinnor, som i våras satte sig i spetsen för en insamling af medel till att betrygga »Elevhemmets» fortvaro, då dess stiftarinna såg sig nödsakad att taga sin hand ifrån det. Inackorderingspriset är nu som förut 35 kr. i månaden och sökande skola anmäla sig hos styrelsen. Omkostnaderna — utom den ringa del, som täckes med inackorderingarnas afgifter, — bestridas af de tillfälliga bidrag och de årsafgifter på minst 1 kr., hvilka man dels redan erhållit, dels hoppas ytterligare kunna få af för saken intresserade personer, ej blott i Stockholm, utan öfver allt i landet. Ty det är ju för döttrar från hemmen i landsorten, som »Elevhemmet» öppnar sina dörrar och erbjuder lättnad i utgifterna under studieåren. Dit kunna föräldrarna tryggt och med tacksamhet sända sina döttrar, då dessa med små medel måste begifva sig till läroanstalterna i hufvudstaden, där kunna de unga flickorna vara säkra att finna den bästa ersättning för det egna, kanske för första gången, med tungt hjärta lämnade hemmet. *Gerda Meyerson.*

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ett samkväm hölls fredagen den 13 november i Förbundets lokal, hvartill inbjudning utgått till alla Förbundets styrelse- och komitémedlemmar. Af dessa hade omkring 40 infunnit sig och bjödos på en intressant underhållning, i det fröknarna G. Adelborg och L. Dahlgren redogjorde, den förra för en resa till London för att studera dess kvinnoföreningars verksamhet, filantropiska stiftelser m. m., den senare för sin resa till kvinnokongressen i Berlin i egenskap af Fredrika-Bremer-Förbundets delegerade. Efter en vid $^1/_2$ 10 tiden intagen enkel supé af té och smörgåsar, åtskiljdes deltagarna i detta enkla samkväm, som det tycktes belåtna med sin afton och det tillfälle, som härigenom bereddes dem, att sammanträffa med kamrater i arbetet.

Ett nytt sådant samkväm hölls fredagen 27 nov., denna gång för att bereda bokkomitén tillfälle att för mödrar och målsmän redogöra för syftet med och resultatet af det arbete, som komitén åtagit sig, nämligen det att särskildt vid jularna granska och bedöma bokmarknadens ungdoms- och barnlitteratur.

Från skilda håll.

Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening har nu trädt i verksamhet, i det styrelsen från och med den 1 november börjat emottaga ansökningar om inträde i föreningen.

Enligt stadgarna, som af k. m:t vunnit stadfästelse, är sjuksköterska berättigad till delägareskap, som genomgått teoretisk-praktisk sjukvårdskurs och därefter tjänstgjort som sköterska å sjukhus, börande kursen omfatta en tid af minst 1/2 år och tjänstgöringen som ansvarig sköterska äfvenledes minst 1/2 år. På styrelsens pröfning må dock inträde vinnas äfven af sådana sköterskor, som utan att ha genomgått någon ordnad kurs, förete intyg öfver flerårig väl vitsordad tjänstgöring vid större sjukhus. För rätt till pension fordras, att hafva i minst 8 år haft sjukvård till yrke, att hafva insatt en stadgad minimisumma af 500 kr. och att hafva fyllt 50 år. Pensionen utgår med *minst* 6 proc. och f. n. högst 9 proc. å det kapital, som bildats af insatta medel jämte därå uppkommen ränta och arfsvinst. Med exempel, som uppgjorts med ledning af från sjukhusläkare m. fl. inkomna uppgifter rörande c:a 400 sköterskor, spridda öfver hela landet, utvisas huru i lyckligare fall sköterskorna böra kunna förvissa sig om pensioner, varierande mellan omkring 200 och 450 kr.

Styrelsen, hvilken f. n. utgöres af medlemmarne i de båda komitéer, som haft till uppdrag att utarbeta stadgar och befordra insamlingen, kvarstår till dess att vid föreningens första årsmöte i juni 1897, såvida 25 delägare vid den tiden anmält sig, dessa själfva utse styrelse. Den skall bestå af 11 ledamöter, hvaribland två läkare, en lagkunnig, en representant för Fredrika-Bremer-Förbundet och en för föreningen Röda Korset.

Äfven vänner till en sköterska, lasarettsdirektioner eller enskilda personer, som dragit fördel af hennes tjänster, kunna för hennes räkning göra insättningar och sålunda på verksammaste sätt, genom att hjälpa till att betrygga hennes ålderdom, återgälda en tacksamhetsskuld.

För inbetalningar öppnas kassan från och med början af år 1897 och erinras bör, att ju tidigare insättningarna verkställas, ju större äro de fördelar, som delägarna vinna.

Stadgar och öfriga upplysningar kunna erhållas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå. Förbundets lokal har välvilligt upplåtits för pensionsföreningens expedition, som kommer att hållas öppen från början af nästa år hvarje hälgfri torsdag kl. 1/2 6—1/2 7 e. m.

Efterföljansvärdt. Vid den nyligen af generalkonsul I. W. Smitt till Kungsholms församling skänkta storartade donation af 100,000 kr. »för folkskolebarns bespisning» har det villkor fästs, att fonden skall förvaltas af församlingens skolråd, jämte en af detsamma utsedd *folkskolelärarinna.* Denna förordning, att äfven låta en kvinna deltaga i administrationen af medel, hvilkas användande så nära ingriper i ett inom kvinlig erfarenhet och sakkännedom liggande område, är väl förtjänt att betecknas som efterföljansvärd.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1896.

OBS.! Bokkomiténs anmälan af böcker för barn och ungdom.

1896. 8:te häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

Viktor Rydberg och 80-talets ungdom.

Några minnen och anteckningar.

September 1896.

Åren skola flyta som förr och alltjämt spegla nya bilder. En ungdomssyn skall stå kvar i min själ: villan på den lilla kullen mellan Djursholms susande trädkronor. Och jag skall minnas tvenne rum, där siaren gick och stod, och jag ser, när jag någonsin vill, framför mig däruppe den ädla, något tunga gestalten, den svarta pannluggen, karakteristiskt kastad åt sidan, och de forskande goda ögonen öfver stora ögongropar.

Kring denna syn skall nu vara förgängelsens vemod. Jag såg den en gång i höstlig solglans: alla träd därute, kanske redan gulnade, lyste upp i aftonens sista bjärta förklaring. Krona vid krona stod i brand, men man varsnade äfven den döda aftonskuggan falla därute öfver Värtans sjö. Och flammorna lyste in i rummet på honom, som stod där.

Jag har sett Ekeliden i andra dagrar än denna, men *den* stiger helst upp nu. Det råder i våra föreställningars förbindelser, liksom i våra drömmar, en underlig böjelse för symbolik, och därför står den döde skalden för mig i denna höstbilds gloria. Han, hvars dikt rymmer växlingens, hänsvinnandets, förgängelsens vemod, hans månad blir så mycket hellre för minnet den vackra, kyligt blå, gulnande september, hans egen dödsmånad, då sommaren blossar upp till en bjärt och fantastisk solnedgångssyn.

Förgängelsen sjunger sin gamla visa. Tafla kommer, tafla går, åren rusa förbi. Allt blir en skenbild i vår hjärna, ständigt blott flyttad längre tillbaka, och bilderna blekna, gråna, och ett mörknande fjärran gapar bakom dem.

Men som aflägsna alptoppar glöda, fast allt omkring ligger i natt, så lysa somliga syner genom år och glömska. De lysa öfver det, som vår själ har egnast och bäst, ty därmed höra de samman. Där växa de också fast djupare och djupare med åren som ila. De få, liksom drömmen, vårt väsens egnaste kolorit, de blifva ofrivilliga själspoem som denna. Och de skola värma i själens vintermånader

äfven om de lysa som höstsol öfver gulnade blad, då en stor ande nyss gått hädan — ett intryck, som säkert lefver i mångas själ uti dessa dagar, nu när det åter är september.

* * *

Vi minnas ur Rydbergs diktvärld den atenske Dexippos — han, som i gossars själ väckte hvad som var ungt och vårligt.

För mången bland Sveriges bildade ungdom var Viktor Rydberg denne Dexippos.

Hans inflytande är, såsom det anmärktes i en vacker dödsruna, ännu oöfverskådligt. Ty det mesta af hans sådd har ännu icke skjutit ur jorden.

Hans inflytande har gått djupt i själarna. Och likväl skymdes för många hans stora stjärna under den gråhimmel, som 80-talets materialistiska kulturriktning spände öfver tillvaron, och som ännu ingalunda är bortsopad ur sinnena.

Det kan synas egendomligt, att icke just den rydbergska idealismen, som vände sig till tanke och känsla, mer än som skedde har motvägt denna tidsstämning.

Orsakerna äro flere, men ett mycket väsentligt skäl är detta: vi nordbor skola ju ha allt utifrån. Hade Viktor Rydberg till sitt öfriga geni äfven haft det att låta sig födas i Paris och sedan alltjämt skrifva franska, skulle hans inflytande kanske blifvit större på kotterier och litterära mode-entreprenörer än hvad som nu var fallet — äfven om han möjligtvis kunde vara *detta* inflytande förutan. Måhända hade från honom en ny-idealistisk strömnng gått ut genom den europeiska litteraturen, en förnyelse af det positivas, af trons och entusiasmens makter, som näppeligen kan eröfra världen från ett litet språk uppe vid polcirkeln.

Men den svenska ungdom, för hvilken 80-talets riktning i stort sedt var motbjudande — och en sådan ungdom fanns verkligen — den såg i Viktor Rydberg sin heros, och jag vill här antyda, *hvad* han i sjelfva verket var för några af oss unga under denna tid. Då jag tager skildringen ur egen erfarenhet, kan jag åtminstone svara för dess subjektiva sanning, men jag tror också fullt och fast, att den gäller för många af samma släktled hela landet öfver.

Vi voro ett par vänner, som gingo på fotvandringar, läste språklexor och poesi tillsamman, det första och det sista med en entusiasm, som till och med kunde kasta en viss glans öfver latin

och grekiska, åtminstone om det gälde Homeros. Jag påminner om i förbigående, hur litet läroverkens undervisning i litteraturhistoria bjuder dem, som verkligen intressera sig för vitterhet; man kommer egentligen icke öfver Tegnér och Runeberg, kanske numera med tilllägg af Snoilskys Svenska bilder. Men vi, som hade intresse för slikt, togo ej dessa saker som saker på skolskemat, vi lefde i dem, läste allt hvad vi kommo öfver och hade så längesedan fått syn på Viktor Rydberg. Och vi fattade honom genast så instinktmässigt helt, som man icke gör med många människosjälar. Det är i litteraturen som i lifvet: somliga personer träffar man ofta — och de förblifva en jämförelsevis främmande. Andra — man ser dem en gång, och man har dem genast, och det är, som hade man alltid hört tillsamman.

Den nyare litteratur vi rörde oss i var mest vår svenska »guldålders» — romantikens och idealismens stora litteratur från århundradets förra hälft. Det blef därför ej romantikern i Rydberg, som under dessa år särskildt framhäfde honom för oss i den kraftiga relief hans diktargestalt företedde, där den stack af mot det i samtiden, som var efterklangs- och borgarlitteratur. Det var annat. Först ett: här fanns stil, ren och stor stil. Bakom Rydbergs behärskade satser varsnade vi strax en man, en själ; han särpräglade språkmyntet med sin andes kungabild, och ord sådana som *ädel, ideal, hellenisk* fingo i hans mun en klangfärg, som de aldrig haft och som strax igenkännes som rydbergsk. Stora skalders älsklingsord få ofta denna personliga klang; den lämnar de bästa upplysningar om sin upphofsmans innersta.

Därnäst var det antiken, som hos Rydberg trädde oss tillmötes så lefvande vi öfverhufvud kunde få den, antiken i allt dess etos, dess idealitet och marmorhärlighet. Från kammarluften i 60- och 70-talens beskedliga borgarprosa kommo vi in i Greklands blå eter, som vi andades i fulla drag. Den romantiska aftonrodnad, hvilken badar pelargångarna i Rydbergs antik, gjorde denna blott så mycket tillgängligare, och det fanns något i vår själ, som genom de antika harmonierna förnam orgeltoner och gransus.

Och för det tredje: *Den siste atenarens* patos hade fyllt våra sinnen, och vi skönjde, hur bokens hjälte liksom räcker handen åt vår egen samtids kamp. Från Krysantevs, mannaidealet, bäraren af det döende Hellas' sak, är steget ej så långt till den moderne Prometevs-Faust, som i djupaste mening bär människosläktets — — den sak, som är striden för personlighetens innersta rätt och plikt

att själf söka sanningen, själf drömma och vilja. På vårt århundrade sågo vi med skäl starkt optimistiskt, på dess uppfinningar, dess vetenskapliga triumfer, som fyllde med jubel och stolthet. Därtill kom unga sinnens instinktlika hat till förtryck och opröfvadt auktoritetstvång, till allt som i sämre mening kan kallas *medeltid*, och som Rydberg ville »såra och döda» — en kamp, hvilken af oss helt visst fattades en smula lättvindigt och i vissa fall så att säga utvärtes. Men hur som helst: Viktor Rydberg blef främst den stridbare kämpen, en ungdomligt stark tankens heros, mot hvars lärdom och logik intet kunde varda beståndande — om vi än naturligtvis ingalunda tilltrodde oss rättighet att bedöma hans rent lärda saker. Men det var själfva andan i hans verk som vi af hela vår själ gåfvo rätt, och vi gjorde det så mycket hellre, som vi här fingo intryck af den renaste idealitet vi sett.

Så blef Rydberg för oss det vi helst ville hafva: århundradets skald par préference, diktar-filosofen, siaren och föraren *fram*.

Vi hade läst Singoalla, som vi kanske icke strax fäste nog vikt vid, Atenaren, Faust, Romerska dagar — och då skaldens diktsamling af 1882 föll i våra händer, vållade den i oss en verklig explosion.

Jag minnes hur en af oss, då sjuttonårig, skref en dikt »Den heliga elden», alldeles öfverfylld med hågkomster ur Rydbergs tankekrets och språk. »Den heliga elden» är prometevselden, forskningsandan, utvecklingsbegäret, som höjer oss öfver djuren.

»*Den elden rönte, långt förrän Europas folk*
ur skogars skymning trädde fram till andlig id,
i österlandets stjärneblida nätters doft
den åldrige braminen under palmers blad,
när han det högsta ena i sin själ förnam
och ristade på lotusblad med tankfull hug
i sanskritmålets djupa ord sin gåta» o. s. v.

Poemet svallade af hellenism och af ung hänförelse öfver seklets storhet, knuten till Rydbergska former; man kunde t. o. m. påvisa hvilka bestämda dikter, som lekt författaren i hågen. Vi drömde oss en *modern* poesi, en seklets dityramb med vetenskapens förhärligande och romantiskt-transscendent bakgrund, en poesi full af optimism och idealism, rusad af skönhetsglädje, af glädje öfver mänskoandens storhet och tillvarons härlighet, en poesi med mystikens månmelodier och azurernas klarhet.

Och Rydberg blef för oss siaren och inledaren af en sådan diktning.

* * *

Andra tider kommo. Vi fördes in i ett andligt luftombyte. Vi möttes af en tidsvind, som öfver tillvaron hastigt spände en slöja af så tröstlöst grått, att intet lefvande tycktes skola uthärda. Den äldre diktens himmel hade kunnat ha sina moln äfven den, men bakom och öfver dem var den blå, barndomsblå, evighetsblå. Här åter var det transscendenta skimret borta. Världen vardt så underligt illusionsfri. Tingen blefvo liksom påtagligare, horisonten hade kommit mycket närmare och tryckte som en verklighetens järnring. Tankens svalor, hvilka i seklets början stigit så högt att de förirrat sig ut i lufttomma rymder — de sträckte nu tätt utmed marken, som också de göra före oväder. Tänkandets barometer hade i själfva verket knappast förut stått så lågt; den stod efter somligas mening på jordbäfning.

Och diktens kanske mest betecknande stämningsmiliö blef storstadsgatan i mörk regndis och gasbelysning, med ett helt galleri af hatfulla, nervösa, nedbrutna och genomskeptiska existenser. Eller också blef den som ett tyst drifhus med exotisk yppighet, där allt var ett stumt, lent, andeberöfvadt och färgskimrande stoft.

Det hör icke hit att söka objektivt bestämma hela denna tidsriktnings roll och betydelse — hur dess negativism, som utan allt tvifvel »slungade ut barnet med badvattnet», likväl antagligen för några vardt en skärseld, i hvilken åtskilligt oäkta uppbrändes medan det äkta gick fastare därur — eller hur samma tidsriktning kastade massor af konkret ämne in i poesien och skapade en ny teknik.

Men för dem af oss unga, som af natur voro romantiska idealister och icke kunde, icke ville släppa vår transscendenta syn på tillvaron — för oss vardt riktningen djupare osann och motbjudande än tilltalande och sann. Det man kallade för illusion och lifslögn var för oss icke sällan just det, som åt tillvaron ger kvalitet, doft, färg och fägring, var med ett ord: lifsvärdena. Att tingens regnbågsskimmer slocknat — detta skimmer, som för hvarje individ springer ut ur själfva den omedelbara och naiva driften att lefva att andas, att älska — det hade, i fall vi verkligen trott de realistiska diktarne, kunnat ingifva oss en föreställning, att lifsträdet självt var angripet af röta. Men nu revolterade sinnet mot hela tendensen och sättet att upptaga vår älsklingsföreställning: en modern poesi. Och vi kände en poesi, som vi långt hellre ville hylla som modern — det var Viktor Rydbergs.

Men om vi förut hos Rydberg betonat frihetsmannen, upplysningsmannen, föraren fram — så fäste vi oss nu särskildt vid

romantikern, idealisten. Här fanns, i samtidens största svenska personlighet, allt det af oändlighetslif som vi saknade i samtidens antydda diktning. Här lyssnade man ännu »ned i andens urgrund efter svar», som icke voro en banal regula-de-trifacit. Här hviskade ännu skogen, drömde aftonrodnaden, och hviskningen och drömmen gälde den idealvärld, »den obeskrifligt härliga och höga», som diktartänkaren anade bakom tid och rum.

Vi mötte sålunda här en värld, som ej blott var fysisk men religiös, etisk och estetisk. Vi funno en trånad mot det »osynliga, hvari det synliga lefver, röres och har sin varelse». Vi funno själfva motsatsen till den sällsamma cynism gent emot lifsvärdena, som gripit så många bland de yngre, tendensen att förringa, att desillusionera, att gå nedåt och bakåt, att döma människan och kulturen efter föregångna utvecklingsled och under människan få fram apan och rofdjuret. Och vi funno, gent emot den dumma och råa nyttighetsförgudningen, ett oförlikneligt själfullt förstående af skönheten som det öfver-animala, det mänskliga, hvari en öfversinnlig tillvaro, en »idévärld» hägrade lika visst som i medvetandets etiska och logiska sanningar.

Och allt detta hos en personlighet, på hvilken ingen vågade sätta den vanliga, numera icke alldeles fraîcha etiketten reaktionär.

Det saknade då ej sin komiska sida att fastställa, hur samma opinion och samma tidningspress, som med ignoransens patos for ut mot »romantik» och »idealism», aldrig ett ögonblick vågade taga för hufvudet den skriftställare, som främst af alla var dessa idéers fanbärare. Endast den socialistiska kritiken var därvidlag ärlig och följdriktig.

För denna ståndpunkt — antingen man nu vågade säga ut den eller icke — tillhörde Viktor Rydberg ej mindre än Stjernhjelm eller Leopold en gången tid, här tiden före den moderna, d. v. s. tidsmotsvarande positivismens intåg (»det moderne Gjennembrud»). Hans transscendentalt-mystiska läggning förvisade honom obevekligt till litteraturhistorien — med all heder åt hans begåfning i öfrigt — och af honom hade Europas unga intelligens intet att lära.

Jag tror att eftervärlden skall säga något annat. Viktor Rydbergs betydelse kan falla så långt framåt, att 80-talets hela positivism och skepticism försvinner under hans skugga genom tiderna.

I honom lefde förgångna, närvarande och kommande släkten. Hans ande liknade ett kolossalt »vårdträd» med rötter i hela den historiska utvecklingen; en rot sträckte sig ned i senantikens Hellas,

en annan ända till ariernas urtid; han, Viktor Rydberg, var utan allt tvifvel en senfödd Eddaskald, ja, en senfödd Vedasångare likasom en efterboren platonsk eller nyplatonsk poet. Leonardo da Vincis århundrade bodde i honom sida vid sida med Francescos af Assisi, ehuru hans produktion ej hann att tillräckligt visa det.

Och vår tid? och framtiden?

Ja, den empiri, som i Darwins, Spencers och Taines århundrade gjort forskningen så stora tjänster, att den blef »tidsanda» och kunde framställa anspråk på allenavälde, den har af Viktor Rydberg *dels* godkänts som metod inom sitt eget område, inom «fenomenens värld», och *likväl* inordnats som led i en personlig och idealistisk världsbetraktelse. Han tillbakavisar naturvetenskapens kraf att kunna lösa världsgåtan. Men dess vanmakt därvidlag för honom ingalunda till det vidriga »Trætte-mænds»-förakt för vetenskapen och dess uppgifter, hvilket, det också, en vacker dag kan hota att bli »modernt». Tvärtom. Hos Viktor Rydberg — med Fausts drift att söka och Fausts oändlighetstrånad — i hans tankevärld, hans dikt och hans personlighet är det som man kallar modernt och det som man kallar romantiskt hopsmält till en högre enhet, till något sublimt och framtidsdigert, och långt ifrån att *han* är den efterblifne, är det »Gjennembruddets» snäfva positivism, dess religiösa, etiska och estetiska skepsis, som väldigast öfvervunnits i honom. Han är en kraftkälla, en ungdomskälla, en framtidskälla.

Men — ehuru Rydberg icke bott i Paris och icke skref på franska! — detta just ha vi att förstå, särskildt de unga och kanske icke minst *den* 80-talets ungdom, som ännu bär »svårläkta ärr efter den fransyska materialismens trälbojor». Och då några af 80-talets släktled, trots det ofantliga tidstrycket från alla håll, likväl aldrig påtogo sig dylika bojor, berodde det kanske ej oväsentligt därpå, att de tidigt kommo till de rydbergska skrifterna, tidigt här inandades en ren bergsluft under betraktelsens aftonstjärna eller badade i denna upphöjda middagsklarhet, dessa svala kristallflöden under en azurhimmel.

Fredrik Vetterlund.

Idealet.

Saga af *Alfhild Agrell.*

Det var en gång en flicka, som af en god fé fick en fjäderskrud. När hon kastade den fjäderskruden öfver en helhvit svan, skulle ur den genast springa fram den prins, om hvilken hon drömt, men som hon aldrig funnit i verkligheten. —

Ja, så gick flickan ut i vida världen för att söka sin helhvita svan.

Många svanar mötte hon, många voro hvita, vackra och sågo på henne så bedjande ömt.

Men ingen såg hon, öfver hvilken hon kunde kasta sin fjäderskrud! Hon gick genom dalar, vadade genom bäckar, ref sina kläder till trasor i skogens snår, hon drömde vid dimfyllda klippor, hon lyssnade till forsens eviga sång, hon vakade, sporde, sökte, men ingen svan såg hon ändå, öfver hvilken hon kunde kasta sin fjäderskrud!

Så kom våren och luften fylldes af böljande vingslag från flyttfåglars skara. Med klappande hjärta smög flickan sig fram till bäckens rand, invid hvilken främlingarne hvilade och släckte sin törst. Barnen från sydligare länder voro unga, käcka, men ingen svan fanns bland dem ändå, öfver hvilken hon kunde kasta sin fjäderskrud!

Nu sökte hon bland parkens tama fåglar, bland dem, som ägde skydd och hägn — så bland dem som brutit band och häfd och höjt klippta vingen till flykt och frihet, men ingen svan såg hon ändå, öfver hvilken hon kunde kasta sin fjäderskrud!

De hade fläckar alla, om också dolda under vingens skydd!

Så gick år efter år under fruktlöst sökande, flickans steg blefvo trötta — så än tröttare, hjärtat värkte, och fjäderdräkten tyngde som en dräkt af bly.

Men hon *måste* bära den, *måste* söka, ty det villkoret var fäst vid gåfvan som en pant.

En kväll, just som solen sänkte sig vid bärgens kant, kom hon fram till brynet af en hed. Hon var så dödstrött, så pinad. Hennes fötter voro i sår, hennes kläder i trasor. Hela hennes lifs sökande trädde fram som ett hopplöst mörker. Hon borrade hufvudet djupt ned i den mjuka mossan. Det kändes som om lifvet lämnade henne helt sakta, ja ömt.

Hennes vandring var kanske slut! — —

Hon kände det som en lindring, som en nåd – ögonen föllo sakta tillsammans. I detsamma böljade det så underbart i luften. Ljudet kom från en flyttfågels starka vingar. Flickan såg upp — ofrivilligt — halft omedvetet och där, tätt invid henne, på en solbelyst sten, stod en helhvit svan och hvilade ut från färden hemåt. Hur flickan såg och såg, kunde hon inte upptäcka minsta skiftning i mörkt, minsta skugga på främlingens skimrande vingar. *Han var utan fläck*!

Andlös reste hon sig upp, ånyo stark, ånyo full af lefnadsmod, och kastade med lätt hand fjäderskruden öfver den ändtligen funna sagoprinsens förtrollade skepnad.

Hon såg hur han darrade till, hur han växte och växte, så blef det tyst och stilla.

Med klappande hjärta och darrande hand lyfte flickan upp fjäderskruden och fram flög — en kanariefågel med guldsmidt bröst och ängslig ton uti sin strupe och som med snabba vingslag åter vände till den gyllene bur han så oförsiktigt lämnat.

Flickan hade drömt och handlat i drömmen!

Tyst tog hon upp sin fjäderskrud och fortsatte sin vandring — Hon for öfver haf, hon steg öfver bärg, hon vandrade genom öknens sand och genom fjällens snö och is — hon bara gick — och gick!

Sent en kväll, kom hon åter till hedens bryn, just som solen sänkte sid vid bärgens kant. Endast med svårighet släpade hon sig framåt; tröttheten hade gått till djupet.

På en solbelyst höjd såg hon kanariefågelns gyllene bur glindra och lyssande hon noga, hörde hon då och då en kvittrande ton flyga genom luften.

Det värmde henne. Hon hade lärt sig att hålla honom så kär, den lille sångaren! *Han hade ändå skänkt henne det högsta hon funnit i lifvet: aningen om en lycka, som hon aldrig skulle nå.* Stilla lade hon sitt hufvud mot tufvans mjuka våg, presis på samma fläck där hon drömt sitt lifs vackraste dröm, svepte fjäderskruden kring sitt frysande hjärta och såg mot solen. Så sträckte hon ut sig med en känsla af oändlig befrielse och hvila.

Nu hade hon funnit svanen utan fläck!

En afton i Gymnastiska Central-institutet.

Några intryck af en icke gymnast.

»En sund själ i en sund kropp» är en sats så ofta upprepad, att den liksom många andra blifvit utsliten och bannal. Och dock, hur önskvärdt vore det ej, att större uppmärksamhet ägnades åt sådana där gamla, goda regler, framför allt att de bättre efterlefdes. För mig har emellertid ofvanstående gyllene regel blifvit en själfskrifven utgångspunkt för denna lilla uppsats, desto välkomnare som min fullkomliga okunnighet i hvad som rör den teoretiska sidan af det ämne jag går att behandla, gör det för mig nödvändigt att utgå från den synpunkt, som ligger det sunda förnuftet närmast.

Naturligtvis tål hvarje regel, den må vara aldrig så vis, vid en viss modifikation. Så äfven ofvanstående. Alla kroppsligt sunda, harmoniskt utvecklade människor äro för visso ej begåfvade med en frisk och skön själ, lika litet som alla sjukliga, klent byggda individer äro andligen underlägsna. Man kan ju lika ofta iakttaga motsatsen. Men obestridligt är det icke för ty — så nära äro kropp och själ med hvarandra förbundna — att hälsa och fysisk kraft ge en jämnvikt åt själen, som i hög grad bidrager att stärka och utveckla våra andliga förmögenheter. Lika litet kan man resonnera bort den sanningen, att trots allt hvad man i vår tid skrifver och afhandlar, talar och predikar om det fysiskas förhållande till det psykiska, om hygien och hälsolära och allt hvad därtill hörer, vi i en oförlåtlig grad misshandla och vanvårda vår kropp och försumma att ge densamma dess behöriga utveckling. Särskildt gäller detta om oss kvinnor.

Aldrig har dock detta stått tydligare för mig, än när jag för någon tid sedan hade tillfälle med egna ögon iakttaga hvad tillämpandet af de enklaste medel för bibehållandet af kroppens spänstighet kan uträtta på individer af mitt eget kön. Detta medel är det allbekanta, sedan mansåldrar tillbaka hos oss kända — *friskgymnastik.*

Det som ligger en närmast, förbises lättast. I själfva Lings fädernesland, det land hvarifrån årligen massor af utbildade gymnaster utgå för att öfver hela världen sprida det lingska systemets hälsobringande idéer, här hos oss, säger jag, vet man så föga att begagna sig af detta så nära till hands liggande hälsomedel, att

ordet gymnastik för mången är ett begrepp, nästan uteslutande förbundet med skoltvång eller läkareordinationer. Genomträngd af den lifligaste känsla för hvad vi, särskildt vi kvinnor, genom denna uraktlåtenhet eller okunnighet förlora och hvad vi i motsatt fall ha att vinna, har jag beslutat mig för att taga till orda i denna fråga. Det är en olärds tal, ställdt till de olärda. Hvad som brister i teoretisk kunskap får ersättas af en lefvande öfvertygelse om sakens vikt. Lyckas jag till andra meddela något af denna lefvande öfvertygelse, skall jag prisa mig lycklig och ändamålet med min lilla uppsats vunnet.

På blotta öfvertygelsens väg vinnes emellertid sällan några adepter. Man måste ge skäl för sig. Det är därför jag här vill meddela några af de intryck jag inhemtat af ett besök i den svenska gymnastikens hälgedom, det vill med andra ord säga i en af Centralinstitutets gymnastiksalar. Här skola vi få se teorierna praktiskt tilllämpade. Och jag är fullt och fast förvissad därom, det behöfs ej något mer för att göra läsaren öfvertygad.

* *
*

Det var en gråkall afton i november jag valt till ifrågavarande besök. Det var ej höst, det var ej vinter, det vägde mellan båda. Våta, snöslaskiga gator, vått och grått i luften. Tittade man händelsevis uppåt såg man ingenting af det s. k. himlahvalfvet, endast ett blygrått molnskynke, som utestängde blotta tanken på sol och hög luft. Man får en sådan afton en liflig förnimmelse af att allt friluftslif är dödt, att människan oåterkalleligt är hänvisad till sina fyra väggar, där hennes lemmar skola stelna till i brist på utrymme och bröstet sjunka ihop i brist på luft att andas ut i.

När man genomträngd af denna novemberstämning, efter att ha passerat Gymnastiska Centralinstitutets borggårdar, träder in i en af dess gymnastiksalar, är det som om man med ens blefve förflyttad till en annan hemisfer. Är det mörkt och dystert därute, är det här desto ljusare och gladare. Det elektriska ljusets glödlampor lysa upp det stora rummet som om det vore solklar dag, det höga taket skänker näranog en friluftsstämning. Ljusa, glada färger möta ögat ehvart man blickar; t. o. m. den respektingifvande gymnastikattiraljen, som täcker väggarna och hänger ner från taket i ett brokigt virrvarr af linor, stegar och bommar, bidrager genom de senares friska träpolityr till det behagliga, vänliga intrycket. Lokalen ensamt i sin briljanta belysning stämmer till fest.

I salen var vid vår ankomst en liten trupp af kvinliga gymnaster församlad, alla klädda i den lätta, klädsamma gymnastikdräkten. Det var högre afdelningen af *Stockholms kvinliga gymnastikförening*, som samlats till öfning. De flesta äro redan utbildade gymnaster, somliga ännu elever vid institutet, alla ha de dock dilettantens ståndpunkt långt bakom sig, hvarför man med skäl kan säga, att man här hade framför sig eliten af Sveriges kvinliga gymnastkår.

Öfningarna taga sin början. De ledas af en af Centralinstitutets gymnastikdirektörer. Största delen af truppen, gymnastiklärarinnor och utexaminerade gymnaster, äro annars de kommenderande; nu ha de ställt sig själfva under kommando för att genomgå en timmes stärkande öfning. Två gånger i veckan äga dylika rum, verkliga rekreationsstunder för de deltagande. Och när man ser med hvilken lätthet, smidighet och elegans alla rörelser utföras, kan man lätt förstå, att själfva *rörelsen* här är en *hvila*. Det enkla, flärdfria behaget i det lingska systemet måste imponera äfven på den minst fackmässiga åskådare. Intet effektsökeri, intet sportmässigt virtuosskap, en förnäm enkelhet prägla alla dessa öfningar, hvilkas lugna, eleganta rytm verkar som ett uppfriskande bad. Man sträcker ovillkorligt på sin kropp och önskar sig vara med i ledet.

Och en af den svenska gymnastikens stora företräden är just detta, att den räcker handen åt alla, bjuder en hvar att komma med. Naturligtvis vill det mångårig öfning till innan man ernår en skicklighet, som den, hvilken ifrågavarande gymnastikafdelning ådagalade. Hopp öfver höga hinder, klättring på stegar till en svindlande höjd, häfrörelser af olika slag, allt detta förutsätter fackmässiga studier i ämnet, liksom den hållning och spänstighet, som präglade hela truppen ej förvärfvas på en dag. Men hvem som helst, begåfvad med friska lemmar och en nödig portion energi, kan utföra en stor del af dessa enkla, stärkande rörelser.

Det är också från denna åsikt Stockholms kvinliga gymnastikförening utgått i det densamma öppnat sin krets, icke blott för utbildade gymnaster och sådana som skola ägna sig åt gymnastens kall, utan äfven för kvinnor af andra samhällsklasser och yrken. För dessa, vi kunna kalla dem gymnastikamatörer, har föreningen sedan flera år tillbaka anordnat öfningar i friskgymnastik, i samma lokal och efter samma system, som de hvilka användas vid Centralinstitutets kurser. Och det är vid denna lilla kår af frivilliga, rekryterade ur många skilda element af Stockholms kvinnovärld, som jag i synnerhet vill fästa uppmärksamheten, emedan densamma står öppen

för en hvar och det endast beror på en själf att blifva en »man» i ledet. Det var vid mitt ofvannämnda besök jag af styrelsemedlemmarna själfva erhöll intressanta uppgifter rörande denna sida af föreningens verksamhet.

* * *

Stockholms kvinliga gymnastikförening har till ändamål att med tillämpning af det lingska systemet utöfva och väcka håg för friskgymnastisk verksamhet. Föreningen har ägt bestånd sedan januari månad 1886 och kan således redan blicka tillbaka på en tioårig, framgångsrik bana. Dess medlemmar utgöras af Centralinstitutets kvinliga gymnaster, såväl redan utexaminerade som elever, men är det endast ur de förstnämndas led styrelsen är sammansatt. *Den högre afdelningen,* hvars öfningar vi nyss bevistat, utgöres af gymnaster redan hunna till en högre grad af skicklighet. Till medlem af föreningen äger emellertid dess styrelse att kalla *aktade och bildade kvinnor,* som till inträde anmält sig. Dessa nyinvalda medlemmar tillhöra *den lägre afdelningen,* hvilken ledes af en medlem ur den högre. För att blifva medlem af föreningen med rätt att deltaga i dess två gånger i veckan förekommande öfningar, erlägges en årlig afgift af 5 kr. Inträdesafgiften är 3 kr. Uteblifvande från öfning, utom på grund af sjukdom eller arbete, betingar en plikt af 25 öre.

Så långt stadgarna, hvilka för öfrigt innehålla bestämmelser af mindre betydelse för den utomstående. Hvad vi ur desamma anfört anger tillfyllest planen och gången af föreningens syften. Och hvad densamma redan uträttat för att stärka och uppfriska af ett ansträngande arbete medtagna eller af ett oändamålsenligt lefnadssätt försvagade individer af det kvinliga släktet är högst betydande. Man behöfver endast höra någon af föreningsmedlemmarnas egen utsago om hvad de vunnit efter en tids deltagande i gymnastiköfningarna, för att blifva öfvertygad om dess stärkande och hälsobringande inflytande.

Den lägre afdelningen rekryteras, som nämndt, ur de bildade kvinnornas led, men omfattar många olika yrken och olika villkor. Här finner man lärarinnor, konstnärinnor, telegrafister, kontorister, i tekniska och praktiska yrken anställda, förutom åtskilliga, som ej tillhöra någon af de nämnda kategorierna, utan kunna räknas till hvad man brukar kalla »flickor af familj». Åldern spelar i dessa kurser ingen roll. Man ser där den unga flickan vid sidan af den till mognare ålder komna kvinnan, och någon betydande skilnad i kraft

och spänstighet kan ej iakttagas. Naturligtvis gör vid gymnastik, som vid all annan kunskap, de individuella anlagen sig gällande, men här kan kanske mer än eljest satsen: »öfning ger färdighet» finna tilllämplighet.

Den klädsamma gymnastikdräkten gör också sitt till att utplåna åldersgränsen och andra skiljaktigheter. Den sätter förvisso prägeln af kamratskap och jämnlikhet på hela truppen. Gymnastikföreningens dräkt är lika enkel som smakfull. Färgen är mörkblå, tyget mjukt ylle eller trikå. Dräktens öfverdel består antingen af en åtsittande jacka eller en löst hängande blus, vid hvars skört en kort till knäna räckande, i djupa veck ordnad kjol är anbringad. Jackan har uppslag och en hvit isättning, hvilken prydes af föreningens initialer, bildande ett i guld broderadt monogram. Ett par åtsittande mörkblå trikå-benkläder och tunna gymnastikskor fullborda kostymen. En trupp på 40 à 50 gymnaster i denna vackra uniform, marcherande upp i slutna led eller uppställda till öfning, utgör en i hög grad anslående och ståtlig anblick.

* * *

Det är ett vanligt föreställningssätt bland oss kvinnor, en inrotad fördom, eller hvad man vill kalla det, att med en viss ålder gärdet är uppgifvet och ingen vidare utveckling af ens kropp eller stärkande af dess lemmar kan eller behöfver äga rum. När man öfverstigit den ödesdigra åldersgränsen 30—40 år, är man oåterkalleligt kommen på utförsbacken. Att man själf bara genom att energiskt gripa ett kraftigt tag i tömmarna betydligt kan häjda farten och ännu länge hålla sig på jämn mark, tycks man ej tänka på. Medelåldern är utesluten, eller rättare utesluter sig själf, från alla idrotter och öfningar, som stärka och härda kroppen. Dessa äro företrädesvis ungdomen förbehållna. Näst det att bli ansedd för äldre än man är, är för kvinnan ingenting förhatligare än att misstänkas för att vilja göra sig yngre än hon är. I denna slags rangskilnad gå vi kvinnor alldeles för långt. Af fruktan för att göra oss löjliga genom att ställa oss i led med ungdomen, låta vi våra lemmar stelna till och musklerna förslappas i brist på öfning. Man blir, om ej andligen, så helt säkert kroppsligen gammal i förtid, och förr eller senare straffar sig detta på hela organismen.

Ingenting borde emellertid ligga den till medelåldern hunna kvinnan mera om hjärtat än att hålla sin kropp spänstig och frisk. Något aftagande i andliga förmögenheter vilja vi ej kännas vid vid

uppnådda 40 år, man borde med lika mycken bestämdhet kunna afvisa hvarje antydan om ett nedgående i kroppslig styrka och elasticitet. Och än viktigare ställer sig bibehållande af denna jämnvikt mellan kropp och själ, då man betänker, att det är den delen af människosläktet, som uppnått medelåldern, hvilken är den egentliga kulturbäraren. Det är den till mognad hunna mannen och kvinnan, som föder idéerna, som handlar och verkar. Ungdomen är fröet, hos hvilket alla möjligheter, alla krafter ligga inneslutna, medelåldern är den fullmogna skörden, den redan till utveckling komna kraften.

Hvad oss kvinnor beträffar är det ju först sedan vi passerat de första ungdomsåren, vi erhålla full handlingskraft och handlingsfrihet att verka för mänsklighetens väl. Det borde således oss angeläget vara, långt mer än hvad nu är fallet, att göra oss fysiskt så väl som andligt rustade för denna höga uppgift. Den lilla trupp behjärtade kvinnor, som gjort det till sitt mål att visa sina systrar huru genom lämpliga kroppsöfningar i viss mån årens härjande framfart kan häjdas, är själf den bästa illustration till den idé, de vilja främja. Man ser bland dem visserligen en hel del yngre kvinnor, men de flesta ha redan de första ungdomsåren bakom sig, utan att man kan märka det minsta aftagande i lemmarnas smidighet och kroppens vigör. Att detta är fallet med gymnaster af facket är kanske ej tillräckligt öfvertygande, men hos den lilla kår af frivilliga, som gymnastikföreningen »kallat under fanorna», kan man konstatera samma förhållande.

Just emedan jag förutsedt, att jag här skulle stöta på det största motståndet, har jag börjat med att framhålla friskgymnastikens nytta och stora fördelar för kvinnor af medelåldern, men naturligt är, att för den kvinliga ungdomen, som skall fostras till mödrar för ett kommande släkte, ställer sig frågan ännu viktigare. Det borde ligga hvarje moder, hvarje uppfostrare, ja hvarje ung flicka själf om hjärtat, att genom lämpliga öfningar bibehålla kroppen ungdomligt spänstig och frisk.

Hur många flickor fortsätta väl efter skoltiden med friskgymnastik, den lättast tillgängliga, af årstid och väderlek minst beroende af all slags idrott och otvifvelaktigt den på vetenskapliga grunder bäst fotade? Man väntar till dess en sned rygg, ett försvagadt nervsystem eller något liknande sjukligt symptom tvingar den unga flickan att taga sin tillflykt till sjukgymnastik, då ett förståndigt idkande af friskgymnastik skulle göra detta medel obehöfligt. Fruktan för öfveransträngning bortfaller alldeles vid den minsta kännedom om det

lingska systemet. Ledarinnorna af de här nämnda gymnastikkurserna veta i sin egenskap af teoretiskt och praktiskt utbildade gymnaster väl att lämpa öfningar och rörelser efter elevernas konstitution och krafter.

Det förtjänar här att påpekas, att just med tanke på de nyss ur skolorna utgångna unga flickorna, man inom Gymnastiska Centralinstitutet för dem anordnat särskilda kurser, (mellan 11—12 förm. tvenne ggr i veckan) hvilka ledas af en af institutets skickligaste lärarinnor.

* *
*

Men låtom oss återgå till vår gymnastikafton. Timmen är förbi, den trupp, hvars öfningar vi nyss beundrat, upplöser sig och en ny skara rycker in. Denna är tydligen sammansatt af helt andra element än den föregående. Den lilla frikår på omkring 50 »man», som nu samlas, utgöres af kvinnor, de flesta med ett ensidigt, ansträngande arbetes prägel öfver sig. Och ej underligt, ty vi ha framför oss idel *arbeterskor*, detta ord taget i sin bokstafliga bemärkelse.

Det kommenderas uppställning. Öfningarna begynna. De krökta ryggarna rätas ut, de styfva lemmarna sträckas, det kommer färg i de bleka kinderna, spänstighet i de slappa stegen. Det förekommer som ett underverk att ett par timmars gymnastiköfningar i veckan kan sätta pli på och ge spänstighet och kraft åt kroppar, försvagade genom mångårigt, stillasittande arbete i syatiliern, i fabriken, vid butikdisken eller renskrifningsbordet. Men så är emellertid fallet. Åsynen af den lilla friskara ur arbeterskornas led, som samlats kring sin unga ledarinna, en gymnast ur den högre afdelningen, verkar vältaligare än något föredrag i hälsolära, uppbyggligare än någon exercisuppvisning. Om man någonsin tviflat på friskgymnastikens nytta, viker tviflet inför de obestridliga fakta, man här har framför ögonen.

Förtjänsten af att ha kallat denna gymnastikgrupp, rekryterad ur den arbetande klassens kvinnor, till lif, tillkommer i första rummet kapten Silow samt några från Centralinstitutet examinerade lärarinnor, genom bildandet af det s. k. *Kvinliga gymnastiksällskapet.* Det är detta sällskap, som allt sedan våren 1888 anordnat gratiskurser (terminsafgifterna äro endast 1 kr. och 1: 25) i friskgymnastik för *arbetande kvinnor,* kurser hvilka utan ersättning ledas af en utbildad gymnastiklärarinna. Upprepade gånger har i pressen denna välsignelsebringande del af våra kvinliga gymnasters verksamhet varit omtalad,

och med skäl har densamma vunnit det erkännande, som hvarje af människokärlek och en lefvande öfvertygelse buren idé framkallar. Men man kan ej nog framhålla dessa gymnastikkursers betydelse, aldrig för ofta fästa uppmärksamheten därvid. Den skara på omkring 100 arbeterskor, som årligen begagnar sig af dessa ypperliga kroppsöfningar kan väl sägas vara försvinnande liten, jämförd med vår ofantliga arbeterskehär, men fåtalig som den är, utgör den icke för ty, en liten kärntrupp, som bär upp idén och som, eldad af de skickliga och oegennyttiga ledarinnorna, skall veta att sprida den i allt vidare kretsar.

Ty ännu finnes det god plats för nya skaror af frivilliga i Centralinstitutets ljusa, rymliga salar, och ännu återstår åtskilligt af kroppslig lättja, andlig tröghet, för att ej tala om en dryg portion fördom att öfvervinna, innan smaken för friskgymnastiska öfningar kan sägas ha fått en allmän spridning hos oss. Det är dock att hoppas, att denna smak år från år skall vinna allt större insteg bland Sveriges kvinnor af alla stånd, yrken och åldrar.

L. D—n.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Allmänna Stipendiefonden. Vid stipendiekomiténs sammanträde den 30 november bestämdes, att följande ändamål skulle med 1897 års stipendier tillgodoses: Utbildning till lärarinna i huslig ekonomi för folkskola; idkandet af studier vid universitet, högre lärarinneseminarium samt folkskolelärarinneseminarium; genomgående af kurser i sjukvård; i mönsterritning vid Tekniska skolan samt Handarbetets Vänners väfskola; vidare barnmorskekurs med uteslutande rätt för kvinna med elementarskolebildning att söka stipendiet.

Närmare upplysningar om ansökningstid, kompetensvillkor m. m. komma att tillkännagifvas i allmänna tidningar under loppet af januari månad 1897.

Gåfvor till Förbundet. Af friherrinnan Stanislas Barnekow född Wrede, fröken Sigrid Leijonhufvud samt redaktör S. A. Hedlund ha till Förbundet under loppet af hösten som gåfva öfverlämnats flere intressanta *bref och skrifvelser från Fredrika Bremer*, utgörande en värdefull början till den samling autografer och andra föremål, förknippade med minnet af den fräjdade författarinnans person och verk, som Förbundet hoppas kunna få till stånd.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets ombud i Malmö har styrelsen utsett fru *Siri Petrén*, och till ombud i *Kristinehamn* fröken *Alma Scherdin*, hvilka båda godhetsfullt åtagit sig detta uppdrag.

Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité har i år haft ett särdeles träget arbete. Barn- och ungdomsböcker ha denna jul utkommit i ovanlig mängd, men kvaliteten har ingalunda hållit jämna steg med kvantiteten och komitén har efter samvetsgrann och omsorgsfull pröfning sett sig nödsakad att utgallra ett stort antal. De gillade böckerna, för såväl i år som föregående år, äro som vanligt utställda å Förbundets byrå, där äfven boklistor och de af komitén afgifna omdömena finnas tillgängliga.

Känner man något till, huru mycket osundt kram, som stundom utbjudes såsom ungdomsläsning; huru mycken pjunkig sentimentalitet en del af den engelska öfversättningslitteraturen inrymmer, huru många ohyggligheter vissa äfventyrsromaner bjuda på, huru torra och för barn absolut ointressanta somliga såsom »ovanligt roliga» betecknade barnsagor kunna vara, så kan man ej annat än finna, att det för föräldrar och målsmän bör vara särdeles välkommet att vid sina bokinköp få den ledning, som genom bokkomiténs arbete erbjudes dem.

Från skilda håll.

Guldmedaljen Illis quorum meruere labores har af k. m:t tillerkänts fröken *Hilda Casselli*, med anledning af hennes den 31 okt. d. å. inträffade 60-årsdag. Sedan 1868 föreståndarinna för Normal. skolan för flickor, har fröken Caselli med erkänd skicklighet skött denna inflytelserika och ansvarsfulla befattning, hvarjämte hon inlagt stora förtjänster inom en del viktiga pedagogiska värf, som blifvit henne anförtrodda. Bland dessa intager det, då hon 1885 jämte fru Sophie Adlersparre utsågs att vara medlem i komitén för »Undersökning af Sveriges högre flickskolor», det mest framstående rummet.

Med anledning af födelsedagen öfverlämnades af forna lärjungar till fröken Casselli grundplåten till en fond, som skall bära hennes namn, och hvaraf räntan har till ändamål att utgå som stipendium till en lärjunge af Normalskolans högre klasser.

Dansk Kvindesamfund har, med anledning af att den 15 dec. 25 år förgått sedan föreningen stiftades, firat denna högtidlighet med festliga sammankomster öfverallt i landet, där Dansk kvindesamfund har »kretsar».

Fredrika-Bremer-Förbundet har med anledning af dagen tillsändt den köpenhamnska kretsafdelningen ett lyckönskningstelegram.

Antalet kvinliga studenter i Uppsala har stigit jämförelsevis hastigt under de sista åren. Innevarande termin hafva de varit 33, af hvilka 16 tillhört Stockholms nation. 5 af dessa äro medicine kandidater, hvaraf en amanuens vid patologiska institutionen; en juris kandidat, 6 filosofie kandidater och 4 medicine studerande.

Litterära notiser.

Fredrika Bremer. *Biografisk studie af S. L—d Adlersparre och Sigrid Leijonhufvud (2 Delar.)*

Detta verk utkommer fullständigt till julen. I Dagnys 7:de häfte har redan införts en kortare anmälan af detta verk, författad af fil. kand. fröken *Lydia Wahlström,* hvilken tack vare utg. tillmötesgående haft tillfälle att i korrektur studera arbetet i sin helhet, innan dess sista häfte varit synligt i bokhandeln. En mera utförlig kritik af det utmärkta arbetet, äfven den förf. af fröken Wahlström, kommer att inflyta i första häftet af 1897.

Godt bord. En beskrifningsbok för hemmet. Ofvanstående vackra publikation, utkommen på Wahlström och Widstrands förlag, har, efter hvad företalet utvisar, som förf. *Sigrid Nordenfalk,* hvilken häri framlägger en driftig och klok husmoders 25-åriga erfarenheter inom det som hör till köksdepartementets och matlagningskonstens område. Kompetenta domare inom facket, med hvilka vi rådfört oss, hafva gifvit de amplaste loford åt denna »beskrifningsboks» enkla, rediga uppställning, förträffliga matrecepter och i allt gedigna innehåll. Bokens prydliga och tilltalande yttre svarar till fullo mot det aptitliga innehållet. En mer praktisk och lämplig julgåfva kunna vi ej önska våra svenska husmödrar.

* * *

Sveriges konungalängd intill närvarande tid med 3 taflor och 2 tabeller af *A. W.* och *F. W. Edelsvärd.*

Idén med detta arbete, i hvilket planscherna*) äro hufvudsak, texten bisak, är att i hem och skola, framför allt i hem, väcka barnens intresse för vår historia och äfven hos dem genom åskådningen underlätta inlärandet af historiska uppgifter.

Medels särdeles vackra planscher, som väl lämpa sig som väggdekorering i barnens rum eller på skolsalens väggar, göres de unga förtrogna med dragen af våra konungar från Gustaf Vasa till Oscar II. Kring hvarje porträtt återfinnes konungens valspråk, årtalet mellan hvilka han regerade och några dekorationer, som åskådliggöra en eller annan viktig tilldragelse från hans regering. Så t. ex. finna vi vapnen af de provinser, som då eröfrats eller ett monument, som hugfäst minnet af en vunnen seger, såsom Schwedenstein eller monumentet på slagfältet vid Lund. Äfven de fredliga idrotterna äro ihågkomna i dessa ramverk, som omgifva porträtten.

Att dessa taflor äro i hög grad ägnade att roa och intressera barn, har jag själf varit i tillfälle att både i skola och hem pröfva.

*) Detta är orsaken hvarför det ej upptagits i bokkomiténs lista.

Skolorna kunna för ett så lindrigt pris aldrig få en vackrare och för väckande af det historiska fosterländska sinnet mera lämplig väggprydnad.

De nedanför taflorna befintliga *tabellerna*, som efter en gammal idé blifvit noggrannt utarbetade, innehålla symboliska tecken för de viktigare tilldragelser, som för hvarje år timat i Sverige från 1521 till 1894. Det är en ganska sinnrikt utarbetad symbolik, för hvilken redogörelse följer i det planscherna åtföljande häftet: »Lyra» = universitets stiftande; »upprätt svärd» = uppror; »viktskålar på ett svärd» = hofrätts stiftande; »palmkvistar i kors» = fredslut o. s. v.

Nekas kan ej, att kan man lätt och ledigt tyda alla dessa tecken, sitter man inne med åtskillig faktisk kunskap, och det finnes barn och ungdom, som dessa historiska rebus roa alldeles ofantligt. Och för dem, som de intressa, blifva de af nytta. Det tilltalar och väcker den lust för gissning och dylik tankeöfning, som finnes hos så många unga människor. Särskildt i familjer med många barn, där flere jämnåriga syskon kunna med tabellerna pröfva hvarandras skarpsinne och historiska fackkunskap, föreställa vi oss, att de blifva mycket välkomna.

Några få oriktigheter, hvilka äro en följd af rutornas fördelning efter årtal och de många svårigheter, som vidlåda första upplagan af ett dylikt arbete, kunna ej vilseleda. Att tabellernas uppgifter i hufvudsak följa Odhners stora lärobok, begagnad vid alla svenska skolor, medför åtskilliga fördelar.

Kritiken har om dessa tabeller sagt, att något historiskt sammanhang ej genom dem erhålles. Detta är mycket sannt, likaså att sammanhanget mellan händelserna är den viktigaste historiska kunskapen. Men lika obestridigt är, att den historiska minneskunskapen af enstaka fakta är en nödvändig grund, och kunde detta åskådningsmaterial bidraga till dess vinnande på ett angenämt sätt, vore ej litet vunnet. Visst är, att en konstnärligare och nyttigare väggprydnad i de ungas rum får man söka efter för det därå utsatta priset. (Med färglagd pl. 7 kr., icke färglagd 6 kr.)

E. Fries.

Böcker för barn och ungdom julen 1896.

Från Fredrika-Bremer-Förbundets Bokkomité.

Sveriges vittra storhetstid. Af *Hellen Lindgren.* I. Frihetstiden. Pris 2,75. II. Gustaf III:s tid och Eftergustavianerna. Pris 3,75.

Redan af titeln och författarenamnet kan man förstå, att ofvannämnda arbete ej kan inordnas under rubriken ungdomslitteratur. Men under läsningen däraf blifva vi öfvertygade om, att äfven mognare ungdom med god skolbildning skall ur en stor del af detta verk kunna hemta vida mer både nytta och nöje än de i allmänhet kunnat göra af sina föregående läxor i litteraturhistoria.

De litterära personligheter, som här på ett så talangfullt sätt tecknas, framträda nämligen så åskådliga och lifslefvande, att man ej behöfver den djupa lärdomen till hjälp för att, åtminstone till en viss grad, känna sig bekant med dem. De utvalda smakbitar ur sitt snilles fatabur, som nästan hvar och en författare har med sig, bidraga ju också att göra de litterära storheterna fattbara och intresserande äfven för ungdomen.

Att mycket af bokens gedigna innehåll ej är njutbart för andra än kunniga och utvecklade personer, behöfver knappast påpekas.

Sjölif. Fri bearbetning från engelskan. Af *Adolf Ekelöf.* Pris 25 öre häftet.

Få äro väl de ynglingar, som ej vid 14, 15, 16 års ålder svärma för hafvet och för det friska sjölifvet med alla dess äfventyr, verkliga och inbillade.

Blotta benämningen af de olika slagen af skepp och fartyg brukar ljuda som musik i dessa sjöälskande ungdomars öron, och ingen lektyr är dem kärare än den, som afhandlar sjömannens lif och allt hvad därmed står i förbindelse.

Vi betvifla därför ej, att våra svenska ynglingar med stor förtjusning komma att mottaga ofvannämnda arbete, hvars fyra första häften nyss utkommit, och blir boken i sin helhet lika underhållande, som dessa häften lofva, så lyckönska vi både yngre och äldre till en instruktiv och roande läsning.

Första häftet innehåller egentligen en liten lärokurs i segling

samt i de vanligaste sjötermernas rätta betydelse. Därefter lämnas en noggrann teckning i både ord och bild af en mängd olika fartygstyper. Och i följande häften gifvas lifliga skildringar af sjöslag samt af de hjältar, som därvid hafva utmärkt sig. Af särskildt intresse är teckningen af amiral Nelsons strider, segrar och död.

Skada att denna bok, tillfölje af sin dyrhet, kanske ej blir tillgänglig för så många, som vi skulle önska. Den skall nämligen utgöras af ej mindre än 50 häften. Alltså kommer priset att uppgå till den respektabla summan af 12 kronor 50 öre.

För ynglingar öfver 16 år torde boken bäst lämpa sig.

Ur djurlifvet i främmande länder. Af *Nordahl Rolfsen.* Svensk upplaga utgifven af *J. C. von Hofsten.* Pris 2,75.

Förlidet år utkom af samme förf. »Bilder ur djurlifvet i Norden», och planen till nu föreliggande bok synes vara uppgjord på ungefär samma sätt, med den skillnad likväl att dessa skildringar äro hemtade från namngifna författare, bland hvilka finnas sådana berömda forskningsresande och naturkunnige som Humboldt, Baker, Livingstone, Anderson m. fl. Inga oriktiga eller vilseledande uppgifter om det ena eller andra djurslaget torde förekomma. Men de korta uppsatserna hafva något anekdotmässigt, något fragmentariskt, som i allmänhet icke plägar utöfva någon synnerlig dragningskraft på yngre läsare. Bland dem, som särskildt äro djurvänner, böra dock finnas många, för hvilka dessa drag »ur djurlifvet i främmande länder» böra blifva välkomna. För barn af åldern 12—14 år.

Frithiof Nansen 1861—1893 af *C. W. Brögger* och *Nordahl Rolfsen,* med bidrag af R. Retzius, F. Richthofen, H. Mohn, E. von Toll, Aksel Arstal m. fl. Pris 11 kr.

Att gifva någon närmare redogörelse för arbeten af den art som detta, ligger utom planen för dessa bokanmälningar, hvilka blott gälla ungdomslitteratur. Vi vilja därför blott uttala vår åsikt, att den högst intressanta lefnadsteckning, som prof. Brögger och Nordahl Rolfsen lämnat af den berömda nordpolsfararen, med både nytta och nöje kan läsas af de unga, ehuru den visserligen ej är särskildt afsedd för dem. De skola i detta arbete finna en vida hälsosammare näring för sin fantasi än i de spännande äfventyrsböcker eller intetsägande romaner, som alltför ofta utgöra deras vanliga lektyr. Den lefnadsfriske och handlingskraftige Nansen är just en hjälte efter ungdomens smak, och de liffulla skildringarna af det glada friluftslif, han har haft den lyckan att få föra sedan sin tidiga barndom, jakterna och skidturerna, färderna till Grönland m. m. måste ovilkorligen tilltala hvarje ungdomsfriskt sinne. — Ungdom öfver 16 år bör med nöje kunna läsa det utmärkta arbetet, ehuru det visserligen i de vetenskapliga uppsatserna finnes åtskilligt, som det behöfves full mogenhet för att förstå och uppskatta. Ledsamt nog är det höga priset ett hinder för bokens allmännare spridning bland ungdomen.

I. **Från Magdeburgs förstöring** af *O. W. von Horn.* II. **Kamraterna.** Af *Frans Hoffmann.* Öfversättning från tyskan. Pris 1 krona.

Vi ha i vårt land verkligen ingen brist på olika samlingar af ungdomsböcker. Icke desto mindre ha vi nu att omtala en ny samling, som under titeln »Läsning för de unga» i år uppträder. Det redigeras af Henning Wendell.

Boken nr 1 innehåller två berättelser. Den första »Från Magdeburgs förstöring» innehåller en enkel, och som det synes, mycket trovärdig skildring från den tid, då Magdeburgs rysliga förstöring ägde rum. Hufvudpersonerna äro den fromma prästen Thodänus och hans hustru, hvilka fly ur den förstörda staden. De begifva sig först till Hamburg, där Thodänus får anställning som präst. Det hade varit önskvärdt, att förf. angifvit huruvida prästen Thodänus är en historisk person och framförallt om hans dagboksanteckningar äro »äkta». I innehållet och stilen förefaller de så.

Den andra berättelsen »Kamraterna» är af den från 50-talet välbekante Frans Hoffmann. Dessa kamrater äro tre unga vänner, som stå hvarandra bi i nöd och faror, såväl i England och i Indien som på hafvet. Den enes, Jacks, profession är att rädda människolif. Alla öfverträffa hvarandra i mod och ädelhet. Berättelsen är något gammalmodig, men oskadlig. Åldern 12—14 år.

Johanna från Domrémy, gemenligen kallad jungfrun af Orléans, hennes lefverne, bedrifter och matyrdöd, af *Samuel Clemens* (Mark Twain). Fritt till svenskan af *Anna Geete.* Fyra häften à 1 kr.

Denna nya skildring af den kända Orléanska jungfrun, synes icke vara särskilt afsedd för ungdom, ehuru den äfven af ungdom öfver 18 år bör kunna läsas med intresse. Uppställningen är originell, såsom var att vänta af den kände amerikanske författaren, hvilken äfven med mycken pietet har behandlat sitt ämne.

Kamp och seger. Kulturhistoriska bilder från den romerska käjsartiden. Med 41 teckn. Pris 3 kr.

Skådeplatsen för de händelser, hvilka här skildras, är först Kartago, sedan Neapel och slutligen Rom. Den tid till hvilken de äro förlagda är käjsar Septimii Severi regeringstid och ämnet för berättelsen är den förföljelse, som kristendomens bekännare hade att utstå under denna period. Med undantag af käjsar Septimius Severus och Tertullianus, hvilka skymta fram i berättelsen, äro personerna ej hemtade ur historien. Bokens hjälte är en ung romersk legat, Licinius, hvilken förälskat sig i Julia, en ung kristen flicka i Kartago. För hennes skull använder han länge det stora inflytande han äger öfver den romerska prokonsuln till att hindra förföljelser mot de kristna, men då han ser att Julia fattat tycke för en ung man, tillhörande Montanus' sekt, äggar han prokonsuln att påbjuda kristianernas utrotande. Under förföljelserna lider den kristne ynglingen martyrdöden på amfiteatern, och Julia lämnar med sin familj Kartago.

Efter Julias afresa gripes Licinius af ånger öfver det oädla i sitt handlingssätt och öfvergår efter mycken inre strid till kristendomen. Till straff för sitt affall sändes han på käjsarens befallning till Sardinien, där han tillika med andra kristna fångar får arbeta i bergverken. Han lyckas emellertid med en ung flickas tillhjälp att fly från Sardinien och kommer efter många svårigheter till Rom. Där blir han igenkänd och gripen samt dömd till döden. Han låter underrätta Julia, som nu är bosatt i Rom, om det öde, som väntar honom. Hon skyndar till det käjserliga palatset, kastar sig för käjsarens fötter och ber om nåd för Licinius. Käjsaren, hvars lif hon en gång räddat vid en fest i Neapel, kan ej afslå sin räddarinnas bön, han skänker Licinius lifvet, men dömer honom till evig landsflykt. Efter en tid får han likväl återkomma till Rom och blir då förenad med Julia.

Berättelsen är allvarlig — ehuru ej särdeles djup — och på samma gång underhållande och lärorik. Den innehåller nämligen en mängd ganska goda kulturskildringar, hvilka, där så kunnat ske, belysas af illustrationer. Så finnas t. ex. afbildningar af »kristna martyrer på Roms amfiteater», »en gladiatorstrid», »det inre af ett romerskt hus», »målningar från katakomberna» m. m.

Boken bör blifva en både roande och lärorik läsning för ungdom öfver 15 år. Egendomligt nog är intet författarenamn utsatt.

Pavo Makkran. Bilder från finnarnes lif under Krabbe- och Gyldenlöwe-fejderna i Värmland, af *Gustaf Schröder*. Pris 3,75.

Pavo Makkran är en fortsättning på den i fjor utkomna Pekka Huskoinen. Det är sålunda fullkomligt öfverflödigt att yttra oss om boken, då Gustaf Schröders namn är väl kändt bland Sveriges ungdom.

Denna del afhandlar till stor del de gränsstrider i Värmland mellan svenskar och norrmän, som voro en sida — förut ej mycket känd — af krigen, som fördes mellan Sverige och Danmark under Karl X:s och Karl XI:s regeringar. Säkert är, att vi förut ej vetat med hvilket mod och hvilken uthållighet finnarna deltogo i fäderneslandets försvar.

Boken passar 15—17-åringar.

Sjömän. Norska sjömäns äfventyr efter muntliga meddelanden återberättade af *Nordahl Rolfsen*. Auktoriserad öfversättning af *C. J. v. Hofsten*. Pris inb. 2,75.

Det är en verkligt god bok, denna »de oberömdas saga», som Nordahl Rolfsen här gifver oss. De flesta berättelserna äro ägnade att framvisa sjömanslifvet i dess bistra, hårda verklighet, och för vekliga stadsinnevånare eller trygga landtbor är det nyttigt att tänka sig allt hvad människor *kunna* uthärda, att få en föreställning om de försakelser och faror, hvilka äro förenade med sjömannens yrke. Af synnerligt intresse äro de skildringar, hvarest den gamle ishafsfararen Svend Foyn har ordet. Men till ombyte får läsaren en liten humoristisk bit sådan som den om kaptenen på ångbåten mellan England

och Sverige. Fartyget stötte på grund och blef stående, men befälhafvaren lät framtaga metdon och lugnade de ängsliga passagerarne med den förklaring, att han ville bjuda dem på bankfiske. »Flaggan» är en annan liten berättelse om en kapprodd i St. Nazaires hamn, ypperligt skildrad af en enkel norsk sjöman »hans käraste minne»; det gällde ju också att vinna seger åt den norska flaggan! — Ett skeppsbrott på Afrikas kust och fångenskap hos de vilda kaffrerna är ämnet för *en* berättelse, en fraktfart på Svarta hafvet under Krimkrigets dagar skildras i en annan; här är, som synes, mycken omväxling och ingen brist på äfventyr, som icke äro alster af en otyglad och osund fantasi. Ändamålet med boken är, som förf. säger, att barnen icke skola »sakna kännedom om det stånd, som genom sin dagliga lifsgärning håller folkets sinne öppet för manlig bedrift». För ungdom öfver 15 år.

S:t Markus-lejonet, berättelse från Venedigs storhetstid af *G. A. Henty.* Öfversatt från engelskan af d:r *P. Hallström.* Med sex illustrationer. Pris 3 kr.

En mycket stor del fria fantasier och en mindre del verklighet, utgör oftast grundlaget för de äfventyrsböcker, hvilka äro så begärliga för den ungdom, som ännu står på barnaålderns gräns. Ett visst mått af historisk och geografisk kunskap är likväl en nödvändig förutsättning för att rätt hafva nöje af denna lektyr. Henty är också en gammal bekant, och flera af hans böcker hafva tillvunnit sig mycket bifall. Den nu utkomna nionde volymen af Billes ungdomsbibliotek innehåller af ofvannämde förf. en skildring från Venedigs storhetstid, en tid som visserligen ligger många århundraden bakom oss, men som är mer än vanligt ägnad att intressera oss.

Under de oupphörliga fejderna emellan de stora republikerna i norra Italien var det lätt tillfälle för en stark och oförskräckt yngling att bana sig väg till ära och utmärkelser. Bokens hjälte, Francis Hammond, son till en i Venedig bosatt engelsk köpman, lyckas också få vara med om flera af de stora sjöslag, som utkämpades emellan Genuas och Venedigs flottor, såsom striden vid det nuvarande Porto d'Anzio, vid Pola m. fl. ställen, att icke räkna alla sammandrabbningar med piraterna, hvilka under denna tid svärmade omkring vid Medelhafvets södra kuster. Naturligtvis är det en intrig med i spelet, en sammansvärjning, som Francis lyckas uppdaga, och ett par unga flickor, som han upprepade gånger räddar från att bortföras och falla i händerna på en skurkaktig venetiansk ädling. Denne förföljer Francis med sin hämnd och bringar honom i den mest kritiska belägenhet, men Francis räddar sig dock alltid genom sitt mod och sin skarpsinnighet, och sedan han äfven befriat Korfu från sjöröfvarnes anfall, måste man med guvernören på denna ö utropa: »Underbart i sanning!»

Boken är underhållande, men i synnerhet i början något trögläst. Detta kommer sig däraf att de handlande personerna ständigt använda långa svarfvade meningar, då de skola yttra sig och till och

med de unga hålla tal för hvarandra i stället för att samtala. Måhända fordrade den höfviska seden vid slutet af 1300-talet en viss sirlig omständlighet, som nu förefaller oss alltför tung och tröttande. Öfversättningen är i allmänhet god, men att använda det gammalmodiga, småstadsaktiga ordet »bjudning» är icke lyckligt funnet. Det låter egendomligt, då någon säger sig hafva varit »på bjudning» efter att hafva bevistat en storartad fest hos dogen Contarini. — Med de fint utförda illustrationerna, det stora formatet och bokens utstyrsel i öfrigt är priset billigt, i jämförelse med hvad öfriga julpublikationer kosta. Passar för mogen ungdom.

Bilder ur Danmarks historia af *J. C. v. Hofsten.* III. Pris 2,75 med porträtt.

Fröken v. Hofsten bjuder nu på 3:dje delen af sina bilder ur Danmarks historia. Om denna bok kunna vi endast upprepa, hvad vi om dess föregångare sade förliden jul. Vår skolungdom bör med glädje omfatta tillfället att få goda och underhållande skildringar ur Danmarks historia, som fyllnad till de mycket magra redogörelserna ur detta lands historia, som förekomma i våra historiska läroböcker. Vi bjudas denna gång först på bilder från den sinnessjuke Kristian VII:s och hans olyckliga drottning Karolina Matildas tid och vidare en teckning af den folkkäre Fredrik VI och hans tid. Boken lämpar sig bäst för ungdom från 14 år.

Skildringar ur historien och lifvet för ungdom. Pris 2,50.

Författaren till — eller troligen samlaren af — dessa s. k. skildringar ur historien och lifvet har visligen icke satt sitt namn på titelbladet. Boken börjar med en liten bit ur Spartas historia och slutar med en berättelse om Abraham Lincoln. Den är alltså i sanning omfattande, men så bjuder den också på 87 olika bitar af det mest växlande innehåll. Då det i vår tid verkligen finnes historiska skildringar och till på köpet goda sådana, kunna vi omöjligen förstå, hur det kan falla någon in att till ungdomens tjänst utgifva en anekdotsamling — annat namn förtjänar den ej — som ifrågavarande bok. Vi återfinna i samlingen många gamla bekanta historier ur franska och tyska öfversättningsböcker från 60- och 70-talet. Hvarför svenska barn skola bjudas på bitarna om Gustaf Adolf och Karl XII är ofattligt.

Låt oss taga reda på innehållet i Karl XII. Först få vi höra något om honom, då han är 15 år gammal, så återföras vi till den tid, då han var mycket liten och hade sköterska, så är han tillsammans med sin lärare Nordenhjelm — därpå med förbigående af alla öfvergångar befinna vi oss med Karl XII i Polen. Lika hastigt föras vi till Stralsund och få till lifs en välbekant anekdot, så föras vi hasteligen tillbaka till Pultava och sist kommer en liten karakteristik af konungen.

På titelbladet står att läsa: »Med talrika illustrationer». Talrikheten kan icke förnekas, men att illustrationerna icke äro af yppersta slag, därom kan hvar och en öfvertyga sig, som öppnar boken.

Djurens lif af *A. E. Brehm.* Förkortad upplaga af *Carl Cederström.* Pris 12 kr.

Detta arbete, hvilket af oss omnämndes i föregående års bokrevy, ehuru endast fyra häften, omfattande däggdjuren, då voro utkomna, föreligger nu afslutadt. De sista delarna af detta verk äro utarbetade med samma sakkännedom och omsorg som de första och äro äfven lika rikt illustrerade. Vi hoppas, att det jämförelsevis låga priset skall locka många, som ej hafva råd att skaffa sig den stora upplagan, att köpa det utmärkta och värdefulla arbetet. Det passar särdeles väl till läsning för mera mogen ungdom.

Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem af *Ellen Fries,* fil. doktor. Olof Rudbeck den äldre. Urban Hjärne. Jesper Svedberg. Pris 1 kr.

Vi anse oss, beträffande denna bok, endast behöfva omnämna, att den utkommit. Det borde falla af sig själf, att svenska hem och svenska skolor med tacksamhet begagna det tillfälle som D:r Ellen Fries nu lämnar oss att göra vår ungdom bekant med sådana stormän som Rudbeck, Hjärne och Svedberg. Vi instämma med varmaste hjärta i hvad förf. själf säger i sitt företal: »Att lära sig förstå sitt fäderneslands kultur, det är ock att lära sig att rätt älska den och att med fastare band knytas vid den».

Förf. säger själf, att hon hufvudsakligen användt tryckta källor, hvarför ock intet nytt i hufvudsak säges om dessa våra stormän. Hon har emellertid gjort oss den mycket stora tjänsten att samla, sofra och bearbeta, hvad som förut varit åtkomligt endast på många olika håll. Biografierna äro enkla och lättfattliga, men också fria från allt försök att göra innehållet så lättsmält och »roligt», att det förlorar karakteren af att vara en allvarlig läsning. I god mening är det dock en mycket underhållande och rolig läsning.

Nordiska sagor berättade för barn af *Hedda Anderson.* Andra samlingen. Pris 2,25.

Äfven i år bjuder bokmarknaden på ett arbete af den för barnen och deras vänner välbekanta författarinnan Hedda Anderson. Det är, som synes af titeln, med en ny samling af nordiska sagor hon i år riktat vår barnbokslitteratur. Detta häfte innehåller jämte Völsungasagan några af vår ungdom mindre kända berättelser från nordens forntid såsom: Njals saga, sagan om Gunnlög Ormtunga och Skald-Ram samt Grette den fredlöses saga.

Dessa sagor äro framställda på ett sätt, som röjer både författarinnans stora berättartalang och hennes förtroliga bekantskap med barnanaturen. Alla detaljer, som ej kunna förstås af barn, äro uteslutna, likaså den stora mängd af bipersoner, hvilka i de isländska sagorna så ofta skymma bort hufvudfigurerna och göra berättelsen tung och svårfattlig. Stilen är så enkel och naturlig och alla händelser äro så klart och åskådligt framställda, att barnen helt visst skola känna sig hemmastadda i den värld Hedda Anderson

skildrar för dem. Vi äro öfvertygade om att dessa berättelser skola läsas af barnen med lika stor glädje som de i första samlingen förekommande sagorna, hvilka vunnit stor spridning och blifvit mycket omtyckta af vår skolungdom.

Vi rekommendera på det varmaste det lilla förträffliga arbetet åt de föräldrar, hvilka vilja skaffa sina barn en god och värdefull bok. Det är egentligen afsedt för barn mellan 10—14 år, men sagorna äro så väl berättade, att de med nöje kunna läsas af både ung och gammal, så mycket mer som de tillhöra en litteratur, som bör vara kär för hvarje nordbo.

Valda berättelser ur tidskriften Talltrasten. Utgifven för barn och ungdom år 1866. Af *Emily Nonnen.* Pris 1,25.

Bland dem af vårt lands bildade kvinnor, som voro barn eller unga flickor under 1850-, 60- eller 70-talet, lefver helt visst det aktade författarinnenamnet Emily Nonnen i friskt minne.

De komma ihog den glädje, med hvilken de och deras jämnåriga på den tiden läste hennes skrifter. Ja, de kunna kanske än i dag påminna sig både »Rubinringen», »Granatkorset» och flera andra af de goda berättelserna af Emily Nonnen.

Flitigt använde också den värderade författarinnan sin fina penna i barnens och ungdomens tjänst. Vi tro oss ej öfverdrifva, då vi påstå, att hon riktat vår barn- och ungdomslitteratur med minst ett tjugutal små goda böcker.

De berättelser af henne, som vi här hafva att anmäla, äro, som vi se, hemtade ur tidskriften »*Talltrasten*», som för 30 år sedan trycktes. Men detta oaktadt kunna vi ej finna dem i minsta mån föråldrade. En lika frisk som varmt religiös anda genomgår dem alla, hvarför vi med trygghet kunna rekommendera dem såsom en både rolig och nyttig läsning för 10—12-åriga barn. Vi vilja särskildt fästa uppmärksamheten vid de båda utmärkt väl tecknade biografiska skisserna: »Målaren och mulatten» samt »Den svenske blomsterfursten». Det är i sanning med ett visst vemod vi läsa Talltrastens rörande afskedshälsning till Sveriges barn. Må det tillåtas oss att å dessas vägnar bringa den ädla, gamla författarinnan ett varmt tack för all den glädje hon beredt dem.

Lord Lyntons myndling. Berättelse för barn af *Helena Brooks.* Öfversättning från engelskan af *E. Silfverstolpe.* Pris inb. 1,50.

Förf. till denna lilla bok har tydligen sökt att åstadkomma ett motstycke till Frances Hodgson Burnetts så allmänt kända och omtyckta »Den lille lorden», men hon har icke lyckats i sitt försök. Den sjuårige Norman Rosslyn, som här omtalas, kan svårligen hafva någon motsvarighet i verkligheten. Han tillhör en förnäm familj och blifver genom en oförutsedd händelse arftagare till sin förmyndares titel och ägodelar. I sin rättrådighet och sanningskärlek är han fast som klippan, men han är tillika en liten odräglig snobb,

icke blott därför att han ständigt talar om sitt adelsskap och de förpliktelser detta ålägger honom, utan äfven därför att han med sitt rätthafveri och sin lillgamla vishet anser sig ha rätt att döma öfver sin lärares och andras mindre goda uppförande.

Som en verklig absurditet förekommer hans i tid och otid uttalade åsikter i politiken. Han är »liberal» och »kan ej ändra tanke» i trots af att det lysande stamträdet, med alla dess grenar, vuxit fram ur konservativ grund. Af de i boken flyktigt skisserade damerna blir han smekt och beundrad, de äro färdiga att »kyssa ihjäl» honom, men med skäl kan betviflas att den lille Norman någonsin skall blifva en favorit hos den läsande ungdomen.

En hemlighet af *Louisa Molesworth*. Öfversättning från engelskan af *Anna Nordenfelt*. Med illustr. Pris inb. 2,25.

Bland de många arbeten, som vi förut äga i denna genre, afsedda för unga flickor och stående på gränsen emellan romanen och ungdomberättelsen, intager denna bok icke något framstående rum. Innehållet är i korthet följande: Herr och fru Josselin hafva, för att tillmötesgå en döende släktings önskan, i sin familj upptagit en helt liten flicka för att uppfostras tillsammans med deras egen späda dotter. Båda barnen utgifvas för systrar och tro sig själfva vara det. Först när de äro uppvuxna skall den enas rätta börd uppdagas. Men helt naturligt komma dunkla rykten om förhållandet i svang och den verkliga dottern, som tror sig vara den upptagna, rymmer från hemmet. Efter åtskilliga pröfningar, som till slut få bukt på hennes obändiga lynne, får hon återkomma till föräldrarna under det att fostersystern, som hela tiden varit ett mönster af älskvärdhet, icke blott får veta att hon genom släktskap på långt håll är förbunden med samma familj, utan därjämte att hon är arftagerska till stora rikedomar.

Intrigen är ganska genomskinlig och karaktersteckningarna icke synnerligen lyckade. Den snälla flickan är alltför änglalik, och den stygga visserligen ganska svår men egentligen alltför illa uppfostrad. Eller hvad sägs om ett barn, som i vredesmod vänder sig till sin mor och utbrister att hon behandlas som en hund i hemmet! — Författarinnan är i sitt hemland mycket uppskattad. Det hade varit önskligt om något bättre alster af hennes penna än detta hade blifvit öfverflyttadt till vårt språk.

Tre sjökadetters märkvärdiga öden och äfventyr af *W. H. G. Kingston*. Med 7 illustrationer af *E. Åberg*. Öfversättning från engelskan. Pris kart. 3,50.

Berättelsen börjar för mer än 50 år sedan, hvilket är föga att undra på, då de tre hjältarnes saga icke är förtäljd i denna enda första bok. Den ena af dem är bördig från England, den andre från Skottland, den tredje från Irland och alla äro de under af tapperhet, men de äro tillika hederliga, redbara, rättrådiga ungdomar och man unnar dem därför hjärtligt den välförtjänta belöning de erhålla då,

på bokens sista sida, alla tre samtidigt erhålla sina löjtnantsfullmakter. I följande publikationer få vi antagligen återse dem såsom officerare, kommendörer och till slut såsom »Tre amiraler».

Boken påminner om de äldre sjöromanerna och unga läsare skola väl knappt finna sig tillrätta vid frånvaron af alla nutida förbättringar, men lifvet på sjön och äfventyren på de stora hafven, samt striderna med sjöröfvare, kineser, negrer m. fl., erbjuda nog mycken omväxling för att de tre kadetterna skola erhålla tillräckligt många beundrare bland 12—14-åriga gossar.

Två små pilgrimer. En berättelse om staden Skönhet af *Frances Hodgson Burnett.* Pris 1,50.

»Två små pilgrimer» är en fin poetisk liten bok, just en sådan, som man kan vänta från Mrs Burnetts penna. Därtill är den mycket rolig och underhållande. De små pilgrimerna äro ett par fader- och moderlösa barn, Robin och Meg, som omhändertagits af en hård och ovänlig faster. Mat och kläder få de, men icke något annat. Gossen och flickan lefva på egen hand sitt rika fantasilif uppe i halmstackarna i en lada. »Kristens resa» är deras enda lektyr, och om de än icke fatta så mycket af bokens andliga innehåll, så ger den i alla fall deras fantasi en rik och kraftig föda. Barnen lefva på Chicago-utställningens tid, och med äkta amerikansk energi arbeta de, han på fältet och hon i ett mejeri, så allvarligt och duktigt, att de slutligen lyckas spara ihop pengar till en Chicagoresa. I den stora staden går det dem förunderligen väl — men man förvånas ej däröfver. Det måste gå dem väl, de äro så barnsligt friska, så på en gång varmhjärtade och energiska; de äro sagans askungar, som tro på lyckan och vinna henne. Rörande är att läsa om deras vänlighet mot en stackars ofärdig gosse, som är fattigare och olyckligare än de själfva.

Boken slutar med, att Robin och Meg bli upptagna af en rik, men ensam och olycklig man, hvars bekantskap de gjort på utställningen. De bli nu solskenet i hans lif.

Vi rekommendera boken på det varmaste åt 12-åringar.

Mina pojkar, en sommarbok för stora och små af *Gustaf af Geijerstam.* Illustr. af *O. Adelborg.* 2:dra uppl. Häft. 2,50, kart. 2,75.

»Mina pojkar» är ingen nyhet för den läsande allmänheten; den uppträder endast i en ny skepnad med taflor försedd. Vi kunna endast instämma i hvad flere granskare sagt före oss, att den är en sällsynt väl skrifven bok om barn. Det är verkligen en glädje för gamla människor att läsa dessa skildringar ur det verkliga barnalifvet, så fria från alla de öfverdrifter och det pjåsk, som så ofta bestås i våra barnböcker. När vi slutat läsningen äro vi god vän och bekant med den resolute Olle, som Pappa törs sända i båt efter posten och med den slarfvern Svante, han som vid hemresan till Stockholm är blomsterprydd, både fram och bak, då han blifvit god vän med alla gubbar och gummor i trakten. — Att alla de fina

iakttagelserna af barnnaturen och de humoristiska skildringarna främst skola uppskattas af de vuxna, finna vi naturligt; kanske skola barn finna för litet roliga »händelser» i boken.

Vi skulle dock önska, att äfven barn läste denna bok, ej minst därför, att de sällan få i sina händer en bok, där språket är så klart, tydligt och flärdfritt.

Silfverbägaren. Öfvers. från engelskan af *Gylfe.* Med illustrationer af *Ottilia Adelborg.* Pris 2,50.

Bland den stora mängd af barn- och ungdomsböcker, som årets bokmarknad har att bjuda, anse vi ofvannämnda arbete för ett bland de bättre. Händelserna äro lifligt framställda, moralen är god och öfversättningen gjord med mycken omsorg.

Hufvudpersonerna i berättelsen äro gossar. En af dessa, Lucian, hvilken är upptagen som eget barn hos en herr Martin, är häftig och brutal men i grunden god och ädelsinnad. Martins egen son, Sam, är däremot smidig och behaglig till sitt yttre men har en opålitlig karakter. Sam begår en dag en bedräglig handling, som upptäckes af en kamrat, denne får härigenom stor makt öfver Sam och utöfvar på honom ett mycket dåligt inflytande. Emellertid händer det en dag, att en silfverbägare blir stulen från en granne till Sams fader. Lucians goda vän, en liten indiangosse vid namn Bunny, blir misstänkt för stölden, och några misstänka äfven Lucian. Bunny blir insatt i fängelse och Lucian, som tror sig veta, att hans vän ej skall stå ut med att sitta ensam i det hemska fängelset, följer honom dit och är honom till tröst och hjälp under sjukdom och bedröfvelse. Efter en tid kommer det ändtligen i dagen, att det är Sam, som stulit silfverbägaren. Och den förtviflade fadern dömer då sin son att i kyrkan inför hela församlingen bekänna sitt brott och bedja om förlåtelse. Efter mycken ånger och sorg öfver sig själf, blir den förr så opålitlige ynglingen en redbar och bra människa, som på allt sätt söker försona, hvad han brutit.

Boken torde mest anslå 14—15-åriga gossar och flickor.

För svenska barn. Sagor och berättelser af *Eugenie Beskow.* Med 22 teckningar. Pris 2 kr.

Om vi ej misstaga oss, så är det sitt förstlingsarbete, som Eugenie Beskow här utgifvit, och vi kunna i så fall på goda grunder gratulera henne till en så lyckad debut på författarebanan. Hennes barnhistorier vittna i allmänhet ej blott om en liflig och fin uppfattning af barnen, af deras lif och tankevärld, utan också om en mycket god stilistisk förmåga. Berättelserna, »Ett underligt kalas», »Flyttningen», »Mias hemlighet» och »När pappa och mamma voro borta» äro i synnerhet särdeles pigga och roliga.

Gärna skulle vi dock vilja varna författarinnan för att allt för ofta lägga oriktiga ord i barnens mun, t. ex. det ordet »dom». Vi tro nämligen, att det kan vara menligt för de mindre barnens ännu outvecklade språksinne att i böcker finna sina egna språkförväng-

ningar. Ty då dessa barn ju i allmänhet ej ännu hunnit att få klart för sig hvad som i språkligt hänseende än rätt eller orätt, kunna de lätt blifva vilseledda af allt för många kakografiska lustigheter.

De sagor och stämningsbitar, som förekomma i boken, äro nog alltför abstrakta och poetiska för att kunna intressera småbarnen. Boken torde därför bäst lämpa sig för 12—13 åriga ungdomar, hvilka i allmänhet bruka vara särdeles roade af lustiga berättelser *om* mindre barn. Illustrationerna äro vackra.

Hemåt. Berättelse af *Ernst Evers.* Öfversättning från tyskan. Pris 1,50.

Vi skulle särskildt vilja rekommendera denna bok till högläsning inom familjer; och mycket bra lämpar den sig också till julklapp åt unga personer öfver 15 år. Vi hafva visserligen ingen anledning antaga, att den är företrädesvis skrifven för de unga. Men då den innehåller vackra, kristliga lärdomar, gifna i en tilltalande berättelseform och på ett särdeles flytande språk, kan den ju vara en god insats i både de yngres och de äldres bibliotek.

Skolkamraterna samt tvenne andra berättelser af *Ottilia Wildermuth.* Öfversättning af *Annie Wall.* Pris kr. 1,25.

Beträffande innehållet skilja sig dessa tre berättelser högst obetydligt från hvarandra.

I den första, »Skolkamraterna», är hjältinnan en fattig ädel, ung flicka, som får ärfva en ung ädel grefvinna, hvilken varit hennes skolkamrat. I den andra berättelsen, »Lady Helene», få tvenne fattiga barn ärfva kläder, böcker och leksaker efter en ung lady, hvilkens lekkamrater de varit, och som dör i sin ungdoms vår. Och i den tredje »En julafton», blir en stackars fattig liten flicka upptagen som lekkamrat eller fostersyster åt en liten sjuklig lady, som också snart dör. Den lilla fattiga flickan ärfver nu hennes plats som barn i huset.

Något mer omväxlande motiv att skrifva om skulle vi hafva önskat den goda Ottilia Wildermuth, men boken är i alla fall mycket from samt fullkomligt »renlärig».

Det gamla slottet, berättelse för flickor af *Rosa Mulholland.* Öfversättning från engelskan af *E. Silfverstolpe.* Pris 2 kr.

»Det gamla slottet» hör till de tämligen oförargliga, men också mycket medelmåttiga »halfromanernas» antal. Bokens hjältinnor äro tre fattiga fader- och moderlösa systrar, som bära de underliga namnen Patricia, Dympna och Finola. Jämte sin fostermor, den goda och älskvärda fru Annesley, begifva de sig till Irland för att slå sig ned på det gamla förfallna slottet Banshee Castle, som genom arf tillfallit deras äldre bror. Denne bror är dem fullkomligt obekant, då han mycket länge vistats i Amerika. På slottet lefva de ett i det hela lyckligt och fritt lif. Deras närmaste grannar är en rik irländsk

familj; husfadern i denna familj har själf arbetat sig upp till välstånd och uppträder nu som en mycket förträfflig social reformator för den fattiga befolkningen i sin hembygd. Han — eller egentligen hans unge son — anlägger nämligen fyra fisklägen på en liten ö, och öns befolkning kommer att lefva under ytterst gynnsamma ekonomiska förhållanden. Hos den rika irländska familjen få vi också göra bekantskap med en präktig kvinlig trädgårdsmästare, som otvifvelaktigt väcker vårt intresse och vår sympati. — En vacker dag uppträder de unga flickornas bror på slottet, han vinner allas deras hjärtan, men snart uppenbaras det, att han icke är deras bror, utan en aflägsen släkting — deras bror, som var en dålig person, är död i Amerika. Hvarför den aflägsne släktingen, Lord Tyrowen, gifver sig ut för de unga flickornas bror kan man aldrig riktigt förstå. Själf säger lorden, då han tillfrågas, hvarföre han ej upplyst familjens advokat om rätta förhållandet, »att han (advokaten) hade för brådtom att ge mig tid därtill». Det tycker man är bra underligt af en advokat. Emellertid slutas allt på bästa sätt. Patricia blir gift med den unge rike irländaren; Dympna förlåter mycket snart den föregifne brodern hans underliga handlingssätt, och blir slutligen hans hustru. Den unga Finola slår sig på trädgårdsmästareyrket. Icke kan man med fog säga att läsningen af dylika berättelser väcker unga flickors håg för god och sund läsning; ej heller få de föreställningar, som mycket stämma med det verkliga lifvet.

Det gamla slottets hemlighet. Berättelse för flickor (10—16 år) af *Evelyn Everett-Green.* Öfvers. af *Wilh. Engelke.* Pris 2,50.

Årligen leta sig några af de många böcker, som i England skrifvas för unga flickor, vägen hit och ikládas svensk dräkt. Dessa böcker äro ej utan förtjänster, de utmärka sig ofta för en ren och god anda och äro mången gång skrifna med talang. Oaktadt deras förtjänster kunna de dock ej räknas till de goda böckernas antal, ty deras innehåll är vanligen så intetsägande, så obetydligt, att de ej kunna göra något djupare intryck och följaktligen ej heller vara af någon betydelse för en ung flickas utveckling. Att flickor hysa någon särskild förkärlek för sådant sentimentalt pjoller, som vanligen fyller de arbeten, hvilka äro särskildt skrifna för dem, kunna vi ej tro. Vår erfarenhet är, att de gärna läsa böcker med djupare, sundare och allvarligare innehåll, om man blott skaffar dem sådana. Hvarför behöfves det för öfrigt skrifvas så många särskilda böcker för flickor och gossar? Unga flickor och unga män lefva ju i samma värld och böra väl bli bekanta med hvarandras lifsområden, och deras läsning bör därför vara af den art, att den kan bidraga till hvarje ung människas sunda utveckling och förädling. Ett sådant resultat kan man ej vänta af läsningen af de ytliga och betydelselösa böcker, som anses passa till läsning för unga flickor, lika litet som af de vilda äfventyrsböcker, hvilka af många anses särdeles lämpliga för gossar.

Det är naturligtvis föreliggande lilla arbete, som närmast gifvit

anledning till ofvan uttalade reflexioner. Det har alla de förtjänster, som vanligen utmärka arbeten af detta slag, det är roligt, väl skrifvet och en god anda genomgår det hela, men det passar ej för flickor öfver 14 år, därtill är innehållet för obetydligt och barnsligt. Den hemlighet det gamla slottet gömmer, är en liten gosse, som ej vill visa sig för människor, emedan han fruktar att blifva utskrattad för sin »vanskapliga figur». Han har nämligen efter en sjukdom erhållit en lindrig ryggradskrökning, så obetydlig likväl att den knappast är märkbar. Hans enda lefvande släkting, hans gamla morfar, hvilken han af flere skäl hatar och afskyr, och en gammal tjänarinna, som passar honom upp, våga ej sätta sig emot hans besynnerliga infall, af fruktan att framkalla ett utbrott af hans häftiga lynne, utan låta honom lefva ensam och gömd i det gamla slottet. Ett par barn, som valt det ödsliga huset till lekplats, upptäcka honom en dag helt oförmodadt och ingå vänskap med den lille enstöringen, som de en tid i hemlighet dagligen besöka. Umgänget med de båda barnen utöfvar det lyckligaste inflytande på den konstiga lilla gossen, som slutligen af deras föreställningar låter förmå sig att försona sig med sin morfar och att öfvergifva eremitlifvet.

Ehuru händelsen är sådan att den knappast torde finna någon motsvarighet i det verkliga lifvet, är boken dock ganska rolig och underhållande.

Sjöröfvare på Medelhafvet, af *W. G. H. Kingston.* Öfversättning. Två delar. Pris 2 kr. hvarje del.

Gossar vid 14—15 års ålder, hvilka i allmänhet bruka vara högst intresserade af sjöromaner, skola helt visst ej hafva något emot att få denna julklapp, och länge bör den också räcka för dem, då den utgöres af ej mindre än två tjocka delar.

Hjälten i boken, sjöröfvaren Zappo, är en äkta gammaldags romanfigur. Djärf, kallblodig, tapper, är han en skräck för alla sjöfarande på Medelhafvet, där han dränker och nedskjuter alla, som våga sätta sig till motvärn, då han anfaller. Men på samma gång är han, ej blott bildskön och stolt, utan äfven nobel i sitt uppträdande. Och för att vara bof uppför han sig verkligen mycket humant vid åtskilliga tillfällen, det måste medgifvas. En likaledes bildskön hustru äger han, men icke förty förälskar han sig i en engelsk miss, som sjöröfvarne tagit till fånga. Och då dennas fästman, en ädel och tapper sjöofficer, får order att förfölja sjöröfvarna och därunder lyckas befria sin fästmö, ber hon honom skona Zappos lif, därför att han bemött henne så väl under hennes fångenskap. Fästmannen utdelar genast befallning om att förföljelserna mot sjöröfvarne skola upphöra, hvilket dock förefaller oss något osannolikt. Man har svårt föreställa sig, att en officer af personliga skäl vågar handla så i strid mot sina order.

Sjöröfvaren och hans sköna maka blifva emellertid båda dödade genom ett kanonskott från ett grekiskt fartyg. Men för alla hederliga människor, som tagit del i händelserna, är slutet godt.

Boken har en något gammaldags prägel, men förefaller fullt oskadlig samt mindre uppjagande för fantasien än dylika böcker bruka vara.

Lavenders prestgård af *Theodora C. Elmslie.* Öfversättning från engelskan af *E. Silfverstolpe.* Pris 2 kr.

Hjältinnan i denna bok är en liten 7-årig flicka, Evangeline, som växer upp hos sin farfar i Lavenders prästgård. Hennes far är officer och tjänstgör i Indien — om hennes mor vet man i början ingenting, det hvilar något mystiskt öfver hennes tillvaro, ja, man vet knappast, om hon lefver eller är död. Den lilla Evangeline är i sanning ett underbarn, ett sådant, som endast den engelska barnbokslitteraturen kan producera. Då hon en gång får se, huru en kattunge misshandlas af byns pojkar håller hon, 7-åringen, ett tal till dem, hvari hon bland annat säger: »Jag har varit så stolt öfver hur duktiga pojkar ni varit och tycker om att berätta det för alla främlingar, men nu skäms jag för er». Hon är också sin farfars adjunkt och läser om söndagarna med de minsta skolbarnen, och hos de sjuka kan hon sitta en hel dag och läsa högt ur biblen. Äfven på andra områden är hon mycket försigkommen; på sin lilla pony rider hon ensam omkring långa vägar för att aflägga besök hos grannarna. Hennes utveckling är dock mycket ojämn; då det en gång talas om en gammal elak herre, kapten Ransom, som bor i hennes hemtrakt, frågar hon på fullt allvar, om han är en trollkarl, om han har stora betar och grönt hår, och om han äter upp små barn. Då hon sedermera besöker kaptenen, kallar hon honom »Ers majestät», fortfarande i den tron, att han är en trollkarl. — I Lavender uppenbarar sig plötsligt en ung och vacker dam, fru Smith, som »afskydde barn i allmänhet». De barn hon förut träffat hade varit »utstyrde små apor, miniatyrbilder af sina föräldrar», men den lilla Evangeline vinner hennes hjärta, liksom hon förut vunnit »trollkarlens». Kaptenen från Indien kommer hem och fru Smith befinnes vara hans hustru och Evangelines mor. »Trollkarlen» har på något sätt varit inblandad i konflikten mellan Evangelines far och mor — på hvilket sätt blir aldrig riktigt klart. Efter många svårigheter och obegripligheter slutar alltsammans väl.

Troligen har förf. genom sin berättelse velat visa hvad ett litet barn, som älskar hela världen och tror hela världen om godt, just genom denna sin barnslighet kan uträtta, då det kan besegra egoism och fåfänga hos gamla, i det världsliga förfarna människor. Men då skulle förf. ha tecknat ett verkligt barn och ej ett underbarn, som verkar onaturligt på läsaren. Öfversättningen är god.

Gosskolan i S:t Winifred af *Frederic W. Farrar.* Från nittonde engelska upplagan af *Ebba Nordenadler,* f. Wester. Pris kart. 2 kr., inb. i klotband 2,75.

Dessa stora engelska skolor, hvarest ända till 400 lärjungar äro inackorderade, förefalla oss mycket främmande och hela systemet

föga tilltalande. Men sådant det nu är, har det mångfaldiga gånger, alltifrån Dickens tid, blifvit tecknadt med dess både mörka och ljusa sidor. S:t Winifred visar öfvervägande de senare och detta, tillika med den varma religiositet, hvilken märkes såsom en underström, gör denna skildring för oss mera sympatisk. En lärd skola är det förvisso som afses, ty latinska och grekiska citat förekomma talrikt; gossarna böra således vara icke blott orädda, sanningsälskande och renhjärtade, utan äfven hafva en viss begåfning för studier.

Naturligtvis förekomma många äfventyr och naturligtvis äro många af gossarna långt ifrån hvad de borde vara, men äfventyren aflöpa utan alltför svåra följder; rättvisa blifver till slut alltid skipad, och det goda afgår med segern. De äldsta, sjetteklassisterna, hvilka inom skolan såsom monitörer intaga en ställning midt emellan lärarna och eleverna, och hvilka det åligger att i första hand öfvervaka den disciplin, som utgjorde »skolans förnämsta moraliska stöd», yttra sig väl stundom med alltför mycket ädel och sedelärande visdom, då de yngre skola förmanas; men annars förekommer ofta det slags »slang», som pojkar älska att använda. Att sådant väl återgifves med svenska uttryck är en förtjänst, som kommer öfversättarinnan till del och som fullt uppväger några små inadvertenser vid korrekturläsningen.

Boken bär spår af att icke precis vara skrifven i går, men den berömda författarens namn torde tillräckligt rekommendera densamma hos föräldrar inom allvarliga hem, hvarest finnes ungdom som nått skolans högre stadier.

På Amazonflodens stränder af *W. H. G. Kingston*. Öfversättning från engelskan. Illustr. Pris 4 kronor.

Detta arbete skall helt visst med förtjusning mottagas af alla dem, som äro intresserade af naturkunnighet, ty på ett mycket roande sätt får man här göra bekantskap med en ej obetydlig del af Sydamerikas rika och egendomliga djur- och växtvärld. Naturskildringarna äro i allmänhet med större eller mindre fintlighet inflätade i själfva berättelsen, hvars hufvuddrag vi här i största korthet återgifva. En köpman i Quito blir till följd af en statshvälfning nödsakad att fly från sitt hem. Hans barn, två söner och en dotter, hvilka blifvit uppfostrade i England, mötas vid sin återkomst till hemlandet af den nedslående underrättelsen, att deras föräldrar lämnat Ecuador och på Amazonfloden begifvit sig österut; hvar dessa slagit sig ner lyckades de ej att få reda på. Åtföljda af en 16-års gosse, en skolkamrat till den yngre af bröderna, och ett par tjänare, begifva sig de unga genast åstad för att uppsöka flyktingarna. Efter en besvärlig vandring öfver Cordillererna och en ej mindre besvärlig färd på floden Napo uppnå de Maranon. Under otaliga faror och äfventyr färdas de utför den väldiga floden, öfverallt letande och spanande efter de landsflyktiga föräldrarna, hvilka de slutligen återfinna på en brasiliansk rancho. Äfven den unge engelsmannen återfinner i de brasilianska urskogarna sin far, hvilken i många år varit an-

sedd för död. Af hvad anledning denne lämnat sitt fädernesland och dragit sig undan från umgänget med människor blir ej uppdagadt. Ej heller får man veta, huru han i den unge engelsmannen kan igenkänna sin son, som han aldrig sett. Blodets stämma tycks här tala tydligare än vanligt. Tillsammans med de sina fortsätta sedan de unga äfventyrarna färden utför Amazonfloden till Para, där de finna ett nytt hem.

Under den långa färden tvärs öfver den sydamerikanska kontinenten kommo de unge resenärerna i tillfälle att göra en förtrolig bekantskap med natur och folk. De komma i både fiendtlig och vänskaplig beröring med infödingarna och lära därunder att känna deras seder och bruk. Under sina vandringar i skogarna träffa de vid olika tillfällen på människor, hvilka samla kinabark, guttapercha, kautschuk, vanilj m. m. Dessa sammanträffanden gifva förf. en osökt anledning att beskrifva växterna, hvilka lämna dessa produkter, dessas beredning m. m. Beskrifningarna belysas med illustrationer. Djuren spela naturligtvis en ännu större roll än växterna i de unga resenärernas lif. Än blir någon af dem anfallen af en puma eller en jaguar, än stöter en annan oförmodadt på en skallerorm eller en jättestor anakonda, än skrämmes sällskapet af någon märkvärdig groda, som under natten låter höra sitt ännu märkvärdigare läte. Flere apor och fåglar, bland dem några små granna kolibri, lyckas de fånga och tämja. Alla dessa djur äro liksom växterna beskrifna och afbildade. Naturskildringarna äro gjorda med omsorg och äro äfven i allmänhet pålitliga, hvilket just ej brukar vara fallet med de naturbeskrifningar, som förekomma i äfventyrsböcker. En och annan gång träffar man på ett mindre väl valdt uttryck. Så säges det t. ex. på ett ställe, att »huggormens tänder vända sig på gångjärn». Sådana felaktiga eller vilseledande uttryck förekomma dock ytterst sällan.

Vi skulle vilja göra den anmärkningen, att beskrifningarna på djur och växter äro allt för många. Det torde blifva en vansklig uppgift för en ungdomlig läsare att få intresset att räcka till för alla dessa djur och växter, huru intressanta de än må vara, som oupphörligt aflösa hvarandra på bokens 439 sidor. — Berättelsen är likväl mycket rolig och naturskildringarna, som redan förut är sagdt, värdefulla. — Öfversättningen är ej väl gjord, meningarna äro på många ställen oklara, och stafningssättet är alldeles föråldradt. Det stöter numera ögat allt för mycket att se bokstafven e använd i sådana ord som fremling, verld, vexter, etc.

Boken passar för ungdom öfver 14 år.

Två år förom masten af *R. H. Dana j:r.* Fri bearbetning af Chicot. Pris 2,75.

Denna bok, af hvilken originalet utkom i Amerika år 1840, åtnjuter i sitt hemland samt i England stort anseende såsom en särdeles lefvande och trovärdig skildring af sjömanslifvet. Det är en skildring af två års segling med kofferdifartyg, och så väl, så enkelt och flärdfritt är berättelsen skrifven, att man trots frånvaron af några

egentliga »äfventyr» följer den med intresse. Hvilket hårdt och mödosamt lif sjömannens är, därom får man genom denna bok en klar föreställning. Boken kan rekommenderas åt ungdom om 12 —16 år.

Djungelboken af *Rudyard Kipling*. Två delar. Öfvers. från engelskan. Pris 2,75 för hvarje del.

Boken innehåller flere smärre berättelser eller snarare sagor, i hvilka författaren på ett i hög grad poetiskt sätt skildrar djuren och deras lif i djungeln. Den förnämsta och omfångsrikaste af dessa sagor handlar om en liten vilsekommen hindugosse, Mowgli, som uppväxer tillsammans med fyra unga vargar i en varghåla i djungeln, ömt älskad och vårdad af vargfar och vargmor. Sedan han i vargarnas rådsförsamling blifvit högtidligt upptagen till medlem af deras samfund, får han till lärare en gammal björn, hvilken undervisar honom i djungelns lag och i konsten att höfviskt umgås med skogens öfriga inbyggare. Djungelns folk har nämligen liksom människorna sin etikett och sina lagar, hvilka äro lika nödvändiga i det stora djursamhället som i det mänskliga samfundet, såväl när det gäller upprätthållandet af fred och endräkt som ett gemensamt försvar mot yttre fiender. Af vargfar får gossen lära hvad ett skogens barn behöfver veta för att kunna reda sig i kampen för tillvaron, hvilken i djungeln är lika skarpt tillspetsad som ute i människovärlden. Björnen samt en präktig svart panter och en jättestor pythonorm, hvilkas älskling den lilla gossen blifvit, vaka öfver människobarnet och rädda honom mer än en gång ur hotande faror. De tre stora djuren äro så mästerligt karakteriserade, att de blifva så att säga individuellt utpräglade personligheter, hvilka man följer med lika mycket intresse som de mänskliga hjältarna i en roman. Efter några år blir Mowgli utstött ur vargflocken, ty hans andliga öfverlägsenhet har väckt afund och hat hos skogens talrika populace. Han tar då sin tillflykt till människorna, men äfven de stöta honom ifrån sig, emedan han ej är som de. Blott en kvinna, som i Mowgli tycker sig igenkänna sitt försvunna barn, älskar och skyddar »vargungen», som människorna ej utan skäl kalla honom. Mowgli återvänder till sin barndoms hem, djungeln, där han växer upp till en frisk och lifskraftig människa, i klokhet, ädelmod och rättfärdighet vida öfverlägsen de stackars mänskliga varelser han lärt känna i den lilla byn invid djungeln, hvilkas själsadel gått alldeles förlorad i den tunga kampen för tillvaron. Vid omkring 17 års ålder återvänder Mowgli än en gång till människorna för att blifva en medlem af det mänskliga samhället.

Händelserna äro roliga och mästerligt berättade. De stora strider, hvilka levereras i djungeln, en gång mellan aporna och Mowglis tre vänner, en annan gång mellan de vilda hundarna och vargarna äro, trots sin vildhet, verkliga hjältedikter, och med spänning följer man skildringen af hjältarnas bedrifter. Den bäst berättade af de många spännande episoderna i boken är kanske den om

den lilla byns förstöring af elefanterna på Mowglis befallning. Den är rent af gripande och full af patos.

Naturskildringarna äro äfven gjorda med öfverlägsen talang, det hvilar så mycken poesi öfver dem, att de måste på det högsta slå an på alla dem, som älska och förstå naturen och som äro mottagliga för stämningsfulla intryck.

Flere af de smärre berättelserna täfla i finhet och elegans med Mowglis saga, men ingen af dem torde i djup kunna mäta sig med denna. Alla äro mer eller mindre fantastiska, men boken är likväl alltigenom ett mästerverk i sitt slag. Vi rekommendera den på det varmaste för ungdom och barn öfver 14 år, hvilka älska naturen och äro roade af att höra talas om djur. Äfven fullvuxna kunna hafva stort nöje af den lilla egendomliga och poetiska boken.

Vinterqvällar af *Z. Topelius.* Tredje cykeln. Ljungars saga. 3 häften à 1 krona.

Denna romantiska berättelse från början af 1500-talet skall säkerligen läsas med intresse af de unga, om dessa än torde finna slutet — däri man om två af bokens unga hufvudpersoner blott i största korthet får veta, att det skepp, på hvilket de stigit ombord, förgåtts i en storm, medan den tredje åtminstone dör inför läsarens ögon — från sin synpunkt något otillfredsställande. Berättelsen innehåller tidsskildringar af värde, poetiska naturskildringar, samt episoder af den lugna humor, som vi känna till från Fältskärns berättelser; äfven inrymmer den en god del öfvernaturliga företeelser och tilldragelser, i fråga om hvilka förf. likväl allt emellanåt reserverar sig med den anmärkningen, att allt detta naturligtvis blott var inbillning, men emedan sådana saker då för tiden troddes, funnos de likväl till för dem som trodde därpå.

För åldern 14—18 år.

Strid och seger. Berättelse från hugenottförföljelserna. Af *Emma Leslie.* Pris: häft. 60 öre, kart. 80 öre.

Som vi se af öfverskriften, skildras här den tid, då Ludvig XIV ville tvinga alla sina undersåtar att böja sig under den katolska kyrkans ok. Händelsen är dock förlagd till de första åren af hugenottförföljelserna, man slipper således vara med om några af dessa ryslige skräckscener, hvilka af den religiösa fanatismen så ofta framkallades under det sista årtiondet af 1600-talet.

Berättelsen rör sig hufvudsakligen omkring tvenne protestantiska ynglingar, hvilka blifva förda till ett kloster för att där uppfostras till katoliker. En ung munk blir deras vaktare och snart också deras vän och beskyddare. Och som denne ej i klostret funnit den frid, hvarefter hans hjärta längtar, blir han genom umgänget med de protestantiska ynglingarna och läsningen af deras bibel omvänd till den evangeliska läran och får snart en vida djupare insikt i Guds ord, än den hans unge läromästare hade hunnit att tillägna sig.

Efter många pröfningar finna de tre ynglingarna slutligen en

fristad i England och vinna där välstånd och oberoende. — Boken, som är enkelt och bra skrifven, torde komma att mest intressera mera tänkande gossar och flickor vid 15, 16 års ålder.

Gil Blas' af Santillana äfventyr. Upplaga för ungdom. Med illustrationer. Pris 3 kr.

Vi bekänna oss i allmänhet ej vara vänner af bruket att ge ut upplagor för ungdom af ryktbara böcker; allt för ofta går vid en omarbetning det för ett verk mest karakteristiska förloradt. Är det fråga om böcker, hvilka i anda och uppfattning äro sådana, att man finner det önskvärdt att ungdomen får del af dem, medan där likväl förekomma episoder och uttryck, som äro olämpliga för unga öron, då — vi medgifva det gärna — kan en dylik sofrad upplaga hafva skäl för sig, men den blaserade, skeptiska lefnadsfilosofi, som är grundtonen i den ryktbara romanen Gil Blas, är icke af det slag, som kan anslå ungdomen, lika litet som den tämligen lösliga moral, hvilken genomgår de skiftande äfventyren, kan verka uppfostrande eller lyftande. Då härtill kommer, att den bitande kvickhet och skarpa människokännedom, som förläna originalet dess största värde, här, såsom naturligt är, framträda i betydligt mattad form, finna vi intet skäl att rekommendera denna bok.

»Lillan», berättelse af *Frances Hodgson Burnett*. Öfversättning af *Ebba Nordenadler*, f. Wester. Pris 1,75; i klotband 2,50.

Mrs Burnetts bok »The one I knew the best of all», som på svenska fått det mindre lyckade namnet »Lillan» är en bok af ganska stort intresse. Det är förf:s självbiografi från hennes tidigaste barndom tiil den tid, då hon började skrifva för offentligheten. Vi få först del af hennes minnen och intryck från den tid, då hon var mycket liten och bodde i Manchester, sedan få vi följa henne öfver hafvet till hennes nya hem. Genom förändrade ekonomiska förhållanden såg sig nämligen den lilla Frances mor, som var änka, nödsakad att flytta till Amerika med hela sin familj. Skildringen af »Lillans» känslor, då hon skulle få fara till Onkel Toms land och den tacksamhet hon kände mot Kristoffer Kolumbus, som upptäckte det förut okända landet, är sällsynt fint och väl gjord. Man läser äfven med glädje om den lilla flickans lif i Tennesees stora, fria natur. Då hon var liten och hemma i Manchester varit på barnbjudningar, hade det ofta kommit öfver henne en obestämd känsla af att verkligheten ej motsvarade hennes förväntningar och hennes högsta n utning blef oftast att »låtsa» något. Här i den fria naturen behöfde hon ej »låtsas» — verkligheten var tillräcklig,

Vi äro öfvertygade om, att icke blott unga flickor utan äfven andra personer, som intressera sig för den nu så moderna barn-psykologien, skola med intresse taga del af den fint skrifna och roliga boken. De »unga flickorna», som få boken böra värkligen ha barndomen bakom sig för ett njuta af och förstå boken. Barn skola ej ens finna den rolig.

Förutom »Lillan» finnes i boken en annan berättelse, Sara Crewe. Innehållet i denna är visserligen något osannolik, men är så friskt och roligt, att vi gärna försona oss med den praktiska osannolikheten, då den i alla fall innehåller så mycken etisk sanning. Denna berättelse är en fullkomlig barnhistoria för ungefär 12-åringar. Den har för öfrigt varit synlig i svensk öfvers. redan 1892, då den förekom i »Pensionsflickan och andra berättelser». Öfversättningen är i det stora hela bra gjord, om ock några mindre goda uttryck insmugit sig på några ställen; så t. ex. kunna vi ej annat än finna att ordet »dadda» är bra fult och ej brukligt i svenska språket i samma betydelse som barnjungfru. Besynnerligt ser det också ut, att i svensk text skrifva: det Underliga (om döden). Öfvers. hade vunnit sitt syfte, om hon i stället nyttjat citationstecken (»det underliga»). Och hvarför ej upplysa läsaren om hvad »etonjackor» (ett ord som förekommer många gånger) äro för slags jackor. Alla svenska unga flickor veta icke att i Eton finnes en stor, mycket besökt gosskola. Öfvers. har eljest varit frikostig på upplysningar.

Pojkar, skildringar ur små och stora gossars lif. Samlade och utgifna af *Nordahl Rolfsen.* Pirs inb. 2,50.

Utgifvaren har i denna bok, som innehåller ett dussin längre och kortare skildringar af olika författare, lyckats ovanligt väl med sin samling. I en berättelse kan förekomma helt små barn, i en annan ynglingar från »högsta klassen med svarta rockar och skägg», men alla skola läsas med nöje, vare sig de äro skrifna *om* barn eller *för* barn. Geijerstam berättar om Olle och Janne så att man ser hur väl han känner dem utan och innan, och Johanna v. Hofstens kinesiska prinsessa är en liten ganska lustigt skildrad episod. Men främst stå dock skolhistorierna. Den första humoristisk och rörande på en gång, och den senare så förträffligt utförd med den gripande teckningen af den gamle blinde rektorn. Nordahl Rolfsens egen berättelse, Smelte-Isak, är den längsta och mest originella af dem alla. Boken kan med allt skäl anbefallas åt både små och stora gossar, synnerligast dock åt ungdomar på omkring fjorton år.

Tom Sawyer som detektiv, af *Mark Twain.* Öfversättning af *Ernst Lundqvist.* Pris 1 kr.

Detektivhistorier och kriminalromaner stå med rätta icke högt i kurs hos den allmänhet, som älskar god lektyr. Det är därför med en stark misstro och en viss motvilja för själfva titeln, som man ånyo går att se till, hvad den oförbrännelige Tom Sawyer nu skall ha för sig. Redan genom omslagets vignetter och numret IV, antydes ett sammanhang med de öfriga Tom Sawyer-böckerna. Här må erinras, att det klander, som yttrats om den första af dessa böcker, gäller denna typ för en skolpojkshjälte, icke själfva de arbeten, hvilka äfven i denna form bära vittne om Mark Twains berättartalang. Ett rykte sådant som hans, vinnes icke utan en särskild begåfning för just det fält han odlar inom världslitteraturen.

Men man frågar sig hvarför just ett barn skall väljas till bärare af all den kraftiga komik som är förf. egen och som illa stämmer med ett normalt rent barnasinne. Om man tänker sig Toms framtid så undrar man hur den skulle gestalta sig och hvarthän all denna förslagenhet, denna hejdlösa äfventyrslusta skulle föra honom; impulsiva rörelser af storsinthet och ädelmod äro icke motståndskrafter att lita på. Men huru många unga tänka på sådant då de läsa den lifliga berättelsen, som verkligen handlar om mord, rån och dylikt, som en detektiv brukar ha att syssla med, men som dock är mindre »spännande» än man väntar sig, emedan läsaren hela tiden är, så att säga, bakom kulisserna, i sällskap med de båda gossarna. Förhållandet mellan Tom och Huck och den senares blinda beundran framgår bäst af dennes kostliga reflektion, då Tom öfverlämnar åt honom att förklara deras olofliga dröjsmål. »Han var alltid så där noga och finkänslig. Aldrig ville han säga en osanning själf.» Onekligen är det något lockande i Toms bedrifter och många af hans jämnåriga skulle nog ingenting ha emot att blifva en sådan »heros», som han kallar det; men de äldre, som läsa med förstånd och omdöme utan att känna några sådana lockelser, skola här finna många af förf:s bästa egenskaper, främst hans sällsynta humor och hans förmåga att lefvande skildra bokens många handlande personer.

Från Rysslands stepper. Kristliga berättelser af *Ernst Schrill.* Öfvers. från tyskan.

Författaren skildrar här hvad han själf genomgått och erfarit ej blott i sitt yttre lif utan äfven i sitt inre under sina studieår samt sedan under sin tjänstetid på Rysslands stepper, där han som protestantisk prest tycks hafva utöfvat en välsignelserik verksamhet.

Boken innehåller dessutom berättelser, hvilka utgöra tillämpningar af flera bland de bibliska liknelserna.

Med någon särskild talang är boken ej skrifven, men den torde ändå blifva omtyckt af mera allvarliga ungdomar vid 15, 16 års ålder.

Fågelalåt. Sagor af *Hedvig Indebetou* (»—ster»). Med 8 illustrationer. Pris 2 kronor.

Somliga af dessa sagor äro ganska nätta, och alla röja de en fin och vacker uppfattning samt god och vårdad stil. I en stor del af dem är emellertid allegorien alltför påtaglig för att icke barnen skola känna sig tillbakastötta däraf. Barnen vilja *tro* på det som berättas för dem. Att sagor äro fantastiska gör ingenting — barnainbillningen följer nog med — men vill man vinna sina små åhörare, får man icke, såsom i »Världens behärskare», åt sagans trenne hjältar gifva namnen *Kan*, *Har* och *Vill*: detta är det samma som att genast säga: »Ni förstå, — dessa tre bröder ha i själfva verket aldrig funnits till: jag berättar blott för att hos er inskärpa en sanning». Man kan i en saga inlägga en djup mening, fattbar äfven för barnen, utan att så direkt understryka den, att all illusion för-

störes. Sålunda skola barnen troligen också känna sig en smula »kuggade», när de vid slutet af en saga få veta, att den jätte de hört berättas om heter *Kultur*, eller vid slutet af en annan, att den gamle trollkarl de gjort bekantskap med heter *Tiden*. Det är sannt, att Andersen någon gång använder dylika allegorier, men så har han också en makalös förmåga att göra allt lefvande och åskådligt. Hvad man också kräfver af en allegori är en strängt genomförd konsekvens. När det berättas, att konung Dag och drottning Natt ha döttrarna Arla och Särla, mellan hvilka furst Zenith gör sitt val, är symboliken så tydlig, att barnen med sin ganska vakna logik måste finna det orimligt, att Arla, Särla och furst Zenith *på en gång* begifva sig ut på jakt; likaså måste de fråga sig hvad meningen är med att Arla dör.

Bäst förefalla oss »Vårstädning», där en del möbler samspråka med hvarandra à la Andersen, samt »Tallrikarna», också en treflig och smålustig historia. I »Fédrottningens skatter» är allegorien vacker och träffande.

Af illustrationerna äro somliga gamla välkända klichéer, såsom Blommérs »Ägirs döttrar.»

För barn af 8—12 års ålder.

Barnens Fristunder I. Sagor af *Ivar Dal.* Pris 50 öre.

De tre berättelser, detta lilla häfte innehåller äro rätt roande. I fråga om den första vilja vi likväl göra samma anmärkning, som vi redan framställt beträffande en annan sagosamling: nämligen att det bestämdt är olämpligt att i en saga gifva illa sammansatta allegoriska namn åt personer och ställen. Intet barn tror på att en kung heter Skrattamycke eller en stad Baravaraglad eller ett slott Tungatankar. Barnen förstå strax att här är det en berättelse, som satts ihop för att pränta i dem någonting. Att moralen sedan befinnes vara den för barn ganska tilltalande, att det är bättre taga lifvet gladt än hänga hufvudet hjälper icke mycket saken. Illusionen har fått sig en knuff. Den tredje berättelsen, en verklighetsskildring, förefaller att vara mest lyckad. Men icke ens i en skolpojkes versifierade kria får förekomma en sådan grammatisk bock som »fädren gaf» — när, såsom här, uttrycket icke antydes vara felaktigt. Stilen är i allmänhet erkännansvärdt ledig; dock sjunker förf. i sin lofvärda sträfvan efter en naturlig och för barnen lättfattlig ton understundom till en viss banalitet i uttrycken, som hade bort undvikas.

Det lilla häftet kan rekommenderas åt barn af åldern 8—12 år.

Greta och Wanda. Berättelse för barn af *Amy Palm.* Pris 1,50.

Våra gamla vänner, Greta och Wanda, komma nu för tredje gången och hälsa på sina vänner bland de svenska barnen. Greta är nu 9 år, och hon har lämnat sitt kära Broby och går i skolan i Stockholm, där hon bor hos sin mormor. Skillsmässan från hemmet är bitter, men skollifvet med alla kamraterna — främst den muntra

Mattis — kryar snart upp vår lilla Greta. Det är just om hennes lif i skolan förf. hufvudsakligen berättat. Boken är skrifven med samma friskhet och hjärtlighet som de föregående delarna och skall helt visst läsas med stort nöje af de barn, som redan lärt känna Greta och Wanda.

Det är ju alltid en svårighet att skrifva fortsättning på mycket omtyckta böcker. Barnen på Broby är en mycken god och rolig barnbok. — »Greta och Wanda» kan i vårt tycke ej fullt mäta sig med denna. Förf. har ibland fått något »ansträngdt» i sin stil i bemödandet att vara barnslig och ursprunglig. Vi tro, att förf:s stil skulle vinna, om hon ej nyttjade så många utrop blandade med små frågor. Genom detta skrifsätt vinnes visserligen en viss lifligbet och rörlighet i stilen, men denna förlorar den jämnhet och det lugn, som är så önskligt i böcker för små barn. Och hvarför har förf., särskildt i början af berättelsen, användt ordet »ryslig» en eller par gånger på hvarje sida. Språket i barnböcker bör ju vara så enkelt och tydligt, att det lästa lätt uppfattas, men det bör också vara god svenska och ej öfverflöda af allt för hvardagliga ord.

* * *

Flere af de i år utkomna s. k. indianböckerna äro med ett enda undantag af den beskaffenhet, att de tvinga oss att på det allra allvarligaste uppmana föräldrar att taga reda på innehållet i böcker af denna art, innan de låta dem komma i sina barns händer. För att visa huru nödvändigt ett dylikt försiktighetsmått är, vilja vi framdraga några episoder ur den samling af gräsligheter, som bär titeln

Halfindianen. Berättelse från nordamerikanska västern af *Balduin Möllhausen*. Öfversättning. Pris 3 kr.

Hjältinnan i berättelsen, en ung flicka vid namn Fransiska, hvars far råkat i ekonomiskt betryck, vänder sig med begäran om hjälp till en gammal advokat. Denne, som blir alldeles bedårad af den unga flickans skönhet, passar på tillfället att göra henne ett anbud, som uppjagar blygselns rodnad på hennes kinder och drifver henne att gråtande och skälfvande störta ut på gatan Advokaten ger dock ej spelet förloradt, han skaffar sig hjälp af en »förtappad varelse», som förf. kallar henne, hvilken i S:t Louis är känd under namnet miss Sally. Hon och advokaten uppsöka tillsammans ett par beryktade förbrytare, miss Sallys vänner, hvilka åtaga sig att röfva bort Fransiska från hennes hem och föra henne till miss Sallys etablissement. Sammanträffandet mellan de värda vännerna äger rum på en illa beryktad krog. Den unga flickan föres verkligen till miss Sallys hem, men befrias därifrån af några vänner. Kort därefter be gifver hon sig tillsammans med sin far och sina räddare till Kalifornien. En af dessa är bokens hjälte, en ung halfindian, naturlig son till en rik plantageägare och en indianska. Några bofvar, hvilka i grymhet och nedrighet äro utan motstycke, förfölja yng-

lingen i afsikt att mörda honom. De hoppas, att sedan sonen är undanröjd, kunna förmå den svage plantageägaren att testamentera sin förmögenhet till sin hustru, som är deras medbrottsling. Den lättsinniga frun, som förf. kallar henne, — och hon tycks väl förtjäna detta namn — har lofvat en af bofvarna, som hon älskar, att få dela hennes lycka, när hon kommer i besittning af förmögenheten. Innan detta inträffar faller hon likväl ett offer för gula febern, som på några timmar gör ett slut på hennes lif. Hennes död tycks likväl ej hafva något att betyda, ty hennes medbrottslingar göra ingen ändring i sina planer. I sällskap med advokaten följa de fortfarande utvandrarnes spår. Mer än en gång äro dessa nära att falla i förföljarnes händer, men just som man tror dem vara förlorade, räddas de af någon oförutsedd omständighet.

Alla äfventyr äro af en ohygglig och onaturlig art. En gång nödgades t. ex. flyktingarna att flere dagar å rad hålla sig dolda i en urhålkning på en klippvägg, som stupade lodrätt ned i en afgrund. (Smala klippafsatser och afgrunder spela en stor roll i berättelsen). Ofvanför dem befunno sig deras förföljare, naturligtvis på en annan klippafsats. Där exploderar först ett krutfat, hvarigenom en mängd indianer, som följa bofvarna, sprängas i luften, sedan störtas advokaten af en af sina stallbröder därifrån ner i afgrunden. Skräckscenerna äro berättade med största utförlighet; det tycks bereda förf. en riktig njutning att uppfinna ohyggliga detaljer. Såsom prof på det kraftiga och målande sätt hvarpå han skildrar dessa gräsligheter anföra vi följande: En handelskaravan blef i ett bergspass i Kalifornien anfallen af indianer, och en mängd människor, som medföljde den, dödades. Bland de saker, som föllo i indianernas händer, voro äfven några kaggar whisky. Då blodbadet var öfver, tillställde rödskinnen ett dryckeslag och drucko tills de somnade. Några af kaggarna hade blifvit sönderslagna och whiskyn flöt i strömmar på marken. Plötsligt fattade den eld — en brand från en lägereld hade antändt den — och förbrände de rusiga indianerna, »hvilka under de hiskligaste kval vältrade sig om hvarandra likasom i en helvetespöl, medan lukten af brändt kött uppfyllde luften»! — I Kalifornien återfinner man miss Sally, som nu håller en spelbank, där det spelas med falska tärningar och märkta kort vid tonerna af koralen ur hugenotterna. Läsaren får vara närvarande vid en scen i spelhuset, hvilken i råhet och vidrighet söker sin like. Kort därefter blir miss Sally mördad och förf. bjuder narturligtvis på en detaljerad skildring både af mordscenen och af mördarens bestraffning; han blir af några handfasta guldgräfvare hängd. Denna tilldragelse förhärligas af en illustration. Här sluta vi. Det redan anförda torde vara tillräckligt. Vi vilja blott tillägga ett par frågor: Huru kan en författare skrifva ihop ett sådant arbete för ungdom? Huru kan en förläggare låta öfversätta och offentliggöra dylikt?

De öfriga i år utkomna indianböckerna äro:

Flyktingen af *Balduin Möllhausen*. Berättelse från Mexiko. Pris 3,75.

Skattsökarna eller Skeppet i öknen af *John Bloundelle-Burton.* Pris 1,50.

Vi vilja ej trötta våra läsare med en redogörelse för innehållet i dessa böcker. Ingen af dem är af den usla halt som *Halfindianen. Flyktingen* och *Skattgräfvarna* äro dock så äfventyrliga och så fulla af ohyggliga scener, att de ovillkorligen måste vara en för ungdom i hög grad skadlig och osund läsning.

Donald Hester eller kriget mot indianhöfdingen Pontiac af *Kirk Munroe.* Öfvers. af J. Rogh. Pris 3 kr.

Denna bok skiljer sig mycket fördelaktigt, såväl hvad stil som innehåll beträffar, från de andra. Skräckscener finnas äfven här, de äro ju oskiljaktiga från berättelser om indianernas krig mot de hvita, men de äro i denna bok skildrade på ett sansadt sätt, hvarför vi ock rekommendera arbetet åt dem, som vilja gifva sina barn en rolig äfventyrsbok. Passar för barn mellan 12—15 år

Tusen och en dag. Persiska sagor för ungdom. Med illustrationer. Pris 3,50.

När man först bläddrar i denna bok — å hvilken ej finnes antydt från hvilket språk den är öfversatt eller ens om det är en öfversättning — och däri ser att en härskare i Kaschmir bär det seldschekiska namnet Togrul-Beg och att den ryktbare filosofen Avicenna (här kallad Avicene), hvilken lefde i slutet på 900- och i början på 1000-talet, framställes såsom samtida med Muhammeds måg m. fl. dylika orimligheter, så frestas man ett ögonblick att tro, att man här har framför sig ett vesterländskt försök i orientalisk stil. Snart finner man likväl, att så ej kan vara förhållandet, därtill äro berättelserna alltför genuint österländska. Och de antydda orimligheterna genera troligen icke en persisk publik lika litet som det stora flertalet af en europeisk.

Dessa sagor gå icke på långt när upp emot den ryktbara samlingen »Tusen och en natt», hvarken i poetisk styrka eller i omväxling. De berättelser, som innehållas i här föreliggande samling, lida af en ganska stor enformighet i motiven, något som är en naturlig följd af att de alla berättas i afsikt att öfvertyga en ung prinsessa, som ej vill gifta sig, om att männen kunna vara trogna i kärlek. Den fullkomliga frånvaron af all karakteristik ökar enformigheten: alla dessa förälskade prinsar och köpmän äro på håret lika, och de prinsessor och andra ungmör, hvilka genom sin otroliga skönhet förtrolla dem — om några sorts inre företräden är det nästan aldrig tal, tvärtom skildras de unga kvinnorna som grymma och finnande ett nöje i att se sina tillbedjare aflifvas — äro också hvarandra alldeles lika. Lägges härtill, att humor totalt saknas, så tro vi oss kunna säga, att de flesta svenska ungdomar skola finna dessa sagor föga underhållande, på samma gång som det för deras sunda uppfattning säkert skall förefalla något löjligt att läsa t. ex. skildringen af huru två stora torn uppbyggts för att hysa alla dem, som blifvit

vansinniga af kärlek efter att en enda gång ha sett den undersköna prinsessan af Karizme, eller huru invånarna i landet Kaschmir med nöje läto hugga sig i stycken för att få se en skymt af sin icke mindre bedårande prinsessa. Illustrationerna äro ytterst suddiga, — tydligen gjorda efter alldeles utnötta klichéer; — på de flesta kan man ej ens se hvad de skola föreställa.

En försvunnen skolpojke. Berättelse för ungdom af *Jules Girardin.* Med 30 träsnitt. Pris 2,75.

Mer än ett fjärdedels sekel har ju försvunnit sedan Elsass var en fransk provins, och det förefaller nu något främmande att höra talas om franska institutioner och myndigheter inom ett samhälle, som i öfrigt har en fullkomligt tysk prägel. Den enkla berättelsen är nämligen förlagd åtskilliga tiotal af år tillbaka i tiden och lokaliserad inom den trånga ramen af en liten elsassisk bondby.

Såsom äfven titeln angifver, är här fråga om pojkar i skolåldern, om deras enkla hem och den präktige gamle skolläraren, pappa Wächter. Historien om en gosse, som blifvit efter i skolan och i sitt eget tycke blifvit för hårdt behandlad i hemmet samt därföre kommer på den tanken att rymma, är icke en ny historia. Genom pajazzon vid ett kringresande akrobatsällskap frestas han att begagna sig af tillfället och gifver sig af från hemorten. Hur han efterspanas, hur bittert han saknas och hur han slutligen återfinnes, samt hur allt detta återverkar på hans kamrater i skolan, beskrifves i växlande scener, ofta på ett friskt ock naturligt sätt, men stundom med för mycket resonnerande. Boken påminner något om Amicis' »Kamrater», ehuru den icke har samma rika, varma och stämningsfulla kolorit som denna. I motsats till vanliga nutida barnböcker innehåller Girardins bok för mycket moraliska reflektioner och känsloanalyser, för litet händelser, men allt är framställdt så enkelt och okonstladt, att det lätt bör kunna uppfattas af barn. — Berättelsen är delad i öfver 100 korta kapitel på några få sidor, hvilket icke skulle undgå att verka tröttsamt på små tio- à tolf-åriga läsare, om de öfverhufvud lade märke till sådant och icke blott vore ifriga att få se hur det går med den försvunne skolpojken. Öfversättningen är god, och det enda som i det annars vårdade språket förefaller egendomligt är uttrycket »triroligt», hvilket ord nog aldrig vunnit burskap inom vårt språk. De träsnitt, hvilka förekomma flerstädes inuti texten, äro för små och för petigt utförda för att öka nöjet vid läsningen.

Resan till världens ända. Berättelse för gossar och flickor af *Hallvard Bergh.* Auktoriserad öfversättning af *Amanda Kerfstedt.* Illustr. i pappband. Pris 1,75.

Det är ett verkligt nöje att få anbefalla ett arbete, som så utmärkt fyller sin uppgift att vara en bok för de små. »Lillpojken» på en norsk säter, som själf berättar om sina reseäfventyr, är en liten byting med kängor och toppmössa, tofsen inberäknad, blott en

aln lång, men från den första sidan till den sista är han lika duktig, lika rolig, lika originell. Man tycker sig se honom, där han efter att ha fått sina första byxor, söker efter ressällskap till världens ända, bortom Nordliskogen. Sedan leksystern Bolla vändt om, efter att med knapp nöd ha kommit med lifvet ur en strid ström, får han slutligen en präktig kamrat i »Koppe-bocken», hvilken som helt späd fått dricka mjölk ur kopp och däraf fått sitt namn. Men när saltet är slut i den lilles ficka, öfvergifves han af bocken, hvilken dock blifver ett indirekt medel till gossens återfinnande.

Man kan svårligen beskrifva hvilken lokalfärg som genomtränger det hela, hvilken osökt humor, som finnes i skildringen af gamla farmor, Per husdräng och folket på grannsätrarna. Redan på omslaget väcker den lilla morska pilten i den röda »topluen», så glad i solljuset på fjällen, så ångestfull i månskenet vid myren, våra lifligaste sympatier. Vi äro också öfvertygade om, att dessa sympatier skola delas af alla bokens både små och stora läsare. Illustrationerna äro ovanligt karakteristiska, och att öfversättarinnan med skicklighet och pietet utfört sitt värf, därför är hennes namn oss en borgen. »Resan till världens ända» torde i år, likasom förlidet år »Bland fält och ängar», blifva julmarknadens bästa barnbok.

Ur Gustaf Vasas saga. Dikter af *Daniel Fallström*, musiken af *Andreas Hallén*, illustrationerna af *Einar Torsslow* samt efter taflor af *J. G. Sandberg* och *C. G. Hellqvist*. Pris 1,50.

Dessa dikter äga icke den storslagna enkelhet, som ämnet kräfver. Säkerligen skall hvar och en, ung såväl som gammal, röna ett starkare intryck af den enkla berättelsen i Fryxells historia om Gustaf Vasas lefnadsöden än af denna versifierade utläggning däraf. — Egendomligt förefaller det, att höra Gustafs mor vid hans vagga sjunga:

»Om du har lycka, som du har mod,
en glänsande seger jag siar»

Man kan ej underlåta att finna det väl tidigt att utlåta sig om ett lindebarns mod, och ännu mera tränger sig denna anmärkning på läsaren, när i nästa scen en ängel uppträder och bringar den lille *modet* såsom gåfva.

En besynnerlig vers är denna:

»Du lyser som stjärna, du doftar som ros
och din leende mund
för den flyktande sorgen genast sin kos
som hinden för hund.»

Endera föreligger här en högeligen ogrammatikalisk och ologisk konstruktion, eller ock är ordet *för* på båda ställena presens af verbet föra, något som ger en temligen öfverraskande mening åt sista raden.

Illustrationerna äro goda och utstyrseln vacker.

Ny samling **Folksagor.** Efter Frans Ottos »Der Jugend Lieblingsmärchenschatz». Med originalets illustrationer. Pris 2,75.

Fastän väl knappast någon af dessa folksagor härstammar från vårt eget land, äro dock de flesta af dem så införlifvade med vår sagolitteratur, att vi anse dem fullt höra oss till.

Hvilket barnahjärta har ej klappat af medlidande med de till korpar förvandlade sju bröderna och deras trogna, allt uppoffrande syster? Och hvem har ej med spändt intresse följt de växlande öden kung Trastnäbb lät sin gemål genomgå för att böja hennes stolta sinn? Att dessa rena och barnsliga sagor samt flera liknande, hvilka äro införda i denna sagosamling, äro en mycket lämplig läsning för barn erkänna vi villigt. Skada blott, att barnen på samma gång bjudas på ganska hetsiga och hårdsmälta saker, t. ex. på sagan om »Jöns, som ville lära sig rysa». Låt ett barn med någorlunda liflig fantasi fördjupa sig i denna och dylika sagor om onda andar, spökerier, blodiga lik, i galgen dinglande människokroppar med mera sådant, och vi veta af erfarenhet, att det barnet får hemska drömmar, orolig sömn och ofta allvarsamt angripna nerver, hvilket senare visar sig i kinkigt lynne, mörkrädsla, fruktan för spöken, samt ett sjukligt funderande öfver de onda andarna.

Hvarje förståndig mor är ju mån om att akta sina barn för starkt kryddad föda, spirituosa, starkt kaffe och andra hetsiga saker. Men är det inte minst lika nödvändigt att akta dem för motsvarande andlig näring?

Äfven de mest skräckinjagande och hemska folksagor kunna ju vara mycket förträffliga i *sin genre*. Men vi tillåta oss än en gång påminna om, att de ej böra införas i barnböcker, eller kanske rättare att man ej bör lämna barnen de böcker, i hvilka sådana sagor förekomma. Alltså kunna vi ej rekommendera den ifrågavarande boken åt *barn*, men för ungdom öfver 15—16 år kan den ju vara en oskadlig och säkert mycket roande läsning.

Drömsagor och berättelser. Af »*Tante Cissy*». Med illustrationer i färgtryck af *Ottilia Adelborg*. Pris 1,50.

Det är i sanning mycket svårt att säga för hvilken åldersklass denna bok är skrifven. De barn, om hvilken den handlar, äro ju mycket små och berättelserna delvis rätt barnsliga. Men drömsagorna äro alla så symboliska, att väl knappast något barn kan förstå dem.

Hvad som är saga och hvad som är verklighet är också stundom ej fullt tydligt. Vi vilja anföra ett exempel: En liten flicka, hvilken hade ett svårt och oförnöjamt lynne, tillfölje af att hon såg allting genom en grå glasbit, som hon hade hittat på en sophög, uppvaktades en gång under sömnen af åtskilliga goda féer, bland andra *Förtröstans fé*. Denna gaf henne ett par glasögon med rosenröda glas. »När flickan vaknade, trodde hon först, att detta var en dröm, men när hon *under sin hufvudkudde* fann Förtröstans rosenröda glasögon, förstod hon att det var sanning och ej blott en dröm».

Det språk författarinnan begagnar är ej heller alltid för barnen lättfattligt. En mening lyder t. ex. så här: »Lilla Greta kände för första gången *verklighetens och nödvändighetens tunga hand* hvila öfver

sig». Och på ett annat ställe heter det, att »mor hade skickat Lill-Inga och Snapp *att afbörda sig en del af sin öfverflödiga energi i trädgården*».

Både berättelser och sagor hafva emellertid alla en god och djup mening; skada blott, att den ofta ligger *så* djupt, att barn ej kunna nå den.

Ett par roliga teckningar af Ottilia Adelborg pryda boken.

En saga om lille Sven. Berättad af *Thea Hökerberg.* Pris 1,25

Med glädje hälsa vi alla sagor, som på ett godt och oskyldigt sätt beröra barnens känsla och fantasi. Och till dessa kunna vi räkna den, som här bjuds våra 7—8-åriga småttingar. Sagans djupare betydelse torde de väl ej kunna fatta. Men så förstå de nog så mycket bättre de ovanligt fina, vackra taflor, hvarmed Jenny Nyström har försedt boken.

Korn åt små foglar. Kristlig barnkalender för år 1897. 31:sta årgången. Med sex originalteckningar af *Jenny Nyström-Stoopendaal* samt flera andra planscher. Pris 1,25 och 1,50.

Säljes till förmån för Statsmissionens barnhem.

En bok som i 31 år hvarje jul blifvit med glädje mottagen af tusentals svenska barn, torde man ej vidare behöfva rekommendera. Vi vilja blott anmärka, att det förefaller oss, som om den allt mer växte till sig med åren. För åldern 8—10 år.

Stens och Annas sagor upptecknade af deras moder. Pris 3 kronor.

Dessa sagor äro berättade för barn från 3 till 10 år. Förf. har inledt dem med ett förord, till hvars innehåll vi i hufvudsak ansluta oss. Själfva sagorna, säger förf., äro »ett anspråkslöst försök i tillämpningen af dessa grundsatser». Enligt vår mening har förf. på ett mycket lyckligt sätt löst sin uppgift i alla sagorna utom i den sista. Sagan för de riktigt små barnen, den om flickan med katten, gumman med lammet och gubben med björnen är förträfflig både hvad text och illustrationer angår. Likaså äro de 5 följande sagorna både roliga och väl berättade. — Men hvarför skall förf. omarbeta och modernisera den goda gamla nordiska sagan om Ragnar Lodbrok? Den har ju på detta sätt förlorat all lokalfärg och all betydelse som nordisk saga med rika kulturelement. Den ursprungliga enkelheten är också borta. Om saken icke vore af betydelse för barnen, kunde man ej annat än le åt det moderna sätt, hvarpå förf. låtit Ragnar och Kråka samspråka. Vi kunna ej förstå hvartill denna modernisering skall tjäna; sagan är ju i sitt ursprungliga skick så enkel och lättfattlig, att den med några förkortningar kan njutas af 8—10-åringar.

Illustrationerna bidraga i sin mån att fördärfva sagan. Ragnar i krona och mantel liknar mer en kortkung än en djärf vikingakonung. Vidare påpeka vi teckningen sid. 75, där den gamle Åke

ser ut som en halffull nutida bonde och gumman Grima sitter i en länstol. Åslög, som nyss kommit ur harpan, är iklädd en sorts modern nattrock. Vi bedja hvar och en, som är i tillfälle därtill, att jämföra denna teckning med den öfver samma moment af Malmström i Gödeckes Ragnar Lodbrok. Vi fråga blott, hvilken af de olika slags teckningarna gör på barn det starkaste och lifligaste intrycket?

Wagnersagor, berättade vid brasan af *William Henry Frost*. Öfversättning från engelskan af *Mauritz Boheman*. Pris 2 kronor.

Språket i dessa sagor — Völsungasagan, Tannhäuser, Den flygande holländaren, Den heliga Graal m. fl. — är vackert och högstämdt, men själfva berättelsen är alltför litet konkret. Det är snarare en poetisk öfverblick öfver sagorna än sagorna själfva, som förf. bjuder på. För barn, hvilka älska konkreta och detaljrika skildringar, passa därför ej dessa berättelser, men mera mogen ungdom torde kunna uppskatta det ståtliga språket och den poetiska stämningen, som ligger öfver det hela.

Småplock åt barnen af *Anna Rosén*. Med illustrationer af *Jenny Nyström-Stoopendal*. Pris 75 öre.

Af de små berättelserna torde de flesta förefalla barnen rätt underhållande; de versifierade styckena hade däremot saklöst kunnat vara borta. Den religiösa ton, som genomgår dem, kan icke i allmänhet beskyllas för att vara pjunkig; dock förekomma uttryck, som man gärna skulle velat stryka, såsom t. ex. denna smaklösa fras — det är fråga om en gosse, som i nattens tystnad ser för sin inre syn de äpplen han snattat. — »Guds finger höll stadigt uti frukten, så att den ej återigen skulle få sjunka ned i glömskans djup». I fråga om »Lapp-Lisa» skulle vi vilja anmärka, att i berättelser, hvilkas syfte det är att inskärpa en bestämd moral, har man också rätt att kräfva en genomförd etisk konsekvens. Den rika Ellen uppför sig ytterst ovänligt och föraktfullt mot den fattiga Lisa; denna är mild och förlåtande, hvaröfver Ellen till sist blir rörd och barnen bli goda vänner. Rättskänslan kräfver här som vedergällning för visad hårdhet endera ett yttre straff eller det inre, som ligger i en verklig sorg, öfver mot andra begångna oförrätter.

För barn om 7—11 år.

Småherrskap för femtio år sedan, deras lif och bedrifter i helg och hvardagslag, samlade och skildrade af en bland dem, af *Ch. Nerman*, förf. till »Barndomslif på 40-talet» m. m. Pris 1,75.

Den lilla boken borde egentligen heta »Småherrskap i Skåne», ty hvad som här skildras bär en så utpräglad skånsk stämpel, att vissa delar kunde försvara sin plats i en kulturhistorisk uppsats. De smås bedrifter äro kanske väl omständligt utlagda, men karakteriseringen är bra och naturlig. Det är något genomlefvadt och sannt öfver det hela, som vittnar om förf:s minnesgoda kärlek för det gamla hemmet. Flera scener och situationer äro mycket bra tecknade, såsom

t. ex. om kronprinsens besök, marknadsresan, drängarnes historier, berättelser om hästar, hundar, kor m. m. Barn af omkring åtta år böra vara mycket roade af sällskapet med de små jämnåriga i boken, af hvilka de icke lära sig annat än hvad godt är.

Gamla skolkamrater och deras lefnadsöden. Öfvers. från engelskan. Pris häft 1,25.

Icke förr än de uppnått den mogna åldern af öfver fyrtio år, sammanträffa de forna skolkamraterna i London. De äro nio till antalet, alla representerande olika yrken, samt öfverenskomma att samlas hos hvarandra och turvis berätta om sina lefnadsöden.

Dessa historier måste ju blifva mycket olika, allt efter som majoren eller doktorn eller bankiren eller någon af de öfriga berättar. Tonen är naturlig och enkel utan att vara tråkig, och goda moraliska grundsatser, hvilande på sannt kristlig grund, inskärpas. — Boken bör passa till familjeläsning i verkligt allvarliga hem, samt för ungdom af 15—16 år.

Läsning för barn af *Zach. Topelius.* Åttonde boken. Med illustrationer af *Acke Andersson, O. Hjortzberg, Nils Larsson* och *Aug. Malmström.* Pris 2,75.

Dessa sagor, visor och lekar, af hvilka åtskilliga förut varit synliga i jultidningar för barn, blifva helt säkert mottagna med glädje i de svenska hemmen, då de komma från den förf. som framför alla andra författare, skulle man kunna säga, är barnens vän. Vi återfinna i denna samling samma blida, älskvärda uppfattning, som gjort skalden så kär för unga och gamla.

Mot illustrationerna kunde åtskilligt vara att anmärka; flera af dem äro gjorda i ett grått-i-grått-manér, som bestämdt icke tilltalar barnen. I vignetten till »Behåll din krona» gör det ett besynnerligt intryck att se den kolossala, massiva kronan sväfva öfver hufvudet på det lilla barnet, som bestämdt alldeles skulle krossas, ifall den fölle ner. För åldern 8—12 år.

Bilderböcker:

Taflor från djurvärlden. Pris 1,50.

Små äfventyr. Pris 1,25.

Nötter att knäcka. Pris 1,25.

Snälla barn och glada lekar. Pris 0,90.

Barnens glädje. Med text af *Carin Hammarsköld.* Pris 1 kr.

Karo och hans vänner. Med text af *Carin Hammarsköld* Pris 0,50.

Vår egen Pålle. Med text af *Carin Hammarsköld.* Pris 0,60..

Elsas vänner. Djurbilder med text af *Anna Lybecker.* Pris 1,60.

En ångbåtsfärd. Med text af *Mathilda Langlet.* Pris 1 kr.

Färglådan. En rolig bok, som äfven kan målas i. Med text af *Math. Langlet.* Pris 1 kr.

Den glade ryttaren. Med text af *E. A.* Pris 0,40.
Småfolk på resa. Med text af *E. A.* Pris 0,50.
Ur djurvärlden. Med text af *L. S.* Pris 0,75
På ängen. Med text af *L. S.* Pris 0,40.
Solskensdagar. Med text af *L. S.* Pris 0,40
Vilda djur i sitt hemland. Med text af *L. L.* Pris 0,75.
Små taflor för smått folk. Med text af *L. L.* Pris 0,10.
Under ferierna. Med text af *L. L.* Pris 0,40.

För hvarje år få vi in allt flera af dessa utländska bilderböcker, hvilka ju ej kunna räknas till de litterära alstren, som äro underkastade granskning, utan snarare tillhöra leksakernas område. Vi vilja dock nämna, att flere af dem äro bättre inbundna än förr samt att de äga ett viss värde genom de riktigt nätta och lustiga små berättelser på både vers och prosa, hvarmed de äro försedda. Särskildt vilja vi nämna »Barnens glädje» af Carin Hammarsköld. (Se »Lasse, Basse och Nasse!»). »En ångbåtsfärd» af Mathilda Langlet samt »Småfolk på resa» af E. A. Som vanligt komma nog de granna böckerna att glädja många små barn, åtminstone för några dagar. Men betydligt värderikare vore dessa bokliga leksaker, om äfven bilderna vore svenska. Hvarför taga in så mycket utländskt kram, som vi ej behöfva?

Pelle Snygg och barnen i Snaskeby. Af *Ottilia Adelborg.* Pris 3 kr.

Om man någonsin kan säga om en bok, att den talar för sig själf, så är det väl om denna, Ottilia Adelborgs senaste mästerverk. Ty hvem kan väl kasta en enda liten blick på dess lika originella som i hög grad humoristiska innehåll, utan att vilja skaffa sina barn och ej mindre sig själf den muntrationen att dagligen få sig ett godt skratt åt de oöfverträffligt lustiga barnen i Snaskeby. Betrakta blott pag. 15, där »Pelle får tre flickor fast, som han kammar i en hast,» och jag är nästan viss om, att du blir vid lika godt humör som Pelle själf, när han ser på, hur »Brita torkar sig och gnider, så att det i skinnet svider».

För alla glada människobarn från 3 till 80 års ålder passar denna utmärkta bok.

Barnens bilderbok. Af *L. S.* Femte häftet. Pris 75 öre.

Redan vid första anblicken af det så nätt illustrerade titelbladet känna sig nog de småttingar, som få denna bilderbok i julklapp, högst belåtna. Och därtill hafva de också skäl, ty utom alla taflor, som bestås dem, få de också goda berättelser om mångt och mycket, som bör roa dem, t. ex. om Skansen och dess trefliga innevånare, lappar, renar, björnar, fåglar m. m. I berättelsen: »Indianer på flyttning», få de också göra den kanske något öfverraskande upptäckten, att det verkligen finns indianer, som inte jämt äro i färd med att skalpera eller mörda andra människor.

Detta femte häfte af den lilla boken förefaller oss både innehållsrikare och roligare än de föregående, hvarför det till det bästa rekommenderas åt 6 — 8 åriga barn.

Mamma, tala om något roligt! Sagor och sannsagor utg. af *Mathilda Langlet*. Pris 2,25; kart. 2,50.

Hvarje mamma känner nog väl igen ofvanstående uppmaning, och erkänner kanske också, att det just inte alltid är så lätt att efterkomma den. Men nu behöfver ingen mamma längre vara i förlägenhet för hvad hon skall berätta, ty här får hon ett riktigt väldigt förråd af allt möjligt roligt, både på vers och prosa att taga af. Eller hon låter kanske barnen själfva taga sig, hvad de behaga, och det kan hon också tryggt göra, ty här finns intet annat att hemta än verkligt oskadliga, lättsmälta och välsmakande saker.

Man skulle blott vilja gifva mamman det vänliga rådet, att ej låta barnen på en gång sluka alla dessa godbitar och sedan öfvermätta kasta boken ifrån sig. Låt dem blott taga litet i sänder, om man vill att det, de fått i sig, skall göra något intryck, och låt dem allra helst lära sig något utantill, t. ex. någon af de riktigt nätta och roliga små visor, som boken innehåller, på det de må hafva något kvar, sedan boken kanske ligger sönderrifven i skräplådan. För alla barn, som äro i den åldern, att de gärna lyssna till sin mammas berättelser, d. v. s. barn mellan 6 och 12 år, finnas här roande bitar.

I säker vård. Pris 25 öre.
Nyårssången. Pris 15 öre.
Josef, som ville bli mekanikus. Pris 25 öre. Berättelser af *Johanna Spyri*.

Ur Fosterlandsstiftelsens förlagsexpeditions »bibliotek för de unga» vilja vi särskildt rekommendera ofvan anförda tre berättelser af en författarinna, som redan förut skänkt barnen så många goda små böcker.

I dessa, som nu bjudas, tecknar Johanna Spyri med vanlig lifligbet olika barnkarakterer, hvilka alla äro riktigt rörande älskvärda, men ändå så enkla och naturliga, att man tycker sig känna igen och hålla af hela det lilla trefliga sällskap, som framställes. En allvarligt kristlig anda genomgår alla Johanna Spyris skrifter, men hennes penna är hvarken pjollrig, sentimental eller tråkigt predikande.

Berättelserna torde lämpa sig bäst för 10- och 12-åriga barn.

Lekkamraten. En julbok för barn. Pris 1 kr.

Äfven i år hafva vi att anmäla tvenne delar, nämligen den 17:de och den 18:de af ofvannämnda barnkalender.

Namnet Lekkamraten borde väl egentligen innebära en borgen för att boken är fullt oskadlig, så att man med lugn kan lämna den åt sina barn. Något mindre kan man väl ej begära af en lekkamrat.

Men tyvärr kunna vi ej finna, att ifrågavarande lekkamrat motsvarar ens denna mycket billiga fordran. Den råa folksagan »Mästertjufven», som den i sin adertonde del har att bjuda på, är sannerligen långt ifrån oskadlig för barnen, eftersom den innehåller, ej blott svordomar och andra oskickliga uttryck, utan äfven ett ofta upprepadt missbruk af Guds namn samt osmakligt skämt med heliga ting. Då man vet, hur lätt barnen hafva att tillägna sig äfven det som är simpelt och dåligt, isynnerhet om detta på samma gång är löjligt, så är det ju rent af obarmhärtigt att för ro skull bjuda dem sådant.

Vi veta ju, att det är själfva Asbjörnsen, som skrifvit ofvannämnda saga. Och drista vi ingalunda att med vår kritik söka nedsätta denna mästare i konsten att realistiskt återgifva de gamla drastiska folksägnerna; ej heller vilja vi söka förringa folksagans stora betydelse. Vi vilja blott påpeka vikten af att skilja mellan saga och saga, så att man ej — såsom hittills ofta skett — blott därför att en bok innehåller *sagor* antar, att den är passande till barnlektyr.

Äfven bland Asbjörnsens sagor finnas ju många, som äro barnsliga och oskadliga. Hvarför då inte utvälja sådana åt barnen i stället för att gifva dem dessa grofkorniga *folksagor*, hvilka aldrig äro ämnade till barnsagor och som ingalunda motsvara barnsagans ändamål att vara en kraftig men *sund* näring för barnens hungrande fantasi. På grund af hvad vi sagt om den i adertonde delen införda sagan, kunna vi ej rekommendera denna del såsom en lämplig lektyr för barn, fastän den också innehåller goda bitar och äfven roliga, såsom »Hvad som fanns i Karls sjö» »Mopsen Moppe» m. fl. Innehållet af den sjuttonde delen kunna vi däremot rekommendera såsom fullt oskadligt och i allmänhet lämpligt och roligt för barn.

Illustrationerna äro utmärkt nätta och roliga i båda böckerna.

* * *

I likhet med föregående år ha vi att omnämna våra sedvanliga **jultidningar,** som alla äro goda och bra.

Snöflingan. Pris 60 öre. Förutom text och taflor bjuder denna tidning på en »läggkarta» öfver Sverige.

Jultomten. Praktupplaga. Pris 50 öre. Jultomten är verkligen »praktfull» hvad hela utstyrseln beträffar. Som ett slags separataftryck af denna upplaga finnas:

Jultomten (Pris 25 öre) och

Tummeliten (Pris 15 öre).

Julklappen (Pris 25 öre) har äfven ett godt och roligt innehåll och vackra illustrationer. Vi kunna dock icke afhålla oss från att uttala ett bestämdt klander mot det bland barn otillständiga prenumerantfisket, hvartill Julklappen användes.

Barnens Julrosor. Pris 1 kr.

Om denna tidning har vi endast godt att säga. En anmärkning vilja vi dock göra. Är det lämpligt, att i barnens »kamera» upptaga karikatyrer af far, mor, farmor, guvernant, lärare m. fl.?

Bilder ur sjömanslifvet. Med bidrag af O****, Frithiof Holmgren, Seth von Konow, Richard Melander, K. R. Nyblom, Leijonsköld Oxenstierna, Josef Rosenius, Carl Smith m. fl. Talrika illustrationer. Pris 1,25 **Krigarlif.** Några verklighetsbilder, tecknade för Sveriges ungdom af *C. O. Nordensvan*, med 153 bilder. Pris. Kart. 4,25. **På långtur.** Af *Richard Melander*. Ofvannämnda trenne böcker hafva kommit bokkomitén så sent tillhanda, att den ej är i tillfälle att yttra sig om deras innehåll. De välkända författarenamnen göra också all rekommendation öfverflödig.

Årgången 1896.

INNEHÅLL.

Anmälan.

Dagny *börjar med 1897 sin 12:te årgång. Dess hufvuduppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling sådana frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksamhet skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom litteraturen, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare berättelser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m skola allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras under år 1897 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktions-komité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.

För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1896.